

**CUMHURİYET’İN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARI**

2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH

Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK

Prof. Dr. Nurgün KOÇ

**CUMHURİYET’İN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARI**

Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK

Prof. Dr. Nurgün KOÇ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Eylül 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILANGÜÇLÜKLER	14
1. BİRİNCİ BÖLÜM	29
CUMHURİYET’İN KURULUŞUNDAN ÖNCEKİ DÖNEMLERDE KADIN HAKLARI	29
1.1. Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Hakları.....	29
1.2. Eğitim Alanında Kadın Hakları	33
1.3. Hukuki Alanda Kadın Hakları	38
1.4. Siyasi Alanda Kadın Hakları	45
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	53
TEK PARTİ DÖNEMİNDE KADIN HAKLARI (1923-1946).....	53
2.1. Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler	53
2.2 Eğitim Alanında Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler	66
2.3. Hukuki Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler	76
2.3.1.1924 Anayasasında Kadın Hakları Konusu	77
2.3.2 Türk Medeni Kanununda Kadın (1926).....	79
2.4.Siyasal Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler	82
2.4.1.Kadınların Siyasi Haklarını Kazanma Mücadelesi ve Meclisteki Görüşler	82
2.4.2 Siyasi Alanda Kazanılan Haklar	87

2.4.3. 1930 Belediye Seçimleri ve Kadın	88
2.4.4. Köy Kanununda Yapılan Değişiklik ve İlk Kadın Muhtar	92
2.4.5. 1934 Yılı Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesi.....	94
2.4.6. 1935 Yılı Genel Seçimleri ve Kadın Hakları	97
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	104
ÇOK PARTİLİ SÜREÇTE KADIN HAKLARI (1946-1980)	104
3.1.Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadınlara İlişkin Haklar	104
3.1.1. Köy Yaşamı ve Kırsal Hayat İçerisinde Kadının Toplumsal ve Ekonomik Durumu	106
3.1.2 Kırsal Kesimde Kadının Sosyal ve Ekonomik Durumu.....	109
3.1.3 Kent Yaşamında Kadının Sosyal ve Ekonomik Durumu	111
3.1.4. Dış Göç Hareketlerinin Kadının Toplumsal ve Ekonomik Konumuna Etkisi	113
3.2.Eğitim Alanında Kadınlara İlişkin Haklar.....	116
3.3.Hukuki Alanda Kadınlara İlişkin Haklar	126
3.3.1. 1961 Anayasası ve Kadın Hakları	128
3.3.2. Feminist Hareketler	130
3.3.2.1.Feminist Hareketlerin Türkiye'ye Yansıması	132
3.4.Siyasal Alanda Kadınlara İlişkin Haklar.....	134
3.4.1. Siyasette Kadın Eksikliği ve Kadınların Siyasete Katılmasındaki Engeller	138
3.4.1.1.Kırsal Alanda ve Köylerde Kadın ve Siyasete Katılım.....	139
3.4.1.2.Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümünün Kadın Siyasi Hayatına Etkisi	141
3.4.1.3.Siyasi Partilerin Yapısı ve Kadınların Siyasi Katılımına Etkisi... 141	
3.4.1.4.Kadınların Siyasi Hayata Katılımını Engelleyen Diğer Nedenler 142	
3.4.2.Kadınların Siyasete Aktif Olarak Katılmasını Sağlayacak Çözüm Önerileri.....	144
3.4.2.1.Kota Uygulaması.....	144
3.4.2.2.Cam Tavan Sendromu ve Cam Tavanın Kırılması	146
3.4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	149
3.4.2.4.Diğer Unsurlar.....	151
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	154
1980'LERDEN GÜNÜMÜZE KADIN HAKLARI	154
4.1.Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler	154

4.1.1.Feminist Grupların 1980 Sonrası Tekrar Gündeme Gelişi ve Kadın Hakları Konusundaki Faaliyetleri	160
4.1.2.Kadına Karşı Uygulanan Şiddet.....	165
4.1.3.Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kadının Ekonomik Haklarına Yönelik Düzenlemeler ve Çalışma Hayatına Yansımaları	170
4.2.Eğitim Alanında Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler	174
4.2.1.1980 Sonrası Dönemde Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi.....	175
4.2.2.1982 Anayasası Kız Çocuklarının ve Kadınların Eğitimi	176
4.2.3. Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur - Yazar Duruma Getirilmesi Hakkında Kanun ve Kadın Eğitimi Açısından Önemi	178
4.2.4. 1973 Milli Eğitim Kanunu (1997-1998).....	180
4.2.5. 12 Yıllık Zorunlu Eğitim (2012-2013) ve Kız Çocukları	182
4.2.6.Uluslararası Belgelerin Eğitim Konusunda Kadınlara Sağladığı Haklar	184
4.2.7.Eğitim Seferberlikleri ve Kampanyalarda Kadın Eğitimi.....	188
4.3. 1982 Anayasasında Hukuki Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler	190
4.3.1. CEDAW(Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)	191
4.3.2.Türk Ceza Kanununda Kadın	193
4.3.3.Türk Medeni Kanunu (2002).....	197
4.3.4.Kadına Şiddet İle İlgili Hukuki Alanda Düzenlemeler	199
4.3.5.Çalışma Hayatı Hakkında Hukuki Düzenlemeler	200
4.3.6. AB Mutabakatı Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Hakları İle İlgili Düzenlemeler	201
4.3.6.1.Hukuk Sisteminde Yapılan Diğer Düzenlemeler	202
4.3.6.2.Uluslararası Anlaşmalar Sonrasındaki Düzenlemeler	206
4.4. Siyasal Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler.....	208
SONUÇ	218
KAYNAKÇA.....	223
TABLolar LİSTESİ	248
EKLER	249
EK-1.....	249
EK-2.....	250
EK-3.....	251

EK-4.....	252
EK-5.....	253
EK-6.....	254
EK-7.....	255
EK-8.....	256
EK-9.....	257
EK-10.....	258
ÖZGEÇMİŞ	259

TEZ ONAY SAYFASI

Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “CUMHURİYET’İN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Nurgün KOÇ

.....

Tez Danışmanı, Tarih Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 31/08/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan: Prof. Dr. Nurgün KOÇ (KBÜ)

Üye :Doç. Dr. Yenal ÜNAL (BÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Recep ARSLAN (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK

İmza:

ÖNSÖZ

“Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Kadın Hakları” adlı bu çalışma, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında aldığım “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinin İç Siyaseti” ve “Atatürk’ün Büyük Nutkunun Tahlili” dersinde tarihsel ve güncel konular üzerinde yapılan tartışmalar temelinde şekillenmiştir.

İlk olarak; bu çalışmaları yapmam konusunda bana yol gösterici olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nurgün KOÇ’a sonrasında ise bu süreç zarfında maddi ve manevi desteğini üzerimden hiç eksik etmeyen aileme teşekkür ederim.

ÖZ

Türk kadınları Cumhuriyet'in kuruluşu ile sosyal, ekonomik, hukuksal, siyasi ve eğitim alanlarında haklar elde etmiştir. Bu haklar, kadınların eğitimlerini tamamlayarak, kültürlü bireyler olmaları, çalışma yaşamına dâhil olarak ekonomik özgürlüklerini kazanabilmeleri, siyasi görüşleri doğrultusunda oy kullanabilmeleri yahut Meclis içerisinde yer alabilmeleri, toplumda başta cinsiyet eşitsizliği olmak üzere, hiçbir eşitsizliğe maruz kalmamaları ve en önemlisi tüm bunları yaparken hukuki hiçbir engelle takılmamaları açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple kadınlar, bu hakları elde edebilmek için türlü mücadeleler vermişlerdir.

Kadın haklarında yaşanan gelişmeler ve günümüze kadar olan süreç zarfında, Cumhuriyet'in Kuruluşundan Önceki Dönemlerde Kadın Hakları, Atatürk Döneminde Kadın Hakları ve Tek Parti Döneminde Kadın Hakları (1923-1946), Çok Partili Süreçte Kadın Hakları (1946-1980), 1980'lerden Günümüze Kadın Hakları şeklinde dört bölüm içerisinde ele alınmıştır.

Bu çalışma ile birlikte toplumda var olan toplumsal düzenin, kadınların hayatına olan etkisi, kadın haklarının toplumsal alanda olduğu gibi her alanda önünde bir engel olarak bulunduğu, kadınlar bu engelleri aşmak için farklı dönemlerde haklarını arama mücadelelerine giriştiği, gerekli literatür taraması yapılarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda kadınların kazanmış olduğu hakları kullanabilmesi, yine var olan sistemin müsaade ettiği sürece olabildiği belirlenmiştir.

Çalışmanın amacı, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar gelen süreç çerçevesinde Türkiye'de kadınların sosyal, ekonomik, hukuksal, siyasi ve eğitim alanlarında elde ettiği haklar ve bu hakları var olan bir düzen içerisinde ne derecede kullanabildiğini belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'de Kadın; Kadın Hakları; Cumhuriyet; Eşitlik

ABSTRACT

With the foundation of the Republic, Turkish women gained rights in social, economic, legal, political and educational fields. These rights, women's education after graduating from cultured individuals to be working to gain their freedom, including economic life, can they vote in accordance with their political views, able to take part in the assembly or in society, including gender inequality, they are exposed to no inequality and, most importantly, all the while with no legal barriers are not critical. For this reason, women have struggled to achieve these rights.

The developments in women's rights and the process up to today, women's rights in the periods before the foundation of the Republic, women's rights in the one-party period(1923-1946), women's rights in the multi-party process(1946-1980), and women's rights from the 1980s to the present were discussed in four sections.

With this study, the effect of the social order in society on women's lives, women's rights as a barrier in all areas as in the social sphere, women in different periods to overcome these obstacles to search for their rights has been determined by the necessary literature search. At the same time, it has been determined that women can exercise the rights they have gained, as long as the patriarchal system allows.

The aim of the study is to determine the social, economic, legal, political and educational rights of women in Turkey during the period from the foundation of the Republic to the present day and the extent to which they can use these rights in a patriarchal way.

Keywords: Women In Turkey; Women's Rights; Republic; Inequality;

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Türkiye'de Kadın Hakları
Tezin Yazarı	Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Nurgün KOÇ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	31.08.2020
Tezin Alanı	Tarih
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	259
Anahtar Kelimeler	Türkiye'de Kadın; Kadın Hakları; Cumhuriyet; Eşitlik

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Women's Rights In Turkey From The Foundation Of The Republic To The Present Day
Author of the Thesis	Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Nurgün KOÇ
Status of the Thesis	Master's Thesis
Date of the Thesis	31.08.2020
Field of the Thesis	History
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	259
Keywords	Women In Turkey; Women's Rights; Republic; Inequality;

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezi

DP: Demokrat Parti

DSP: Demokratik Sol Parti

DYP: Doğru Yol Partisi

FODER: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği

HDP: Halkların Demokratik Partisi

İKD: İlerici Kadınlar Derneği

İLO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KA.DER: Kadın Adayları Destekleme Derneği

KAGİDER: Kadın Girişimciler Derneği,

KAMER: Kadın Merkezi

KCDP: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu

KEDV: Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı

KEFEK: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KEİG: Kadın Emeği ve İstihdamı Gelişimi

KİHEP: Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi

KSGM: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

NOW: National Organisation of Women (Ulusal Kadın Örgütü)

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

RP: Refah Partisi

SHP: Sosyal Demokrat Halkçı Parti

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu:

TGMP: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı

TKM: Türk Kanun Medenisi

YAZKO: Yazarlar Kooperatifi

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu tez çalışmasında; Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar olan süreç zarfında Türkiye'de kadınların; siyasal, ekonomik, toplumsal, hukuki, siyasi ve eğitim alanlarında elde etmiş olduğu hakları ve bu haklar elde edilirken vermiş oldukları mücadeleler anlatılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı; Türk toplumunun kadınlara bakış açısını, Türk kadınlarının hangi şartlar altında yaşadıklarını, hangi haklara sahip olduklarını, bu hakları ne derecede kullanabildiklerini ve bu hakları kullanırken ne gibi sorunlarla karşılaştıklarını anlatmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma; kadın haklarının ekonomik alanda kazanımlarını ve iş hayatına olan katılımlarını, eğitim sistemine dahil olduktan sonra kişisel ve ekonomik olarak gelişimlerinin hayatlarına olan etkilerini, siyasi ve hukuksal olarak kazanımlarının toplumda kendilerine yer bulabilmeleri açısından anlaşılabilir ve kabul edilebilir olmasının önemini aynı zamanda kadın haklarının tarihsel seyrini anlayabilmek açısından önemlidir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma içeriğine uygun olan verilerin taranması ve çözümlemelerin yapılabilmesi için kaynakların toplanması amaçlanmaktadır. Bu çalışma teorik olarak incelendiğinden tarama modeli yöntemi kullanılmıştır. Konunun ele aldığı durumlar, günümüz açısından incelenebileceği gibi, çeşitli kayıtlar ve kaynaklar çerçevesinde, genel ve özel tarama şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada konu edinen ekonomik, toplumsal, hukuki, siyasi ve eğitim konularına ilişkin bilgiler, gerekli literatür taraması yapılarak sentez, meta sentez ve analiz yöntemleri kullanılarak Tarih disiplini çerçevesinde ele alınmıştır.

ARAşTIRMA HİPOTEZLERİ

- Türkiye’de kadınların Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren sahip oldukları hakların kullanımı ile toplumun kadınlara bakış açısı arasında bir ilişki vardır.
- Kadın Hakları konusu Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından itibaren gündeme gelmekle birlikte 1980 yılından sonra dikkate değer şekilde artış göstermiştir.
- Kadınlara hakların verilmesinden ziyade kadınlar, bu hakları vermiş oldukları uğraşlar sonucunda elde etmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILANGÜÇLÜKLER

Tez çalışması, Cumhuriyet’in kuruluşundan, günümüze kadar olan dönem şeklinde sınırlandırılmıştır. “Türkiye’de Kadın Hakları” konusu geniş bir konu olmakla birlikte, genel bir bakış açısı ortaya koyabilmek için çok yönlü olarak araştırmalar yapılarak hazırlanmıştır. Bu sınırlılık içinde ele alınan konunun tarihsel değişkenlerine göre sınırlılıklar meydana gelmiştir. Örneğin bu çalışmada incelenen konunun, içerik zenginliğini oluşturmak için gazete arşivleri, sempozyum bildirileri, gerekli kitaplara ve tezlere ulaşmak için yapılan tarama ve yurt içi kütüphanelerine gönderilen talep mektubu, çalışmamın sonlarına doğru ortaya çıkan salgın hastalık nedeniyle kütüphanelere gitmek mümkün olmadığından bu durum zaman ve maliyet açısından bazı sınırlılıklar doğurmuştur. Bu sebeple sabırlı ve ayrıntılı bir çalışma yapılarak, bu sınırlılıklar bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlamasıyla beraber, her birey için geçerli olan din, dil, ırk, cinsiyet ayırmaksızın her insanın yalnızca insan olmasından dolayı sahip olduğu hukuki haklar bütününe insan hakları denilmektedir. İnsan hakları yer ve zaman fark etmeden, insanın doğumundan ölümüne kadar sahip olduğu haklardır. İnsan hakları her insanın maddi ve manevi olarak gelişmesini amaçlamaktadır. İnsan hakları devletin hukukundan önce gelir, bağımsızdır ve evrenseldir. İnsanın doğuştan sahip olduğu bu haklar insanın hayatını korumak ve yaşamını kolaylaştırmak için her şeyden önce gelmektedir.¹

Bazı ülkelerde kabul gören demokrasi anlayışı; hukuk üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi değerleri içermektedir. Bu değerler ülkelerin gelişmişlik dereceleri ile ilgilidir. Modern dünya ile bütünleşen ülkelerde insanların sahip olduğu haklara, hakların içeriğine, çeşitliliğine ve korunmasına dair uygulamalar yapılmaktadır fakat bilindiği üzere bunca zaman yapılan uygulamalardan ve kullanılan haklardan kadınlar mahrum bırakılmıştır. İnsan hakları konusu çerçevesinde yapılan tüm adımlardan, bir zamana kadar yalnızca erkekler faydalanmıştır. Erkeklerin doğuştan sahip olduğu insan haklarına toplum nazarında doğuştan sahip olamayan kadınlar, bu hakları kazanabilmek için birçok yola müracaat etmişlerdir.²

Kadın hakları olarak bahsedilen konu aslında kadının erkeklerden daha fazla ya da daha farklı olarak istediği haklardan oluşmamaktadır. Kadınların erkekler gibi doğuştan sahip olması gereken, temelinde eşitlik, adalet yatan insan haklarıdır. Kadın hakları konusunda her ne kadar evrenselci yaklaşımda kadınların tüm haklardan yararlanmasından bahsedilse de, kültürcü yaklaşımda; ataerkil toplumların kültürlerinin etkisiyle ve bu toplumlara hâkim olan cinsiyet ayrımcılığı, kadının geri planda kalmasına sebep olmuştur.³

Toplumlarda cinsiyetçilikle kadınlar uzun yıllar boyunca çoğu yerde erkeklerle eşit haklara sahip olamadılar. Bu eşitsizlik, toplumlar ve zamanlar arasında farklılıklar gösterse de temelde değişen bir şey olmadı. Erkek egemenliğinin ağır bastığı her yerde

---

¹Şafak Kaypak, Mehmet Kahraman, “*Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.13,S:33,2016,s.299.

²gös.yer.

³a.g.m.,s.303.

bu ayrımcılık büyük bir çabayla varlığını korumayı başardı. İlk başlarda bu durumun sorgulanmaması, buna kimsenin karşı çıkmaması ya da karşı çıkılsa dahi bunun kalıcı olarak kayıtlara geçirilmemesi etkenlerden bazılarıydı. Toplum içerisinde var olan ayrımın nedeninin biyolojik olarak ön plana sürülmesi, cinsiyetçiliğin doğmasına ve böylece kadın ve erkek olarak iki tanımlamanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan tanımlar, biyolojik olarak güçlünün ön plana çıkması ve zayıfın geri plana itilmesiyle kalıplara oturtulmuştur. Bu düzene sahip olan toplumlarda erkeğin ön plana çıkması da kaçınılmaz bir hal almıştır. Erkeğin akıl ve güç, kadının ise bedensel ve duygusal olarak düşünülmesi ile erkekler daha üstün sayılmıştır.⁴ Kadın sayesinde devam eden üreme ve soy devamı unutulmuş yahut unutulmak istenmiş olacak ki bu düşünce sistemi zaman içerisinde toplumdan topluma aktararak devam etmiştir. Dinsel olguların oluşmaya başlamasıyla da zamanla benimsenen bu düşünce katlanarak devam etmiş, kadınların baskı altında ve daha geri de tutulmasına da bir nevi dayanak olmuştur. Yıllarca var olma mücadelesi veren kadınlar, kendilerini kanıtlamaya çalışmış ve kalıplaşmış dini tabuları yıkmayı da denemişler fakat dinsel tabuları yıkmayı başaramamışlardır ancak bu çabalar tümüyle boşa gitmeyerek günümüze kadar ulaşabilmiş ve verilen mücadeleler yıllar içerisinde arttırılarak kadınların seslerinin duyulmasına zemin hazırlamıştır. Bu başarı çok uzun zaman ve uzun uğraşlar gerektirmiştir. Toplumlar kadınları güçsüz görerek, erkekleri ön plana çıkararak, hâkimiyet hakkını, söz hakkını, en önemlisi de insan olma hakkını erkeğe vermiştir.⁵

Oysaki insanlığın varoluşundan bu yana dünya üzerinde erkeklerle birlikte milyonlarca kadın da yaşamaktadır. İnsanlar varlığını devam ettirebilmek adına belirli bir düzen içinde hayatı paylaşmak zorunluluğundadır. Bu düzen içerisinde kadın ne kadar erkeğe ihtiyaç duyarsa erkekte aynı şekilde kadına ihtiyaç duyar. Bu nedenle dünya üzerinde, dünden bugüne var olmuş bütün uygarlıklarda kadının önemi ve yaşam içerisindeki yeri oldukça önemlidir. Kadınsız toplum hiçbir uygarlıkta düşünülemeyeceği gibi Türk toplumunda da düşünülemez. Aynı zamanda bir toplumun uygarlık seviyesinin en önemli göstergesi kadınların toplum nazarındaki konumudur. Bir toplumda kadınların sahip olduğu haklar ve konumları genel itibariyle o toplumun

---

⁴Fatmagül Berktaş, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no :7, 2004, s.2-3.

⁵a.g.m.,s.3.

yaşam tarzını, düşünce yapısını ve insana verdiği değeri gösterir fakat İlk çağlardan beri erkek egemenliğinin baskın olduğu toplumlarda kadının varlığının toplum içindeki öneminin farkına varılmamıştır. Kadınların arka plana itilmesi hatta kadınlara isim verilmesine gerek duyulmaması, kız çocuklarının öldürülmesi toplumda kadınlara değer verilmediğinin, özellikle cinsiyet ayrımcılığının apaçık göstergesidir. Hukuki olarak cinsiyet ayrımı olmadan eşit olan kadın ve erkek bazı medeniyetlerde, toplumsal açıdan hiçte eşit değildir.⁶

Her topluma ve her zamana göre farklılık gösteren bu düşünce konumuz olan Türk toplumunda da farklılık göstermektedir. Özellikle zaman açısından, etkileşim halinde olan topluluklardan, inançlardan ve aile içindeki tutumlardan kaynaklı olarak toplum nazarında kadının yeri, hakları farklı bir seyir izlemiştir.

İlk olarak Türk toplumunda da erkek egemenliği baskın olmasına rağmen aile yaşantısına bakıldığında erkeğin kadına değer verdiği hatta yalnız eşine değil çocuklarına da değer verdiği görülmektedir. Annenin birleştirici olduğu bu ailelerde babanın koruyuculuk hakkı bulunmaktadır.⁷

Her birey yaşamını bir şekilde sürdürür fakat hayatın içerisinde yer alırken aynı zamanda diğer insanlarla duygusal bir bağ kurmak, yalnız olmadığını hissetmek ister. Her insan hayatını sürdürebilmek adına bir aileye ihtiyaç duyar. Aile kadın (anne), erkek (baba) ve çocuklardan meydana gelerek toplumun en küçük yapı birimini oluşturur.⁸ Her birey varlığı süresince kendini bir yere, bir gruba ait hissetmek ister. Aralarında kan bağı, akrabalık ilişkisi bulunan bu yapı, manevi açıdan sağlıklı bireyler var ettiğinde toplum içinde de sağlıklı gruplar meydana getirir. Aile olmayı başaran topluluklardaki ilişkiler uzun soluklu ve ruhani olarak diğer bireyler arasında daha sağlıklı bir hal alır. Tabi ki bu gruplar içerisinde sağlıklı bireyler yetiştirmek de bireyler arasındaki sevgi ve saygı bağlarıyla sağlanmaktadır. Aile içerisinde kişiye gösterilen sevgi, anlayış, saygı bireyin kendi olmasında, düşünce yapısının gelişmesinde, benlik saygısının oluşmasında bununla birlikte topluma faydalı bir birey olmasında etkisi oldukça önemlidir. Bu sebeptendir ki herkesin duymuş olduğu “ilk

---

⁶ Hasan Acar, “*Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın*”, İnsan & İnsan, C.6, S:21, 2019, s.394-396.

⁷ Gülin Ögüt Eker, “Yazılı Kaynaklarda Türk Ailesi”, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, C.13, S:37, Oca 2001, s.151.

⁸ Mevlüt Kaya, “Ailede Anne- Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:IX, S:9, Ocak 1997,s.193.

eğitim ailede başlar” sözü oldukça önemlidir. Bireyin ilk gelişimi, kendisine uygulanan iyi ve ya kötü muamele, saygı, sevgi, hoşgörü, o kişinin diğer insanlarla ve diğer topluluklarla kuracağı ilişkilerde en etkili unsurdur.⁹

Tarihte birçok topluluk görülmüş ancak bu topluluklar güçlü bir aile sistemine sahip olmadıklarından dolayı kısa zaman içerisinde dağılıp yok olmuşlardır.¹⁰

Varlığını sürdüremeyen toplulukların aksine Türk toplumundaki durum oldukça farklıdır. Türk toplumunun geleneksel aile yapısı “ataerkil” özelliğe sahiptir. Boy yaşamı dönemini geçirerek devletler kurma dönemine gelmiş ama henüz İslamiyet ile tanışmamış Türk uluslarında görülen aile tipine “Türkün” veya “Baba Ocağı” denilmektedir.¹¹

Bu aile tipine özgü eski Türk toplumunda hem aile içerisinde hem de toplum nazarında erkekler ile kadınların hiçbir farkı bulunmamaktaydı. Aile içerisinde de saygın ve önemli bir konumda bulunan kadın, çocukların sorumluluğunu paylaşmaktaydı. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasının yanı sıra kendilerine özgü hakları ve tercihleri de bulunmaktaydı. Bu toplumda kadına verilen değer içerisinde inanışlar ve destanlar da oldukça etkiliydi.¹²

Türklerin varoluş süreçleri belirli mitolojik destanlarla ve bir takım efsanelerle anlatılmaktadır. Bu mitolojik dönemden beri yıllıklarda, destan ve efsanelerde kadın ismine sıkça rastlanmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri, Oğuz Kağan Destanı gibi destanlarda, Orhun Yazıtları, Çince Yıllıklar, Seyahatnameler de kadın figürlerine, kadının toplumsal hayattaki konumuna yer verilmektedir. “Bozkurt” sembolü korkusuz Türkleri simgelerken, Türklerin millet oluşunda, Dişi Bozkurt Asena’nın hizmeti her zaman anılmaktadır. Göktürkler dönemine dayanan bu inanış günümüzde diriliğini korumaktadır.¹³

---

⁹ Eker, a.g.m., s.153-154.

¹⁰ Ahmet Gündüz, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi”, The Journal of Academic Social Science Studies, C:V S:5,2012, s.130.

¹¹ Deniz Güler, Nazmi Ulutak, “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile”, Kurgu Dergisi, S:11,1992,s.58.

¹² a.g.m., s.58.

¹³ Volkan Özkan, “Türk Kültüründe Bozkurtun Yeri ve Önemi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018,s.131.

Özellikle Dede Korkut Destanlarında Türk kadınları tasvir edilirken, kadınların yeteneklerinden, kahramanlıklarından, güzelliklerinden, annelik vasıflarından, eşlik vasıflarından bahsedilmiştir.¹⁴

Türklerin eski inanışlarından olan Şamanizm içerisinde Tanrıça figürlerine de rastlanır ve şaman inancına göre bilinen en güçlü ve korkunç şamanlar da kadınlardan oluşmaktadır.¹⁵ Türk toplumunda yer verilen tanrıçalardan bazıları; ilk yaratıcı Tanrıça olan Ak Ene, kadın ve çocukları koruyan Tanrıça Umay, doğum Tanrıçası olarak bilinen Ayısıt bunlardan bazılarıdır.¹⁶

Normal insanlardan farklı olarak doğaüstü güçlere sahip oldukları bilinen ve bu sebeple hem saygı duyulan hem de korkulan kişiler olan şamanlar her şeyin bir ruhu olduğuna, bu ruhların değişik dünyalarda yaşadığına ve orta dünyada bulunduğuna inanmaktaydı.¹⁷ Şamanlar aracılığıyla dünyalar arasında yolculukların yapıldığı yaşam, ölüm, doğa ve insanın ruhlarıyla iletişim kurabildiklerine toplumda huzuru sağladıklarına inanılmaktaydı. Şamanlık kurumu özellikle avcılık ve toplayıcılığın etkili olduğu dönemlerde kadınların da bu ekonomi içerisinde etkili olduğu zamanda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu zamanlarda kadınların hem aile içerisinde hem de aile dışı ilişkilerde gayet etkili olduğu bunun da şamanlık kurumunu yönlendirdiği varsayılmaktadır. Bu inanç içerisinde de kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması temel kuraldır.¹⁸

Her uygarlık gibi Türk soyundan gelen bütün uygarlıklarda da kadın simgesi önemli bir yer tutmaktadır. Toplum içerisinde yer alan Türk Kadınının tarihsel gelişim sürecindeki haklarını, konumunu aşamalar halinde anlatmak gerekirse, ilk olarak;

Türklerin Orta Asya'da kuruluşundan İslamiyet'in kabul edildiği yaklaşık 8. yüzyılın yarısında kadar olan ilk dönemde; Kadınlar toplum içerisinde erkeklerle eşit haklara sahiptir. Kadın yönetimde dahi söz sahibidir. Kadınların, erkeklerin tamamlayıcısı olduğu düşünülen bu dönemde "hatun" kelimesi devletin başındaki

¹⁴Elza Samedli, *Kitabı Dede Korkut Destanlarında Övgü*, (ed. Üçler Bulduk, Selma Köseoğlu), *Uluslararası Dede Korkut'un İzinde/Sözünde Çalıştayı Bildiriler Kitabı* (22 Temmuz 2019) Bayburt, 2020, s.69.

¹⁵Acar, a.g.m., s.395-411.

¹⁶Dicle Özcan Elçi, "Batı Ve Doğu Mitolojilerinde Kadın İmgesi: Tanrıça'lar", *Atlas International Refereed Journal On Social Sciences*, C:IV, S:11, 2018, s.836-837.

¹⁷Fuzuli Bayat, "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:III, 2010,s.45.

¹⁸*gös.yer.*

hakanın eşi için kullanılmaktadır. Devletin hükümdarı olan Hakan, eşi hatunla devleti birlikte idare eder, bununla da kalmayarak savaşlarda ülkelerini düşmanlara karşı korurdu.¹⁹ Sadece yönetimde değil, eğitim alanında da kadınlar ve erkeklerle aynı haklara sahipti. Erkeklerin gördüğü eğitimin aynısını kadınlarda görürdü. Cinsiyet ayrımcılığının olmadığı kadınların geri planda tutulmadığı eşit haklara ve sorumluluklara sahip olduğu bir düzen içerisinde yaşam sürdürülmekteydi.

Yerleşik hayata geçmeden önce göçebe yaşam süren Türkler, ilk zamanlarda diğer toplumlar tarafından sadece birer topluluk olarak görülmüşler. Diğer toplumlar Türklerin medeniyetlerini tam sağlayamadıklarını düşünmüşlerdir. Medeniyetlerini sağlayamayan bir toplum olarak görülse de Türklerin her zaman diğer toplumlarda ve ya diğer medeniyetlerden daha fazla kadınlara değer verdiği bilinen bir gerçektir. Hem zamanın eserlerinde hem de önemli kişilerin söylemlerinden de yola çıkılarak bu sonuca açıkça varılabilir. Eskiden bilindiği gibi bazı toplumlarda doğan çocuğun cinsiyetine göre ayırım yapılır, kız çocukları istenmezdi. Yalnızca istenmemekle de kalınmaz bu çocukların yaşama hakları ellerinden alınırdı. Türk toplumunda ise kız çocukları erkek çocuklarından ayrı tutulmaz diğer bir değişle cinsiyetçilik yapılmazdı. Aile içerisinde ataerkil bir yapıya sahip olduğundan aile reisi baba, ondan sonra söz sahibi de anneydi. Aile içerisinde herkes birbirine oldukça değer vermekteydi. Aile içi tartışmalardan kaçınmaya özen gösterilmekteydi. Aile reisinin öldüğü zaman dul kalan kadınların tekrar evlenme ya da baba evine dönme gibi bir zorunluluğu olmamakla birlikte kendi ailesinin başına geçip ailesinin yönetebilmekteydi. Eşi savaşa giden kadınlar da ailesine sahip çıktığı gibi aynı zamanda erkek işlerini üstlenmekteydi. Her zaman bahsedilen, Türk kadınları savaşçı özelliklerini bu şekilde kazanmaktaydı. Türk kadınları konargöçer hayatın ve savaşçı yapılarının bir sonucu olarak savaşlarda erkeklerin yanında yer alır, kılıç, kalkan kullanır, ata biner, her fırsatta güçlerini ispatlayarak, haklarını savunurlardı. Kadınların mezarlarından çıkan yay, ok, kargı, kılıç, hançer ve metalden yapılmış koruyucu zırhlar ile de kadınların bunları nasıl yaptığını anlaşılmaktadır.²⁰

Türk toplumunun kadına verdiği değer, sosyal, toplumsal, askeri açıdan olduğu kadar aynı zamanda yönetimde de oldukça etkilidir.

---

¹⁹ Okan Açıl, “İlk Türk Devletinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:3,s.65.

²⁰ Acar,a.g.m,s.398.

Orhun kitabelerinde hakanın karısı ile birlikte Türk toplumunun başına indiği anlatılmaktadır. Türk toplumunda kadına verilen önem diğer çağdaş toplumlardakinden daha fazlaydı. Ziya Gökalp bu durumu “Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir” cümlesiyle özetlemiştir. Bu devirde kadının, kocası “*hakan*” yanında devlet idaresine katıldığı hatta bazen devleti tek başına yönettiği bile olmuştu. Karahanlılarda kadına Türkan, Göktürklerde Bilge Hatun sıfatları verilmiştir.²¹

Yine Ziya Gökalp; Eski Türk devlet geleneğinde hatunun rolüyle ilgili “*Devletin umumî velayeti hakan ve hatunda beraber bulunurdu, bu sebeple hakan emrediyor ki tarzında başlayan emirnameler muta olmazdı, muta olmak için mutlaka Hakan ve Hatun emrediyor ki...*” tarzında başlaması icap ediyordu. Hakan tek başına elçileri de kabul edemezdi. Kadın, harpte, siyasî meclislerde, şölenlerde, avda mutlaka beraber bulunurdu.”²²

Yine Avrupa Hun hükümdarı Atilla Döneminde gelen elçiler, Atilla ve eşiyle birlikte karşılanırdı. Bu dönemde de kadın ve erkek sorumlulukları bölüşür kadına ayrı bir değer ve saygı gösterilirdi. Savaşa giren kadınların yanı sıra İskitlerde de asker kadınlar vardı.

Bilinen en eski kadın hükümdar olarak karşımıza çıkan Tomris Hatun, kadınların ne kadar savaşçı ve lider özellikte olduğunun en büyük kanıtıdır. Ünlü tarihçi Herodots’a göre Massagetlerin kraliçesidir.(Massagetler İskit/Saka topluluklarının en büyük grubu olarak nitelendirilmektedir.)²³ Tomris Hatun eşinin ölümünden sonra ordunun başına geçmiş ve Pers Kralı II. Kyros ile yaptığı savaşta zafere ulaşmış ve kadınların da hükümdar olabileceğini göstermiştir. Savaşlarda erkeğin yanında yer alan kadın tüm kararları da erkeği ile ortak alarak başbuğluk görevi de yapardı. “Devlet Başkanlığı” yapan ilk kadınlar da Türk’tür. Delhi Türk Devleti’nde Raziye Sultan, Kirman’da Kutluk Türk Devleti’nde Türkan Hatun örnekler arasında gösterilebilir.²⁴

Hunlar, Uygurlar ve Göktürklerde de kadın sosyal hayat içerisinde önemli ölçüde etkilidir. Çanak çömlek yapımı, dokumacılık, tarım gibi çeşitli işlerde çalışan

²¹Ali Rıza Erdem, “Atatürk’ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem”, BELGİ, S:9, 2015,s.1267.

²²Behiye Köksal, “Orhon Yazıtlarında Kadın”, Journal of New World Sciences Academy, C: VI, S:2, 2011, s.334.

²³Emre Erten, “Antik Yazarlarda Bir İskit Kraliçesi: Tomyris”, Mediterranean Journal of Humanities, C: VI, S:2,2016,s.237-238,259.

²⁴ Burhan Göksel, “Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s.112-119.

kadın, destanlarda ki anlatımlara göre, hem ailesini çekip çevirmesi, hem sosyal ve siyasi hayatta etkili olması ve her şeyden önce “analık” vasfını taşıması sebebiyle saygın bir konumdadır.²⁵

İslamiyet’in kabul edilmesi ile başlayan ikinci dönem olarak ayrılan bu kısımda ise kadının toplumdaki yeri, konumu, hakları, istekleri bazı gerekçeler ile geri planda kalmıştır. İlk başlarda tek tek daha sonra topluca İslamiyet’i kabul eden Türkler, İslamiyet’in doğduğu yerde varlığını sürdüren Araplardan, Arap ve İran kültüründen etkilenmeye başlamışlardır. Bu sebeple Araplarla ve diğer kültürlerle kurulan ilişkilerin sonucunda seyrin bu yönde değiştiğini vurgulamakta fayda vardır.²⁶

İslam dininin temel kaynağı Kur’an-ı Kerim ve onu tebliğ için gönderilen kişi Hz. Muhammed’dir. Bu sebeple İslam diniyle ilgili ikinci kaynak hadisi şeriflerdir. Hz. Muhammed’in hadis-i şeriflerinde kadınlara büyük önem verilmektedir. “Cennet anaların ayakları altındadır” sözüyle kadınların, anaların İslam dini açısından ne kadar önemli ve yüksek bir mertebede olduğu görülmektedir. Kuran-ı Kerim cahiliye devrinde sapmış, yoldan çıkmış bir toplum üzerine gönderilmiştir. Bu dönemde peygamberler toplumu düzene sokmaya çalışmışlardır. İslamiyet’in kabulü ile birlikte kız çocuklarının öldürülmesi yasaklanmış evlenmeleri sınırlandırılmış, evlenme ve boşanma hakkı geldiği gibi bunlara sınırlandırılmalar da getirilmiştir.²⁷ Cahiliye döneminde sayısız kadınla evlenilirken İslamiyet ile birlikte bu düzen değiştirilmeye başlamıştır.

İslam dininde boşanan çiftler arasında kadına güvence parası verilmesi gerekli görülmüş, kadına malını tasarruf hakkı verilmiştir. İslamiyet’te bilim ve sanat alanında, kadına okuma ve kültürlenme hakkı verilmiştir.²⁸

İslamiyet ile birlikte kadına değer verilmiştir. İslamiyet’i kabul eden Türkler’ de kendi örf ve adetlerini korumak için çabalamışlardır ancak ister istemez Arap, İran, Bizans kültürlerinin etkisinde kalmışlardır. Bu kültür karışımı içerisinde de kadınların

---

²⁵Mehmet Ali Seven, Ali Osman Engin, “*Türkiye’de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler*”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: IX, S.1,s.178.

²⁶Şenol Güranlı Memişoğlu, “*Cumhuriyet Döneminde Kadın Hakları*”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Metodoloji Araştırma Merkezi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1988,s.63

²⁷ Acar, a.g.m.,s.400.

²⁸İbrahim Agah Çubukçu, “*İslam’da Kadın Hakları*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:XXI,S:1,,1973,s.40-43.

hakları, konumları, yaşam standartları konusunda gerilemeler ve değişimler meydana gelmiştir.²⁹

X. Yüzyılda Selçukluların Anadolu'ya girişlerine kadar Arap-İran tesiri Türk kültüründe etkili olsa da Türk kadının günlük yaşam içerisinde aktif olarak yer almaya devam ederek, Türk kültürüne bağlı bir şekilde evinin dışında da faaliyetlerini sürdürmektedir.

Selçuklu dönemi boyunca etkili olan kadınlar saray, medrese, cami gibi hayır kurumları yaptırarak sosyal yaşam içerisindeki etkinliklerini göstermektedir. Aile içerisinde bu dönemde de kadın, saygın bir konumda yer almakla birlikte, kadının haklarına ve isteklerine saygı gösterilmektedir.³⁰ Osmanlı dönemine kadar devam eden bu şartlarda, kadın köy yaşamı içerisinde diğer alanlarda yaşayan kadınlara nazaran daha etkili olarak yaşamda yer almaktadır. Örnek vermek gerekirse; köy yaşamında yer alan kadın eşiyle birlikte bağ, bahçe, tarla gibi alanlarda çalışarak aile geçimine destek olmaktadır. Bunun yanı sıra kilim, halı gibi el emeği gerektiren işlerle uğraşarak, maddi yönden eşinin destekçisidir.³¹

Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında da kadınlar bağ bahçe gibi alanlarda etkili olarak sosyal hayatın içinde yer almışlardır. Ev işleriyle alakalı olan kadınlar istedikleri gibi pazara gidebilmekteydi. Yıldırım Beyazıt döneminde saray özel bir yer olmaktan çok insanların eğlenebildiği bir yer halinde bulunmaktaydı. Harem sadece merkezde bulunduğundan, kırsal kesimde yaşayan kadınlar merkezde yaşayanlara nazaran daha özgürce harekete edebilmekteydi.³²

Osmanlı Devleti, Bizans ve İran gibi farklı kültürlerle temas etmeye başlayana dek kadın sosyal yaşam içerisinde faal bir konumda yer alırken, Bizans ve İran kültürleriyle temas edilmeye başlandığında kadının tekrar geri planda kalmaya başladığı görülmektedir.³³

²⁹ Ayfer Yılmaz, "Türk Kültüründe Kadın", Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, S:61, 2004, s.115.

³⁰ İlhan Aksoy, *Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını*, Yasama Dergisi, S:32 Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı, 2016, s.16.

³¹ Acar, a.g.m., s.403.

³² Acar, a.g.m., s.403.

³³ Orhan Bingöl, *Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi S:16 (Özel Sayı I), 2014, s.111.

XV. Yüzyılda harem yaşamının saraya girmesiyle birlikte, haremlik ve selamlıklar ayrılmış, Osmanlı kadınları örtünmeye başlamıştır. Harem ile birlikte kadınların daha özel tutulduğu, padişah hatunlarının içe dönük bir hayat yaşamaya başladığı, yalnızca özel kadınların haremin içerisinde yer aldığı, harem yaşantısı hakkında yalnızca içerdeki özel kadınların bilgisi olduğu bir döneme geçilmiştir.³⁴

Osmanlı Devleti döneminde erkeğin aile reisi olarak seçildiği, İslam medeni kanununun benimsendiği bir döneme geçilir. Aile reisinin otoritesinin başlamasıyla birlikte kızın evleneceği kişiyi seçme hakkı, mirasta hisse hakkı, boşanma hakkı gittikçe kaybolmaya başladığı görülmektedir. Kadınların eğitimleri sadece din bilgisi dersleri ile kısıtlanarak, 5-6 yaşlarına kadar ki kız çocuklarının gittiği sübyan okulları ile sınırlandırılmıştır. Bunların dışında, seçkin ailelerin kız çocukları kendini geliştirme ve eğitim görme fırsatı bulmuşlardır. Kadınların aldıkları dini eğitim dışında bir eğitim almamakla beraber, eğitimi yalnızca boş zamanlarını değerlendirmek için bir araç olarak görmekteydi. Saray içerisinde özel eğitim alabilen kadınlar da aldıkları eğitimi saray içerisinde kullanabilmekteydi.³⁵

Kanuni dönemine gelindiğinde kadın tamamen mahrem olarak görülmekteydi. Kadınların kıyafetlerine nerde nasıl davranacağına kadar kısıtlamalar getirilmiş ve bu kısıtlamalar uzun yıllar devam etmiştir.³⁶

Osmanlı Döneminde dini yükümlülükler sebebiyle kadınlar erkeklerden geri planda tutulmuştur. Kadın siyasi veya toplumsal konulardan uzak tutularak daha çok ev yaşamı ile ilgilenmiştir. Tanzimat Dönemine kadar olan zaman dilimi içerisinde ise bazı kısıtlamalara maruz kalmıştır.³⁷

Osmanlı Devleti gerileme dönemine gelindiğinde; devletteki gerileme toplumu, toplumdaki gerileme ise insan zihnindeki gerilemeyi beraberinde getirmektedir. Zihinlerdeki gerilemeler toplum açısından bir birlik oluşturduğunda ise bu gerilemelerden en fazla zarar gören kişiler yine kadınlardır. İşte böyle bir dönem içerisinde kadın hakları, özgürlükleri gittikçe azalmaktadır. Kadınların istedikleri gibi

---

³⁴ Acar,a.g.m,s.403.

³⁵ gös.yer.

³⁶ gös.yer.

³⁷ Müşerref Avcı, “Osmanlı Devleti ’nde Kadın Hakları Ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 55,2016, Erzurum, s.230.

gezip dolaştıkları, istedikleri yerlere gidebildikleri, eski zamanlarda eşit haklara sahip oldukları erkeklerle aynı ortamlarda bulunmalarına kadar her şeye müdahalelerin getirildiği, yasakların ve kısıtlamaların konulduğu bir döneme girilmiştir. Devletin gerilemesi kadınlar açısından bir nevi çağın gerilemesi anlamını almaya başlamıştır.

I. Ahmed Döneminde kadınların tatlıcı dükkânlarına girmeleri kadın ve erkeklerin aynı sandala binmeleri, mesire yerlerine gitmeleri yasaklanmıştır. III. Osman Döneminde de haftada 4 günden fazla sokağa çıkmaları, ince kumaştan ferace giymeleri gibi konulara yasaklar getirilmiştir. Buna ek olarak mahkeme konusunda iki kadının tanıklığının bir erkeğe denk kabul edilmesi, miras, velayet konularında getirilen kısıtlamalarla kadınların toplumdan uzaklaştırılmaya çalışıldığı bilinmektedir³⁸. III. Selim Döneminde kadınların açık renkli, ince kumaştan kıyafetler ve büyük yakalı feraceler giymelerinin, çarşılarda ve pazarlarda gezmelerinin yasak olduğu, hatta bu konuda uyarılar yapıldığı bilinmektedir.³⁹ Bunlara ek olarak Ramazan ayında kadınların ve kızların sokaklarda uygunsuz hareketlerde bulunmasının yasaklanması, Müslüman kadınların İslami kurallar çerçevesinde giyinme zorunluluğu, kadınların tiyatro ve sinemalara girmesinin ve bulunmasının yasaklanması şeklinde birçok yasak getirilmiştir.⁴⁰ Bu şartlar altında kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

1839'lu yıllara, yani Tanzimat Fermanı'na geline kadar yaşanan sıkıntılar, Tanzimat dönemiyle birlikte azalmaya başlamıştır. Tanzimat dönemi yeniliklerin olduğu, düşünce yapısının değiştiği, Batı'da yenilik hareketlerinin yeni düşüncelerin doğduğu bir dönemdir. Yenilikler yeni anlayışları da beraberinde getirmektedir. Bu dönemde padişahın haklarına kısıtlamalar getirilmiş kanun üstünlüğü, kişi hürriyeti gibi yeniliklere adım atılmıştır. Yapılan yenilik hareketleri ilk olarak kadınları kapsamasa da daha sonraları Batıcılık akımının gelişim göstermesiyle birlikte Batıda olan yenilikler, Türk aydınlarını da etkilemiş, kadın hakları konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan bu çalışmalara kadınlar da destek vermiş

---

³⁸T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın*, İstanbul, 2015, s.78-110.

³⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HAT 191/9273. (H.29-12-1203).

⁴⁰ *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın*, İstanbul, 2015, s.78-110.

ve bazı yollarla haklarını aramaya başlamışlardır. Eğitim alanında da kadınların etkili olduğu bir dönem başlamıştır.⁴¹

II. Meşrutiyet ile beraber Osmanlı Devleti Batı'daki gelişmelere daha çok ayak uydurmaya başlamış böylece kadınların etkili olduğu kadın haklarının ortaya konulduğu bir dönem başlamıştır. Gerçekleşen yenilik hareketleri neticesinde kadınlar da haklarını gazete dergi gibi yollarla aramaya başlamış, bir nevi seslerini duyurmaya başlamışlardır. Kadınlar hem dernekler aracılığıyla hem de çeşitli yayınlarla bu yolda çabalarını sürdürmeye başlamışlardır. Bu süreçte dönemin önemli edebiyatçı ve aydınlarının da desteğini almışlardır.⁴²

Eğitim alanında da kız çocuklarının eğitim almasının ve ebelik gibi çeşitli meslekler edinmesinin önü açılmıştır. Mekteplerin çoğaltılması, rüşdiyelerin ilkokullara dönüştürülmesi, üniversitelerin açılması, öğretim programlarının başlatılması, 1876 yılında Kanun-ı Esasi ile kızların eğitimi için ilkokulun zorunlu hale getirilmesi şeklinde 1900'lü yıllara kadar adım adım ilerleyerek günümüze kadar ulaşabilmiştir.⁴³

Afet İnan'ın Tanzimat dönemi hakkındaki yorumu şöyledir: *“Osmanlı tarihinde 1839 tarihi Tanzimat devri olarak siyasi, fikri, sosyal ıslahat hareketinin başlangıcıdır... Devlet bünyesinde yapılmak istenen ıslahat, Müslüman ve diğer dinlerdeki Osmanlı tebaası üzerinde monarşi anlayışlı devlet şekli bir değişiklik yapmamakla beraber, fikri bir gelişmede sağlamıştır. İşte bu arada yeni yeni okulların açılmasıyla kızlara verilen eğitim ile aydın bir toplum oluşmuştur.”*⁴⁴

Kadınların bazı iş kollarında ve memuriyetlerde kendilerine yer bulmaları 1914-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya savaşına katılmasıyla azalan erkek nüfusu yahut savaşa giden erkeklerin işlerinin başında olmaması sebebiyle bu iş kollarına kadınların getirilmesiyle gerçekleşmiştir.⁴⁵

II. Meşrutiyet dönemi aynı zamanda kadın haklarının ve Osmanlı'da feminizm hareketinin başlangıç noktasıdır. Cumhuriyet döneminde kadınların seslerinin

---

⁴¹Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1943)*, Bölüm Serisi 4, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2. Baskı, 1991, Ankara, s.4.

⁴² a.g.e., s.4.

⁴³ Bingöl, a.g.m., s.111.

⁴⁴Hüsniye Hoş, *Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.46.

⁴⁵Semra Gökçimen, *“Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”*, Yasama Dergisi, S: 10, 2008, s.11

duyulduğu, ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki ve eğitim alanında kadınlara haklar tanındığı dönemde temel taşlarının atıldığı noktadır.

Türk toplumu tarihi süreci içerisinde; kadın hakları konusu farklı seyirlerde cereyan etmiştir. Kadının yaşam içerisinde hem erkeklerle eşit tutulması, hem de geri planda kalması farklı zamanlarda ve toplumun farklı bakış açıları altında değişiklikler göstermiştir. Bu yaşanan değişimlerden de etkilenen en çok kadınlar olmuştur. Kadınların hem sahip olduğu hem de sahip olamadığı, kırsal ve merkezi alanlarda bile farklılıklar gösteren hakları, kabullenişleri yahut soyutlanışları, toplumda değişiklik gösteren konumları, kadınlarında bu duruma belirli bir zamana kadar sessiz kalışlarıyla kendi haklarını arama çabaları uzun yıllar boyunca ertelenmiştir.

II. Meşrutiyet ile beraber ve daha sonrasındaki süreç içerisinde kadınların, toplumsal hayat içerisinde yer bulma, kendini fark ettirme, her doğan erkek birey gibi insan haklarından faydalanma çabaları dikkate alınmaya başlamıştır. Kadınların eğitim alabilmek, çeşitli fırsatlar bularak, farklı yollardan seslerini duyurmak, geçimini sağlayabilmek adına iş bulabilmek tüm bunları yaparken de hukuki, toplumsal ve aile içerisinde de kabul görmek için önemli çabaları sonuç bulmaya başlamıştır.

Toplum nazarında da destek bulan Türk kadınları seslerini duyurmuş ve kendisine uzun yıllar verilmeyen hakları süreç içerisinde yavaş yavaş kazanmaya başlamıştır.

Başta Ulu Önder Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının başlatmış olduğu Milli Mücadele döneminde de kendilerine büyük bir sorumluluk yükleyerek varlıklarını gerek cephede, gerekse cephe gerisinde kanıtlamışlardır.⁴⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kadınına olan inancı, çabası ve desteği ile kadınlar her alanda kendilerini tanıtmaya ve kanıtlamaya fırsat bulmuştur.

“İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki; bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin

---

⁴⁶ Kurnaz,a.g.e.,s.53.

bütünlüğü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki; bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin? ⁴⁷

---

⁴⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi-III, Divan Yayıncılık, 2006,s.354.

1.BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN ÖNCEKİ DÖNEMLERDE KADIN HAKLARI

1.1 Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Hakları

İlk başta da dile getirildiği gibi Türk tarihi boyunca kadınların toplum içerisindeki statüsüne bakıldığında dönemlere göre farklı seyirler izlediğinden bahsedilebilir. Bunda toplumun içerisinde bulunduğu ekonomik durumlarında etkisi olduğu bilinmektedir. Ataerkil toplumların kökleri, tarım devrimi ile erkeklerin kadınlarda fiziksel olarak güçlü olması ile ortaya çıkmıştır. Fiziksel güç ile geçimini devam ettiren toplumlarda kadınlar erkeklerden geri planda kalmıştır. Toplumsal alanda durum böyle iken kültürel açıdan bakıldığında din olgusunun ortaya çıkması ile birlikte kadın daha da geri plana itilmiştir. Örneğin; Hristiyan teolojik felsefesi, kadını “günahın sembolü”, “şeytanın aracı” gibi sıfatlarla tanımlamaktadır.⁴⁸

Tarıma dayalı ekonomik hayat henüz tam anlamıyla başlamadığı dönemlerde Türk toplumunda aile içi ilişkilerde ve kadın erkek arasındaki ilişkilerde bir eşitlik söz konusuydu. Hakan'ın eşi hatun ile birlikte yönetimde eşit söz sahibi olduğu bir dönem sürmekteydi. Kadın ata biner, silah kuşanır, eşiyle birlikte savaşa katılırdı. Böyle bir durumda, kadının fiziksel açıdan yeterliliğine bakılmazdı. Kadına verilen değer aile toplum nazarında olduğu kadar aile içi ilişkilerde de bu şekilde devam etmekteydi. Kadın aile yaşamı içerisinde çocuklarına bakar, ev içerisindeki sorumluluklarını da yerine getirirdi. Çocukların terbiyesi, aile fertlerinin giyecekleri ve yiyeceklerinin teminiyle ilgilenmekteydi. Süt, peynir, tereyağı gibi yiyecekleri kadınlar yapmaktaydı. Bunun yanı sıra bağ ve bahçe işleriyle de ilgilenmekteydi. Erkekler bu dönemde aile yaşamına oldukça düşküncü ve eşlerine karşı oldukça saygı göstermekteydi. Bu dönemde erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesi gibi bir duruma rastlanmamaktadır.⁴⁹

---

⁴⁸İhsan Şerif Kaymaz, *Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S.46, Güz 2010, s. 335.

⁴⁹AbdülKadir İlgen, *İslamlık Öncesi Türk Toplumlarında İktisadi Ve İçtimai Yapı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:2, 1999,s.102.

10.yy'da Oğuz, Peçenek, Başgirt Ülkelerini gezen Arap seyyahı İbn Fadlan'ın seyahatnamesinde Türk toplumu hakkında anlattıkları şöyledir; “*Zina diye bir şey bilmezler. Birinde böyle bir şey görürlerse onu iki parçaya bölerler. Ağaçların dallarını bir yere getirip failin ellerini-ayaklarını ağaca bağlarlar, sonra o dalları serbest bırakırlar, adam ikiye ayrılır.*”⁵⁰ şeklinde nakledilmiştir.

Kadınlara duyulan saygının yanı sıra kız çocuklarına önem verilmekteydi. Kız çocukları erkek çocuklarıyla beraber aynı kültüre göre yetiştirilmekteydi. Kız çocukları ve kadınlar diğer toplumlarda ki gibi baskıya maruz kalmadan yaşamını sürdürmekteydi.⁵¹

Türk destanlarında, mitlerinde kadınlardan bahsedilmektedir. Altay yaratılış mitinde kadının önemli bir yeri vardır. Tanrı Kara Han'a “yarat” emrini ya da ilhamını veren, “Ak Ana” adlı bir kadındır.⁵²

Göçebe yaşam tarzının son bulduğu yerleşik hayat geçildiği 11.yüzyıla gelindiğinde kadınların toplumsal açıdan geri plana itildiği bir değişim dönemine rastlanmaktadır. Bir yandan yerleşik yaşamın getirmiş olduğu zorluklara uyum süreci, bir yandan İslamiyet inancı ile farklı kültürlerin tesirinde kalınması ile geleneksel kültür değerleri terk edilmiştir. Bu dönemden itibaren kadın, ev dışına çıkmayan, örtünen ve toplumdan soyutlanmış ev içerisinde yaşamının devam ettirmeye başlamıştır. Kırsal yaşam süren toplumlarda ise kadın, ev içerisinde eşine hizmet eden, çocuk büyüten, eve kapanarak yaşamını bu şekilde idame ettirmenin yanı sıra tarlada çalışan, tohum ekip diken bir tarım işçisi olmuştur. Mülkiyet ve miras hakkı sınırlandırılmıştır, evlenme ve boşanma konularında da söz hakkı bulunmamaktadır.⁵³

Kadınların etkin olduğu eski Türk topluluklarından, kadınların geri planda kaldığı döneme geçilmesi yalnızca İslamiyet inancını benimseyen toplumlarda görülen bir durum olmamaktadır. Batı'daki Hristiyan toplumlarında da durum böyledir fakat Batı'daki gelişim tarımsal ekonomiden önce ticaret ve sonrasında da sanayi şeklinde farklı bir seyir izlediği için, dinin getirileri ve düşünceleri aşılmaya, yeni bakış açıları ile aklın ve bilimin çerçevesinde bireye ve topluma değer verilmeye başlamıştır.

⁵⁰ Ramazan Şeşen, “*İbn Fadlan Seyahatnamesi*”, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s.21.

⁵¹İbrahim Tellioglu, “*İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine*”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 55, 2016, Erzurum, s.212-213.

⁵²Rabia Gökçen Kayabaşı, “*Altay Yaratılış Miti İle M. Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış Destanının Yüzeysel Yapı Unsurları Bakımından Karşılaştırılması*”, International Journal Of Eurasia Social Sciences, Cilt: VII, 2016,s.234.

⁵³Kaymaz, a.g.m.,s.336.

Bireysel hak ve özgürlükler Rönesans ve aydınlanma çağıyla birlikte daha önemli bir hal almaya başlamıştır. Endüstri Devrimi ile birlikte kadın çalışma hayatında etkin bir rol oynamış, böylece kadının statüsü toplumsal açıdan artmaya başlamıştır. Fransız İhtilali sonunda Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi yayınlanmış ve kadınların hakları açısından da ilk adım atılmıştır. İlk olarak; 19.yüzyılın ilk yarsında İngiltere’de Chartist Hareket bünyesinde ilk örgütlenme başlamıştır. Hareketin öncülerinden biri İngiltere’de Mary Wollenstonecraf, Fransa’da ise Olympe de Gauge olmuştur. A.B.D de 1848 yılında düzenlenen kongrenin sonunda bir Bağımsızlık Bildirisi yayınlanmıştır. Bu bildiriden 9 yıl sonra 1857 yılında Amerika Birleşik Devleti’nin New York kentinde yaklaşık 40 bin kadın dokuma işçisi çalışma saatlerinin kısaltılması ve ücretlerin adil bir şekilde verilmesi, işte cinsiyetçi ayrımların önlenmesi gibi taleplerle grev yapmışlardır. 8 Mart 1857 tarihinde bu durumu protesto eden kadınlar ve çocuklar polisin sert müdahalesi sonucunda hayatını kaybetmiştir.⁵⁴

1910’lu yıllara gelindiğinde Alman siyasetçi Clara Zetkin kadın işçilerin kendi haklarını savunmak için gösterdikleri mücadeleyi simgeleyen 8 Mart gününün, "Dünya Kadınlar Günü" olmasını önermiş ve bu öneri kabul edilerek her yıl çeşitli ülkelerde kutlanmaya başlanmıştır.⁵⁵

Türk toplumuna bakıldığında Osmanlı Devleti içerisinde bu dönem içinde pek fazla bir gelişme söz konusu değildir. Devletin ilk yıllarında kadınların toplumsal alandaki konumları eski Türk toplumdaki gibi etkili bir halde iken Osmanlı Devleti’nin yükselme dönemine girmesiyle birlikte kadınların toplum içerisindeki yeri, yaşanan coğrafyanın ve Osmanlı hukuk sistemindeki şariat hukukunun etkisiyle kadınların etkinliği giderek azalmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin 1453 yılında İstanbul’un fethiyle birlikte Bizans ve Arap kültürünün etkisinde kalarak harem hayatını başlatmış olduğu bilinmektedir. Bu tarihten sonra saray haremlik ve selamlık olarak ikiye ayrılmıştır. Sarayın ileri gelenleri de bu durumu kısa sürede benimsemişlerdir. Saray hayatı içerisinde padişahın haseki, ikbal olarak adlandırdığı kadınlar bulunmakla birlikte bolca da cariyeler de bulunmaktadır. Saray içerisinde yer alan kadınlar farklı toplumlardan ve farklı inançlardan gelmekteydi. Saray içerisinde bulunan cariyelerin eğitim görme hakkı bulunmaktaydı; Müslümanlık, okuma yazma, musiki dikiş nakış

⁵⁴ gös.yer.

⁵⁵Songül Sallan, “8 Mart Dünya Kadınlar Günü Ve Kamu Hayatında Türk Kadınının Konumu”, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:XXXVI, S:1.2,1993, s.159-168.

gibi konularda eğitimler verilmekteydi. Saray içerisinde yer alan Valide Sultanın yaşam tarzı ise diğerlerinden tamamen farklıydı. Valide Sultan tamamen özgür bir yaşam sürmekte ve bazı zamanlarda gücün merkezi haline gelmekteydi.⁵⁶

19.yüzyılın ilk yarısında kadınların alınıp satıldığı köle pazarları bulunmaktaydı. Kölelik, Tanzimat'tan sonra köleliğin yasaklandığı 1848 yılı uluslararası antlaşmaların kabulü ile son bulmuştur. Köle pazarlarının kaldırılmasından sonra yine de padişah, devlet ricali gibi kişilerin sarayları içerisinde satın alınmış yahut hediye edilmiş kadın esirler bulunmaktaydı. Sarayın dışında bulunan halktan olan kadınların durumları da diğer kadınlardan farklı değildi. Üretim yapmaları, geçimlerini devam ettirebilmek için ekim dikim işiyle uğraşmak zorunluluğundaydı. Kadınların toplumsal yaşamdan soyutlandığı, giydiklerine dolaşacakları yerlere tavır ve hareketlerine müdahale edildiği ve bunların kısıtlandığı çoğu şeyin yasaklandığı dönemlerden bir kaçından bahsetmek gerekirse;

Kadınların arabalarla uzak mesire alanlarına gitmelerinin yasak olduğuna dair⁵⁷bazı bölge kadılarına ve yeniçeri ağasına kadınların pazarlarda çarşılarda iştah çekici tavırlarla dolaşmalarının yasak olduğuna dair, fermanlar gönderilmiştir.⁵⁸

Tanzimat dönemine gelindiğinde ise kadınlara Batı'nın etkisiyle bazı haklar tanınmıştır. Giyim kuşam, çocukların terbiye edilmesi gibi bazı konularda değişimler yaşanmaya başlamıştır. Eğitim alanında hukuksal alanda ve toplumsal alanda yaşanan bu gelişimler ve değişimlerde dönemin fikir adamlarının, kadınların toplumun gerisinde kalmaması için uğraşlarının sonucunda gerçekleşmiştir. Şeriata dayanan kadın düşüncesi Batı'dan alınan hukuk kuralları çerçevesinde değişim göstermeye başlamıştır.⁵⁹

Batılılaşma etkileri kadın kıyafetlerinde, XVII. yüzyıldan itibaren kumaş desenlerinde, giysilerin kol, yaka ve eteklerindeki değişikliklerle kendini gösterirken, XVIII. yüzyılda geleneksel Osmanlı giysileri yanında yeniliklere de rastlanmaktadır.

---

⁵⁶Yılmaz,*a.g.m.*,s.195.

⁵⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA),HAT 1666-70.(H.29-12-1200)

⁵⁸Hale Biricikoğlu, Türk Modernleşmesinde Kadın,
https://www.academia.edu/40618001/T%C3%9CRK_MODERNLE%C5%9EMES%C4%B0NDE_A.DI_N, Erişim Tarihi:25.03.2020.

⁵⁹ Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, s.22, aktaran, Acar, *a.g.m*, s. 405.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Batı etkisiyle geçiş dönemi yaşanmış ve kıyafetlerde Avrupalı süsler görülmeye başlamıştır.⁶⁰

Tanzimat dönemiyle birlikte dönemin aydın kişilerinin başlatmış olduğu çalışmalar kadınların toplumsal alanda iş hayatında ve eğitimlerinde adımlar atılmasına kadının Batı’da ki halklar gibi ön plana ve sosyal yaşama dâhil olmasına yöneliktir.

1856 Islahat Fermanı ile de cinsiyetlerin birbirinden aşağıda tutulması terk edilecektir. Meşrutiyet dönemi ile kadınların haklarını ve seslerini duyurmak amaçlı çeşitli kadın dergileri çıkarılmış çeşitli dernekler kurulmuş, konferanslar düzenlenmiştir.⁶¹

Çıkarılan dergilerin amacı kadınların isteklerini yazmalarını sağlamak ve onları topluma dâhil etmektir. Muhadderat Dergisi, Şüküfezar, Hanımlara Mahsus Malumat, Hanımlara Mahsus Gazete, Mehasin, Kadın, Kadınlar Dünyası, Demet, Kadınlar Âlemi, Türk Kadını gibi çeşitli dergilerde çıkarılmıştır. Kadınlar bu dergilerde, kadın eğitimi, edebiyat, ahlak, aile, yaşam, sağlık gibi konulara, hikâyelere ve sohbetlere yer vermiş, kendi haklarını elde etmek, seslerini duyurmak ve en önemlisi toplumda var olmak istemiştir.⁶² Kadınların toplumda var olma mücadelesi Meşrutiyet dönemiyle zemin oluşturarak, Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonraki dönemde resmi olarak sağlanacaktır.

1.2.Eğitim Alanında Kadın Hakları

Bir toplumun refah seviyesinin yükselmesi o toplumda yaşayan insanların eğitim seviyeleri ile ölçülmektedir. Nüfusun yarısının kadın olması, kadınların eğitilmesine ne kadar ihtiyaç duyulduğunun bir kanıtıdır. Her birey ilk eğitimini ailede alır, her şey bir annenin çocuk büyütmesi ve onu eğitmesi ile başlar.

⁶⁰ Sevgi Gürtuna, “Osmanlı Kadın Giysisi”, s.57-58, aktaran Nurgün Koç, “Everyday Life in Turkey” Eserinde Mrs. W. M. Ramsay’ın Osmanlı Ülkesindeki Kadınlara Dair İzlenimleri, History Studies: International Journal of History, C:IV, S:2,2012,s.247.

⁶¹Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, s.22, aktaran, Acar, a.g.m, s. 405

⁶² Hale Biricikoğlu, *Türk Modernleşmesinde Kadın*, https://www.academia.edu/40618001/T%C3%9CRK_MODERNLE%C5%9EMES%C4%B0NDE_A.DI N, Erişim Tarihi:25.03.2020.

Toplumda yaşayan kadınların eğitim seviyelerinin onların hayatın içerisindeki sorumlulukları ve rolleri ile doğru orantılıdır. Kadınların her konuda bilinçlenmeleri, yaşam içerisinde etkin olmaları için en önemli faktör eğitimidir.

İslamiyet'in kabul edildiği döneme gelindiğinde, daha önceden İslamiyet'i kabul eden erkek egemenliğinin hâkim olduğu toplumlardan etkilenilmiştir. Şerait kurallarını din olgusuna dayandırarak hiçbir şekilde dine yer almamasına rağmen bu toplumlarda kadınların eğitimi kısıtlamış yalnızca ev işleri ile ilgili aldıkları eğitimle sınırlı kalmıştır.

Bu toplumlarda uygulanan ve dinin gereği gibi gösterilen bu kısıtlamalarda İslam dininde hiçbir dayanağı yoktur. İslam dinine bakıldığında, İslam dini kadınların eğitim almasının kesinlikle yasaklamamış ve buna engel getirmemiştir. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in ilk ayeti "Oku!"⁶³ Dur. "De ki; Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ayeti de⁶⁴ eğitimin önemini vurgulamaktadır. Hz. Muhammed'in hadisi şerifi olan "İlim öğrenmek kadın-erkek her Müslümana farzdır."⁶⁵ Sözleri de İslam dininin eğitime verdiği önemi vurgulamaktadır. Fakat tüm bunlara rağmen kadınların eğitim hakkı kısıtlanmış ve bu şekilde de devam etmiştir. Toplum, dinin kurallarına uyuyor şeklinde oluşturulan algı, konu eğitim konusuna geldiğinde dinin hiçbir kurallarını gözetmemiştir. Kadınları da eğitim hakkından mahrum bırakmıştır.

1839 Tanzimat dönemine gelinceye kadar eğitim, Osmanlı toplumu açısından bakıldığında, gençlere ve çocuklara dini boyutlarda bir bilgi aktarımı olması açısından düşünülmekle sınırlı kalmaktaydı. Hatta eğitimin zorunlu hale getirilmesi konusunda atılan adımların ilk sebebi dini eğitimin çocuklara verilmesi gerektiği idi. Osmanlı döneminde; Kızlar yalnızca sıbyan mekteplerine gidebilmekteydi ve kadınların daha fazla bir eğitim almasına herhangi bir gerek görülmemekteydi. Sıbyan mektebinden sonra eğitimini özel derslerle tamamlayabilen kız çocukları da bulunmaktaydı fakat bu özel dersleri alabilen kızlar yalnızca ailelerinden destek bulabilen, kız çocuklarının

---

⁶³ Ahmet Akmaz, "Cebrâil ile Resûlullah'ın İlk Karşılaşmasına Dair Bir Değerlendirme", B.Ü İslami İlimler Fakültesi Dergisi, C: I, S:1, 2014, s.49-52.

⁶⁴ Kübra Kamer Ekici, "İmam Gazali ve İbn Cema'ın Din Eğitimi Anlayışları", Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi, C: II, S:2, 2018, s.92.

⁶⁵ Muhammed b. Abdullah el-Hatib et-Tebrizi, *Mişkat'ü-l Mesabih*, Beyrut 1985, s. 85; Sünen-İ İbni Macc, Mukaddime, 17, Kahire 1952, t/81. aktaran: Fahri Kayadibi, "İslam Dininin Eğitim ve Öğretiminin Verdiği Önem", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:0,S:4,2001,s.35.

okumasında herhangi bir sakınca görmeyen kişilerin kızlarından ve maddi durumu iyi olan ailelerin çocuklarından oluşmaktaydı.⁶⁶

Kadınların eğitimlerinde gelişmelerin olması ancak Tanzimat dönemine gelindiğinde başlamıştır. Bu dönemde Batı'nın yeniliklerinden etkilenildiğinin bir örneği de eğitim alanında ki gelişmelerdir. Tanzimat döneminde, Osmanlı Devleti içerisinde yer alan ve Batı'nın yeniliklerini takip eden devlet adamları, batının siyasi ve ekonomik gelişmelerini takip ettiği gibi eğitimde olan gelişmeleri de yakından takip ederek, Osmanlı Devleti'ne de getirmeye başlamışlardır. Eğitim alanında genel olarak yenileşmeye gidildiği gibi kız çocuklarının eğitime de bu gelişmeleri entegre etmeye başlamışlardır. Kız çocuklarının eğitim alabilmesi için yeni okullar açma fikri, yeni görüşleri ve fikirleri de beraberinde getirmiştir.⁶⁷

Dönemin önemli aydınları ve devlet adamları, toplumun geri kalmışlığının nedenleri arasında kadınların eğitimsiz olmasının çok büyük bir etken olduğunu bu amaçla çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda ve her konuda kadınların destekçilerinden olan Namık Kemal, Ziya Paşa gibi kişiler de bu konu hakkında büyük çaba sarf eden kişilerin başında gelmektedir.⁶⁸

1843 yılında kadınlar ilk defa ebelik eğitimi almaya başlamışlardır.⁶⁹ Böylelikle kızların sağlık açısından bilgilenmesini ve bu alanda eğitim görmelerini sağlamaya çalışmışlardır.

1858 yılında Kız rüşdiyeleri açılmaya başlamıştır. İlk açılan okul Sultanahmet'teki Kız rüşdiyesidir⁷⁰

Kız rüşdiyelerinin ders programlarında Din Bilgisi, Ahlâk, Osmanlıca, Hesap, Arapça, Farsça, İmlâ, Tarih, Coğrafya, Terzilik ve Nakış gibi dersler bulunmaktadır. Hem dini bilgiler, hem ilmi bilgiler ile kız ve erkekler çocukları aynı eğitimden

---

⁶⁶ Kurnaz, a.g.e., s.4.

⁶⁷ Kaymaz, a.g.m., s.335.

⁶⁸ Kaymaz, a.g.m., s.336.

⁶⁹ Nurgün Koç, "Kadın, İşçi ve Çocuk Sorunlarının Batılılaşma İçindeki Yeri" Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.9, Kış, Konya, 2010, s.194.

⁷⁰ Yahya Akyüz, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanılan Dönüşümler", Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C:I, S:II, 2011, s.16.

geçmekte olup ayrıca kızlar için el emeği gerektiren Nakış ve Terzilik dersleri de verilmektedir.⁷¹

Eğitim alanında Batı'dan alınan gelişmeler arasında ilk olarak; Fransa'nın 1867 yılında Duruy Kanunundan etkilenecek hazırlanan 1869 *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* ile kızlar için öğretmen okulu açılması, rüşdiyelerin çoğaltılması kararlaştırılmıştır.⁷²

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile birlikte 1869 yılından sonra Rusçuk ve İstanbul'da 11 tane Kız Meslek mektebi açılmış, kadınlara mahsus meslek eğitimi verilmesi için bir sanayi mektebi ile birlikte, öğretim programı da başlatılmıştır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Darülfünuna genişçe yer verilmiş ve 51 madde ile teşkilatı ve yapısı açıklanmıştır. Bu nizamname ile İstanbul'da Darülfünun-i Osmani adında bir üniversitenin açılması kararlaştırılmıştır.

Mekteplere ve rüşdiyelere öğretmen yetiştirmek ve Kızların öğretmenlik mesleğini icra edebilmeleri için 1870 yılında kız öğretmen yetiştiren Dârülmuallimat açılmıştır.⁷³ Darülmuallimat ilk mezunlarını 1873 yılında vermiş, bunun yanı sıra II. Meşrutiyet ile birlikte, 1910-1911 yılları arasında yeni bir okul olan Leyli Darülmuallimat'ı açarak, eğitime büyük bir katkı sağlamıştır.⁷⁴

1913 yılına gelindiğinde kız rüşdiyeleri 6 senelik kız ilkokulları haline dönüştürülerek bu okullar ilçelere kadar getirilmiştir. 25 Eylül 1913 yılındaki

---

⁷¹Sadettin Eğri, “II. Abdülhamid Döneminde Eğitim Sisteminde Modernleşme Çabaları: Kızların Eğitimi Ve Bursa İnas Rüşdiye Mektebi”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:26, 2014,s.132.

⁷²Aziz Berker, “Türkiye’de İlk Öğretim”, Arık. 1945,s.13-14, Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, İstanbul, 1980, s.105, aktaran: Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Bilim Serisi 4,Ankara, 1991.s.5.

⁷³İlkay Abazaoğlu, Osman Yıldırım, Yılmaz Yıldızhan, “Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme”, Uluslar Arası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, S:6,2016,s.145.

⁷⁴Sevim Ceylan Dumanoglu, “Osmanlı Devleti’nde Kız öğretmen Okulu Darülmuallimat (1870-1924)”, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş, Nisan 2019,s.35-46.

kararnameye dayandırılarak öğretmen okulları faaliyete geçmiştir. 1913 yılında İnas Sultanisi açılmıştır.⁷⁵

Maarif Nazırı Şükrü Bey'in "Darülmuallimat'ın İnas kısmında bir Darülfünun açmak" söylemi, doğrudan doğruya idadi ve sultanilere öğretmen yetiştirecek bir Kız Yüksek Öğretmen Okulu açmayı amaçlamaktadır. Asıl isteği ise kadının toplumsallaşmasına, yani ahlakileşmesine aracılık etmektir. Bu sebeple 1915 yılında kadınlar için ilk üniversite olan İnas Darülfünunu açılmıştır. İttihat ve Terakki kadroları bu sürecin başlamasında etkili olmuştur.⁷⁶ Açılan bu Darülfünunda haftada 4 gün kadınlar için konferanslar verilmeye başlamıştır. 1914-1919 yılları arasında eğitime başlayan kurumda kızlara, Edebiyat, Tabiiyat ve Riyaziyat dersleri verilmiştir. İlk olarak Zeynep Hanım konağında başlayan eğitim, Lisans ve Hukuk Mektebinde devam ederek daha sonra tekrar Zeynep Hanım konağında 1920 yılında son bulmuştur. Bundan sonra ise karma eğitime geçilmiştir.⁷⁷

Öğretim hayatının okullarda gerçekleşmeye başlaması ve okuma yazma bilen kişilerin sayısının artması ile birlikte Türk kadınları için yeni bir dönem başlamıştır. Tevfik Fikret "Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer" , Abdülhak Hamit ise "Bir milletin nisvanı derece-i teraksinin mizanıdır" sözleri ile kadın konusunda düşüncelerini belirtmişlerdir.⁷⁸

Bu dönem içerisinde eğitim alanında kadınlar açısından değerli adımlar atılmakla beraber toplumda kadının saygınlığı arttırması ve toplumda kendi kimliğini kazanması açısından çeşitli cemiyetler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır.⁷⁹

1912 yılından başlayarak Osmanlı toplumu içerisine giren dergiler, eğitim hususunda toplumu aydınlatmak için atılan adımların öncülüğü niteliğindedir. Önemli devlet adamlarının ve aydın düşünürlerinde desteğiyle kadınlar, Kadın Bahçesi (1912),

---

⁷⁵Yasemin Tümer Erdem, "II. Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul, 2007, s.113-115.

⁷⁶Ali Y. Baltacıoğlu, "Darülmuallimat'tan İnas Darülfünunu'na", Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi, C:X, S:1, 2008, s.99.

⁷⁷Ali Arslan, Mustafa Selçuk ve Mehmet Nam, *Türkiye'nin İlk ve Tek Kız Üniversitesi İnas Darülfünunu(1914-1919)*, İdil Yayıncılık, İstanbul, 2012,s.28-43.

⁷⁸A. Afet İnan, "Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri",s.87-88,aktaran, Koç ,a.g.m.,s.193.

⁷⁹ Mehmet Yavuz Erler, *Sicil-i Umûmî Defterlerine Göre Samsun Merkez İnâs Mektebi (1898-1926)*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, C:XII, S:1, 1999.s.83.

Kadınlar Dünyası (1912), Kadın Hayatı (1913) gibi dergiler ile seslerini duyurmaya çalışmaktaydılar.⁸⁰

Kız çocuklarının, erkek çocuklarıyla beraber dersler almaya başlaması, kızların eğitimini ortaokul, lise, üniversite şeklinde devam ettirerek, meslek sahibi olmaları, Meşrutiyetin getirdiği yenilik hareketleriyle beraber adım adım gelişerek, Cumhuriyet dönemindeki gelişmelere de zemin hazırlamıştır. Kız çocuklarının eğitim görmeleri, toplum nazarında kendilerine bir yer bulmalarına ve sonrasında çeşitli meslekler edinerek ekonomik özgürlüklerini kazanmalarında büyük önem taşıdığından, bu hususta atılan ilk adımlar oldukça önem taşımaktadır. Cumhuriyet dönemine geçildiğinde başta Mustafa Kemal Paşa'nın kadının eğitime verdiği önemin anlaşılmasına, toplumun kadınlara karşı bakış açısını değiştirmesinde ve kadınların eğitim haklarını elde edip, diğer alanlarda da bilinçli bir şekilde haklarını aramaları hususunda büyük bir adım atılmıştır.

1.3.Hukuki Alanda Kadın Hakları

Hukuk; bir milletin varoluşu boyunca devam eden ve o toplumdaki insanların milli şuurunu oluşturan en önemli unsurdur. Toplumdaki vicdan kavramının da en önemli yapıtaşısıdır. Türk toplumunun varoluş süreci içerisinde meydana gelmiş ve sürekli olarak devam eden vicdanının ortak ürünüdür.⁸¹

Bir toplumda ilk olarak kadınların cinsiyetçi ayrımlara maruz kalıp kalmaması, evliliklerde kadına verilen değer, özellikle aile içerisindeki ilişkilerde kadının rolü ve hakları, çerçevesinde gelişen olayların ışığında değerlendirildiğinde toplum nazarında hukukun var olup olmadığından söz edilebilir.

Eski Türklerde toplum nazarında hiçbir cinsiyetçi ayrıma maruz kalmayan kadınların, erkeklerle ortak ilişkilerde ve faaliyetlerde etkili olduğu bilinmektedir. Kadına verilen değer en önemli örneklerinden biri Kül Tiğın'ın sözüdür.

Eski Türklerde baba tarafı asil olanlara İnal unvanı verilmektedir. Bir prensin hakan olabilmesi için hem tiğın hem de inal olması gerekmektedir. Kül Tiğın “ *Ben yetişemeseydim, annem Hatun, büyük annelerim, ablalarım, gelinim ve prenseslerim*

---

⁸⁰gös.yer.

⁸¹ Memişoğlu, a.g.t., s.13.

cariye olacaklardı.” diye dövünür. Çünkü Kül Tiğın için vatanın korunmasında; vatani vatan yapan nesillerin yetiştiricisi olan “kadın” korunması çok önemlidir.⁸²

Yine Türk toplumunda evlilik konusunda da babanın rızası alındığı gibi baba, kızın annesine de fikrini sormaktaydı ancak evlenecek gençler arasında yakın kan bağı olmaması gerekmektedir. Yapılan evlilikler resmi törenlerle ve nikâhla yapılmaktaydı. Gençlerin birbirini görüp beğenebilecekleri Yuğ ayinleri ve toplantı yerleri bulunmaktaydı. Evlenecek gençlerin ilk olarak kızın gönlünü kazanmaları gerekmektedir.⁸³ Yani kızın eve hapsolması gibi bir durum söz konusu olmayıp, kızların ne düşündüğünün ve ne istediğinin önemi vardı.

Altay geleneklerinde; kız istemeye giden kişiler kuda olarak adlandırılırdı. İlk olarak baba, ev yaptırdıktan sonra düğün tesis edilirdi. Evlenmek için bir yaş sınırı olmamakla birlikte buluş çağına girmiş olmak gerekirdi. Evlenen kız artık kadın sayılırdı. Evlilik sırasında erkek kadına bir bedel ödemek zorundaydı bu genellikle iş yardımı şeklinde verilmekteydi. Uygurlarda evlenecek kızı ailesinden kalın ile satın alınırdı. Kalın kelimesi çeyiz anlamında kullanılmaktaydı. Evlenme gerçekleşikten sonra, yeni gelin kocasının ailesine hizmet ettiğinden, ailesinden at deve koyun gibi hayvanlar karşılığında satın alınmaktaydı. Bu bedel zamana, ailenin servetine gibi türlü etkenlerle de değişiklik göstermekteydi. Bir şahsın yanında çalışan kadınların evliliklerinde istedikleri gibi bir yuva kurma hakkı vardı. Kölelik olarak tabir edilen bir durumda olan kadınlarda farklı toplumlardaki gibi muameleye maruz kalmamakla beraber, arzusu dışında başka kişilere verilemez, hangi konu da satın alınmış ise yalnızca onun hizmetini yerine getirmekteydi. Birden fazla kadınla evlilikler yerine tek eşlilik esastı fakat bazı Türk geleneklerinde kadının çocuk doğurmaması gibi durumlarda ikinci bir kadınla evliliklere de rastlanmaktaydı. Genelde bu Kazak toplumlarında görülen bir durumdu.⁸⁴

Genellikle birden fazla kadınla evlilik yapılan kültürlerde yine bir baş kadın ve harem usulü bir gelenek mevcuttu. Bu durum genellikle zengin aileler için geçerliydi.

Toplumda özellikle aile içerisinde kadın ve erkek çocukların sorumluluğundan birlikte mesul olmaktaydı. Aile içerisinde, babanın vefatı üzerine sorumluluğu

---

⁸² a.g.t.,s.14.

⁸³ a.g.t.,s.15,16,17.

⁸⁴gös.yer

tamamıyla anne devralmaktaydı. Baba, aile reisi olması nedeniyle demokratik hakları bulunmakta fakat onları hizmetinde çalışan kişiler olarak görmemekteydi. Pederi aile olarak adlandırılan bir aile sistemi bulunmaktaydı. Bu toplum yapısı içerisinde devlet ve siyasi işlerle dini konular birbirinden ayrı tutulduğundan eşler arasında dini tabulara dayanan ayrımlar söz konusu olmamaktaydı. Bunda özellikle Şamanizm inancının demokratik olmasında ve toplum içerisinde kadın şamanların ön plana çıkmasının da etkisi oldukça büyük bir yer tutmaktaydı.⁸⁵

Babanın vefatı üzerine babadan kalan mallar sadece erkek çocuklarına değil aynı zamanda evlilik yapmamış kız çocuklarına da bazı oranlarda verilmekteydi. Evlenmiş kızlar ise babadan kalan gelirden faydalanamamaktaydı. Bundan farklı bazı Türk toplumlarında ise kızlar mirastan pay alamazlardı. Mirastan pay alamayan kızlar için erkek kardeşleri onlara evlenene kadar bakmakla yükümlüydü. Babanın yapması gereken görevleri erkek kardeşler yerine getirmekte, çeyiz, kalın gibi görevleri de yine bu erkek kardeşler üstlenmekteydi. Kadın toplumda önemli bir konumda yer aldığından ve cinsiyetçilik gibi herhangi bir ayrım yapılmadığından kadına karşı yapılan davranışların ve işlenen suçların cezaları bulunmaktaydı. Kadına şiddet uygulamanın, dövmenin cezası hayvanla ödenen tazminattı. Genç kızlarla farklı münasebette bulunanlar hem ceza ödemekle hem de o kızla evlenmek zorunluluğundaydı. Kız kaçırmanın cezası fidye ödemektir. Evli kadına karşı işlenen cinsel suçların cezası ise idamdı ve bu en sert kurallardan biri olmakla beraber bu ceza hafifletilmezdi. Yine bazı Türk toplumlarında ölen kardeşin eşiyle evlenme gibi bir durum söz konusuydu⁸⁶

Günümüzde bile özellikle Doğu bölgelerimizde ölen kardeşin dul kalan karısıyla evlilikler yapılmakta ve bu da önemli bir görev olarak görülmektedir.

Türklerin İslamiyet ile tanıştığı ve Türk adetleri ve İslam dininin birleştiği dönemde aile önemli bir yer tutmaktaydı. Evlenecek gençlerin birbirini seçmesi, başlık uygulaması gibi önemli unsurlar bulunmaktaydı. Dünürler arası karşılıklı verilen sözler neticesinde kıza verilecek çeyiz olarak, babanın yetiştirme hakkı, annenin süt hakkı,

---

⁸⁵,a.g.t.,s.26-27.

⁸⁶gös.yer.

verilirdi. Eski adetlerde olduğu gibi bir kadın ile evlilik yolunda adımlar atılmaya başlardı.⁸⁷

İslamiyet'in kabulü ile birlikte Arap toplulukların etkisi ile kadınların geri planda tutulmaya başladığı bir döneme geçilmesi hukuki alanda da kadınları oldukça etkilemiştir. Yine de Türk kadınları belirli bir süreye kadar kendi haklarını korumayı başarabilmiş eskisi gibi yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hatunların halkın içerisinde etkin bir durumda olması, gelen misafirleri ağırlamaları, kıyafetlerinde de aynı şekilde giyinmeye devam ettikleri bilinmektedir.

Arap kültürü ve diğer kültürlerin etkisi tam olarak yerleşmeye başladığında ise Arap kültüründe olduğu gibi kadınların geri plana itilmesi eve hapis olması gibi durumlar yaşanmaya başlamıştır.⁸⁸

İslam dininde kadına oldukça değer verilmektedir. Gerek Allah'ın ayetleri gerek Hz. Muhammed'in davranışlarına bakıldığında İslam dininin kadına zulme karşı olduğu ve kadının değerli bir varlık olduğu sık sık bahsedilmektedir. Sosyal hayat içerisinde, hukuk alanında, eğitim alanında ve birçok durumda kadınlara değer verilmesi önemle vurgulanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de Nisa, Talak ve Bakara surelerinde çeşitli yönlerden kadınlara hükümler konulmuştur.

Nisa suresinde "Eğer hanımlarınız arasında adaleti sağlamayacağınızdan korkarsanız sadece bir tane ile yetinin"⁸⁹ emri getirilmiştir. Böylece birden fazla evliliği Kur'an tesis etmeyerek ahlaki ve sosyal zaruretler halinde buna izin verilmiştir. Fakat Yine Nisa suresinin 129. Ayetinde "Ne kadar isterseniz kadınlar arasında adaletli davranmaya güç yetiremezsiniz"⁹⁰ ayetiyle bunun mümkün olmayacağını bu nedenle bir zaruret olmadığı takdirde birden fazla kadınla evlenmemeye işaret etmiştir. Savaş sırasında erkek nüfusunun azalması ve eşlerini kaybeden kadınlara sahip çıkmak adına

---

⁸⁷,a.g.t.,s.20,39.

⁸⁸Ahmet Yılmaz, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi", Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C:IX, S:20/21,2010,s.193

⁸⁹Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, "Kur'an-ı Kerim Meali", Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2011,s.86.

⁹⁰a.g.e.,s.108.

çaresiz ve kimsesiz kadınların ortada kalmaması adına yapılan evliliklerde bu izin birden fazla kadınla evliliğe kadar izin verilmektedir.⁹¹

İslam dininde kadınların toplum içerisindeki durumunu, haklarını gözetmek adına “Mehir” uygulanmaktadır. Mehir, sözlükteki anlam bakımından “ücret” anlamına gelmektedir. Evlilik esnasında ödenen para veya malı ifade etmek için kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de kendileriyle evlenen kadınlara Mehirlerinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁹²

Osmanlı Devleti, aile hukuku konularına İslami kurallar çerçevesinde uygulamalar getirmiştir. Evlilikler dini usullere göre gerçekleştirilmiştir. Evlilikler kadından alınan izinname ile köy imamı tarafından kılınabildiği gibi, direkt kadı tarafından da kılınmaktaydı. Nikâh iki kişinin şahitliğinde kılınmakta ve taraflara belirli bir Mehir karşılığında, karşı tarafı eşliğe kabul edip etmediği sorularak yapıldı. Hutbeler, dualar ve hadisler okunarak nikâh gerçekleştirilmiş olurdu.⁹³ Mehir'in ne kadar verilmesi gerektiğine dair herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Aynı zamanda kadın Mehir'i dilediği gibi harcama hakkına sahiptir, Mehir sadece kadına aittir.⁹⁴

Osmanlı Devleti döneminde kadınların toplumsal yaşam içerisindeki durumlarına dair çok az kayıt bulunduğu bilinmektedir. Genellikle nüfus sayımlarında bile kentlerde yaşayan kadınların bulunduğu, köylerde yaşamını sürdüren kadınların daha geri planda kaldığı, bunun ise en önemli nedenlerinden birinin ulaşım açısından olduğu bilinmektedir. Köyde yaşamını sürdüren kadınların herhangi bir mahkemeye ulaşması elbette kente yaşamını sürdüren kadınlara nazaran daha zordur.⁹⁵

Osmanlı Devleti içerisinde yaşamını sürdüren Müslüman ve gayrimüslim kadınlar bulunmaktaydı. Gayrimüslimler de Müslümanlarla eşit olduğundan bu kadınlar Osmanlı mahkemelerini kullanabilmekteydi Şeri mahkemelerden dilediği gibi yararlanabilen kadınlar genellikle, aile fertleri arasında sağlam ilişkiler bulunmayan,

---

⁹¹a.g.e.,s.86

⁹²Mehmet Akif Aydın, TDV İslam Ansiklopedisi, “Mehir”, C: XXVIII,2003,s.389-391.

⁹³Ekrem Buğra Ekici, “Osmanlı Hukukunda İzinname ile Nikâh”, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı:2, 2006 Güz, s.50.

⁹⁴Mehmet Yetişgin, Toroshan Özdamar, “XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devletinde Aile Kurumu: Besni Örneği”, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C:XIII, S:1,2016,s.223-224.

⁹⁵Jülide Akyüz, “Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi, S:6, Ankara, 2007, s.80

evin erkeğinin vefat ettiği kadın bireylerden oluşmaktaydı. Kadınlar mahkemeye birçok konudan dolayı başvurabilmekteydi. Örneğin; miras, nikâh, veraset, borç, hakaret, tecavüz, tasarruf hakkı, hırsızlık gibi daha birçok konu da mahkeme de haklarını aramışlardır. Kimileri kendilerine vekil tutmayı tercih ederken kimileri ise vekil kullanmamışlardır.⁹⁶

Gayrimüslim kadınların Osmanlı mahkemelerine genellikle en çok başvurduğu konu ise mirastır. Bu durumun en büyük nedeni kendi cemaatlerinin veraset yasalarının kadınlara verdiği paylardaki adaletsizliktir. İslam veraset hukuku kadınlara Yahudi, hatta 18. yüzyıl İngiliz hukukunda tanınmayan veraset hakları tanıyordu. Yahudi kız çocukları mirastan Müslüman kız çocuklarına oranla daha az pay almaktaydı. Bunun yanında diğer gayrimüslimlere oranla Yahudiler mahkemeye kişi hukuku için değil, daha çok ticari anlaşmazlıkların çözümü için başvurmuşlardır.⁹⁷

Kadınların mahkemeye başvurduğu önemli konulardan bir diğeri evlenme konusudur. Özellikle savaşlarda eşlerini kaybeden kadınlar tekrar evlenebilmek için mahkemeye eşlerinin öldüğünü kanıtlamak zorundadır. Bunun içinde eşinin gidişinden sonra İslami kurallar neticesinde bir müddet beklemek zorundadır. Bu süre yaklaşık üç ay kadar bir süredir. Yine eşinin ve çocuğunun vefatını kanıtlayarak mirastan yararlanmak içinde mahkemeye başvurulmaktadır. Bazen evlenmek istemelerinin nedeni toplumda dul olduklarının bilinmesinden dolayı yaşamış oldukları zorluklar olabilmektedir. Bu gibi durumlarda kadının mağdur olmaması için evlenmesi de mahkeme tarafından uygun görülmüştür. Bunun yanı sıra bir diğer konu ise tecavüz konusudur. Tecavüze ya da tacize uğrayan kadınlar mahkemeye başvurmadan çekinmemiştir. Mahkemeye başvurduktan sonra yaşanan olayın toplum nazarında açık bir şekilde ortaya çıkacağını bilerek mahkemeye başvurmuşlardır. Kendilerine yaşatılan bu durumda sessiz kalmamışlar ve mağdur oldukları konularda suçluların cezalandırılması için çaba sarf etmişlerdir. Bu gibi durumlarda suçlunun tazminat ödemesi gerektiği gibi aynı zamanda kadının isteği varsa tarafların evlenmesi de bir diğer yoldur. Bazı kişiler evlenmeyi uygun bulurken bazı kişilerde suçlunun cezalandırılmasını uygun bulmuşlardır. Bazı mahkeme kayıtlarına göre Osmanlı Devleti'nde kadınların erkeklerden daha geri planda kaldığı bilinmektedir. Bu durum

---

⁹⁶gös.yer.

⁹⁷ Akyüz, a.g.m.,s.80-81.

mahkemede verilen kararlara her ne kadar yansısı da kadınların, mahkemeye başvurmalarına, hukuki haklarından vazgeçmelerine neden olmamıştır. Kadınlar haklarını aramak için mahkemelere başvurmadan vazgeçmemiştir.⁹⁸

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Konya’da aile kurumu içinde kocanın, ailede mutlak bir otoriteye sahip olmadığı belirtilmiştir. Kocanın ailedeki üstünlüğü aile işleyişini düzenleme, yönetme ve gereksinimlerini karşılamakla ilgilidir. Kocanın ailedeki statüsü ve yetkileri dışında sorumsuz hareket etmeye yeltendiğinde karısı ve çocukları tarafından uyarıldığı veya dava edildiği tespit edilmiştir. Kadınların büyük kısmının aile üyelerinin mevki, yetki ve görevlerinin hukuki açıdan farkında oldukları ve aileyi ilgilendiren konulardaki kararlara katıldıkları belirtilir.⁹⁹

İslam hukukunda iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk kabul edilmekteydi. Kadınlar, mirastan erkeğe nazaran daha az pay almaktaydı. Mülkiyet hakkına sahipti ve malını istediği şekilde kullanabilmekteydi.¹⁰⁰

Osmanlı Döneminde kadınlar genellikle malları ile hayır kurumları yaptırmışlardır. Kadınların hayatı genellikle evleri içerisinde çocuklarına bakmakla geçmekteydi. Dışarda çalışması eve para getirmesi gibi bir durum söz konusu değildi.¹⁰¹ Fakat kadınların uzun savaş dönemlerinde tımar mülkiyetini ellerinde bulundurdıkları ve dokumacılık ve tarımsal faaliyetlerde etkili olduğu da bilinmektedir. Üretimdeki etkinlikleri ile mülk sahipliği arasında ters orantı olması sebebi ile üretimde her ne kadar etkili olsalar dahi resmi kayıtlarda mülk sahibi olarak isimleri fazla geçmemektedir.¹⁰²

Kadının aile içindeki ve toplumdaki statüsü çocuklarının sayısı ve yaşının artmasıyla yükselmekteydi. Kadın evlilik aşamasında, üretici emek unsuru olarak değerlendirilmekteydi. Bunun karşılığında, kalın ve başlık âdeti ¹⁰³devam etmekteydi.

Devlet içerisinde önemli bir konu da esir konusuydu. Devletin genişleme politikasıyla birlikte yapılan akınlardan ve savaşlardan sonra elde edilen ganimetler

---

⁹⁸ a.g.m.,83.

⁹⁹ Hayri Erten, *Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Y.Y. İlk Yarısı)*, s.177-178, aktaran Koç,a.g.m.,s.237.

¹⁰⁰ Memişoğlu,a.g.t.,s.68

¹⁰¹ a.g.t.,s.68-69.

¹⁰² Kadriye Yılmaz Koca, “*Osmanlı’da Kadın ve İktisat*”,s.152, aktaran Koç,a.g.m.,s.238.

¹⁰³ Koç,a.g.m.,s.238.

arasında savaş esirleri bulunmaktaydı. Esirler diğer toplumlardaki gibi bir duruma tabii tutulmamaktaydı. Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulan harem ile birlikte cariyelik kurumu da hızla gelişmeye başlamıştır. Böylelikle cariyelerle evlenme geleneği de başlamış bulunmaktadır.¹⁰⁴

Kölelik Osmanlı toplumuna iyice yerleştikten sonra bu kurumu benimseyenler kadar, karşı çıkanlarda çoğalmaya başlamıştı. İlk olarak II. Osman zamanında bu kuruma ilk tepkiler gelmeye, hatta Türk kızları ile evlilikler yapılmaya özendirilmeye çalışılmıştı. Sonrasında ise Tanzimat ile birlikte, herkesin eşitliği ilkesine dayanılarak tepkiler büyümeye başlamıştı. Sonrasında da bu konunun üzerinde durulmuş ve 1847 yılında Sultan Abdülmecid tarafından zenci ticareti yasaklanmış, 1856 Paris Antlaşması ile Avrupa Milletler Cemiyetine girmiş köle ticaretinin kaldırılması kararını onaylamıştır. 1855 Çerkes köle ticaretinin yasaklanması ve köle pazarlarının kaldırılması ile sonu gelmeye başlamıştır. Kölelik kurumu köklü bir kurum olduğundan hemen kaybolup gitmeyerek, imparatorluğun son bulması ile tamamen ortadan kalkmıştır. Fakat bu kurumun yasaklanmasının ardından saraydan çıkarılmaya başlanan kızlar, bu yaşama çok bağlandığından ve sarayda dışarda ki hayattan daha rahat bir hayat sürdürdüğünden saraydan ayrılmak istememiştir.¹⁰⁵

Meşrutiyet dönemi ve Kanun-i Esasi ile birlikte kadın hakları konusunda adımlar atılmaya başlamıştı. Balkan savaşları ile birlikte de erkek nüfusunun azalması ile kadınların etkilerinin arttığı bir dönem başlamıştır. Toplumdaki önemli isimlerden de destek bulan kadınlar haklarını arama mücadelesine devam etmiştir.

1.4.Siyasi Alanda Kadın Hakları

Eski Türk topluluklarında siyasi açıdan kadınların hangi haklara sahip olduğu ve bu hakları nasıl kullandığı düşünüldüğünde ilk olarak, kadının toplum içerisindeki yeri, kendi hak ve isteklerini gözetebilmesi, idari ve yönetim gibi konularda söz ve hak sahibi olması akla gelmektedir.

Bilindiği gibi eski Türklerde kadın toplum nazarında çok değerli ve saygın bir konumda yer almaktaydı. Kadınlar herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan, siyasi

---

¹⁰⁴ İsmail Parlatır, “*Osmanlı Sosyal Hayatından Köleliğin Kaldırılışı*”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:XXXI, S:1-2,Ankara,1987,s.417-420.

¹⁰⁵gös.yer.

konularda ve idarede etkili olduğu bir yaşam sürmekteydi. Bu dönemde kadınlar, erkeklerle beraber devleti yönetir, gelen misafirleri eşi işle birlikte ağırlar, savaş sırasında eşinin yanında yer almaktaydı. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu, yönetimde etkili olduğu hususunda en önemli kaynaklardan biri Orhun Abideleridir. Orhun abidelerinde kağanla beraber *katun* ismine, devlet için önemine yer verilmiştir. Devlet yönetiminde rol alan kadın “hatun” , “*katun*” unvanına sahipti. Bu sebeple de ismine sıkça rastlanmaktaydı.¹⁰⁶

Eski Türklerde kadının eşi hakanın yanında devlet idaresine katıldığını, hatta devleti tek başına yönettiği bilinmektedir. Fermanlar yalnız hakan adına değil hem hakan hem hatun adına yazılmaktaydı. İbn-i Batuta seyahatnamesinde buna işaret etmektedir. Cengiz yasasına göre, senelik kurultayda kadınlar da bulunmaktaydı.¹⁰⁷

Kadınların siyasi konularda etkili olduğu devletlerden biri Göktürk devletiydi. Göktürk devletinde kadınlar Çin elçilerinin kabulünde hazır olarak beklemekte aynı zamanda devlet meclislerinde de yer almaktaydı.¹⁰⁸

Eski Türk inancına göre kağan, Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi ve Türk toplumunun koruyucusudur. Yazıtlarda Kağanın Gök tanrı ile benzerliğini ifade eden kutlu özellikle yalnızca kağana değil aynı zamanda hatuna da verilmiştir.

Bilge Kağan Abidesi’nde de Tanrı’nın, İltirış Kağan la İlbilge Hatun’un tepesinden tutup yukarı kaldırdığından bahsedilir. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İltirış Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış olacak”.¹⁰⁹ şeklinde ifade edilerek, Türk milletinin geleceğinin hatun ve kağana bağlı olduğu anlatılmaktadır.

Hatunların kağanlar gibi tahta oturmaları ve tayin edilmeleri özellikle Uygur kitabelerinde yer almaktadır. Uygurların ünlü kağanı Moyun Çor, kardeşi Tay Bilge Tutuk’u ortadan kaldırdıktan sonra, katunu ile birlikte hükümlanlık tahtına

---

¹⁰⁶ Gömeç, *a.g.m*,s.87.

¹⁰⁷ Bülent Daver, “*Kadınların Siyasal Hakları*”, Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:XXIII, S:4,1968,s.125.

¹⁰⁸ Acar,*a.g.m*,s..398-399.

¹⁰⁹Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Hisar Yayınları,2003,s.24. , https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/72194/mod_resource/content/1/ORHUN-%C3%82B%C4%B0DELER%C4%B0.pdf , Erişim Tarihi: 20.09.2019.

oturmuştur¹¹⁰: “*Tengride Bolmuş il Etmiş Bilge Kagan atadı, il Bilge Katun atadı.*”¹¹¹ şeklinde anlatılmaktadır.

Savaşlarda hatunların eşlerinin yanında yer aldığı da bu yazıtlarda görülmektedir. 743 senesinde Moyun Çor, Ozmış Tigin ile yapmış olduğu savaşta, katununu da esir almıştır.¹¹² “*Ozmış tigin kan boltı koyn yılka yorıdım.*”...ve Ozmış Tigin han oldu. Koyun yılında (743) (üzerine) yürüdüm.. “*tutdım katunun anta altım Türük bodun anta ingaru yok boltı*” Tutdum. Katununu orada (esir) aldım. (Türk halkı o andan itibaren yok oldu.)¹¹³

Bu yazıtlardan anlaşıldığı gibi toplum içerisinde kadın, toplumda ne derece etkili ise savaşlarda ve yönetimde de aynı şekilde etkilidir. Kadınların kendilerini kanıtlayabildikleri toplum içerisinde var olabildikleri bu dönemde etkili olan en önemli faktörler arasında kadının yaşadığı bozkır kültürüne uyum sağlayarak her alanda kendini geliştirebilmesidir.¹¹⁴

İslamiyet’in kabul edildiği döneme gelindiğinde, ilk zamanlar kadınlar siyasi alanda etkilerini korumayı başarmışlardı. Hem devlet yönetiminde hem de başka konularda da toplum nazarında da aynı şekilde yaşamlarına devam etmişlerdir. Karahanlılar, Selçuklular gibi devletlerde kadınların yönetim üzerindeki etkileri de oldukça fazladır. Kadınların devlet yönetimi içerisine dâhil olması, bir daire de toplantı düzenleyerek vezirlerle beraber alınacak kararlarda söz sahibi olması hatta Şecerüddür gibi eşinden kalan tahta oturarak direk devleti yönetmesi gibi durumlar bile söz konusudur.¹¹⁵ Ağır vergilerin kaldırılması, devletin bir nizam içerisinde yönetmek, Hac âdeti için alayların düzenlenmesi gibi birçok konuda devlete büyük faydalar sağlamış bir hükümdardır.

İslamiyet’in kurallarının anlaşılammış olması ve etkilenilen Arap kültürü neticesinde kadınların geri planda kalmış olması onları her alanda olduğu gibi siyasi alanlarda geriye atıyordu. Şecerüddür gibi bir kadın hükümdarında devletin başına

¹¹⁰Saadettin Gömeç, “*Kagan ve Katun*”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C:XVIII, S:29, Ankara,1997,s.89.

¹¹¹ Saadettin Gömeç, “*Terhin Yazıtının Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*”, (editör: Mualla Uydu Yücel, Aysel Dıngıl Ilgın) *Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Abdülkadir Donuk Armağanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul,2017,s.78

¹¹² Gömeç,a.g.e.,s.90.

¹¹³ Armağanı,a.g.e.,s.77.

¹¹⁴ Engin Eroğlu, “*Sosyo-Ekonomik Açısından Eski Türklerde Kadının Konumu*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:IX S: 44, 2016,s.444.

¹¹⁵ Cengiz Tomar, “*Şecerüddür*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38,2010, İstanbul, s.404-405.

getirilmesi başta Abbasi halifesi olmak üzere toplumda tepkilerin yükselmesine sebep olmuştu.¹¹⁶

Osmanlı Devleti'nde kadınların devleti yönetmeleri gibi bir durum söz konusu değildir. Kadınlar padişahlara tabii olarak onların emirlerine uymak zorundadır. Sadece saray içerisinde değil halktan herhangi bir kadın da padişahın bir ricada bulunabilmekte fakat bu da padişahın izin verdiği sürece gerçekleşebilmektedir. Bu dönem içerisinde kadınların daha geri planda tutulduğu, devlet yönetiminden, idari işleymekten, siyasi konulardan uzakta kaldığı, saray yaşamını sürdürdüğü ya da halktan ise aile içerisindeki hayatına devam ettiği bir dönemdir.

Yalnızca Osmanlı Devletinde değil dünya genelinde de durum bundan farklıdır. Kadınların siyasi haklarından mahrum kaldığı bu şartlarda 1789 yılında Fransa'da bir ihtilal baş göstermiştir. İşte Türkiye'de kadınların eşitlik ve özgürlük haklarını aramaları için başlatmış oldukları kadın hareketinin dünya genelinde çıkış noktasını Fransız Devrimi'dir. Farklı toplumlardaki kadınlar, bu harekete destek verip haklarını eşitlik, özgürlük, kardeşlik söylemleri ile talep etmişlerdir. Fakat bu hareketin tam olarak kadınları kapsamadığı anlaşılmış, cinsler arası eşitsizlik devam etmiştir. Devrim öncesi sahip oldukları hakları bile ellerinden alınmış, toplantı ve dernek kurmaları yasaklanmış, mevcut dernekleri kapatılarak bundan sonra hak aramaları da yasaklanmıştır. Sonraki yıllarda sanayi devrimi ve kapitalizm ile birlikte üretime katılan kadınlar eşitsizliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu şartlar altında her ülkenin farklı koşullarında eşitsizliğe maruz kalan kadınlar farklı şekillerde tepkilerini göstermişlerdir.¹¹⁷

İngiltere'de kadınların başkaldırısı orta sınıfın önderliğinde oy hakkı talebine bürünürken Fransa'da ve Almanya'da işçi sınıfını kadınların talepleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Türkiye'de Meşrutiyetle birlikte başlayan ve II. Meşrutiyet ile büyük bir ivme kazanan kadın hareketi varlığını Cumhuriyet döneminde de sürdürmeyi başarmıştır. Tanzimat dönemine gelinceye kadar İslami kurallar çerçevesinde kadınların yaşamlarına uygulanan kısıtlamalar Meşrutiyet ile birlikte yerini değişim hareketine bırakmaya başlamış, buna ise Meşrutiyet ortamının getirmiş olduğu özgürlük ideali zemin hazırlamıştır. Kadın giderek özgürleşmeye bireyselleşmeye

---

¹¹⁶ *gös.yer.*

¹¹⁷ Gökçimen, *a.g.m.*, s.6.

başlamış toplumsal yapı içerisinde her yönüyle farklılıklar göstermiştir. Erkekler ile aralarında olan eşitsizliklere, kendilerine yasaklar getiren geleneklere, kısıtlamalara karşı haklı bir mücadele başlatmışlardır. 19.yüzyılın ikinci yarısında başlayan kadın hareketi hukuk, eğitim gibi alanlarda yapılan değişikliklerle kadına kendini gösterecek, eğitecek ve güzel şeyler başaracak fırsatlar sunmuştur.¹¹⁸

Kadınların kendi haklarını arama ve seslerini duyurmak için açmış olduğu dernekler ve çıkarmış olduğu bazı dergiler mevcuttur.

19. Yüzyılda sosyal hayattaki değişimlerin yaşanması ile birlikte, kadınların bu sosyal hayat içerisinde kendilerine yer aramaları kendi seslerini duyurmaları açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kadınların çalışma hayatına giriş yapmaları bu doğrultuda kendi haklarını aramaları anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kendi haklarını arayan kadınların bu hareketleri “Feminizm” hareketini de doğurmaktadır. 19.yüzyılda çeşitli ülkelerde başlayan bu hareket Osmanlı’da ki kadınları da etkilemekteydi. Kadınlar ev hayatının dışında da yer almak erkeklerle eşit haklara sahip olmak ve seslerini duyurmak amacıyla bazı dernekler kurmuşlardır. Bu örgütlenme Tanzimat döneminde başlayarak iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Fırkasının desteğini kazanmıştır. Kurulan bu dernekler bazı kentlerde yardım kuruluşu olarak bazen de kadın haklarını duyurmak amacıyla kurulmuştur.¹¹⁹

İttihat ve Terakki Parti’sinin kadınların özgürlüğe kavuşması için büyük çaba harcamıştır. İttihatçı yazarlar yoğun bir kampanya başlatmışlar, Türkçüler, İslamcı kuralları yeniden yorumlayarak “İçtima-i Usul-ü Fıkıh” kapısını açarak, cevaz yolu ile çok kadınlı evliliklerin önlenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Münakehat ve Müfarekat (Nikâh ve Boşanma) Kararnamesi ile kadını geleneklerden kurtarmaya çalışmışlardır. Laikleşme yolunu açmaya çalışmışlardır.¹²⁰

İttihat ve Terakki desteği ile kurulan derneklerden bazıları şunlardır: “Teali-i Nisvan Cemiyeti, İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali-i Vatan-ı Osmani Hanımlar

---

¹¹⁸ a.g.m.,s.7-9.

¹¹⁹Erdoğan Gülcü, Samiye Tunç, “Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:3(2),s.157.

¹²⁰ Tunaya, Türkiye’de Siyasi Partiler, İstanbul1984, s.478-479; Lewis, a.g.e., s.229,aktaran Koç,a.g.m.,s.198.

Cemiyeti. Buna ek olarak; Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyeti, Esirgeme Derneği ve Mamulât-ı Dâhiliye İstihlâkı Kadınlar Cemiyet-i Hayriye; 1913 yılından sonra ise Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Heyeti ve Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti”.¹²¹

Kurulan bu cemiyetlerden Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, Nuriye Ülviye Mevlan’ın başkanlığını yaptığı bir cemiyet olup aynı zamanda 1913-1921 yılları arasında da Kadınlar Dünyası Dergisinin yayınlandığı cemiyettir. Bu derginin yayınlanmasındaki amaç kadının toplumdaki konumunu değiştirip, hem iş hayatında hem günlük hayatta erkeklerin gölgesinde kalmasını engelleyerek, baskıcı bazı gelenekleri ortadan kaldırmaktır. Bunun için de seslerini dergideki makale ve yazılar yoluyla herkese duyurmayı amaçlamışlardır. Feminist olarak bilinen bu dernek 1921 yılında ise kadınların seçme ve seçilme hakkını da gündemine almıştır.¹²²

Yardım derneği olarak bilinen derneklerden biri Cevdet Paşa’nın kızı Emine Semiye’nin 1898’de Selanik’te kurduğu “Şevkat-i Nisvan ve 1908 yılında “Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi adlı dernektir. Bu dernekler hem yardım derneği olarak görev yapmakta okulların eksiklerinin tamamlama, yetim ve yoksul kız çocuklarına destek sağlama gibi görevleri üstlenirken hem de kadınların siyasi olarak yürüttüğü mücadelesine destek sağlamıştır. Yine Emine Semiye’nin II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı Kadınları Terakki Perver Cemiyeti ve Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyet’i yoksullara yardım amaçlı kurulmuş cemiyetlerdendir.¹²³

Milli Mücadele dönemine gelindiğinde kadınların vermiş oldukları “Haklarını Kazanma Mücadelesinin” yanı sıra cephe de ve cephe gerisinde de düşmana karşı bir savaş vermişlerdir. Verilen bu savaşta cephede yer alan kadınların yanı sıra, Türk kadınları topraklarını düşmanların elinden kurtarmak ve Türk yurdunu bu acı durumun içinden çekip çıkarmak için basın faaliyetlerine katılarak, yabancı işgal güçlerine karşı protesto mitingleri hazırlamaya başlamışlardır.

İnas Darülfünunu öğrencileri İstanbul’da ilk mitingini 19 Mart 1929 yılında Asri Kadın Cemiyeti ile birleşerek düzenlemiştir. Halide Edip, Şükufe Nihal, Nakiye Elgün, Münevver Saime Meliha, Sabahat ve Naciye Hanımlar da bu mitingin içinde

---

¹²¹Gülcü, Tunç, *a.g.m.*,s.156-157.

¹²²*gös.yer.*

¹²³Gökçimen,*a.g.m.*,s.14.

yer almışlardır. Ayrıca Halide Edip Adıvar ve Münevver Saime bununla da sınırlı kalmayıp Anadolu'ya kaçarak Milli Mücadeleye katılmışlardır.¹²⁴ Nitekim Halide Edip Adıvar Milli Mücadeleyi halka tanıtarak halkı cesaretlendiren eserler de kaleme almıştır.

Savaş döneminde kadın dernekleri vatanın kurtarılması için merkez konumunda olan geniş kitleleri yardıma çağıran derneklere dendi. Bunun gibi nice dergi ve dernekler kadınların gücünün, vatan sevgisinin, hak ve hukuk konularındaki kararlı mücadelesinin en önemli göstergesidir.

Askerin giyecek ihtiyacının karşılanması ve ordunun sağlık hizmetleri için Asri Kadınlar Cemiyeti ve Hilal-i Ahmer Kadın Kolları, faaliyet göstermişlerdir. Bu dönemin en önemli cemiyeti Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir. 5 Kasım 1919'da Sivas'ta kurulan cemiyet İstanbul Hükümeti'ne ve itilaf devletleri temsilcilerine işgali protesto eden telgraf çekmişler ve Türk kadınının bizzat mücadeleye katılmasını sağlamışlardır. Birçok yerde şubeler açılmış, cemiyet faaliyetleri başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele'nin ileri gelen kadrosu tarafından takdirle karşılanmış ve teşvik edilmiştir.¹²⁵

Savaş Türk topraklarında devam edip işgaller tüm hızıyla sürerken, Milli mücadeleyi başlatmak için Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa işgaller karşısında halkın örgütlenmesini istediğinde kadınlar ve onların kurmuş olduğu cemiyetler sonuna kadar mücadelede vatani için çaba sarf etmiştir. Anadolu kadınlarının kurmuş olduğu bu dernekler Kuva-yi Milliye'ye destek sağlayarak erkek ve kadının bir arada nasıl çalışabileceğini de göstermiştir. Öyle ki savaş zamanında erkek gibi vatanını koruyabilen ve vatani için mücadele veren Türk kadını, kendi haklarını da koruyabilir ve kendini en iyi şekilde temsil edebilirdi. O halde neden erkeklerden geri kalmalıydı?

Öyle ki Afet İnan'ın bu sözleri bu savı destekler niteliktedir. *"1919 yılında Türkiye'deki halk hareketi, her bakımdan örnek olacak önemli gelişmeler göstermiştir. Atatürk'ün askeri ve siyasi idaresi ile ilk önce fikir, sonra da uygulamaya geçilmiş ve milli bütünlüğü temin ederek Cumhuriyet İdaremi kurmuştur. Türk kadınına*

---

¹²⁴ a.g.m.,s.18.

¹²⁵ gös.yer.

*Cumhuriyet devrimizde tanınacak olan kanuni eşitlik hakkı da bu yurt ödevlerini yerine getirmiş olmanın bir sonucudur."*¹²⁶

---

¹²⁶İsmail Uzun, “Kadın Haklarının Kazanılmasında Bir Cumhuriyet Kadını: Afet İnan(1908-1985)”Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:III, S:1, 2017,s.74.

2. İKİNCİ BÖLÜM

TEK PARTİ DÖNEMİNDE KADIN HAKLARI (1923-1946)

2.1. Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte, ulusal sınırlar içerisinde, bağımsız bir devlet kurulduktan sonra, Mustafa Kemal Paşa için en önemli olan konu toplumsal olarak ilerlemek, toplumu çağdaş medeniyetler seviyesine taşımaktı. Bunun için gerekli olan şey ise Türk toplumunun bir an önce karanlık ve savaş dolu günleri geride bırakması, gelişmesi ve ileriye dönük adımlar atarak aydınlığa ulaşmasıydı. Bunun içinde toplumun çağdaş toplum bilincinde olması gerekmektedir. Bu sebeple “Atatürk Devrimleri” olarak bilinen devrimlerin gerçekleşmesi ve bunun topluma entegrasyonu gerekmektedir. Yerleşmesi gereken düzen, çağın gerektirdiği yeniliklere uyan, aklın ve bilimin çerçevesinde gerçekleştirilen bir düzendi. İşte böyle bir düzen yalnızca erkeklerle kurulamayacağından kadınların statüsü ve toplumdaki konumları büyük önem taşımaktaydı. Kadının geri planda kaldığı, toplumda yok sayıldığı, kendi haklarını kullanamadığı dönemler geri de bırakılmalıydı. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa kadınların her alanda gelişmesi ve toplumda kadın ve erkeklerin eşit olarak ilerlemesinin gerekliliğini hem gittiği yurt gezilerinde hem de yazmış olduğu anı defterlerinde sık sık söz etmiştir. Bu sayede getirilmek istenen düzenin toplumda benimsenmesi için toplumda bu fikrin kabul görmesi için sık sık bu fikirlerini vurgulayarak halka benimsetmek istemiştir. 1923 yılında İzmir’de ki konuşmasında şöyle söyler; “Şuna inanmak lazımdır ki, dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir.”¹²⁷ Yine 1923 yılında Mustafa Kemal Paşa kadınlar hakkında şu konuşmayı yapar; “Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi kadınlara karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken bir organı işlemezse bu sosyal toplum felçlidir.” 1925 Mayıs’ında “Kadın denilen varlık bizatihi yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olamaz. Kadına yoksul demek onun bağrından kopup gelen bütün beşeriyetin yoksulluğu demektir. Eğer beşeriyet bu halde ise kadına yoksul demek reva görülebilir.” Hakikat bu mudur eğer kadın dünyada çalışan muvaffak olan zengin olan, maddi ve manevi zengin insanlar yetiştirmiş ise ona yoksul sıfatı verilebilir mi? Verenler varsa onlara nankör denilse doğru olmaz mı? Türkiye anlamınca kadın bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en muhterem mevkide, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir.”¹²⁸

Kurtuluş Savaşından önce Paşa’nın anı defterine yazmış olduğu şu cümleler kadınlara ne kadar önem verdiğinin ve kadınların topluma kazandırılması için ne tür çalışmalar yapılması gerektiğine dair söylemleridir;

“22 Kasım 1916 yılında kadınların örtünmesinin lağvı ve sosyal hayatımızın düzeltilmesi hakkında konuşma: 1) Muktedir ve hayatı bilen anneler yetiştirmek. 2)

¹²⁷ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III,s.286.

¹²⁸ gös.yer.

Kadınlara serbestisini vermek, 3) Kadınlarla beraber olmak, erkeklerin ahlakı, fikirleri, hissiyatı üzerinde etkendir...”¹²⁹ 1918 yılında “ Bu kadın sorununda cesur olalım, kuşkuyu bırakalım. Açılsınlar. Onların dimağları gerçek bilgi ve sanat ile bezensin. İffet, bilimi sağlıklı biçimde açıklayalım. Şeref ve haysiyet sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim..”¹³⁰ 1930-1933 yılları arasında “Biz cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir icabı olacaktır. Müsterih olunuz...”¹³¹

Mustafa Kemal Paşa her yurt konuşmasında kadının önemine vurgu yaparak toplumda kadınların kendilerine yer bulması konusunda yaşadığı zorlukları ve kadınların toplumda yaşadıkları varoluş mücadelesine verdiği desteği belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa’ya göre toplumda kadın yalnızca aile içinde değil, her alanda etkili olmalıdır. Gerekli eğitimleri alan kadın gerekli iş kollarında yer alarak, ülkesi için çalışmalı yeni fikirler üretmeli ve topluma katkı sağlamalıdır. Bunun içinde kadınlara gerekli haklar ve destekler sağlanmalıdır.

Toplumsal olarak kadının gelişmesi için atılan adımlardan ilki eğitim, ikincisi kılık kıyafette yenilik, üçüncü aşama medeni kanun, dördüncü aşama kadınların siyasi haklarını elde etmesi beşinci aşama elde edilen hakların uluslararası boyuta taşınması olarak sıralanabilmektedir.¹³²

Durum toplumsal açıdan ele alındığında kılık kıyafet konusunda yapılan yeniliğe bakıldığında Mustafa Kemal Paşa Türk kadınlarının yalnız toplum içerisindeki durumu ile değil aynı zamanda, dış görünüşleri, kıyafetleri ve bir o kadar da davranışları konusunda da önemli söylemlerde bulunmuştur.

Özellikle kıyafet konusuna değinmek gerekirse; bu konu ele alınırken yasal açıdan kadın kıyafetleri ile ilgili bir düzenlemeye gidilmemiş ancak belediyeler aldıkları kararla peçe ve çarşafı yasaklamışlardır.¹³³ Kadınların yüzlerini kapatmaları, erkeklerle aynı ortamda bulunmaktan kaçınmaları gibi hususlarda dışa oldukça kapalı olan bir topluma, Mustafa Kemal Paşa elbette modern bir görünüm sağlamak amaçlı bir adım atmış, bunun toplum açısından kabul edilmesi ve bu düzene toplumun uyum

¹²⁹Afet İnan, *Mustafa Kemal Atatürk’ün Karslıbad Hatıraları*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.26.

¹³⁰a.g.e.,s.53.

¹³¹a.g.e.,s.73.

¹³²Kaymaz,a.g.m.,s.346-349.

¹³³Sadık Sarışaman, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kadın Kıyafeti Meselesi”, Atatürk Yolu Dergisi, C:VI,S: 21, Ocak 1998,s.103-104.

sağlaması için de temkinli adımlar atılmıştır. Cumhuriyet'in yeni ilan edildiği ve Osmanlı Devleti'nin toplumsal izlerinin silinmediği bilindiğinde bu durum pekte kolay olmamış ve TBMM içerisinde farklı görüşler yer almıştır.¹³⁴

Kadının kimlerle konuşacağına, nasıl giyineceğine, nerelere gidip nerelere gidemeyeceğine, toplumdaki yerine kadar birçok şey hakkında farklı görüşleri olan kişiler İslamcı olarak tabir edilen kişilerden oluşmaktaydı. Bu sebeple bunun gibi kişilere yeni fikirleri benimsetmek ve bu tarz düşünceye sahip kişilerden oluşan topluma yeniliklerin uyarlanması oldukça zaman alabilecek şeylerdi. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa çıkmış olduğu yurt gezilerinde ilk önce bu düşüncelerini, ilk olarak ikna yoluyla söylemekteydi. Kendisiyle aynı görüşte olmayan kişilerin düşüncelerinin kabulüne de zemin hazırlamamak için temkinli konuşmalar yapmaktaydı. Yapılan reformların dinsel buyruklara karşı olmadığını, hatta bunun ülkenin selameti açısından da gerekli olduğu vurgulamaktaydı. Yabancı ülkelerin Türk milletinin çağdaş olmadığını, kadınlara değer verilmedikçe de bunun mümkün olmayacağını iddia ettiklerini vurgulayarak, onların bu düşüncelerini eleştirmiştir. Mustafa Kemal Paşa düşüncelerini halka iletirken kesin bir dille çarşafa karşı çıkmamış, aksine İslam dininin çarşafı ille de gerekli görmediğinden de bahsetmiştir. Hatta yapılacak reform hareketinde ilk örneği kendi eşi Latife Hanım'ın vermesini istemiştir. Latife hanım yine başörtüsüyle fakat çarşafsız olarak dolaşmaktaydı. Hatta zamanla o da çarşafı çıkaran diğer kadınlar gibi Batı'dan gelen giysiler ve zamanın modasına uyum sağlamıştır.¹³⁵

Böylelikle kadın kıyafetleri açısından değişim kendiliğinden cereyan etmiştir. Mustafa Kemal Paşa kadınların nasıl davranması nasıl giyinmesi gerektiğini anlatırken ne çok kapalı ne de çok fazla açık olan iki türlü aşırıya kaçmaya da karşı çıkmış bunu ise şu sözlerle ifade etmiştir:

“Seyahatimde köylerde değil bilhassa kasaba ve Şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kesif ve itina ile kapatmakta olduklarını gördüm. Bilhassa bu sıcak mevsimde bu tarz kendileri için mutlaka mucibi azap ve ıstırap olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar bu biraz bizim hodbinliğimiz eseridir. Çok afif ve dikkatli olduğumuzun icabıdır. Fakat muhterem arkadaşlar, kadınlarımız da, bizim gibi müdrik ve mütefekkir insanlardır. Onlara mukaddesatı ahlâkiyeyi telkin etmek, millî ahlâkımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile nezahetle

¹³⁴ Bernard Caporal, “Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaacılık,1982, Ankara, s.640-642.

¹³⁵Caporal,a.g.e.s.,646.

teçhiz etmek esası üzerinde bulunduktan sonra fazla hodbinliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana göstersinler. Ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilsinler. Bunda korkulacak bir şey yoktur.”¹³⁶

Yine Mustafa Kemal Paşa Konya’da Hilâliahmer Kadınlar şubesinin tertip ettiği çay ziyafetinde kadınların mücadele hayatında milleti ölümden kurtararak istiklale götüren her türlü gayreti ve fedakârlığı gösterdiğinden bahsetmiştir. Türk kadının büyük fedakârlıklar yaptığını, bunca zaman erkeklerle kadınların bir arada yürüdüğünü, kadınların erkeklerden bir adım geri kalmadığını, savaşta cephede kadınların, kağnısıyla kucağındaki yavrusuyla cephaneye mühimmat taşıdığından bahsetmiş ve düşmanlarımızın hiç birinin bu kahraman kadınlardan haberi olmadığına şu sözlerle vurgu yapmış ve yapılması gerekeni şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Muhterem Hanımlar ve Muhterem Beyler, cümlemenizce malûmdur ki, kadınlarımızın bu kadar fedakârlığına, kadınlarımızın bu kadar hizmetine, erkeklerden hiçbir yerde geri kalmayan bu kadar ehliyetlerine rağmen düşmanlarımız ve Türk kadınının ruhunu bilmeyen sathî nazarlar kadınlarımıza bazı isnadatta bulunmaktadır. Kadınlarımızın hayatta âtilane yaşadıklarını, ilim ile irfan ile münasebetleri bulunmadığını, hayatı medeniye ve hayatı içtimaiye ile alâkadar olmadıklarını, kadınlarımızın her şeyden mahrum kaldıklarını, onların Türk erkekleri tarafından, hayattan, dünyadan, insanlıktan, kârükisbden uzak tutulduğunu söyleyenler vardır. Fakat hakikati hal böyle midir? Şüphesiz ki Türk kadını bu suretle görmek, Türk kadını görmemektir. Ecnebilerin ve bizi düşman nazariyle görenlerin tarif ve tasvir ettikleri kadınlar, bu vatanın asıl kadını, Anadolu’nun asıl Türk kadını değildir. Öyle kadınlar bizim asıl hayatımızda ve asıl memleketimizde yoktur. Türk kadını yanlış görüp yanlış anlatanlar, bilhassa büyük şehirlerimizde, müterakki, medenî zannedilen yerlerde bazı Türk hanımlarının manzarai hariciyelerine bakarak aldanyorlar... Düşmanlarımızı aldatan bu manzarai hariciye bilhassa kadınlarımızın şeklinden, tarzı telebbüsünden ve sureti tesettüründen neşet ediyor.... Filhakika memleketimizin bazı yerlerinde, en ziyade büyük şehirlerinde, tarzı telebbüsümüz, kıyafetimiz bizim, olmaktan çıkmıştır. Şehirlerdeki kadınlarımızın tarzı telebbüs ve tesettüründe iki şekil tecelli ediyor; ya ifrat, ya tefrit görülüyor. Yani ya ne olduğu bilinmeyen, çok kapalı, çok karanlık bir şekli haricî gösteren bir kıyafet veyahut Avrupa’nın en serbest balolarında bile kıyafeti hariciye olarak arz edilemeyecek kadar açık bir telebbüs. Bunun her ikisi de şeriatın tavsiyesi, dinin emri haricindedir. Bizim dinimiz kadını o tefritten de, bu ifrattan da tenzih eder. O şekiller dinimizin muktezası değil, muhalifidir.”¹³⁷

“Bizim tesettür meselesinde nazarı itibare alacağımız şey, bir yandan milletin ruhunu, diğer yandan hayatın icabatını düşünmektir. Tesettürdeki ifrat ve tefritten kurtulmakla bu iki ihtiyacı da temin etmiş olacağız. Tarzı telebbüsümüzde milletin ruhi ihtiyacını tatmin için, İslâm ve Türk hayatını iptidadan bugüne kadar lâıkiyle tetkik ve etrafiyle tavzih etmeliğimiz lâzımdır.”¹³⁸

¹³⁶ Söylev, s.264.

¹³⁷ Söylev, s.318

¹³⁸ gös.yer.

Kılık kıyafette yapılan değişiklikle ilgili olarak; İnkılabın kadınlarla ilgili herhangi bir maddesinin bulunmadığı, yalnızca bunun bir uygulama ve çağdaşlaşma adına bir adım olduğu bilinmektedir. Yeni kurulan bir devletin vatandaşlarından olan kadınların, erkeklerle beraber bulunmaması, erkekleri gördüklerinde elleri ile yüzlerini kapamaları yahut sırtlarını dönmeleri, kadınların kendi haklarını ararken verdikleri bu mücadeleye yakışmadığı belli bir durumdur. Mustafa Kemal Paşa'nın bu yenilikçi düşüncelerinin tamamen milletin iyiliği ve özgürlüğü için olduğu açıkça görülmektedir. Zira her fırsatta, varlığını kanıtlamaya çalışan Türk kadınlarının, giyimleri yüzünden toplum içerisinde soyutlanması, yapılan bunca çalışmayı da hükümsüz kılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa Türk kadınlarını daima ileri yürümesi, kendini geliştirmesi gereken ve kendisine sunulan hakları en iyi şekilde kullanan, devletin çıkarları için mücadele eden kadın yurttaşları her fırsatta desteklemektedir.

Milli Mücadele zamanında Türk kadınlarının her koşulda gerek savaşta gerek cephe gerisinde vermiş olduğu mücadeleden bir haber olan düşman devletler, Türk kadınlarının bu şanını ve azmini bilmemektedir. Türk Milletinin Müslüman olmasından kaynaklanan bir önyargıyla toplumu gelişmemiş ve bağınaz görmesine verdiği en büyük cevap, kadınların kıyafet konusunda yapılan yeniliğe biran önce adapte olmasıdır.

Çarşafı kesin olarak yasaklayan hiçbir madde kanunda yer almamasına rağmen, bazı illerin yerel yönetimleri sokakta çarşafı gezilmesini yasaklamış, çarşaf hakkında propagandalar yapanlara, batılılaşmaya karşı çıkanlara hapis cezası verilmiştir. Toplumun çarşafı çıkarmasını ahlaksızlık olarak gören kesimin yapmış olduğu her türlü hareket yasaklanmış ve yapan kişilerde cezalandırılmıştır.¹³⁹

Latife Hanım yalnızca kılık ve kıyafette değil, her konuda topluma örnek olarak gösterilmekteydi. Paşa her fırsatta davette Latife Hanım'ı da yanında bulundurmaktaydı. Paşa'nın yaptığı yenilik hareketlerinin ilk örneklerini eşi göstermekteydi. Türk toplumuna ve dünya kamuoyuna yeni ve modern giyinmeyi, reformcu düşünceyi, eşinin yanında bulunmasıyla da toplumda nasıl aktif olduğunu göstermekteydi. Kişilik bakımından da çok aktif olan Latife Hanım, sefirlerin ziyaretlerinde bile Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almaktaydı. Hayır işlerinde yardım komitelerindeki davetlerde sık sık paşanın yanında bulunmasıyla halkın da ilgi

---

¹³⁹ Caporal, a.g.e., s., 649.

ve merakını uyandırmaktaydı. Yapmış olduğu hareketlerde toplumda bir sembol haline gelmiş kadınlardan biriydi.¹⁴⁰ Diğer bir kadın ise Afet İnan'dı.¹⁴¹

Kadının, topluma dâhil olmasına engel olan tek şey giymiş olduğu çarşaf veya yüzüne takmış olduğu peçeden ibaret değildi, elbette bunlar da birer etkendi fakat bunların önüne geçildikten sonra da hala sorunlar devam etmekteydi. Örneğin kadınların ve erkeklerin bir arada bulunması, tren gemi gibi herhangi bir ulaşım aracında erkeklerin ve kadınların bulunduğu bölümlerin birbirinden ayrılması, yine aynı şekilde gösterileri bile farklı yerlerden izlemeleri gibi durumlar kadınları toplumda geri planda bırakmaya yetmekteydi. 1924 yılında İstanbul Valiliği ve ardından diğer valiliklerce yayımlanan genelgeyle kadın ve erkeklerin arasındaki ayrım ortadan kaldırılmıştır. Yine de bu ayrımın önüne geçilmesi zaman almıştır.¹⁴²

Düzenlenen balolar kadınsız geçmektedir. Fakat 1925 yılının Eylül ayında İzmir'de düzenlenmiş bir baloda Mustafa Kemal Paşa Müslüman kadınların da baloda yer almasını istemiştir. Hatta bu balo sırasında Mustafa Kemal Paşa ve vali muavininin kızı topluma örnek olmak açısından dans etmişlerdir. Bu zamana kadar, kadınların erkeklerle dans etmesi bir kenara, aynı ortamda bile bulunmamaktadır. Paşa erkek ve kadınların beraber eğlenebileceğini, dans edip şarkı söyleyebileceğini ve bunun da hiçbir zararının olmadığını kendisi göstermiştir¹⁴³

Bir balo da Ankara'da Türk Ocağında düzenlenmiş, davetliler duvara dayalı sandalyelerde sessiz sakin oturmuşlardır.¹⁴⁴ Hatta Şevket Süreyya Aydemir'in anlatımına göre "*sanki bir mevlit toplantısı*" şeklinde gerçekleşmiştir. Diğer balo ise Mustafa Kemal Paşa'nın düzenlediği Orman çiftliğinde gerçekleşen balodur. Buraya davetliler arasında yalnızca üç kadın, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Falih Rıfkı Atay'ın ve Ruşen Eşref'in eşleri teşrif etmiştir. Yakup Kadri'nin eşi, balo salonunda kadın göremeyince "*Paşam bu devrimin kurbanları yalnız bizler miyiz? Hani yaver beylerin, mebus beylerin vekil beylerin hanımları?*" Diğer kişilerin eşleri baloya

¹⁴⁰Leyla Kırkpınar, "*Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*", Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001, s.158-159.

¹⁴¹Lord Kinross, *Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, s.553, aktaran Leyla Kırkpınar, a.g.e., s.160.

¹⁴² Caporal, a.g.e., s.650.

¹⁴³ Paul Gentizon, "*Mustafa Kemal Paşa ve Uyanan Doğu*", Çeviri: Fethi Ülkü, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983, s.136

¹⁴⁴Şevket Süreyya Aydemir, "*Tek Adam 1922-1938*, Remzi Kitabevi, C:III, İstanbul, 1975, s.275.

katılmamıştır. Hatta bu karşı koyma ve yeniliği benimsememe hareketi üzerine Mustafa Kemal Paşa bunu yadırgamayarak daha dirayetli davranmıştır.¹⁴⁵

Cumhuriyet'in ilanı sebebiyle düzenlenen, yönetimin ileri gelenlerinin, milletvekillerinin, Türk yüksek sosyetesinin davetli olduğu bir baloda Mustafa Kemal Paşa, subayların kendi aralarında dans ettiklerini görünce, neden kendi aralarında dans ettiklerini sormuş, bir teğmen, kabahatin kadınlarda olduğunu ve dans davetlerini kabul etmediklerini söylemiş, Paşa bunun üzerine gür bir ses tonuyla; *“Arkadaşlar, dünyada subay üniforması taşıyan bir Türk ile dans etmeyi reddeden bir kadın bulunabileceğini düşünemiyorum. Şimdi emrediyorum! Hemen salona dağılınız, dans ediniz, ileri marş!”* Mustafa Kemal Paşanın bu sözleri üzerine dans etmeyen tüm kadınlar, hemen salonun içerisine dağılarak, dansa kalktılar ve balo neşe içerisinde devam etmiştir.¹⁴⁶

Yıllarca Türk kadının erkeklerle aynı ortamda bile bulunması pek hoş karşılanmazken beraber balo salonunda dans etmeleri Türk toplumu için oldukça önemli bir adım olmuştu. Türkiye’de yüzyıllardır kadınların istedikleri gibi dans etmeleri bir yana akrabalık bağı olmayan kadın ve erkeklerin bir arada bulunmaları, arkadaşlık kurmaları gibi bir durum söz konusu olamazdı. Cinsler arasında yapılan bu ayırım toplumun zihinlerine yerleşmiş bir ahlak kuralı olarak görülmekte ve bu da yaşam tarzlarına yansımaktaydı. Kadın ve erkek arasında akrabalık bağı olmadan kurulan ilişkilerde kadının bu durumdan utanç duyması beklenmekteydi. Kadın evden dışarıya adım attığı andan itibaren, alışveriş yapmak için çarşı pazar dolaşması, bir yerden bir yere seyahat etmesi, bir baloya, tiyatroya veya herhangi bir davete katılması görülen şeyler değildi. Mustafa Kemal Paşa’nın devlet başkanı olarak halkına ilk örneğini verdiği balo ve bu baloda göstermiş olduğu dansla birlikte topluma da örnek teşkil etmişti. Bunun gibi birçok balo da peşin sıra verilmeye ve bu balolarda danslar edilmeye başladı. Böylelikle Türk kültürüne balo ve dans da girmiş bulunuyordu.¹⁴⁷

Ankara’da ve belli başlı vilayet merkezlerinde, cuma akşamları danslı toplantılar düzenlenmeye başlandı ve ortaya yeni bir meslek çıktı: Dans öğretmenliği. Kadınlar çeşitli mesleklere ve sonunda da politikaya atıldıkça, toplumdaki buzlar, kendiliğinden çözülmeye başladı. Paşa halkın arasındaki cinsiyet ayırımına böyle küçük

---

¹⁴⁵ Aydemir,a.g.e.,s.275.

¹⁴⁶ Gentizon,a.g.e.,s.136, Not54.

¹⁴⁷ a.g.e.,s.134-135.

adımlarla son vermeye çalışmakta ve gelecekte hayal ettiği topluma da zemin hazırlamaktaydı.¹⁴⁸

Toplumda artık kadınlara özgürlüklerini verme yolunda adımlar atılırken, basında Paşa'nın bu düşüncelerine destek vermektedir. Kadının topluma dâhil olması için yapılan reformlar ülkenin her yerinden destekler bulmaktaydı. Basın yalnızca Türk toplumuyla değil, diğer milletlerdeki gelişmeleri de takip etmekte ve Türkiye ile kıyaslayarak yenilik isteklerini dile getirmekten de çekinmemektedir.

Sonraki adım da plajda, parklarda, açık havalarda kadınlar kendilerine yer bulmaya başlamasıydı. Spor kulüplerinde yer alan kadınlar bedensel olarak da kendilerini geliştirmeye ve topluma dâhil olmaya başlamışlardı. Fakat yenilikler Toplumun her kısmında aynı şekilde destek görmemektedir.¹⁴⁹

Bu dönemde spor yapabilmek bile egemen sınıfların kadınlarına ve kızlarına mahsus bir şeydi. 1932 yılında İstanbul Sipahi Ocağı'nda zengin ailenin kızı olan Fazilet Hanım ilkbahar konkurlarına katılmış ve üç birincilik almıştır. Kendisiyle gerçekleştirilen bir röportajda, spor yapabilen kadınların sayısının ne kadar az olduğundan şikâyet etmiştir.¹⁵⁰

Kadınların topluma dâhil olması için her türlü desteği sağlayan kurumların sayısı gittikçe artmaya başlamıştı. Türk Ocaklarının Kadın Şubeleri, Kadının Sosyal Hayatına Tetkik Kurumu, gibi dernekler çağdaşlaşmaya çalışan kadınların en büyük destekçileriydi. Kadınların kurmuş oldukları hayır kurumları ve dernekler de anne ve çocukları korumak için kreşler, yuvalar açmaya başlamışlardır.¹⁵¹

Cumhuriyet'in getirmiş olduğu haklar kadınları, sosyal hayata dâhil ederken, artık kadınların Batılı kadınlara karşı merakını da uyandırmıştı. 1929 yılında Berlin Uluslararası Kadın Kongresinde Efzaiş Suat Hanım Türkiye'yi temsil etmek adına katılmış¹⁵² ve onunla birlikte 45 ulustan kadın delegelerde bu kongreye davet edilmişti. Bu kongrede başka ulustan kadınlara Türk kadınları için Paşa'nın yapmış olduğu yenilikleri tanıtmak için büyük bir fırsat doğmuştu. Kadınlar Osmanlı Toplumunda

---

¹⁴⁸ a.g.e.,s.136.

¹⁴⁹ Caporal,a.g.e.,s.651.

¹⁵⁰ Aytunç Altındal, *Türkiye'de Kadın*, Süreç Yayıncılık, C:IV, İstanbul, 1985,s.153.

¹⁵¹ Gentizon,a.g.e.,s.24.

¹⁵²Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),T.C. Dâhiliye Vekâleti Emniyet Umum Müdürlüğü, Şube: Birinci, Hususi:1632/110, Belge Tarihi:30.05.1929, Yer:229-541-5, Dosya EK.410.

daha haremlükler selamlıklar ile ayrılan toplumun, bir anda yeni devletle bu kadar ilerleyebilmesine oldukça şaşırmıştı. İşte tam böyle bir zamanda toplumdaki kadının ne derecede etkili olduğunu ve Osmanlı'nın geleneklerine taban tabana ters düşen ve bu yeniliği de kanıtlayacak bir fırsat yaratılmıştı. 1929 yılında bir karar verildi ve çalışmalara başlandı. Türkiye'nin en güzel kadını bulmak adına Güzellik Yarışması düzenlenecekti.¹⁵³ 1932 yılında Dünya güzeli bir Türk olan Keriman Halis Dünya Güzellik Kraliçesi seçildi. Hem Türk olmasıyla hem de Türkiye'deki yenilik hareketlerinin içinde yer almasıyla Türkiye'yi ve Türk kadınlarını oldukça gururlandırmıştır.¹⁵⁴ Fakat Batıda haberlerde peçeden, çarşaftan mayoya bikiniye şeklinde yazılan alaycı yazılar Türk toplumunda bir kızgınlık yaratmasına sebep olmuş ve Paşa'nın vefatına kadar tekrarlanmamıştı.¹⁵⁵

Kadınların sosyal hayatın içerisinde yer alamamalarının en büyük nedenlerinden biri kadınların haklarını bilmemeleri ve bu hakları bilmelerini sağlayacak eğitimden ve kendi ayaklarının üzerinde durabilmelerini sağlayacak ekonomik özgürlükten yoksun olmalarıdır. Bu yüzden de Cumhuriyetin ilanından sonra kadınların hayatın içerisinde yer almalarını sağlayacak toplumsal ve ekonomik yeniliklerin gerçekleşmesi ve kadınların bu haklarını elde ettikten sonra kullanabilmesi esas olaydır.

Öyle ki toplumda erkek ve kadınlar yan yana yürüdükçe toplum gelişecektir. Aynı toplumda yaşayan iki farklı unsur birbirlerinden çekinip uzaklaştıkça ortak çalışmalar yapılamayacak ve toplumda ki ayrışma büyüyecektir. Bu sebeptendir ki kadın ve erkek arkadaş olmayı ve ülkesi için ortak çalışmalar yapmayı kabul etmeli ve bu doğrultuda ilerlemelidir. Yapılan yenilikler, kadını topluma kazandırarak hem toplum içerisinde hem de kadının ekonomik hayatında varlığını koruyabilmesi ve kendi geçimini sağlayabilecek düzeye gelmesi adınadır. Toplum içerisinde erkek ve kadın arasındaki ayrım Mustafa Kemal Paşa'nın tüm gayretlerine rağmen hala aşılamamıştır. Yasalarda kadın ve erkeğin eşit olduğu görülse de toplum nazarında yapılan yenilikler, uygulanan politikalar erkeklerin, kadınları bazı kesimlerde hor görmesinin baskı uygulamasının önüne geçememiştir. Bazı kentler de ve köylerde sokaklarda lokantalara, parklara, sinemalara yalnızca erkekler gitmekteydi fakat bunun

---

¹⁵³Kırkpınar, *a.g.e.*,s.174.

¹⁵⁴ Gentizon, *a.g.e.*,s.22.

¹⁵⁵ Kırkpınar,*a.g.e.*,s.174.

yanı sıra toplumda kadının etkin olması düşüncesi de akıllarda yer edinmişti. En azından toplumsal baskılar ve kadınların korkuları bir şekilde aşılmıştı. Pek çok kadın için bu önemli bir gelişmeydi.

Mustafa Kemal Paşa vefatının ardından, Türkiye Cumhuriyeti'ne büyük eserler bırakmıştı. Büyük zaferler, yeni bir bakış açısı, yeni imkanlar, yeni olanaklar.. Her şey Türk toplumunun kaderini değiştirecek şeylerdi. Kadınlara büyük miras bırakmıştı. Kadınlara toplumda var olma hakkı kazandırmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın vefatından sonra tekrar eski düzene dönmemesi için bir şeyler yapmak gerekliydi. Paşa'nın emanetine sahip çıkmak ve bunu en iyi şekilde temsil etmek gerekliydi. Kadınlarda yaşanan değişim tüm dünyaya örnek olacak nitelikteydi. Şimdi yapılması gereken kadına verilmiş hakların devamını sağlamak ve kadınları daha da topluma dâhil etmekti. Mustafa Kemal Paşa'nın vefatından sonra elbette ki yeni adımlar atıldı ve atılacaktı fakat hiçbir gelişme, hiçbir adım Mustafa Kemal Paşa dönemindeki gelişmeler kadar hızlı olmayacaktı. Olağan durum içerisine yeni adımlar atıldığı gibi geriye dönük hareketlerde meydana gelmeye başlamıştı. Bazı yerlerde kadınlar hala özgür değildi. Tekrar eski yaşam tarzlarına dönen kadınların olduğu gibi, çarşafli kadınlara daha da hoşgörü gösterilebilmekteydi. Hatta çarşafın tekrar getirilmesini isteyenler de bulunmaktaydı. Çarşaf konusunun tekrar getirilmesi Meclis içerisine bir teklif olarak sunulmasına kadar ileri gitmişti. Bir kesim çarşafın tekrar getirilmesini desteklerken ve çarşaf giyenlerin cezalandırılmamasını zamanla bu geleneğin terk edileceğini savunurken diğer kesim Mustafa Kemal Paşa'nın bu düzeni sağlamak amacıyla ne kadar gayret gösterdiğini ve bunun devlet için önemli bir adım olmasından dolayı kesinlikle tekrar getirilmemesi gerektiğini savunmaktaydı. Toplumsal olarak kadınların durumu iki düşünce etrafında sürüp gitmekteydi.¹⁵⁶

Toplumsal olarak gelişmeler bu şekildeyken ekonomik olarak da kadınların çalışma hayatına girebilmesi için önemli adımlar atılmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet'i tesis ederken, kurulacak olan devlet içerisinde kadınların vermiş olduğu destek ve mücadeleye yakından tanıklık etmiş biri olarak, kadınların bu zorlu ve çetin durumda bile ne kadar dirayetli olduklarını sık sık dile getirmiştir. Bu mücadelelerinin sonucunda da hak ettikleri mertebeye gelmeleri için kadınları topluma kazandırmanın yanı sıra kendi ayaklarının üzerinde

---

¹⁵⁶ Caporal, a.g.e., s.656.

durabilmeleri için ekonomik yaşam içerisinde dâhil olmalarını ve eşlerine, babalarına, hatta kimseye muhtaç olarak yaşamamalarını istemiş ve bu sebeple kadınları iş hayatına dâhil etmek için çalışmalara başlamıştır. Paşa'ya göre gelişmiş olmanın tek yolu nasıl savaşta iki cins beraberse, her alanda yine beraber olmasıydı. Savaş zamanında bile cepheye elinde avucunda ne varsa taşıyan kadınlar artık kendi ellerine kendi ekmeklerini alabilmeli ve toplumda bunu yadırgamamalıydı. Elbette kendi tarlasında köyünde çalışan bir sürü kadın bulunmaktaydı. Ama eğer seçkin bir aileden gelmiyorsan ve topluma dahi karışmıyorsan bu mümkün olamamaktaydı.

Devletin hiçbir yönden diğer devletlerden geri kalmaması gerekliydi. Ekonomik olarak büyümenin olması da en önemli konulardan biriydi. Ama bu ekonomik büyüme nüfusun yarısını kapsayan kadınların da dâhil olduğu bir büyüme idi.¹⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa toplumdaki ekonomik büyümenin yalnızca tarımla olması gerektiğine karşı çıkarak, devletin ekonomik yönden gelişmesinin büsbütün bir çalışmayla olacağını vurgulamaktaydı. Toplumdaki hareketlilik sadece erkeklerde sağlanamayacağından bu hususta kadınların da etkin olarak rol almasını istemekteydi. Yani buradaki dayanak her konuda eşitlik ilkesine bağlı bir toplumdur. Kadınların çalışma hayatına katılması gerektiğini bu sebeple sadece ev işleriyle meşgul olamamaları gerektiğini sık sık vurgulamaktaydı. Kadınların ekonomik hayatın içerisinde yer alması gerektiğini, köylü kadınlarının eşleriyle birlikte tarım yaptığını ve bazen bazı kadınların eşlerinden daha çok fayda sağladığını Mustafa Kemal Paşa şu sözlerle ifade etmekteydi:

“..Bugün bu memleketi nazarı tetkikten geçirelim. Göreceğimiz iki safha vardır. Birisi tarlalarda erkeklerle beraber çalışan merkeplerine binerek öteberi satmak için kasabalardaki pazar yerine giden oralarda bizzat yumurta ve tavuğunu, buğdayını satan ve ondan sonra levazımını bizzat mubayaa eden, köyüne dönen ve mesaii umumiyesinde kocalarına, kardeşlerine yardım eden kadınlar... Ben bu kadınlar arasında kocalarından daha iyi iş anlayanlara ve hesap yapanlara tesadüf ettim..”¹⁵⁸

Böyle bir durumda kadınların çalışma hayatında dâhil olması elbette ki olması gereken bir durumdur. Kadınlar iş hayatına dâhil olduktan sonra, bir de kadınların erkeklerden farklı olarak bazı hakları bulunmaktaydı. Kadınların zorlanacağı,

---

¹⁵⁷ a.g.e.,s.532-533.

¹⁵⁸ Söylev, s.287.

güçlerinin yetmeyeceği işleri kadınlardan beklememek gerekmektedir. Bir erkeğin yapabileceği işi, bir kadının yapamaması elbette ki beklenen bir durumdu. Bu yüzden çalışmak isteyen, çalışmak zorunda olan kadınların çalışmaları bazı haklarla desteklenmişti. Kadının çalışma hayatına dâhil olması beklenirken, zor çalışma koşulları, kadınları çalışma hayatından soyutlamamalıydı. Savaş sırasında eşlerini kaybeden kadınlar çalışıp ailesine bakmak zorunda kalmıştı. Savaş sırasında erkek nüfusu iyice azalmış ve iş kollarında boş kalan yerleri kadınlar almaya başlamıştı.

1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, Türkiye genelinde kadınların madenlerde çalıştırılmasının yasaklanması, kadınlara her ay toplam üç gün izin verilmesi, hamile olan kadınlara doğumdan önce ve sonra olmak üzere sekiz haftalık ücretli izin verilmesi kararları alınmıştı.¹⁵⁹ Böylece kadınlar hem çalışma hayatına özendirilmekte, hem de çalışmak zorunda olan kadında zorlanmamaktaydı.

1927 yılına gelindiğine ilk kez bir sanayi sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu sayımda toplam nüfus oranı, iş kolları, çalışan kadın sayısı gibi veriler elde edilmiştir. Buradan elde edilen sonuçlara göre;

Kadın nüfusu, savaşlarda hayatını kaybeden erkekler olduğundan daha fazladır. Türkiye'nin nüfusu 13 Milyon 648 bin 270 kişidir. Bu nüfusun yüzde 51,8'i kadın, yüzde 48,2'si erkektir. İş gücünün cinsiyet dağılımına göre, 4 ve 4 den fazla işçi çalıştıran işletmelerde çalışan kadın oranı %25.58'dir. Yani bir sanayi kurumunda bir kuruma 4 kişiden fazla işçi çalışıyorsa bunlardan biri kadın olmaktadır.¹⁶⁰

Kadınların çalışma alanlarına bakıldığında, sanayinin geliştiği İstanbul'da ve İzmir'de dokumacılık ve gıda sanayisinde etkili oldukları görülmektedir. Aynı zamanda tarım, dokuma, ağaç, kâğıt, bina, kimya, elektrik ve diğer işletmelerde çalışan kadınların toplam sayısı; patron olarak çalışan; 115, memur olarak çalışan 1,591 kişi olmak üzere ¹⁶¹toplam 1706 kişidir.

28 Mayıs 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile birlikte, sanayi yatırımı yapacak olan işletmeler kapsamında bakıldığında;

---

¹⁵⁹Nurcan Önder, “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü”, Çalışma Dünyası Dergisi, C:I,S:1, Temmuz-Eylül 2013, s.35-61

¹⁶⁰ Önder, a.g.m, s.39.

¹⁶¹Serdar Şahinkaya, “Cumhuriyetimizin İlk Sanayi Sayımı 1927: Bir Hesaplaşma Hazırlığı”, Çalışma ve Toplum Dergisi, S.60, 2019/1, s.189.

1932 yılında 13 474, 1933 yılında 14 528 ve 1934 yılında toplam 16 498 kadın ve kız işçi çalışmaktadır.¹⁶²

1930 Yılında Kadın ve çocukların korunmasına ilişkin ilk düzenlemeler 1593 sayılı “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”¹⁶³ile gündeme gelmiştir.

Bu kanun ile kadın işçilerin çalışma yaşamında özel olarak korunmaları ile ilgili önlemler ortaya konmuştur.¹⁶⁴Bu kanunun amacı, memleketin ve gelecek neslin sağlıklı bir şekilde yetişmesini sağlamak amacıyla alınacak tedbirleri ve çalışmaları kapsamaktadır. Kadının doğumdan önce ve doğumdan sonraki sağlığı ele alınan konulardan biridir. Yine 1930 yılında çalışan kadınlara doğum izni düzenlenmesi getirilmiştir.¹⁶⁵

1936 yılında İş kanunu yürürlüğe girmiş, böylece kadınların çalışma hayatına düzenlemeler getirilmiştir. İş kanunun kadınların gece sanayi işlerinde çalışmasını yasaklamaktaydı. Yalnızca 18 yaşından büyük kişilerin gece çalıştırılabileceğini onunda Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilmektedir.¹⁶⁶

İş kanununda yer alan kadınların ağır ve tehlikeli işlerde, yer altında, kablo döşemesinde, lağım kanalı ve tünel yapımında çalışması yasaklanmış, bundan sonraki iş yasaları da bu maddeyi olduğu gibi kabul etmiştir.¹⁶⁷ Zaten 1936 yılında kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmasını engelleyen 1935 tarihli 45 sayılı ILO sözleşmesi kabul edilmiştir. Birçok konuda çalışma hayatında düzenlemeler sağlayan bu sözleşme kadının çalışma hakları açısından da düzenlemeler sağlamıştır.

Çocuk işçilerle ilgili olarak; Türkiye’de 1921 yılında 151 sayılı yasa ile on sekiz yaşından küçüklerin maden ocaklarında çalıştırılması yasaklanmıştır. 1930 yılında Genel Sağlık Yasası ile en düşük çalışma yaşı ise on iki olarak belirlenmiş fakat on iki yaşından büyük olup on sekiz yaşına gelmemiş olan kişiler, Çıraklık Kalfalık ve Ustalık Yasası gereğince işçi değil çocuk statüsünde değerlendirdiğinden

¹⁶²Ahmet Makal, “Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği”, Çalışma ve Toplum Dergisi, S.25, 2010/2,s.22.

¹⁶³ Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf> , 13.03.2020.

¹⁶⁴ Koç, a.g.m.,s.209

¹⁶⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf> , 13.03.2020.

¹⁶⁶ İş Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> , 14.03.2020.

¹⁶⁷ Koç,a.g.m.,s.209.

çocuklar işçi haklarından ve çalışma güvencesinden mahrum bırakılmışlardır. Bu durumda çocuklar en düşük ücreti alarak, işçilere sağlanan güvencelerden yoksun bırakılmışlardır.¹⁶⁸

1940 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanununun 19. maddesinde, kadınların ve 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocuklarının sanayi işlerinde ve 16 yaşından yukarı erkek çocuklarının maden işlerinde çalışmaları hakkındaki kanun yürürlüğe konulmuştur.¹⁶⁹

1945 yılında 4772 sayılı kanunla İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortaları (doğum yardımı) Yasası düzenlenmiş, Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹⁷⁰

Kadınların çalışma hayatı içerisinde yer alması gerekliliğini Mustafa Kemal Paşa vurguladıktan sonra kanunlar ile de bu amaçla kadına haklar tanınmıştır. Fakat her fırsatta dile getirdiğimiz gibi kadınların kendilerine iş bulabilmeleri ve kendi gelirlerini sağlayabilmeleri için toplumda kadına nasıl bakıldığı ve kadının iş hayatı içerisinde yaşamış olduğu zorluklar da önemli bir yer tutmaktır. Bazı kesimlerde kadınlar hala sokakta kendilerine yer bulamıyorken bir işte çalışması söz konusu dahi olamaz, bazı yerlerde ise kadınlar geçimlerini sağlayabilmek adına her hangi bir işte kendine yer bulabilmektedir.

2.2 Eğitim Alanında Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyet’inin kurucusu Mustafa Kemal Paşa her şeyin başının eğitim olduğunu sık sık vurgulamaktadır. Türk gençlerinin ilim irfan sahibi evlatlar olacağını, bunun yolunun da okumaktan, çok çalışmaktan ve iyi bir eğitimden geçtiğini her zaman dile getirmiştir. Türk gençleri okuyarak kendi vatanı için çalışarak ülkesini kalkındırmalıdır.

Mustafa Kemal Paşa eğitime verdiği önemi, ülke işgal altında ve karışıklık içerisindeyken bile vurgulayarak bunun için çalışmalar başlatmıştır. Bunun örneklerinden biri 16 Temmuz 1921 günü Türkiye’deki öğretmen kuruluşlarının

---

¹⁶⁸A. Gürhan Fişek, "*Kadın İşçiler ve Sağlık*", Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi,s.51, aktaran Koç, a.g.m.,s.210.

¹⁶⁹Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),30-18-1-2 Kararlar Daire Başkanlığı(1928-), 18.01.1941,Yer: 94-13-1.Dosya EK.263.

¹⁷⁰ T.C. Resmi Gazete, 7 Temmuz 1945, S:6051.

temsilcilerini Ankara'ya çağırması ve bu günkü Milli Eğitim Şurası yani Türkiye Muallimler Kongresini toplamıştır. Sakarya Meydan Muharebesi sürerken Mustafa Kemal Paşa'nın giriştiği bu çalışmalar, onun milletin her yönden kalkındırmaya çalışmasının en büyük göstergesi olmuştur.¹⁷¹

Paşa, Medeniyet alanında hızlı adımlarla ilerleyebilmek için toplumda gereksinim duyulan şeyin İnkılap hareketi olduğunu ve bunun içinde savaşın bitmesini dahi beklemeden çalışmalara başlanmasının gerekliliğini göstermiştir. Yapılan bu inkılaplar köklü ve istikrarlı yenilik hareketleridir. Ülkeyi güçlü bir devlet haline getirecek adım ilimden geçmektedir ve yeni kuşaklara verilecek eğitim de buna bağlıdır.¹⁷²

Türk halkının Cumhuriyet döneminde kadar almış olduğu eğitim medrese ve mekteplere bunlarda dini temellere dayanmaktadır. Tanzimat'tan sonra yeni okulların açılması ve eski okulların varlığını sürdürmesi birbirinden tamamen farklı düşünen kuşakların doğmasına neden olmuştur. Hatta yapılan reformların etkili olamaması da değişime hazır olmayan kuşakların etkisiyledir.

30 Ağustos 1925 yılında Kastamonu'da kadın ve erkek arasında yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi hususunda şunları dile getirmiştir; *"Bir içtimai topluluk, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki bir kitlenin bir parçasını terakki ettirelim, diğerine müsamaha edelim de kitlenin bütünü ilerletilebilmiş olsun? Mümkün müdür ki bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilir? Şüphe yok ki terakki adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve terakki ve tereddüt sahasındaki merhaleleri birlikte aşmak lazımdır. Böyle olursa inkılap muvaffak olur."*¹⁷³

Bir devrimde en zor olan şey soyut kavramları değiştirmeye çalışmaktır. Türk kadınlarının toplum statüsünü değiştirmek de bu zor olan devrim hareketinin içerisinde yer almaktadır. Devrimin başarıya ulaşp ulaşmadığı kadınların kazandıkları haklarla doğru orantılıdır. Kadınların haklarını elde etmeleri ve bu hakları kullanabilmeleri için Cumhuriyetle birlikte kadınlara bazı kapılar açılmıştır. Öyle ki Mustafa Kemal Paşa, kadın haklarını batılılaşmanın bir sembolü olarak görmüştür. Bu açıdan yapılan yeniliklerin sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve eğitim alanında olmasına ve Türk

¹⁷¹ Ali Rıza Erdem, "Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi", BELGİ, S.2, Yaz 2011,s.164.

¹⁷² gös.yer.

¹⁷³İhsan Doğramacı, "Atatürk ve Eğitim", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:I,S:3,s.659-660.

kadınlarının da erkekler gibi bu hakları özgürce kullanmasına yönelik devrimlere yönelmiştir. Kadınlara tanınacak haklar hemen kanunlaşıp, uygulamaya geçilecek kadar kolay gerçekleşmemiştir.

Mustafa Kemal Paşa sık sık çıktığı yurt gezilerinde Kadınlar hakkında konuşmalar yapıp kamuoyu hazırlamaktadır. “Bir içtimai heyet aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse terakki ve temeddün etmesine imkân-ı fenni ve ihrimâl-i ilmi yoktur. Erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat membalarını kadınlarımız işlemiştir. Memleketinin varlığının sebeplerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve olmaktadır.”¹⁷⁴

“Daha selametle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadını mesaimizde müşterek kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmektir. Türk Kadını ilmi, ahlaki iktisadi hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı, koruyucusu yapmak yoludur. Çok büyük şükranla görüyor ve görmekteyiz ki her yerde hanımlarımız erkeklerle fikir ve nur yolunda müsabaka edercesine yürüyorlar. Yine şükranla ifade etmek lazımdır ki, hiçbir yerde kadınlarımız erkeklerin aşağısında değildir. Bu hal iftihara layıktır.”¹⁷⁵

Milli Mücadelenin son bulması ve Cumhuriyet rejimine geçilmesiyle birlikte başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere eğitime çok önem verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa hem kız hem erkek çocukların okumasını ilim irfan sahibi bireyler olup milleti için çalışmasını, bir ülkeyi kalkındırmanın, çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmanın yolunun, gençlerin eğitimlerinden geçtiğini sürekli dile getirmiştir. Öyle ki Milli Mücadele döneminde büyük başarılar gösteren Türk kadınının artık başka alanlarda, özellikle eğitim alanında yeni haklar kazanması ve bu hakların doğrultusunda büyük işler başarması gerektiğini vurgulamıştır. Daha savaş zamanında farklı görüşlere sahip kişilerin muhalefetleri sırasında bile eğitimde yapılacak devrimlerden vazgeçmeyen Paşa, Cumhuriyeti’n ilanından hemen sonra medreseleri kapatmış ve tüm eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı İdaresinde birleştirmiştir.

3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Osmanlı’dan kalan eğitim sistemine göre, okullar Şer’iye Vekâleti tarafından yönetilmekte ve bazı çocuklar bu okula gitmekteydi. Maarif Vekâlet’ine bağlı olan modern okullar ile dini eğitimi veren bu okulların birleştirilmesi kararı ile yaşanan ikiliğin ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla Tevhid-i Tedrisat yani Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu çıkarılmıştır.¹⁷⁶ Mustafa Kemal Paşa her dönemde Türk kadınlarının haklarını aramalarında ki

¹⁷⁴Afet İnan, “Çağdaşlaşmada Kadın Hakları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:1,S:2,1985,s.331.

¹⁷⁵gös.yer.

¹⁷⁶Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),Diyanet İşleri Reisliği,20.03.1924,Yer:2-4-8.

mücadelelerini destekleyen bir düşünce yapısına sahip olmuştur. Eğitim haklarından kadınlarında yararlanması gerektiğini de sık sık vurgulayan Paşa, modern tarzda eğitim sistemini vurgulayarak iki cinsin de bu öğretim olanaklarından yararlanmasını sağlamıştır. Bu sebeple 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu¹⁷⁷ ile tek ve laik bir eğitim sistemine geçilmiştir.

Bu kanunla birlikte, Türkiye'deki bütün bilim ve öğretim kurumları Maarif Vekâletine (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlanacak, Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti, özel vakıflar tarafından idare edilen bütün medreseler ve okullar Maarif Vekâletine bağlanacaktır. Şer'iyye ve Evkaf Vekâletinin bütçesinde medrese ve okullar için bulunan kaynakların hepsi Maarif Vekâleti bütçesine geçirilecek, Maarif Vekâleti dini bilgilerin verilmesi konusunda uzmanlar yetiştirmek amacıyla İlahiyat Fakültesi kuracak ve imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetlerde bulunanların yetişmesi içinde ayrı okullar açacaktır. Askeri rüşdiyeler ve idadiler, Yetim evleri, bütçeleri ve öğretim kadroları ile birlikte Maarif Vekâletine bağlanacaktır.¹⁷⁸

Mustafa Kemal Paşa böylelikle Osmanlıdan kalan eğitim sistemini değiştirerek, demokratik, laik, erkek ve kız çocuklarının ortak eğitim gördüğü bir sistem oluşturmaya çalışmaktaydı, fakat eğitim sistemindeki değişikliklere karşı çıkanlar bulunmaktaydı. Özellikle medreselerin kapatılması, bakanlığın bütçeleri konusunda toplumda itirazlar yükselmekteydi. Tüm bu muhalefete rağmen Paşa almış olduğu karardan dönmeyerek, medreseler döneminde yaşanan eğitim sıkıntılarından milletin çocuklarının eğitim alması gerekliliğinden bahsetmiştir. Eğitim sisteminin tek olması aynı zamanda kız ve erkek arasındaki eşitsizliklerinde giderilmesi anlamı taşımaktaydı.¹⁷⁹

Mustafa Kemal Paşa 1922 yılında İzmir'e gittiğinde ona savaşın bittiğini ve şimdi ne yapacağını sorduklarında *“Maarif Vekili olarak, Milli Eğitimi yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir”* demiştir.¹⁸⁰

1926 medeni kanunun kabulü, 1928 de Latin harflerinin kabulü gibi büyük adımlar atarak hem o güne hem de gelecek nesillere büyük fırsatlar bırakmıştır. Devlet

¹⁷⁷ “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, 430 Sayılı Yasa, Tertip: 3 C: 5, S: 322.

¹⁷⁸Asım Arı,“Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, G.Ü., Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C:XXII, S:2,2002, s.189.

¹⁷⁹ Erdem,a.g.m,s.170.

¹⁸⁰Göksel, a.g.e.,s.162.

bütçesinde Milli Savunmaya ayrılan hasılatın sonra en büyük harcamalar Milli Eğitim için yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte TBMM tarafından kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye kanunu, 1960 yılına kadar uygulanmıştır 1924 Anayasası'nın maddelerine bakıldığında direk kadın haklarına dair maddelere rastlanmamakla birlikte 69 ve 87. maddeleri kadın hakları açısından önemli bir yer tutmaktadır.

69. maddede; “*Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır*”. 87. maddede; “*Kadın erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim Devlet okullarında parasızdır*”¹⁸¹ denilmektedir. Böylece kız çocuklarının da okula gitmesi zorunlu kılınmıştır. Anayasa zorunluluğu ile yapılan bu devrim yeterli olanakların sağlanması ile desteklenmektedir. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa eğitim seviyesinin artırılabilmesi için yeni okullar açılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Ayrıca bu anayasa dönemi içerisinde 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 5 Aralık 1934 tarihinde anayasanın 10. ve 11. maddeleri değiştirilerek madde 9- “*Milletvekili seçmek yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır.*” madde 10- “*Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk Milletvekili seçilebilir*” şekline getirilmiştir.¹⁸²

Mustafa Kemal Paşa memlekette darülrifanların bir olması gerektiğini kız ve erkek çocukların aynı darülrifandan çıkması gerektiğini vurgulayarak, eğitim sisteminin tek elde birleştirilmesinden söz etmiştir. 1926 yılına gelindiğinde Medeni Kanun ile birlikte Harp okulları dışında kız ve erkek çocukları aynı okullarda eğitim görme hakkına sahip olmuşlardır. 1927 yılında karma eğitime geçilmiş ve tüm ortaokullarda kız erkek aynı yerde okuma hakkına sahip olmuştur. Latin harflerinin 1928 yılında kabulü ile birlikte okuma yazma oranı arttırılmaya çalışılmıştır.¹⁸³

1927'de genel nüfus 13 milyon 648 bin 70 kişidir. Bunun %51,9 u kadındır. Okuma yazma oranı; erkeklerin %8,25, kadınların %3,6'dır. Halkın %89,2 si cahildir. Yine alfabemizin kabul edildiği 1926-1929 yılında Türkiye'de sadece 6895 ilkokul

¹⁸¹ TBMM, 1924 Anayasası, T.Düstur, C:XXVI, 20/4/1340, Kanun No:491.

¹⁸² Ali Kuyaksil, “*Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:VI, S:11, 2009, s.342.

¹⁸³ Emel Doğramacı, “*Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*”, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1993, s.39.

vardır, Atatürk'ün kadın eğitimi konusunda, bu gerilikleri dikkate alarak yaptığı konuşmalarında dört esas üzerinde durduğu görülmektedir.¹⁸⁴

1) Kadın-erkek eğitimi eşit olmalıdır.

2) Kadının en önemli vazifesi analıktır.

3) Kadın toplum hayatının her yönünde yer almalıdır.

4) Kadın analık hizmetini ve toplumdaki görevini iyi yapabilmek için çok sağlam bilgilerle donanmalı ve faziletli olmalıdır.¹⁸⁵

1923'de ilkokullarda 63 bin civarında kız öğrenci yer almaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde kız çocuklarının eğitimi için yapılan çalışmalar neticesinde 1935 yılında hala, 5997138 olan kadın nüfusun % 90.2'sinin; okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir.¹⁸⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın vefatının ardından 11 Kasım 1938 yılında cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü geçmiştir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı ile beraber devlet yeni bir döneme girmiştir.¹⁸⁷

İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı II. Dünya Savaşı'na denk gelmiştir. II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu olumsuz etkilerin ardından ülke içerisinde her yönden sıkıntılar yaşanmaktaydı. Devlet, ülke içerisinde var olan ekonomik sorunların çözümleri için, ek vergiler, yeni kanunlar gibi bir sürü sorunla boğuşmaktaydı. Türkiye her ne kadar zor bir süreçten geçse de eğitim konusunun ihmal etmemeye özen göstermiştir.

Bernard Lewis İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olarak seçilmesini şu sözlerle ifade etmektedir; Bu hayati karar üç adama dayanmış görünüyor : “İsmet İnönü, Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü'nün yerine Başbakan Celal Bayar. Bunlar İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı konusunda anlaştılar ve geçiş döneminin

¹⁸⁴Fahri Kayadibi, “Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü”, Dergi Park, 2003,C.0,S.28,s.24.

¹⁸⁵a.g.m.,s.24.

¹⁸⁶Yücel Gelişli, “Türkiye’de ki Kadın Eğitiminin Bugünkü Durumu”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Akademik Bakış Dergisi, S: 40, 2014,s.7.

¹⁸⁷ Bernard Lewis, “Modern Türkiye’nin Doğuşu”, çev. Metin Kırıtlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.293.

sakin, rejimin kararlı ve devamlı olmasını sağlamak amacıyla bu kararda toplandılar.”¹⁸⁸

İsmet İnönü döneminde en önemli gelişmeler eğitim alanında yapılmaya özen gösterilmiş ve Mustafa Kemal Paşa’nın eğitim politikaları çerçevesinde yeni atılımlar yapılmaya çalışılmıştır. Eğitim programlarının düzenlenmesi, köy eğitimi konusu üzerinde önemle durulması, bu dönemi kapsayan mühim noktalardır.

İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığı sırasında, hükümet kurma görevinin, Celal Bayar’a verilmesi ve Celal Bayar’ın iki kez istifası üzerine, Refik Saydam Hükümetleri kurulmuş ve Maarif Vekilliğine Hasan Ali Yücel getirilmiştir. Bu hükümet; devletin iktisadi yönden kalkınmasının ancak kültürel gelişmeyle paralel olacağını bu sebeple eğitim konusu üzerinde durulacağını belirtmiştir. Buna paralel olarak; ilköğretim, mesleki eğitim, teknik eğitim, yükseköğretim, yönünde bir eğitim politikası izlenmiştir. Aynı zamanda öğretmen ve eğitmen yetiştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.¹⁸⁹

Çıkarılan yasalar, oluşturulan kurumlar ve bu kurumlardaki faaliyetler laik bir eğitimin devamlılığını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş, aynı zamanda kız çocuklarının yeni açılan okullarda laik kültürle yetiştirilmesine özen gösterilmiştir.¹⁹⁰

İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığı süresince yani Demokrat Parti’nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar olan Tek Partili dönem süresi içerisinde ilk olarak hükümet programları şu şekildedir:

I ve II. Celal Bayar Hükümeti’nin 11 Kasım 1938- 25 Ocak 1939 yılları arasındaki eğitim konusunda Cumhuriyet Partisi’nin programının rehber olarak görüldüğüne vurgu yaparak şimdiye kadar yapılmış eğitim programlarının devamlılığının sağlanacağını belirtmiştir. Böylelikle aynı eğitim sistemi sürdürülerek, kız ve erkeğin bir arada eğitim alabildiği şekliyle laik bir eğitim sisteminde devam edilmiştir.¹⁹¹

---

¹⁸⁸ gös.yer.

¹⁸⁹Zehra Taşdöven, “*Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı*”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın,2013,s.13.

¹⁹⁰Şükrü Karatepe, “*Tek Parti Dönemi*”, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 87,aktaran, Zehra Taşdöven,a.g.t.,s.14.

¹⁹¹Filiz Meşeci Giorgetti, Betül Batır, “*İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları*”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, S.13-14, 2008,s.30.

25 Ocak 1939 ile 9 Temmuz 1942 yılları arasında görev yapan I. ve II. Refik Saydam Hükümetlerinin eğitim programlarında, Türk çocuğunun ilkokuldan başlayarak kendi zekâsına, bilgi birikimine, yeteneğine uygun olan bilim, sanat veya teknik alanlardan birinde, eğitim alması konusu yer almıştır. Çocukların her yönden ahlaklı, sağlıklı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimlerine bağlı birer vatandaş olarak yetişmeleri için tarih ve dil devrimlerinin çocuklara benimsetilmesi kararlarına varılmıştır. Tarih bilinci açık her Türk çocuğunun alması gereken eğitim şeklinin her zaman için aklın ve bilimin çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiği hususunda karar varılmıştır.¹⁹²

Bu hükümet dönemi içerisinde teknik okulların açılması ve yayılması üzerinde durulmuş aynı zamanda köylerde eğitimin sağlanabilmesi, kırsal alanlarda öğretmen yetiştirilmesi adına Köy Enstitüleri açılmıştır.

9 Temmuz 1942 – 9 Mart 1943 arasında görev alan Şükrü Saraçoğlu Hükümeti'nin eğitim programında özellikle Türklük ruhu vurgulanarak, yapılan çalışmalarla üniversitelerin uluslararası düzeye yükseldiği, yüksekokullu öğrencilerin bilimsel nitelik ve sayıca geleceğe, ideale hazırlandıkları söylenmektedir. Köy Enstitülerinin ise köylerdeki eğitimi ve köylülerin eğitim seviyesini yükseltmeye başladığı belirtilmektedir.¹⁹³ Eğitim alanında ilerlemeler olduğu gibi eğitim görme, eğitilmiş bir insan olabilme, toplumdaki farklı kesimlerde farklı şekillerdedir. Örneğin şehirde büyümüş bir kız çocuğu ile köyde büyümüş bir kız çocuğu yaşadığı ortamdan dolayı farklı değerlendirilmektedir. Köyde büyüyen ve köyde yaşayan bir kadının öncelikleri ailesinin geçimini sağlamak bunun için bağda bahçede tarlada çalışmak iken şehirde yaşayan bir kız çocuğunun belirli bir yaşa geldikten sonra okula yazılması eğitimi tamamlaması ve mezun olduğu takdirde eğitimine göre bir işte çalışması ondan beklenen şeydir. Bu durumda ise temel odaklanılması gereken konunun köylü kadınlarının ve çocuklarının eğitimi olmaktadır. Bu durum zaman fark etmeksizin Cumhuriyet'in ilanından itibaren başlayarak günümüze kadar ulaşan bir sorundur. İşte bu sebeple köylerde ki eğitimi hem erkek hem kız çocuklarının alabilmesi adına atılan adımlar arasında daha 1940 yılında Köy Enstitüleri gösterilmektedir. Köy Enstitüleri

---

¹⁹²Esergül Balcı-Bucak, “Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Siyasi Parti Ödülleri”, Adım Yayıncılık, Ankara, 1993.,aktaran, Giorgetti, Batır, a.g.m.,s.30.

¹⁹³ Giorgetti, Batır,a.g.m.,s.31-32.

kanunu TBMM’de görüşüldükten sonra 17 Nisan 1940 yılında kabul edilmiştir.¹⁹⁴ Köy Enstitüleri yalnızca öğretmen yetiştirmekle kalmayarak, yetiştirilen öğretmenlerin tekrar kendi köylerine veya çevre köylere gönderilerek, oradaki çocuklara da aynı eğitimin verilmesini sağlamak amacıyla ve sürekli bir eğitim seferberliği şeklinde gerçekleşmektedir.¹⁹⁵ Köy Enstitüleri, köye yeni öğretmenler yetiştirmek, okuma yazma öğretmek, köy halkını bilinçlendirmek, toplumda sosyal kültürel ekonomik olarak gelişmeyi sağlamak, eğitim yoluyla tarımı geliştirmek gibi birçok amaçla açılmış hem kızların hem erkelerin birlikte eğitim alması ile de büyük bir eğitim seferberliğine adım atılmıştır. Böylece erkekler kadar, kızlarda eğitim alabilmiş ve meslek sahibi olabilmışlardır.

Köy Enstitülerinin açılmasından sonra 1945 yılında okuma yazma bilen kızların sayısı 1727, 1946 yılında ise 2009’a ulaşmıştır.¹⁹⁶

Köy Enstitülerinde; Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat, Okul Sağlık Bilgisi, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-İş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi, Ziraat İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatifçilik dersleri verilmektedir.¹⁹⁷ 1943 yılında öğretim programında yapılan bir değişiklikle ders, iş eğitiminin yerine öğretmen yetiştirme odaklı derslerin saatleri arttırılmıştır.¹⁹⁸

Köy Enstitülerinde Cumartesi günleri, idarecilerin, eksik kalan ya da yanlış yapılan uygulamaların eleştirildiği, toplantılar düzenlenmekteydi. Öğrenciler okulların yönetimiyle yakından ilgilenmekteydi. Böylelikle dürüst bir eleştiri kabiliyeti, yanlışlar karşısında sessiz kalınmaması ve demokratik kültür çocuklara aşılarmaktaydı.¹⁹⁹

Enstitüler arasında üretimde, kültürel çalışmalarda, kitap okuma faaliyetlerinde tam bir birlik ve uyum yakalanamadığı gibi demokrasi eğitiminde de farklılıklar

---

¹⁹⁴ Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, İstanbul, 2013, s.226., aktaran İsmail Eyyüpoğlu, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu Ve Pulur Köy Enstitüsü Öğrencilerinden Muammer Genç’in Anıları”, *Atatürk Dergisi*, C:VI, S.1, 2017, s.6.

¹⁹⁵ Nihan Yıldız, Osman Akandere, *Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C:XVII, S:35, 2017 Güz, s.278-279.

¹⁹⁶ a.g.m., s.278.

¹⁹⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekilliği Köy Enstitüleri Öğretim Programı*, s.1, aktaran Nurgün Koç, “*Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2007, İzmir, s.224-225.

¹⁹⁸ Koç, a.g.t., s.227.

¹⁹⁹ Arif Gelen, “*Köy Enstitüsü Uygulamaları*”, s.21, B. Alogan, “*Köy Enstitülerinin Halk Terbiyesindeki Yeri*”, s.14, aktaran, Koç, a.g.t., s.399.

yaşanmaktadır. Bazı enstitülerde demokrasi, hakkını arama, hesap sorma olgunlukla gerçekleştirilebilirken, bazı enstitülerde sorumsuz davranışlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durum idarecilerin ve öğretmenlerin demokrasi anlayışını özümseyerek yansıması ve çabaları sonucunda gelişmektedir.²⁰⁰

Köy Enstitüleri, kanun gereğince köy öğrencilerinden alınacak ve yirmi yıl zorunlu hizmet için köylere verilecekti. Köylü çocuklarının okuması için fırsat tanınması önemli bir durum olmakla beraber, sadece köylü çocuklarının buraya kabul edilmesi ile bir süre sonra bu durumun köylü-şehirli ayrımının yapılmasını ortaya çıkarmıştır. Enstitü mezunlarının köylere başöğretmen olarak atanması, enstitü mezunu olmayan öğretmenler tarafından hoş karşılanmamış ve ikiliğe yol açmıştır. İsmet İnönü'nün bu ikiliği ortadan kaldırmak istediği fakat bu ikiliğin hala devam ettiği anlaşılmaktadır. Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği döneminde dünya klasikleri Türkçe 'ye çevrilmiş, serbest okuma faaliyetlerinde en çok okunan kitaplar arasında yer almıştır. Türk yazarlarının ihmal edildiği ancak sol düşüncedeki kitapların Türk ya da yabancı yazar fark etmeden okutulduğu bilinmektedir. Öğrencilerin çok fazla kitap okuması sebebiyle derslerine hazırlanamaması, belli bir görüşün yaygınlaştırılmasının çabasının sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Sol görüşün ortaya çıkmasında feodal yapının kırılmak istenmesi, ülkenin sosyo-ekonomik yapısı değiştirilmek istenmesi bu görüşün ortaya çıkmasının doğal bir sonucu olduğu bilinmekle birlikte, aşırıya gidildiğinde din duygularının aşağılandığı görülmektedir. Bunların yanı sıra okul yapımı işinin köylüye yüklendiği, köy arazisinin alınması sebebi ile köylülerin tepkisini çekmiştir. Enstitüler tek bir yapı olmamakla birlikte, idarecilerin elinde şekillenmişlerdir. Enstitüler, tarımsal alanda bazı tekniklerin öğretilmesi, sağlık alanında bilinçlenmeye gidilmesi, kız çocuklarının okutulmasını teşvik etmesi ve kadının toplumdaki konumunu güçlendirmesi sebebi ile önemli bir konumda yer almaktadır fakat amaçlandığı gibi köylünün sosyo-ekonomik yapısının düzeltilmediği söylenemez. Köy Enstitülerinin öğretmen okullarına dönüştürülmesinin nedenleri arasında kuruluş amacından sapması ve Türkiye'nin geçirdiği siyasal gelişmelerle ve sosyo-ekonomik koşullarla bağlantısı gelmektedir.²⁰¹

---

²⁰⁰ Koç,a.g.t.,s.403.

²⁰¹ a.g.t.,s.442-444.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri, kız ve erkek tüm öğrencilerin, cumhuriyeti benimsemesi ve çağdaş bir eğitim alabilmeleri, kendilerini ifade ettikleri ve verim sağlayabildikleri eğitim politikaları hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Özellikle kız çocuklarının eğitimi bireyler olabilmesi amacıyla, mesleki okullar açılmıştır. Bunun yanı sıra Kız Enstitüleri Cumhuriyet döneminde kızların eğitimi ve meslek hayatı açısından önemli olan diğer kurumlardan biridir.²⁰² Kız Enstitüleri hem kızları aile yaşamına hazırlamak, hem topluma kazandırmak hem de ilim sahibi bireyler yetiştirmek amacıyla kurulmuş eğitim kurumlarından. Kız Enstitülerinde Türk kızları, hem meslek sahibi olmuş, hem de dikiş, nakış, ev idaresi çocuk bakımı, gibi konularda yetişmiş birer ev hanımı olmaktadır.²⁰³ 1932 yılında herhangi bir mesleki eğitim görmeyen kız çocukları ve kadınları bir meslek sahibi yapmak için kısa bir süre içerisinde kendi geçimini sağlayacak düzeye getirmek için akşam kız sanat okulları açılmıştır. 1945 yılında Kız Enstitülerinden mezun olan öğrencilerin meslek sahibi olması için Kız Olgunlaşma Enstitülerinin kurulmuştur.²⁰⁴

Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemlerde kadınların topluma kazandırılması için oldukça büyük çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar ve atılan adımlar kadınların eğitimi bireyler olmak için bu hususta sarf ettikleri çabalarla desteklenmektedir. Fakat yapılan çalışmalar neticesinde kadınların okuma yazma oranında artış meydana gelse bile bu artış yeterli sayıya ulaşamamıştır.

2.3.Hukuki Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler

Cumhuriyet'in 1923 yılında ilan edilmesi ve resmen yeni bir yönetim anlayışının kabul edilmesi ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti her alanda devrimlere adım atmıştır. Yapılan yenilikler toplumu her alanda değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik adımlar olmuştur. Bilindiği üzere Tanzimat döneminde ilk kez Fransa'nın yasalarından etkilenilerek bir düzenlemeye gidilmiş fakat bu düzenlemelerde aile yaşamını veya miras hakkını kapsamamış, yalnızca borçlar, sözleşmeler ile ticaret hukukunu kapsayan konularla sınırlı kalmıştır. Devlet içerisinde

²⁰² Selcan Gürçayır Teke, “Seçkinleştirilen El Sanatları Ve Geleneğin Sınırları: Olgunlaşma Enstitüleri Örneği”, Millî Folklor, Yıl 29, S:116, 2017,s.59.

<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=116&Sayfa=58> , Erişim Tarihi: 01.11.2019.

²⁰³ Haşim Erdoğan, *Atatürk Dönemi Çağdaşlaşma Hareketleri*,(editör: Nurgün Koç),Türkiye Cumhuriyeti Tarih Kuruluş Kurtuluş ve Modernleşme(1920-1938), İdeal Kültür Yayıncılık,2019,İstanbul, s.373.

²⁰⁴Teke,a.g.e.,s.59.

kişisel konular daha çok dinin kurallarına dayandırıldığından, batıyı örnek alan bir düzenleme bütünüyle, İslami kurallara dayanan bir düzenleme arasında farklı kurallar, ayrılıkları meydana getirmişti. Cumhuriyet'in getirmiş olduğu yeni fikirler, laik ve çağdaş düşünceler arasında bu ikiliğe de yer yoktu. Yapılan yenilik hareketiyle, hem tek kuralların olacağı hem de kişi hürriyetlerini de kapsayan bir kanun konulması gerekmektedir. Bu kanunla hem kişisel haklar korunacak en önemlisi ise kadın hukuk önünde bir kimlik kazanacaktı.

Mustafa Kemal Paşa, yapmış olduğu yurt gezilerinde ve kaleme almış olduğu anılarında, yerleştirilmek istenen düzenin nasıl olması gerektiğini, bu düzen sağlamak adına atılacak adımları sık sık vurgulayarak, toplumuma bu düşünceleri benimsetmeyi amaçlamıştır. Yeni kurulmuş bir devlette eskisinin eksik ve hatalarından yola çıkılarak koyulan yeni kurallar ve yeni hukuksal sistem çerçevesinde toplumun daha laik, daha uygar, daha yenilikçi ve daha gelişmiş olması amaçlanmıştır. Yeni hukuksal adımlar atılırken esas alınan konular ilk olarak kişinin hak ve hürriyetleri ve bunları ne derecede kullanabildiğidir.

Yönetim şeklinin, her bireyin özgürce düşünme ve yaşama hakkını temel almasıyla da kadınlarında bu haklardan yararlanmasını ve bir birey olarak topluma kazandırılmasını amaçlamıştır. Bunun için atılacak adımlarda toplumun yarısı kadar olan kadınların geri planda kalması engellenmeye çalışılmıştır. Kadınların hukuksal haklar elde etmesi, bu hakları kullanabilmesi ve bu haklara sahipken aile içerisinde, toplum içerisinde, kendini müdafaa edebilmesi esas önemli olan konudur. Bunun içinde Osmanlı Devleti'nde yer alan hukuksal sistemlerin değiştirilmesi, daha çağdaş ve uygar bir sisteme dönüştürülmesi hususunda çalışmalar başlatılmıştır.

2.3.1.1924 Anayasasında Kadın Hakları Konusu

Cumhuriyet'in ilanının ardından 1924 Anayasası ile başlayan süreçte kadın hakları konusunda bazı yasal düzenlemeler, hukuk sistemi içerisinde yerini almaya başlamıştır. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Türkiye'nin ilk anayasası olması itibariyle oldukça önem arz etmektedir. Bu döneme gelinceye kadar kadınların siyasi, eğitim alanlarında haklardan yararlanamaması da bu anayasayı oldukça önemli kılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın kurmak istediği devlet ve bu devletin anayasası, kadınların bu haklardan oldukça yararlandığı bir düzende olmalıdır. 1924 Anayasası yürürlüğe

girdikten sonra 1960 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu anayasa, eğitim, hukuk, siyaset, ekonomik ve toplumsal alanlarda kadınlara erkeklerle eşitlik tanımaktadır.²⁰⁵

1924 Anayasası ile birlikte, 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu yayınlanmış, eğitim ve öğretim birleştirilmiştir. Kanunun 87.maddesiyle de “ İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi ve Devlet mekteplerinde meccanîdir.”²⁰⁶ Kız ve erkek çocukların eğitim zorunlu hale getirilmiştir.

Bu anayasa içerisinde kadınların seçme ve seçilme hakkı bulunmamaktadır. Fakat bu sistem içerisinde milletvekili seçme yaşı 18 yaşını doldurmuş olmak ve erkek olmak zorunluluğu vardır. Bu konu üzerinde Meclis içerisinde yer alan milletvekilleri günlerce kadınların seçme ve seçilme hakkı konusunda tartışmışlar ve iki farklı görüş meydana çıkmıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini isteyenler ve Meclis içerisinde kadınları görmek dahi istemeyen, kadınlara bu hakların verilmesini istemeyen grup olmak üzere. Fakat artık 1934 yılında medeni kanununun kendilerine sağladığı hakları bilen Türk kadını, Mustafa Kemal Paşa’nın da desteğini alarak seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. 1930 belediye seçimleri, 1933 muhtarlık, 1934 milletvekilleri seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Birçok ülkede kadınların siyasi hakları yokken, hatta uluslararası anlaşmalar, insan hakları, kadın komisyonları yokken daha Türkiye’de kadınlar siyasi hayata dâhil olmuşlardır.

Kadınların kendi geçimlerini sağlamak adına, ekonomik hayatın içerisinde yer almasının en büyük avantajlarından biri de siyasi haklarını elde etmiş olmalarıdır. Siyasi haklarını elde eden kişilerin memur olarak çalışabilmeleri bunun göstergesidir. Aslında 1926 yılında 788 sayılı memurin kanununda “*Kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir. Ne gibi memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilecekleri her vekâletin memurlarına ait kanunlarında tespit olunur.*”²⁰⁷ şeklinde yer alan ibareyle kadınlar ekonomik hayatın içerisine dâhil olma haklarını kazanmışlardır. Bunun hayata geçirilmesi 1934 yılını bulmuştur.

1932 yılına Milletler Cemiyeti’ne üye olunmasıyla beraber Uluslararası Çalışma Örgütü(İLO) ya üye olunması ile çalışma hayatında düzenlemeler sağlanmış,

---

²⁰⁵ TBMM,1924 Anayasası, T. Düstur, Cilt: XXVI S:170, 20/4/1340,Kanun No: 491.

²⁰⁶ gös.yer.

²⁰⁷ Memurin Kanuni, Resmî Ceride ile Neşir ve İlâm: 31/ITI/1926 - Sayı: 336

kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalışmasına kısıtlamalar ve yasaklamalar getirilmiş, ardından 1936 İş kanunu ile kadınların çalışma hayatında düzenlemeye gidilmiştir.

1924 Anayasası'nın kabulünden sonra eşitlik ilkesi Her Türk vatandaşı için geçerli sayılmış ancak bunun hayata yansması 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü ile mümkün olmuştur. Medeni Kanun sonucunda kadınların ekonomik, sosyal ve toplumsal alanlarda haklar elde etmesi ve bu hakları kullanabilmesi mümkün olmuştur.

2.3.2 Türk Medeni Kanununda Kadın (1926)

Osmanlı Devleti döneminde kullanılan Mecelle, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte daha fazla kullanılamaz hale gelmişti. Mecellede kurallar dini temel almış, erkek her alanda kadından önde tutulmuş kadınların hakları olabildiğince kısıtlanarak arka plana itilmişti. Oysa Cumhuriyet kavramı “eşitlik”, “adalet”, “hak”, “özgürlük” kelimelerinin karşılığıydı. Bu sebeple yeni rejim ile birlikte yapılacak inkılaplardan en önemlilerinden biri de kadınları topluma tekrar kazandırmaktı. Her alanda kadının erkekle eşit olduğunu vurgulayan Mustafa Kemal Paşa bunun için çalışmaları başlatmıştı. 1923 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa'da yaptığı konuşmada artık mecelle ile devam edilemeyeceğini söylemesi üzerine 1923 yılında Adalet Bakanlığı bünyesinde iki komisyon oluşturularak yasalar hazırlanmaya başlanmış lakin hazırlanan yasaların yetersiz bulunmasıyla birlikte batılı ülkelerin kanunları incelenmeye başlanmıştı.²⁰⁸

1 Ocak 1912 yılında 977 madde ve dört bölümden oluşan İsviçre Medeni kanunu, kadın- erkek eşitliğine dayalı bir aile düzeni içermesi, dilinin basit olması gibi nedenler ile Türk kültürüne de uygun bulundu. Türk medeni kanununun hazırlanması için içerisinde başta Mahmut Esat Bozkurt²⁰⁹ olmak üzere, yargıçların, avukatların,

---

²⁰⁸ Ayşenur Bilge Zafer, “Cumhuriyet İle Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı Ve Kadının Durumu”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 24, 2013/1,s.128.

²⁰⁹Mahmut Esat Bozkurt: Kurtuluş Savaşından sonra Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin adalet bakanıdır. Türk Medeni Kanunu Türk Ceza Kanunu, Hâkimler Kanunu, Borçlar Kanunu, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Kanunu, Mahkemeler Teşkilat Kanunu, İcra İflas Kanunu, Temyiz Teşkilat Kanunu gibi kanunları alıntılarla tercüme etmiştir.

milletvekili ve ğretim üyelerinin bulunduğu 26 kişilik komisyon İsviçre Medeni Kanunu’nu Türkçeye çevirmiş ve yeni kanun tasarısı böylece oluşturulmuştur.²¹⁰

Kadınların hukuki alanda elde ettiği en büyük haklardan biri 1926 yılında ıkarılan Türk Kanun Medenisi yani Türk Medeni Kanunudur. Bilindiği gibi, kadınların varlıklarını topluma kabul ettirebilme çabaları, aile içerisinde değer ve kabul görme ile başlamıştır. Zira aile içerisinde sayılmayan, desteklenmeyen, geri plana itilen bir kadının toplumda kendine yer bulmaya ve hak iddia etmeye çalışması çok güçtür. Kadının ilk savaşı aile içerisinde başlamakta, evlendiğinde kendi kuracağı aile içerisinde de devam etmektedir. İşte bu hususta da önemli olan ne şartlar altında aile kurduğu ve bu evlilik birliği içerisinde hangi haklara sahip olduğudur.

O dönem için, Türk hukuk devriminin temel taşlarından en büyüğü olarak nitelendirilebilecek olan "*Türk Medeni Kanunu*", Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 17 şubat 1926 tarihinde kabul edilmiş, 4 Nisan 1926 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmış ve Borçlar Kanunu ile birlikte 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹¹ Türk Medeni Kanunu belli bir zaman dilimine kadar yürürlükte kaldıktan sonra, etkileri azalmaya başlamıştır. 2001 yılında ise tekrar düzenlenerek 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.

Türk Medeni Kanunu’nun o dönem içerisinde, geçmişte yapılan düzenlemelere bakılarak topluma bir düzen getirdiğini söylemek doğru olacaktır. Türk Medeni Kanununda kadınlar ve erkekler arasında eşitlik sağlama yoluna gidilmiş, resmi nikâh ve tek eşlilik, mahkeme şahitliğinde eşitlik, boşanma konusunda iki tarafında karar verebilmesi gibi konularda kadınlara eşitlik sağlanmıştır. Aşağıda yer alan maddelerde Türk Medeni Kanununun, erkek reisliğini temel alması konusunda gerçekleştirilen ve sonradan değiştirilecek olan maddelere yer verilmiştir.²¹²

1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunundan Türk Kanun Medenisi olarak söz edilirse karşılaştırma şu şekilde gerçekleştirilebilir;

---

²¹⁰Bařbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, Belge No:149,Belge Tarihi:20.12.1925, Yer:17-81-4.

²¹¹ TBMM Türk Medeni Kanunu Tasarısı ile Türk Kanunu Medenisinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Ankara Milletvekili Yücel Seçkiner’in; Ankara Milletvekili Esvet Özdoğu ve Dört Arkadaşının; Aynı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifleri ve Adalet Komisyonu Raporu,21.Dönem, S:723,s.1.

²¹² Zafer,a.g.m,s.128-129.

Türk Kanun Medenisinin 88. maddesinde evlenmek için “Erkeklerde on yedi, kadınlarda on beş, olağanüstü hallerde ve çok mühim bir sebeple gelindiğinde erkekte on beş, kızda on dört yaşını ailesinin dinlenmesi şartıyla²¹³” kabul etmektedir.

Evlenmek için yapılacak başvuru hususunda; Türk Kanun Medenisinin 98. maddesinde “Başvuruyu yapacak olan erkeğin ikametgâhındaki evlendirme memuruna giderek başvuru işlemini yapması öngörülmektedir.”²¹⁴

Evliliğin sonlandırılması durumunda; 144 ve 145. maddesinde; “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eş, kusuru daha ağır olmamak şartıyla geçimi için karşı taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir fakat erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için kadının hali refahta bulunması gerekir.”²¹⁵

Aynı zamanda Türk Medeni Kanunu’nun 152. maddesinde "Koca birliğin reisidir"²¹⁶ hükmü yer almaktaydı.

Türk Kanun Medenisinden sonraki yıllarda kadınların kazanmış oldukları haklar, siyasete dâhil olmaları ve sosyal hayatın içerisinde erkekler kadar yer almaları sağlanmıştır. Laiklik ilkesinin kabul edilmesi ile birlikte de Türk kadını üzerindeki toplum baskısı daha aza indirgenmiştir.

Türk Kanun Medenisine gelinceye kadar hukuk tamamen dini kurallar çerçevesinde uygulanmaktaydı. Cumhuriyet ile birlikte getirilen Türk Kanun Medenisinde dinle ilgili hükümler yer almakla birlikte daha eşitlik ve laiklik esasına dayanan hükümler yer almaktadır. Bugün Medeni Kanun çerçevesinde değerlendirilen konular eski dönemlerde Mecellenin içinde yer almaktaydı. Bu kanunda genellikle fıkıh biliminin "muamelât" (yani mal, borç ve dava ilişkileri) bölümü üzerinde durulmuştu. Bugünkü Medenî Kanununun içinde yer alan kişiler (şahıslar), aile ve miras hukuklarının tamamı ile eşya hukukunun bazı önemli konuları Mecellenin dışında bırakılmıştı.²¹⁷

²¹³Türk Kanunu Medenisi, 17/2/1926, S:339, Tertip.3 C:VII S: 237, Kanun No: 743,s.1304-14

²¹⁴Türk Kanun Medenisi, s.1304-13.

²¹⁵ Türk Kanun Medenisi, s.1303.

²¹⁶ Türk Kanun Medenisi, s.1304-22

²¹⁷ Aytekin Ataay, *Bir “İnkılap” Yapıtı Olarak Medeni Kanun*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:XLV. İstanbul,2011,s.51.

Toplumda cinsiyetçilik ayrımı, Cumhuriyetle her ne kadar yapılan düzenlemeler ve çalışmalarla önlenmeye çalışılmak istense de toplumda bir bakış açısı vardır ki, özellikle toplumun bazı kısımlarında erkek kontrolünün ve baskısının en fazla hissedildiği yerlerde, kadınlara her türlü şiddetin uygulandığı görülmektedir. Kadınların haklarını hiçbir şekilde kullanamadığı, yapılan yeniliklerden faydalanamadığı, eve hapsedildiği, erken yaşta evlenmeye zorlandığı, bir durum söz konusudur.

2.4.Siyasal Alanda Kadın Hakları ile İlgili Gelişmeler

2.4.1.Kadınların Siyasi Haklarını Kazanma Mücadelesi ve Meclisteki Görüşler

Milli Mücadele Dönemi sona erip Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Paşa, kadınların savaş süresince ciddi uğraşlar verdiğinden girmiş olduğu ortamlarda sık sık söz ederek kadınların hak etmiş oldukları değeri vurgulayıp erkekler gibi kadınlarından da sosyal faaliyetler içerisinde yer almasından bahsetmekteydi.

15 Temmuz 1921 yılında Maarif Kongresi'nin açılışı sırasında kadın ve erkek işbirliği ile kurulacağını bildirerek, 1 Mart 1922'de ki TBMM açılışında kadınların da eğitimden geçmesini dile getirmiştir. Kurtuluş savaşı sırasında çıkarılan kanunlarda kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınamıyordu ki bu da hemen gerçekleşecek bir şey olmayacaktı.

1924 Anayasası hazırlanırken 13.toplantı sırasında kadına seçme ve seçilme hakkı verilmeyeceği tartışmaya neden olmuş, Meclis de 18 yaşını bitiren her Türk'ün milletvekili seçimlerine katılabileceği cümlesi tepkilere yol açmıştı. Celal Nuri Bey bu yasaya göre “*her Türk*” deyiminden sadece erkeklerin anlaşılması gerektiğini söylemesi üzerine Recep Bey “*Kadınlar Türk değil mi beyefendi?*” sorusunu sorar, Celal Nuri Bey: — “*Türk'tür.*” Yanıtını verince Recep Bey: — “*Mademki Türk dediniz, maddenin şümulü içinde Türk kadını da vardır*” der. Bu arada Urfa Milletvekili Yahya Kemal Bey bir önerge vererek maddenin “*30 yaşını bitiren kadın ve erkek her Türk, milletvekili seçilmek salahiyetine sahiptir şeklinde açıklanmasının*

istiyorum.” şeklinde verdiği önerge reddedilir ve ret ediliş alkışlarla karşılanması üzerine Recep Bey “ *Kadına hak vermediniz bari alkışlamayınız* ” diye bağırır.²¹⁸

İntihab-ı Mebusan Kanunu’nun birinci maddesine göre;

*“Türkiye Büyük Millet Meclisinin miktarı âzası Türkiye Devleti halkından her yirmi bin nüfusu zükûrda bir nefer olmak üzere intihap olunur. Bir dairei intihabiyenin nüfusu zükûrû yirmi binden dun olsa dahi her halde bir mebus intihabına hakkı olacağı gibi nüfusu zükûrun yirmi binden fazlası için berveçhi âti muamele ifa olunur. Şöyle ki: Otuz bine kadar bir, otuz bin birden elli bine kadar iki, elli bin birden yetmiş bine kadar üç, yetmiş bin birden doksan bine kadar dört mebus intihap olunacak ve bu miktardan ziyadesi bu nispet üzere arttırılacaktır.”*²¹⁹

İntihab-ı Mebusan Kanun’da bahsedildiğine göre kadınlar seçimlerde yer almayacaktır. 3 Nisan 1923 yılında Meclisin dördüncü toplantı yılının tutanaklarında 50.000 erkek nüfusa bir milletvekili seçilmesi maddesi savaşlar nedeniyle 20.000 nüfus olarak değiştirilmesi şeklinde teklif edilmiştir. Hatta bunun ardından Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey kadınlarında nüfus sayımında yer alması gerektiğini ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesini dile getirmiştir. Bunun üzerine çok büyük tepkiler almıştır. Bu görüşe karşı çıkanlardan biri olan Hüseyin Avni Bey kadınların seçme ve seçilme hakkı verilmesinin sonraya bırakılmasından yana olduğunu bildirmiştir. Tunalı Hilmi Bey’in bu görüşüne karşı çıkan kişiler onun konuşmasına dahi fırsat vermemişlerdir.²²⁰

Yine 3 Nisan 1924 tarihinde Milletvekili seçim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili kanun görüşmeleri sırasında milletvekilleri arasındaki tartışmalar son derece ilgi çekicidir. “...Arkadaşlar “Bir nahiye dâhilinde bulunan nüfuzu zükurdan her iki yüz kişi için bir müntahibisani intihap olunur.” Arkadaşlar, mübarek cihadımızın bu millete bıraktığı analar bugün erkeklerden fazladır. (Gürültüler, ayak patırtıları) ayaklarınızı vurmayınız beyefendiler, benim mukaddes analarımın, mukaddes bacılarımın başına vuruyorsunuz ayağınızı! İstirham ederim. Benim anam babamdan yüksektir. (Gürültüler ayak patırtıları) Tekrar ediyorum. Analar cennetten bile yüksektirler. (Patırtılar ve gürültüler) Müsaade buyurun arkadaşlar analar bacılara intihab edilmek hakkını verin demiyorum. Fakat arkadaşlar, analarımı, bacılarımı,..(Gürültüler) Hakikate tahammül edemeyen

²¹⁸Belkıs Konan, “*Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci*”, Politikada Kadın Paneli, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: LX, S: 1, s. 167.

²¹⁹İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun, 3/0471339),(16 sabah 1341), Kanun No: 320, s. 370.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100320.pdf, (6.12.2017).

²²⁰ Uzun, a.g.m, s. 75.

*kulaklar...” sözlerine Eskişehir milletvekili Emin Bey “Hilmi Bey! Milletin Hissiyatıyla oynama, Şeriata hürmet ediniz” diyerek yanıt vermiştir.*²²¹

1924 yılında yaşanan başka bir tartışma ise; anayasa metni üzerinde yapılan görüşmeler sırasında yaşanmıştır. Zira metnin onuncu maddesinde “18 yaşını bitiren her Türk’ün milletvekili seçimlerine katılabileceği”, on birinci maddesinde de “30 yaşını bitiren her Türk’ün milletvekili seçilebileceği” ibaresine yer verilmiştir. Bunun üzerine söz alan Bayazıt Milletvekili Şefik Bey “her Türk” sözünün içine kadınların da dâhil olduğunu hatırlatması üzerine Dersim Milletvekili Feridun Bey, “Zaten maksadımız odur, kadınlar da rey verecektir” demiştir. Ancak Karesi Milletvekili Ahmet Süreyya Bey’in Türk tabirinin içinde kadınların olmadığı yönündeki açıklaması üzerine söz alan Kütahya Milletvekili Recep Peker “...Biz diyoruz ki Türkiye bir halk devletidir, bir halk Cumhuriyetidir. Efendiler, Türk kadını bu Türk halkının hiç olmazsa yarısı değil midir? Bendeniz bu noktai nazardan Süreyya Beyefendi’nin ifadelerine muhalif olarak bu <<Her Türk>> kelimesi içinde otuz yaşını ikmal etmiş kadınları da dâhil addederek el kaldırdım” diyerek görüşünü ortaya koymuştur. Bunun üzerine Urfa Milletvekili Yahya Kemal Bey “30 yaşını ikmal eden, kadın ve erkek her Türk mebus intihab edilmek salâhiyetine haizdir” şeklinde bir değişiklik teklifinde bulunmuşsa da Meclisteki çoğunluk tarafından kabul edilmemiştir. Recep Peker bu durum karşısında “Kadına hak vermediniz. Bari alkışlamayın yahu!” diyerek tepkisini dile getirmiştir. Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey karışıklığa meydan vermemek için “erkek” kelimesinin ilave edilmesini teklif etmiş ve kabul edilmesiyle de “her Türk” yerine “her erkek Türk” ibaresi getirilmiştir.²²²

Bu gibi görüş ayrılıkları ve tartışmalar üzerine Afet İnan ise “Aynı müzakereler sırasında kadın hakları üzerinde konuşanların esas fikri şu oluyor. Bu hak, verilmeden ziyade alınacak bir haktır.” sözlerini dile getirmiştir.²²³

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi konusunda Halide Edip Adıvar ile yapılan bir söyleşide Halide Hanım görüşlerini şu şekilde belirtmiştir;

Sual;- İntihap edilen kadınların hangi evsafa malik olmalarını lüzumlu görüyorsunuz?

- İntihap edilecek kadınların ya tahsil-i âli görmüş yahut da içtimai ve sinai faaliyetinde kendini göstermiş, fikrî, edebî hayatlarda bir yer tutmuş kadınlar olmaları lazım, bu ikincilerine hiç şüphesiz tahsil-i âli görüp görmedikleri sorulmaz.

Sual ; - Bir kadının intihap hakkına sahip olması için koyduğunuz şartları söyler misiniz?

²²¹ Konan, a.g.m.,s.167.

²²²Sevilay Özer, “Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:XXIX, S:85,2013,s.136-137.

²²³ Uzun,a.g.m.,s.75.

– Ben hiç kimsenin intihap etmesi için şart koymuyorum. Aray-ı umumiye usulünü en doğru buluyorum. Herkes intihap edebilir.

Sual ; - Sizce sin şartları nasıl olmalıdır?

- 30 yaşında mebus olmak, 20 yaşında intihap etmek.

Sual ; - Kadınların intihap hakkını bihakkın kullanacaklarını zannediyor musunuz?

-Kadınlar intihap haklarını erkekler kadar iyi kullanacaklar, buna eminim, çünkü ekseriyeti nazar-ı itibara alırsak okuyup yazmayı bilen erkeklerin adedi kadından pek fazla olmayan bir memleketin mesuliyeti erkek olduğu kadar kadına da aittir. Ve bir memlekete karşı erkeğin de kadının da vazifeleri var. Kadınlarımız memleketlerine karşı vazifelerini doğru olarak ifa ettiler; fakat o memleketin idaresinde hakları da var. Vazifelerini yaptıkları gibi haklarını da istimal edebilirler. Her hakk-ı intihabı olan üzerine bir mesuliyet alır ve düşünceye başlar. Yani insana mesuliyet verilmeden kafasındaki bütün akıl ve fikir ne kadar büyük olursa olsun sun'î, ölmüş malumatı derecesinde kalır. Ben hatta kadınların hakk-ı intihabı erkeklerden daha iyi kullanacaklarını zannediyorum. Çünkü onlar ev sahibi ve çocuk annesi bulunuyorlar. Onun için memleketin aile işlerine daha iyi bakabilirler. Suların temiz olup olmaması bir kadını bir erkekten pek daha fazla alâkadar eder ve bir şehrin nasıl temizlenmesi lazım geldiğini bir kadın daha iyi bilir. Sonra ahlakî nokta-i nazardan da kadının intihabatta rey sahibi olması memleket için faidelidir, kadınlar umumiyetle daha nezihler. İçkiye, ahlaksızlığa daha muhaliftirler. Aile işlerine daha çok merbutturlar. Onun için aile hayatını düzelterek kanunlar çok daha çabuk doğar.²²⁴

Halide Edip Adıvar'ın bu görüşlerinin yanı sıra dönemin gazetelerinde de kadınların seçime dâhil olup olmamaları konusunda bazı yazılar yazılmış, görüşler dile getirilmiştir.

“Bu asabi tabiatlı cinsi latifler, kırmızı ruylarıyla meclise girseler seyretmek ne kadar da hoş olurdu...” “Hanımların siyasi hayata atılmaları, fırkalara girmeleri, mebus olmaları kadınlara hoş müfrit şiddet ve heyecan ile siyasi münakaşalara katılmaları hiç fena olmaz. Yalnız korkarız ki, ilk mebus hanımın ilk işi, hain erkeklerin ipek kumaşlara, ipek çoraplara vesair kadın tuvalet levazımına vazettikleri gümrük vergilerini zalimane bularak meclise bunların ilgasını teklif etmek olmasın? Mecliste sık sık moda etrafında münakaşalar cereyan eder. Hanımların balolarda smokin mi, yoksa tuvalet mi giymelerinin daha uygun olacağına dair, mesela İstanbul Mebusesi ile İzmir Mebusesi arasındaki hararetili mücadeleyi bütün erkek mebusların merak ve tebessümle dinleyeceğine şüphe yoktur.”²²⁵

²²⁴Zeliha Güneş, “Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı Konusunda Halide Edip’le Yapılan Bir Söyleşi”, International Journal of Social Science, C:V,S:2,2012,s.157-162.

²²⁵Yaprak Zihnioglu,s.163, aktaran, Konan,a.g.m.,s.165.

Tüm yaşanan bu gelişmelerin üzerine Kadınlar 16 Haziran 1923 yılında “Kadınlar Halk Fırkasını” kurarak siyasi, sosyal, ekonomik haklarını kazanmayı hedeflemişlerdir. Parti başkanlığını üstlenen kişi Nezihe Muhiddin’dir.²²⁶

Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Halk Fırkasının kurucuları yeni cumhuriyetçi siyasal düzende, yasal ve toplumsal alanlarda kadın haklarının kazanılacağını öngördüler. Eşitlikçi feminizmi benimsemiş bu "kadın hareketinin öncülerinin etkin bir toplumsal ve siyasi programla kadınların “siyasi ve içtima-i haklarını” savunarak Kadınlar Halk Fırkasını kurmak istemesi 1922-1923’ün en önemli gelişmelerinden biriydi. Bu cemiyetin kurulmasındaki amaç diğer ülkelerde kadınların bu gibi girişimlerde bulunmasından doğan bir hareket olmayarak, tamamen siyasal bir ihtiyacın ürünü olmaktaydı. Kadınların ilk amacı siyasal haklara sahip olmak, bunun içinde destek sağlayabilecek aynı düşüncede ki tüm kadın yoldaşlara çağrı yapıp onları bu harekete dâhil ederek hareketin büyümesini sağlamaktı. Eğitimli olan tüm kadınlar bir kongrede birleşmeli ve Anadolu’nun her yerinde seslerini duyurmalıydılar ve bu parti siyasal bir kadın partisi olmalıydı.²²⁷

1923 yılının Nisan ayında Vakit gazetesi tarafından “Kadınları İntihab” başlıklı bir anket başlatılmış ve ankete katılanların çoğu kadınlara intihab hakkının verilmesini istemekteydi. Tam bu ortam kadınların hareketine zemin hazırlamıştı. 30 Mayıs tarihinde içlerinde Nezihe Muhiddin’in yer aldığı on üç kadın siyasal hakları için mücadeleye başladıklarını herkese duyurdu. Heyette yer alan kişiler II. Meşrutiyet dönemindeki üst düzey devlet yöneticilerinin yakınlarından oluşmaktaydı.

Bu kişiler; Nezihe Muhiddin (Eski Dar’ül-Mu’allimat Müdürü), Latife Bekir (Subhi Paşa Torunlarından), Naciye (Sarıkamış Kumandanı Said Paşa Haremi), Seniyye (Eski Kastamonu Mebusu İzzettin Molla Beyin haremi ve eski Zabtiyye Müşiri Hüsni Paşa kerimesi), Nimet Rümeyde (inas Sanayi-i Nefise Mektebi Kâtibes), Nesime İbrahim (Selanik Te’ali-i Vatan Hanımlar Cem’iyyeti Mü’essisi ve re’isesi), Matlube Hanımlar Esirgeme Derneği müesseselerinden ve sabık valilerden Ömer

---

²²⁶Nezihe Muhiddin; Osmanlı İmparatorluğu’ndan ulus devlete, Türkiye Cumhuriyeti’ne geçişle birlikte popülaritesini yitiren, Batı ve dünya basınının izlediği kadınlar kuşağının da son temsilcisi. Osmanlı (İslam- Türk) feminizminin öncü kişiliklerinden biri olarak, Batı’nın etkinliklerini, yayınlarını izlediği, Şair Nigar (1862-1918), Fatma Aliye (1862-1936) ve Halide Edibin (1882-1964) de içinde yer aldığı "büyük kadınlar" kuşağının son üyesidir. bknz Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003,s.123-127

²²⁷Zihnioğlu, a.g.e.,s.127.

Bey'in kerimesi), Naciye Naim (Esirgeme Derneği heyet-i idaresinden), Fa'ize Atıf(esbak maarif nazırı Emrullah Efendi kerimesi) ve esbak Hassa müşiri Vasıf Paşa hafidesi Zeliha hanımlar hey'et-i müteşebbise arasında bulunmaktadır.²²⁸

Kadınlar Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluşundan yaklaşık bir buçuk iki ay öncesinde kurulmuş ve hedeflerini dile getirmiştir. Fırkanın genel sekreteri olan Şukufe Nihal yapmış olduğu bir konuşmasında partinin ilk hedefinin, eğitim aile hukuku ve kadınların çalışma hayatı içerisindeki konumu olduğunu bunların sağlanması ve kadınların yeterince bilinçlendirilmesinden sonra siyasal haklar için mücadelelerin sürdürüleceğini ve kadınların ilk önce seçmeyi daha sonra ise seçilmeyi hakabileceklerinden bahsetmiştir. Fırka 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme verilen kanunun ardından 1935 yılında amacına ulaştığını bildirerek kendi kendini feshetmiştir.²²⁹

2.4.2 Siyasi Alanda Kazanılan Haklar

Türkiye’de kadın haklarının Cumhuriyet döneminden bugüne kadar olan yansımalarını değerlendirebilmek için ilk olarak Cumhuriyet öncesi döneme değinmek gerektiğinden genel itibariyle kadınların toplumsal, kültürel, ekonomik siyasi ve eğitim alanlarında durumun nasıl bir seyir izlediği, bu kısma kadar değinilmiştir. Meşrutiyet döneminden itibaren özellikle Milli Mücadelenin ardından kadınların siyasi açıdan haklarını kazanmak için başvurduğu yollar, toplum nazarında dönemin dergilerinde, hatta Meclis içerisindeki görüşlere bakıldığında toplum açısından hala kabul görmemekteydi. Aslında Meclisteki fikir ayrılıklarına bakılarak bir değerlendirilme yapıldığında, kadınların siyasi haklarını elde etmesi gerektiğini isteyen aydın bir kısımda bulunmakta ve bu fikirlerini açıkça belirtmektedirler. Genel olarak bakıldığında kadınların siyasal hakları çıkarılmış olan kanunlarla belirlenmiştir. Türkiye’de kadın hakları 1930 yılında yapılan yerel seçimler ve sonrasında gerçekleşmiş olan genel seçimlerle elde edilmiştir. Türkiye’de kadınların haklarını elde etme sürecinde her devrimin önderi olan Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın önemi oldukça büyüktür. Mustafa Kemal Paşa, toplumda kadınların önemini sık sık vurgulamakta ve

---

²²⁸ a.g.e.,s.127.

²²⁹ gös.yer.

bunun için adımlar atılması gerektiğini sürekli dile getirmektedir. Bunun içinde gerekli çalışmalar yapılmaya başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanının ardından, toplumda en basit sayılabilecek nitelikteki ihtiyaçların karşılanamaması 1930 seçimlerinin yapılması gerekliliği ortaya çıkarmıştı. Belediye hizmetlerinde yeterli araç ve gereçlerin olmaması, bu durumdan gayet şikâyetçi bulunan heyetler, kasabaların bu hizmetten faydalanamamasından doğan bakımsızlık sebebi ile milli vicdanda rahatsızlıklar duyulmaktaydı. Şehirlerdeki geri kalmışlık ve gelişimde aksaklıklar bazı ihmallerden doğmaktaydı.²³⁰ Hükümdar olan devletin, hâkim olduğu şehirler üzerine ilgisiz kalması ya da istilalar sonucunda kötüleşen bu durum neticesinde şehirlerde yaşanan toplumsal, medeni, sağlık ve temizlik kurumlarının yetersizlikleri Mecliste bu konuya ver verilmesine neden olmuştur. Diğer nedenler ise eski belediye kanunlarının dönemin şartlarına uygun olmaması ve bugün doğan sorunları karşılayamaması, yapılacak olan milletvekili seçimlerinin yaklaşması ve genel seçimlerde bu belediye heyetlerinin büyük önem taşıması, devletin belediye işlerinde denetlenmesi zorunluluğu gibi nedenlerden kaynaklanmaktaydı.²³¹

2.4.3. 1930 Belediye Seçimleri ve Kadın

1930 yılında gerçekleşen belediye seçimleri ülkemizde demokratikleşme açısından da çok önemli bir yer tutmaktadır. Çok partili döneme atılan ilk adım olan bu seçim hem yerel yönetimler hem de kadın hakları açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınlar açısından bakıldığında daha önceki bölümlerde bahsedilen Kadınlar Halk Partisi 1923 yılından 1930 yılına kadar çalışmalarını sürdürerek siyasal hayata katılma mücadelesi vermiştir. 1930 yılına gelindiğinde kadınların da belediye seçimlerinde yer alabilmesi sağlandığında kadınlar ilk kez sandık başında yerlerini almışlardır. Bu hakkın kadınlara tanınmasıyla birlikte Türk Kadınlar Birliği gerekli bildiriler yayınlarak mitingler düzenleyerek bu olayı kutlamışlardır.

---

²³⁰ Hikmet Çolak, “1930 Belediye Seçimleri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007,s.73.

²³¹ a.g.t.,s.73.

1930 yılında belediye seçimlerinde kadınların da bu haklardan yararlanması açısından büyük katkısı olan kişilerden biri de Afet İnan'dır.²³²

Afet İnan Musiki Muallim okulunda Tarih ve Yurt Bilgisi Dersleri verdiği sırada dersin konusu olan belediye seçimini göstermek için öğrencilerine oy kutuları hazırlatıp yürürlükte olan Belediye Kanununa göre seçim denemesi yaptırmış, seçim sonuçlarına göre kız çocuklarından biri belediye başkanı seçilmiştir. Erkek öğrencilerden biri “yürürlükteki kanuna göre kadınların oy verme hakkı olmadığı gibi seçilemeyeceklerini” söyleyip itiraz edince bir kadın öğretmen olan Afet İnan ise öğrencilerinin önünde küçük düşmüş ve kendini kötü hissetmiştir.²³³ Daha sonra bu durumu Mustafa Kemal Atatürk ile İçişleri bakanı Şükrü Kaya'ya anlatmıştır. “Hiç olmazsa erkek öğrencisi kadar bir hak sahibi olmadan o sınıfa ders veremeyeceğini bildiren Afet İnan olay karşısında çok üzüldüğünü belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise diğer ülkelerde bu konunun nasıl ele alındığını Şükrü Kaya'dan araştırmasını istemiştir. Bunun üzerine Şükrü Kaya'nın TBMM'de bir yıldan beri hazırlanılan Belediye Seçimlerinde bu konunun yer alabileceğini belirtmesi üzerine, bu konu üzerinde gerekli tartışmaları yapmak için Çankaya Köşkü'ne öğretim üyeleri, devlet adamları ve uzmanları davet etmiştir. İstanbul Mebusu Süreyya Paşa tarafından Kanunda değişiklik teklif edilince, Kars Milletvekili Ahmet Ağaoğlu konunun uzun uzadıya görüşülmesi ve daha detaylı incelenmesini öne sunmuştur. İçişleri bakanı Şükrü Kaya ise genel seçimlerin Belediye Meclislerinden geçtiğini belirtmiş, sonraki sene genel seçimlerin olması sebebi ile konunun acilen görüşülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine gerçekleşen oylama sonucunda kanunun hemen görüşülmesi kabul edilmiştir.²³⁴

TBMM 3 Nisan 1930 yılında yaptığı görüşmelerden sonra kabul edilen yeni Belediye Kanunu ile 18 yaşını dolduran kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımıştır. Fakat Hükümetin ilk tasarısında bundan bahsedilmemiştir. Tasarıda kadın haklarına dair düzenleme yapılması ile ilgili önerge Şükrü Kaya'dan gelmiştir;

“İstibdad ve cehalet devirlerinden artakalan kötü ve sakat zihniyetlerin, geri ve çürük düşüncelerin, Cumhuriyet ve inkılabın temiz ve erdemli muhitinde yeri yoktur.

²³² İsmail Uzun, “Afet İnan'ın Sosyo-Kültürel Çalışmaları”, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, C:II, S:4,2019,s.113.

²³³gös.yer.

²³⁴Uzun, a.g.m,s.114.

Kadınlarımızın yakın yıllarda yasama meclislerinde erdemli yerlerini alacaklarına şüphe yoktur”²³⁵ sözlerinin ardından verilen bu hakkı küçümseyen yazılar ve karikatürler kadınları alaya alan bir üslupla bazı gazetelerde yer almaya başlamıştır.

Şükrü Bey ve Mahmut Esad Bey kadınların belediye seçimlerine katılmalarının en doğal hakları olduğunu, Mustafa Kemal Paşa’dan aldıkları ilhamla bu hakkı tamamen desteklediklerini, kadınların Türk tarihi boyunca her zaman erkeğin yanında oldukları, her acıya, her cefaya göğüs gerdikleri gibi bu seçimlerde ve sonrakilerde de elbette üstesinden gelebileceklerini vurgulamıştır. Türk kadını belediye seçimlerinde mutlak yerini alacaktır. Fakat bu görüşlere taban tabana zıt olan ve kadını aşağılayan gazete yazıları, karikatürler ve anket cevapları çok alaycı üsluplarla gazetelerde yerini almıştır

“*Kadın Nedir?*” başlığı altında kadının benliğini, toplumdaki yerini, önemini ve kadınların erkeğe nazaran ne olduklarını soran Vakit Gazetesinin anketinde verilen cevaplardan çoğu bir hayli aşağılayıcı ve alaycıdır.²³⁶

“*Kadın olmamış erkektir*”, “*Kadın erkeğin yozlaşmış halidir.*”, *Aman bir koca bulsak ta sahili selamette yan gelsek!* “*Şehirli kadınıımız müthiş bir tufeylidir, laâkai manen tufeylidir.*”, “*Erkeğin olamamış hali*”, gibi yanıtlar yer almaktaydı. Bu yazılara karşılık Hizmet gazetesinde Cici Anne rumuzuyla yazan Sabiha Sertel “*Kadın mı Zavallı, Erkek mi?*” yazısıyla erkeğin bütün sorumluluğunu alıp bütün ağırlıklarını sırtladıklarını yazıyordu. Celal Bey “*Kadın benim için kâinattır. Kadın bende denizlerin, fezaların ve namütenahiliklerin yaptığı tesirin aynını yapar*” Çubukçu zade Sıtkı Bey kadınların “*fitneci*” ve “*şehvet kaynağı*” şeklinde algılanışından rahatsız olduğunu dile getirmekteydi.²³⁷

Her ne kadar kadını küçümseyen aşağılayan, erkeğin yanında yer alamayacağını geri planda durması gerektiğini söyleyen bir kesim var olmasına 1930 yılında Türk kadını sandıkların başında yerini almış hatta bu seçimlerin ardından

²³⁵Nuray Keskin, *Kadınların Siyasal Haklarında İlk Aşama: 3 Nisan 1930 - Belediye Seçimlerinde Seçme ve Seçilme Hakkı*, 2012 ,Nisan.

²³⁶Ahmet Yılmaz, “1930-Belediye Seçimleri Sürecinde Kamuoyu’nda “Kadın”A Yönelik Söylemler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:X,S:22,2011,s.149.

²³⁷a.g.m.,s.149.

gerçekleşecek olan tüm seçimlerde de etkisini arttırarak varlığını ve gücünü bu tür düşünceli beyefendilere ispatlamıştır.

Kadınların sandık başında yerlerini aldıkları bu dönemde çok partili hayata geçiş denemeleri yaşandığından Mustafa Kemal Paşa'nın isteğinin bir sonucu olarak Serbest Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuştur.

Serbest Cumhuriyet Partisi İstanbul'da toplam 117 aday çıkararak dört kadın aday göstermiştir.²³⁸ Kadınlardan Beyoğlu namzetlerinden Makbule ve Nezihe Muhittin Hanımlar, Beyazıt namzetleri Suat Derviş Hanım aday olmuştur.²³⁹

İzmir ve Karşıyaka da, Serbest Cumhuriyet Fırkası Ahenk sahibi Cevriye İsmail, Hasene Nalan, Rebia Arif, olmak üzere 3'ü kadın, toplam 76 aday göstermiştir. Adana'da ise 1 kadın aday olmuştur.²⁴⁰

Belediye hizmetleri için toplam 61 kişinin seçileceği İstanbul'da CHP 182 kişilik bir liste hazırlamıştır. Listede yer alan kişilerden 3 tanesi kadın olmak üzere 61 kişiyi asil aday olarak belirlemiştir.²⁴¹

Kadın namzetlerin birincisi İstanbul Kız Lisesi Müdürü Nakiye Hanımdır. Halk Fırkası tarafından namzetliği gösterilecek ikinci kadın aza Dr. Sani Yaver Bey'in refikası Rana Hanımdır.²⁴² Kadıköy namzetlerinden Safiye Hüseyin Hanım, Beykoz namzetlerinden yedek aza olarak Seniye İsmail Cenani Hanım²⁴³ ve Fatih namzeti Lâtime Bekir Hanım²⁴⁴ aday göstermiştir. Azınlıklardan ise hiç aday gösterilmemiştir.

Diyarbakır'da CHP'den 7 adedi kadın olmak üzere 40 aday gösterilmiştir.²⁴⁵ Erzurum diğer adayların yanında da 5 kadın aday da gösterilmiş, Edirne'de 9 erkek adayın yanı sıra iki kadın adaya listesinde yer vermiştir²⁴⁶

Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir'de 4'ü kadın olmak üzere 76 namzet ilan etmiştir. Bu meyanda 4 hanım bulunmaktadır.²⁴⁷ Konya'da Muninme Fahrettin, Radiye

---

²³⁸ Çolak, a.g.t.,s.132.

²³⁹“İntibaha İştirak Ediniz”, Cumhuriyet Gazetesi 5 Teşrinievvel 1930 s.3.

²⁴⁰ “İzmir Namzetlerini ilan etti” Son Posta 29 Eylül 1930,s.4-6.

²⁴¹ Çolak,a.g.t.,s.132.

²⁴²“Halk Fırkası Listesini Hazırladı” Son Posta 26 Ağustos 1930,S.2.

²⁴³“İntihabata İştirak Ediniz”, Cumhuriyet Gazetesi,5Teşrinievvel 1930,s.3

²⁴⁴“Halk Fırkasının Namzetleri Kimlerdir?” Son Posta 6 Teşrinievvel 1930, s.2

²⁴⁵Çolak,a.g.t.,s.123.

²⁴⁶ gös.yer.

İzzet, Munibe Hüsamettin, Nefise Ahmet ve Naciye Fiham hanımlar olmak üzere 5 kadın aday çıkarmıştır. Adana’da ikisi avukat eşi, biri bir doktor eşi olan Leman, Mebrure ve Esra hanım olmak üzere 3 kadın aday çıkarmıştır. Edirne’de Süreyya ve Huriye hanımlar olmak üzere 2 kadını aday göstermiştir.²⁴⁸

Bu seçimde CHP adayı olarak giren Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Refika Hulisi Behçet ve Safiye Hanımlar Meclis’e seçilmişlerdir. Bu hanımlardan sadece Nakiye Hanım, Meclis’te Daimi Encümen’e girebilmiştir. Kadınlar Birliği’nden Latife Bekir ve Safiye Hanımlar Eğitim Encümeni’nde görev yapmıştır.²⁴⁹

Böylelikle Türk kadını 3 Nisan 1930 yılında kabul edilen Belediye Kanununda oy kullanma hakkı kazanmıştır.

2.4.4. Köy Kanununda Yapılan Değişiklik ve İlk Kadın Muhtar

Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde ve kırsal alanlarda yaşamını sürdürmektedir. Burada yaşayan insanların siyasi hayata katılımı da bir o kadar önem taşımaktadır. 422 sayılı Köy Kanununun 20. ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hususunda Dâhiliye Vekilliği tarafından hazırlanıp, İcra Vekilliği tarafından 20 Ekim 1933 yılında Meclise gönderilmesinin ardından, Mecliste milletvekillerinin tamamı tarafından kabul edilmiştir.

422 sayılı köy kanunun 20inci ve 30uncu maddelerinin değiştirilmesine yönelik kanun;

Her köyde bir köy derneği, bir koy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi bulunur. Köyde 24 üncü maddeye göre köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeğe hakkı olan kadın ve erkek köylülerin toplanmasına köy derneği derler. Köy muhtarı ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir. Köy muhtarı ihtiyar meclisinin başıdır. Madde 2 — Mezkûr kanunun 30 uncu maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir: Karı, koca, ana, baba, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmaları yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülür ise içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın veya erkek azalıkta bırakılır. Sayıları beraber olur ise evli olan, ikisi de evli ise yaşı büyük olan, yaşları da beraber ise çocuğu çok olan tercih olunur. Çocuk adedi de beraber

²⁴⁷“Belediye İntihabalı Namzet Listeleri İlan Edilmek Üzere “Cumhuriyet 1 Teşrinievvel 1930,s.3.

²⁴⁸Çolak,a.g.t.,s.123.

²⁴⁹Gökçimen,a.g.m.,s.21.

olur ise kura çekilerek kurada adı önce çıkan azalığa alınır. Madde 3 — Bu kanunun hükmü neşri tarihinden başlar. Madde 4 — Bu kanunun hükümlerini yaptıрмаğa Dâhiliye ve Adliye Vekilleri memurdur.²⁵⁰

26 Ekim 1933 yılında seçimler sırasında Çine Kaymakamı Mehmet Ali Bey’de yer almış ve kadınlarla ilgili şu konuşmayı yapmıştır;

TBMM’nin son defa kabul ettiği kanunla Türk kadınlığına muhtar seçmek hakkını verdiğini belirterek yakın bir mazide kafes arkasında her türlü haktan mahrum bırakılan Türk kadınlığının Milli Mücadele senelerinde yaptığı hizmet ve fedakârlığından ve Cumhuriyet idaresinin Türk kadınlığının yükselmesi hususundaki emek ve hizmetlerini²⁵¹ dile getirmiştir. Onun yaptığı bu konuşma ile Türk kadınının hem soysal hem siyasal alanda ön plana çıkarmayı amaçlamıştır. Nitekim öyle de olmuş, 2349 sayılı kanunla Türk kadınları muhtarlığa ve köydeki ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir. Aydın’da 1933 yılında ilk defa ilk kadın muhtar seçilmiştir. Yaklaşık 500 kişinin oy kullandığı Aydın Karpuzlu Nahiye Merkezi’nin Demirci Dere Köyünde 8 kişi aday olmuş, tek kadın olan Gülesin Hanım²⁵² muhtarlığa seçilmiştir. Gülesin Hanım’ın ilk muhtar olarak seçilmesinin nedenleri arasında, kasaba tarafından sevilip sayılması, bu dönemde kadın imajının önemi ve Gülesin Hanım’ın okuma yazma bilmesi çok etkili olmuştur. Seçimlerin ardından Karpuzlu ’da gençler için dernek kurulmuş ve bu dernekte gençleri spora yönltecek, avcılık binicilik ve diğer spor dalları ile ilgili türlü faaliyetler yapılmaya başlanmıştır.²⁵³

Gülesin Hanım 1901 yılında Muğla’nın Milas ilçesinde doğmuştur. Kendi çocukluğu döneminde ailesi tarafından baskı görmeyerek modern tarzda yetişmiştir. Bu sebeple dönemin geri kalmış düşüncelerinden uzak kalmış yapmış olduğu çalışmalarda halkın da gelişmesi yönünde çabalar harcamıştır. Muhtarı olduğu köyde sosyal ve ekonomik alanda başlattığı çalışmaların yanı sıra insanlarında zihniyet olarak

²⁵⁰TBMM Zabıt Ceridesi, C:XVII, Devre:4, İçtima:2, 76., ayrıca bakınız; 442 Sayılı Köy Kanununun 20 İnci Ve 30 Uncu Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun; TC. Resmi Gazete,28 Teşrin-i Evvel 1933,S.2540.

²⁵¹Günver Güneş, *Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması Ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C:IX, S:20-21,s.177.

²⁵²Gülesin Hanım: 1901 yılında Muğla Milas’ta doğmuştur. İlk eşini ve 5 erkek kardeşini 1.Dünya savaşında kaybetmiştir. Okuma yazmayı nasıl öğrendiği ile ilgiler pek bilinmemekte olan Gül Hanım muhtarlığı sırasında kasabanın sosyal ve ekonomik hayatını geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Köprüler yaptırmayı, köy gençleri için zararlı bulduğu kahvehanelere girişin yasaklanması, kız kaçırma olaylarının önüne geçilmesi için yaptığı çalışmalar, kız çocuklarının okula gitmesi için yapmış olduğu çalışmalar ile hem köylünün hem de Atatürk’ün dikkatini çekmeyi başarmıştır.bknz; Güneş,a.g.m.,s.117.

²⁵³ Güneş, a.g.m.,s.177.

gelişmesini ve modernleşmesini istemiştir. Gülesin Hanım, kızların eğitime katılması için aileleriyle tek tek konuşmuş, kızların ilkokula yazılmasının sağlanması, genç erkeklerin kahvede gereksiz vakit harcaması ve bununda gençlere zarar verdiğini düşünmesi sebebiyle gençlerin kahvehanelere girişini yasaklamıştır. Gençlerin kahvelere sadece camdan bakabilmesi yine 1935 yılında ilerde başarılı, olacağına inandığı fakat ailesinin durumunun kötü olmasından dolayı iyi bir eğitim alamayacağını düşündüğü çocuğun eğitim masraflarını üstlenmesi gibi çalışmaları onun bu alanda ne kadar istekli olduğu göstermektedir. Medeni olunmasının ilk yolunun modern tarzda giyinilmesi olduğunu düşünen Gülesin Hanım örtü ve peştamal konusunda uğraşlar verse de bunu kendi köyünde uygulatamamıştır. 1936 yılına gelindiğinde Gülesin Hanım'ın muhtarlık süresi dolmuş ve tekrar aday olmamıştır. Evlenerek Çine'ye yerleşmiş fakat 1970 yılında eşini kaybettikten sonra abisinin yanına Nazilli'ye gelmiştir. 1990 yılında ise vefat etmiştir.²⁵⁴

2.4.5. 1934 Yılı Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesi

1934 yılında Aydın'da kadınların oluşturduğu bir topluluk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kadar yürüyüş yaparak; artık bütün hakların kendilerine verilmesini istediklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine çalışma odasında bulunan Mustafa Kemal Paşa, kadınların bu konuda haklı olduğunu dile getirerek derhal çalışmalara başlanması gerektiğini söylemiştir.

5 Aralık 1934 günü 1924 Anayasası'nın; Madde 10- *“On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk Mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir.”* Madde 11- *“Otuz yaşını ikmal eden her erkek Türk, mebus intihap edilmek salahiyyetini haizdir.”* şeklindeki maddelerinde yapılan şu değişiklikle; *“Madde 10- Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün”* hakkıdır.”²⁵⁵ *“Madde 11- Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir.”*²⁵⁶ Maddeleri ile genel seçimlerde kadına seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

Böylece artık kadın olsun, erkek olsun 30 yaşını bitiren her vatandaş mebus seçebilecek ve 22 yaşını dolduran her Türk mebus seçebilecektir. Kadın ve erkek

---

²⁵⁴ gös.yer.

²⁵⁵ 1924 Anayasası, T. Düstur, Cilt 26, s.170.

²⁵⁶ gös.yer.

arasında süregelen bu eşitsizlikler sona ererek kadınlara da erkeklere verilen siyasal haklar verilmiştir.

Bu hak kadınlara verilmeden önce 1924 Anayasası'nın 10. ve 11. maddelerinde yapılacak değişiklik hakkındaki teklifi Meclise veren dönemin başbakanı İsmet İnönü ve 191 arkadaşının görüşü kadınlara bu hakların verilmesi yönündeydi. İsmet İnönü bunu şu şekilde dile getirmiştir;

“Yüce arkadaşlar, Türk inkılabını tarih anlatırken bunun bir kurtuluş olduğunu söyleyecektir. Bu kurtuluşun muhtelif safhaları içinde de, bilhassa kadınların kurtulmasını anacaktır. Bizim inkılabımızın, bu memlekette görülen birçok ıslahat teşebbüslerinden en baş ayırımlarından biri, kadınlığa verdiğimiz mevkiye kadın haklarını tanımakta gösterdiğimiz isabettir. Türk inkılabı denildiği vakit, bunun, kadının kurtuluş inkılabı olduğu beraber söylenecektir. Şimdi almakta olduğumuz teşebbüs, bu kurtuluş istikametinin tamamlanması, neticelenmesi ve en verimli bir hâle getirilmesidir. Gelecek Büyük Millet Meclisi'nde kadın saygınlarla beraber çalışmak, Büyük Millet Meclisi'nin, kuruluşundan beri, bu memlekete getirdiği feyizlerin daha çok genişlemesini, daha ileri verimlerde bulunmasını temin edecektir kanaatindeyiz. Temiz, duru kanaatimiz budur.”²⁵⁷

Bunun yanı sıra Şebinkarahisar Milletvekili olan Sadri Maksudi; Avrupa'da demokrasiden uzak ülkelerde kadınların bu haklara ulaşamadığından bahsetmekte ve Türkiye'de kadınların bu haklara sahip olmasıyla Türkiye'nin demokrasi yolunda ilerlediğini vurgulamaktadır.²⁵⁸

Kadınlara bu hakların verilmesi ile birlikte, bu haber kadınlar tarafından sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Bu haberin ardından kadınlar Mustafa Kemal Paşa'ya teşekkür telgrafları yollamışlardır. İlk olarak Ankara Halkevinde kız lisesi muallimleri ve kadınlar 6 Aralık 1934 yılında toplantı düzenlemişlerdir, bu toplantıda Necip Ali ve Afet İnan'da yer almaktadır. Mustafa Kemal Paşa'ya olan minnettarlıklarını dile getirmişlerdir. TBMM'ye tüm kadınlar adına Afet İnan tarafından bir mektup yollanmıştır.²⁵⁹

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığı'na Dün Büyük Millet Meclisi Türk kadınlarının sayılay seçmek, sayılay seçilmek kanununa onay verdi. Biz Türk kadınları bundan gönenç duyduk. Gerekli olan iş yapıldı. Türk kadını bundan sonra daha iyi anlaşılacaktır. Bu hakikati anlayan, ortaya koyan, kanunla teyit eden Büyük Türk ulusunun mümessillerine minnet.”²⁶⁰

---

²⁵⁷Özer, a.g.m.,s.147.

²⁵⁸ a.g.m.,s.149.

²⁵⁹ a.g.m.,s.150

²⁶⁰gös.yer.

Yapılan toplantılarda sürekli bu minnetlerini dile getiren kadınlar yalnızca belli bir yerde kalmayarak, Siirt, Antalya, Kilis, Maraş, Ordu, Zonguldak, Samsun Kars, Denizli gibi birçok ilde toplanmışlardır.²⁶¹

Kadınlar sahip oldukları bu haklar için Mustafa Kemal Paşa'ya, İsmet İnönü'ye TBMM ve Fırka merkezine her ilden teşekkür telgrafları çekmeye devam etmişlerdir. 7 Aralık tarihinde İstanbul'da bir miting düzenleyen “Kadınlar Birliği” üyeleri yaptıkları konuşmalarda, dünya genelinde kadınlara verilmeyen hakların Türk kadınlarına verildiğini, kadınların ise bu hakları en güzel şekilde kullanacağını, bu zamana kadar erkeklerle birlikte her zorluğun üstesinden geldikleri gibi bunun da üstesinden gelip başarıya ulaşacaklarını dile getirmişlerdir. Bunun akabinde İstanbul'da müteşekkil Türk Kadınlar Birliği tarafından tezahüratlar yapılmış ve Şehremaneti, C. H. Fırkası binaları önünde durularak hükümete teşekkürler sunulmuştur.²⁶²

Saade Rıfat, Nakiye Elgün, İffet Oğuz gibi kişiler konuşmalarını yaptıktan sonra çelenkler bırakılmış, teşekkürler sunulmuş ve 10.yıl marşı çalınmıştır. Mitinglerden sonra radyolarda İngilizce Fransızca Almanca konferanslar verilmiştir. İstanbul mitinginin olduğu gün İzmir'de de halkevlerinde toplantılar olmuş Mustafa Kemal Paşa'nın heykeli önünde konuşmalar gerçekleşmiştir.²⁶³

Hürriyetin merkezi olan Fransa, seçme ve seçilme hakkına kavuşmuş olan Türk kadınlarına verilen haklar üzerine çok memnun olduğunu belirterek tebriklerini sunmuştur. Fransa da yayınlanan gazetelerde Türk kadınlarının kazandıkları bu haklarda analarının payı olduğunu ve Türkiye'nin mazisi gibi parlak bir gelecek inşa edeceğini belirtmiştir. Fransız kadınları, Bulgar kadınları da Türk kadınları adına çok sevinmiş ve tebriklerini aynı şekilde iletmişlerdir.²⁶⁴

Bilindiği üzere İngiliz kadınları Türk kadınlarından 10 sene öncesinde seçme ve seçilme hakkına kavuşmasına rağmen 60-70'li yıllarda bu hakkını tamamen elde edebilmiştir. Almanya Hollanda, Avusturya gibi ülkelerde de gelişim bu şekilde sürmüştür. Türk kadınları bu haklara daha erken kavuşmuş ve diğer ülkeleri bir adım

---

²⁶¹gös.yer.

²⁶²Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), T.C. Dahiliye Vekaleti Emniyet Umum Müdürlüğü, Şube: Birinci K.2, Hususi: 2046/84, Belge Tarihi: 14.04.930, Yer:80-526-4.

²⁶³Özer,a.g.m.,s.150.

²⁶⁴a.g.m.,s.155.

geride bırakmıştır.²⁶⁵ Bu hakları kadınlara sağlayan en büyük unsur Cumhuriyet rejimidir. Öyle ki bunun farkında olan her Türk kadını Cumhuriyet'e sıkı sıkıya bağlanmaktadır. Meclisteki erkek milletvekilleri de kadın milletvekillerinin bu işte muvaffak olacağına dair umut ve inançlarından bahsetmektedir. Türk kadını cephede ve cephe gerisinde nasıl muvaffak olduysa kürsüde de o şekilde muvaffak olacaktır. Türk kadını Türk ülküsüne sıkı sıkıya bağlanmıştır ve bu ülkü uğruna elinden geleni her şartta ve koşulda yapmaya gayret göstermektedir.

Öyleyse Abidin Daver'in de dediği gibi *“Türk kadını sevin, kıvanç duy ki Kemal Atatürk seni, on sene içinde hürriyetin anası olan Fransa'nın kızlarından daha yükseklere çıkardı.”*²⁶⁶

2.4.6. 1935 Yılı Genel Seçimleri ve Kadın Hakları

1934 yılına gelinceye dek seçme ve seçilme hakkı kazanmak için her türlü yolla seslerini duyurmaya çalışan Türk kadınları gerek Mecliste yer alan erkek üyelerin, gerek yaşadıkları toplumdaki insanların, gerekse Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Paşa'nın desteğini alarak belediye seçimlerinde yer almaya hak kazanmışlardır. Çekilen telgraflar, açılan dernekler, çıkarılan gazetelerle amaçlarına ulaşan kadınlar, diğer devletlerde özellikle hakların ve hürriyetlerin en çok önemsendiği Fransa'da bile olamayan kadınların seçme ve seçilme hakkını Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve Türk kadınlarına kazandırmışlardır. Kazanılan bu hak neticesinde yapılacak genel seçimlerde de yerlerini almayı başarmışlardır.

5 Aralık 1934 yılında çıkarılan kanunla seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar, 1935 yılında gelindiğinde iki dereceli seçim sistemi ve yalnızca tek parti bulunan CHF'nin bulunduğu dönemde milletvekilliğine adım atmıştır. Bu seçimde de kadın ve erkekler partinin üst düzey kişileri tarafından belirlenmişti. Bu seçimlerde kadınların katılımı oldukça fazlaydı. Kadınlar açısından bakıldığında seçimlere katılan şehirler İzmir, İstanbul Ankara gibi büyük şehirlerde yoğunlukta idi. 399 milletvekilinin 17 tanesini kadınların oluşturması kadınların ulaştığı bu hakka ve bu seçime verdikleri önemi göstermekteydi. Bir yıl sonra yapılan ara seçimlerde boşalan milletvekili koltuğunu emekli bir öğretmen olan Çankırı Milletvekili Hatice Özgenel'in doldurmasıyla milletvekilleri sayısı 18'e yükselmişti.

²⁶⁵ gös.yer.s.152.

²⁶⁶ Abidin Daver, *“Türk Kadını Sevin ve Kıvanç Duy”* Cumhuriyet Gazetesi, 7 Şubat 1935.

Mecliste yer alan kadınların sayısı yüzdeye vurulduğunda %4.5 gibi bir orana tekabül etmekteydi.²⁶⁷

1935 yılında seçilen kadın milletvekilleri daha çok eğitimli kişilerden Cumhuriyet'i ve inkılapları benimsemiş, Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinden olmasına özen gösterilerek seçilmiştir. Öyle ki Mustafa Kemal Paşa'nın hedeflediği kadın milletvekili sayısı 18 den daha fazlayken bu seçimde sadece 18 kadın milletvekili çıkmıştı.²⁶⁸

Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar), Hatı Çırpan (Satı Kadın - Ankara), Türkan Örs Baştuğ (Antalya), Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir), Şekibe İnel (Bursa), Hatice Özgener (Çankırı), Huriye Öniz Baha (Diyarbakır), Fatma Memik (Edirne), Nakiye Elgün (Erzurum), Fakihe Öymen (İstanbul), Ferruh Güpgüp (Kayseri), Bahire Bediş Morova Aydılek (Konya), Mihri Bektaş (Malatya), Meliha Ulaş (Samsun), Esmâ Nayman (Seyhan), Sabiha Görkey (Sivas), Seniha Hızal (Trabzon), Benal Nevzad İştâr Arıman (İzmir)²⁶⁹

Yukarıda görüldüğü gibi Türkiye'nin dört bir yanından kadınlar milletvekili olarak TBMM içerisinde yer almıştır. Bu dönem Türkiye'de çağdaşlaşma hareketleri olduğunun ve Mustafa Kemal Paşa'nın Türk kadınlarına olan desteğinin en önemli göstergesidir.

1935 yılında TBMM'ye giren kadınların sayısının bu dönemde en fazla olması, Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlerin kalıcı olmasını sağlayan şeyin, kadınların toplumsal ve siyasal alanda etkili olmasından kaynaklanacağı düşüncesinden ileri gelmektedir.²⁷⁰

Şirin Tekeli tek parti dönemindeki bu durumu; rejimin demokratikleşme potansiyeline bağlayarak, Avrupa'da yayılan faşist yönetimlerden bu şekilde ayrıldığıının bir göstergesi olduğuna vurgu yapmaktadır. Aynı zaman da darbe

---

²⁶⁷ Şayan Ulusan, Shurubu Kayhan, "Türk Dünyasında Kadın Algısı", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, C:I, Manisa, 2016, s.273.

²⁶⁸ gös.yer.

²⁶⁹ gös.yer.

²⁷⁰ Türkel Minibaş, (1996). "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", Kadın Gerçeklikleri Necla Arat (der) içinde. İstanbul: Say Yayınları. s.183, aktaran: Şadiye Deniz, Kadın Parlamenterlerin Bakış Açısıyla Türkiye'de Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C:V,S:7,2007,s.2-16

sonrasında ki dönemlerde kadın milletvekili sayılarının artışının da, kadınların demokrasi adına bir simge olmasından kaynaklandığını söylemiştir.²⁷¹

Şöyle bir sıralayacak olursak Mustafa Kemal Paşa'nın vefatının ardından yapılan ilk seçimlerde;

26 Mart 1939 yılında yapılan seçimlerde her tarafta C.H.P galip gelmekle birlikte 423 milletvekili seçilmiştir. Bunlardan 16 tanesi kadın milletvekilidir. Mustafa Kemal Paşa'nın vefatının ardından ise Cumhurbaşkanlığına ismet İnönü seçilmiştir. Hükümeti Refik Saydam kurmuştur.

Meclis içerisinde yer alan Türk kadınlarının genel özelliklerine bakıldığında aslında hiç birinin vasıfsız ve eğitimsiz kişiler olmadığı, aksine çoğunun Mustafa Kemal Paşa tarafından Meclise girmesini istediği kişilerden oluştuğunu görmek mümkündür. Mustafa Kemal Paşa Meclise girecek olan kadınların; yabancı dillerine, eğitim durumlarına, mesleklerine, vasıflarına ve inkılaplarına uyup uymadıklarına, bu görevi yerine getirip getiremeyeceklerine bakarak, onların hakkında detaylı bir araştırma yaptırtarak Meclise davet etmiştir.²⁷² Birkaç kişi dışında Meclise giren kadınların hemen hemen hepsinin Türkçe'ye ek olarak başka dillerde bildiği görülmektedir. Kimisi İngilizce, kimisi Fransızca kimisi Arapça ve Rumca bilen bu kadınlar, eğitimini aldıkları derslerin öğretmenliğini yapmışlar buna ek olarak da farklı faaliyetler içerisinde görevlerde bulunmuşlardır.²⁷³

Türk kadınları seçme ve seçilme hakkına sahip olduğunda bazı Avrupa ülkeleri henüz bu haklara sahip olmadığından diğer ülke kadınlarına göre daha erken temsil hakkına kavuştuklarını söylemek mümkündür. Türk kadınları Meclise girdikten sonra gerek milletvekili oldukları bölgelerin sorunları gerekse kanun ve yasalarla yakından ilgilenmiş ve bu konuda yapılması gereken faaliyetleri gerek Meclis içerisinde gerekse yazmış oldukları raporlarda belirtmişlerdir. Genel olarak, eğitim, sağlık, bölgedeki su sorunu, gençlerin spora yönelmesi, kız çocuklarının eğitimi, dış politika, yetim veya öksüz çocukların eğitimi ve ıslah evleri, milletvekili oldukları bölgelerde yaşayan

---

²⁷¹Şirin Tekeli, (1996). “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü”, Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, s.118. aktaran: Deniz, a.g.m.,s.2-16

²⁷²Ayten Sezer, “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:XIV, S:42, Kasım 1988, s.897.

²⁷³Semra Gökçimen, “Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)”, TBMM Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanlığı, 2009,Ankara.

halkın daha rahat, sağlıklı ve huzurlu bir hayat sürebilmesi için bölgenin iyileştirilmesi için yapılandırma çalışmaları gibi konular üzerinde durmuşlar.²⁷⁴ Bu sorunları kadın gözüyle görüp, sorunların halledilebilmesi hususunda gerekli düşüncelerini beyan etmişleridir. Meclis içerisinde yer alan kadınlar, Meclis içerisinde çok fazla söz almamış ve deyim yerindeyse sesleri cılız çıkmıştır. Fakat bu ilk defa yaşanan bir gelişme olduğundan, tecrübesizlikten kaynaklanmaktadır.²⁷⁵ Yine de giyim ve kuşamları, konuşma ve oturuşlarıyla,²⁷⁶ gazetelerde kadınların Meclise girmesine yönelik yazılmış aşağılayıcı yazılara karşı güzel bir cevap niteliğinde olduğunu söylemekte fayda vardır.

Ülkemizde kadınların siyasetten ayrı tutulması, siyasetin erkek işi olduğundan bahsedilmesi, kadınların ise sadece oy kullanması fakat temsilci olarak katılamaması gibi görüşler çok fazladır. Toplum ataerkil bir yapıya sahip olduğundan bu görüşler oluşmaktadır fakat unutulmuş bir şey vardır. O da; toplum iki türden oluşmaktadır. Erkek yaşamda ne kadar bir yer kaplıyorsa kadında aynı oranda yer kaplamaktadır. Toplumun yarısını oluşturan kadının erkeklerin haklarına sahip olmaması demokrasiye tamamen aykırıdır. Çocukluktan itibaren verilen eğitimde kadının erkekten bir adım daha geride durması gerektiği düşüncesi kadınları hep erkeklere bağımlı bir hale sokmuştur. Kadınların evde çocuk bakması, evin içine hapsolmesi, “erkeklerin işi” olarak tabir edilen işlere karışmaması beklenmektedir. Oysa kadın, yapmak istediği, ilgi duyduğu işte erkek gibi çalışmalı ve yaşamını sürdürmelidir.²⁷⁷

Kadınların erkeklerden farklı olmadığını hatta kadınların daha işler başarabileceğini bilen ve bunu tüm Türk milletine gerek sağladığı haklarla, gerek söz ve eylemleri ile gösteren kişi Mustafa Kemal Paşa’dır. Mustafa Kemal Paşa Türk kadınının her daim iyi işler başaracağına dair inancını korumuş ve bu kadınların da bunun farkına varmalarını sağlamıştır. Türk kadını seçme ve seçilme hakkına, Meclis içerisinde varlığını gösterme, sesini duyurma çabalarının zaferine ulu önder sayesinde

---

²⁷⁴ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi V.(Dönem 1935-1939)*, TBMM Vakfı Yayınları, C:II.

²⁷⁵ Sezer, *a.g.m.*, s.904.

²⁷⁶ *gös.yer.*

²⁷⁷ Ahmet Mutlu, “*Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.9 Ocak- Nisan 2017, s.44.

kavuşmuştur. Türk kadını bunun için Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına olan minnetini sık sık dile getirmiş ve hala da getirmektedir.²⁷⁸

Kadınlara 1935 yılında seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle Meclis içerisinde yer alan kadınlar günümüze dek bazı iniş ve çıkışlarla Meclis içerisindeki yerlerinin korumuşlardır. Gerek ilk zamanlarda gerekse günümüzde, yaşadıkları yerin sosyal ve ekonomik durumu, devletin gündeminde yer alan her türlü siyasi, eğitim, sosyal, sağlık vb. konularında söz sahibi olarak hem kimliklerini hem de kadınları temsil etmeyi başarmışlardır.

Türk kadınları Türk topraklarında yabancı devletlerin işgallerinin başlamasından bu yana herkesçe düşünülen ev kadını kimliğinden kendini soyutlayarak vatani için cephe ve cephe gerisinde seslerini duyurmaya çalışmış ve erkekler kadar bu mücadelenin içerisinde yer almıştır. İlk olarak işgalleri protesto etmek amacıyla bazı mitinglere katılmış ve bu mitinglerde seslerini duyurmayı başarmıştır. Fatih Mitingi Kadıköy Mitingi, Sultanahmet Mitingi, İzmir, Alaşehir, Amasya, Edirne, Kızılcahamam gibi, hem İstanbul'da hem Anadolu'da varlığını göstermiştir. Bu mitinglerde kadınlar, işgalleri protesto ederek milli şuur uyanıran, halkı cesaretlendiren, bilinçlendiren, halkı bu mücadeleye çağıran bir biçimde gerçekleşmiştir. Bunun yanında çekilen telgraflar ve yapılan çağrılar hem Osmanlı yöneticilerine hem de halka yöneliktir.²⁷⁹ Kadınların vatani görev olarak üstlendikleri bu mitingler ve çağrılara küçümsenmeyecek miktarda kadın katılmıştır. Milli Mücadele döneminde kurulan cemiyetlerin amacı; yardım kampanyaları düzenlemek, telgraflar göndermek, ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına hem yardım istemek, hem kıyafet erzak hazırlayarak cepheye göndermek kamuoyu oluşturmak, kadınları silahlı mücadeleye davet etmektir. Savaş içerisinde dâhil olamayan kadınlar, cepheye yiyecek, içecek, kıyafet gibi çeşitli ihtiyaçları teminle uğraşmışlardır.²⁸⁰ Aynı zamanda savaş içerisinde cephe ve cephe gerisinde şeklinde söz ederken, cephe imalatında çalışan, cephe taşıyan, kağıt kollarında görev yapan kadınlarda unutulmamalıdır. Halide Onbaşı, Nezahat Onbaşı, Şerife Bacı, Erzurumlu Kara Fatma, Halime Çavuş, Hafız Selman İzbeli, Gördesli Makbule, Çete Emir Ayşe, Tayyar

²⁷⁸Burhan Göksel, "Atatürk ve Kadın Hakları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.1 Kasım 1984,s.230.

²⁷⁹Gülşay Sarıçoban, "Milli Mücadele'de Anadolu Kadını" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.21(4), Aralık 2017,s.1336.

²⁸⁰a.g.m.,s.1331-1332.

Rahmiye ve daha yüzlerce Türk kadını bu vatan için kundakta bebeğini, bırakarak cepheye koşmuştur. Kimisi çeteler kurmuş, kimisi tek başlarına bir evin penceresinden düşmana ateş saçmış kimisi cepheye erkek kılığında katılmıştır. Bu yüzdendir ki Mustafa Kemal Paşa “*Onlar kendi fedakârlıkları ile ilahileşmiş Anadolu kadınları ellerinde süt çocuklarıyla bu büyük mücadelede bize yardım etmişlerdir... Dünyanın hiç bir yerinde hiç bir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesâisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiç bir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gördüm’ diyemez*”²⁸¹ sözlerini kahraman Türk kadını için söylemiştir.

Cumhuriyet’in ilanından sonra Türk kadını, artık her alanda toplumda yer alan eğitim, sosyal, siyaset, kültürel alanlarda da hizmet eden milliyetçi, ülkesine katkı sağlayan siyasette etkili halde olan bir duruma gelebilmek için çalışmalara başlamıştır. Savaşlarda bu kadar mücadele içine giren kadınlar artık savaş bittikten sonrada bazı haklar kazanmalıydı. Mustafa Kemal Paşa kadına ve kadın haklarına çok önem vermektedir. Bu sebeple kadının sosyal hayata dâhil edecek inkılaplar kabul edilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanununun Kabulü, 1925 Kılık kıyafet alanındaki düzenlemeler, 1926 Türk Kanun Medenisinden Medeni Kanuna geçiş ile birlikte toplumdaki hukuki düzeni değiştirmeye yönelik atılan adımlardandır. Aile kurma, boşanma, kadının şahitliği, çalışma hakkı gibi haklarla kadının toplum içerisinde geri planda kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Türk Kadın Birliği ve Türk Ocakları gibi kurulan cemiyetler, bunun yanı sıra yardım cemiyetleri kadınlar hakkında genel meseleler siyasi meseleler hakkında faaliyetlerde bulunmuş, kadınların temsiline kadar da varlığını sürdürmüştür. İlk zamanlar amaçları, kadınların eğitimini düzenlemek, kadınların kılık kıyafetini değiştirmek, baskıcı ve geleneksel kuralları ortadan kaldırmak, olan bu cemiyetler batılı tarzı benimseyen batılılaşmayı kabul eden modern düşünen ve hareket eden bir milliyetçi Türk kadını yetiştirmektedir.

1930 sonrasında kadınların siyasi hayatta görülmeye başlamasıyla, 1930 Belediye seçimlerine, 1933 Muhtar seçimlerinde, 1935’de ise Milletvekili seçimlerinde yer alarak siyasi hayata dâhil olmuşlardır. 1935’den 1960 yılına kadar Meclis içerisinde yer alan kadınların çoğu Cumhuriyet Dönemi’ni benimseyen, Milli Mücadelenin önde gelen isimlerinden ya da batılı tarza eğitim almış kişilerden,

---

²⁸¹Söylev, s.287.

Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinden yahut kendi seçtiği kişilerden oluşmuştur. 3-4 dil bilen ve yurtdışında eğitim görmüş milletvekillerinin yanı sıra, köyde yaşayan ve okuma yazmayı sonradan öğrenen Satı Çırpan²⁸² ya da mesleği çiftçilik olan Şekibe İnel²⁸³ gibi kadınlarda milletvekili seçilmiştir. Çünkü Cumhuriyet denilen ve adaletle yönetilen bir devlette temel kural budur. Her birey eşit haklara sahiptir.

---

²⁸²1890'da Ankara'nın Kazan Köyü'nde doğmuştur. Harf Devrimi'nden sonra açılan Millet Mekteplerinde okuma-yazma öğrenmiştir. Kadınlara 1933 yılında muhtar seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra babasından muhtarlık görevini devralmıştır. Atatürk'ün Kızılcahamam'a gittiğini duyunca yanına gitmiş ve sohbet etme fırsatı bulmuştur. Atatürk, Nuri Conker'e mebus olması için Satı Çırpan'ın adını ve köyünü kaydettirmiştir. bkz: Sibel Duroğlu, *"Türkiye'de ilk Kadın Milletvekilleri"*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007,Ankara, s. 69-70.

²⁸³ 1886'da İstanbul'da doğmuş, Alman okullarında eğitim aldığı ve Almanya'da bir süre yaşam sürdüğü için Almanca bilmektedir ve Milletvekili seçilmeden önce Bursa'nın İnegöl Kazasının İsaören köyünde çiftçilikle meşgul olmuştur. bkz: Duroğlu, *a.g.t.*,s.,77-78.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ SÜREÇTE KADIN HAKLARI (1946-1980)

3.1.Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadınlara İlişkin Haklar

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yeni düzen ve ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların bir sonucu olarak, ikinci bir partinin kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1946 yılında CHP'den ayrılan milletvekilleri tarafından kurulan Demokrat Parti CHP'ye muhalif olan tüm kesimlerin desteğini alarak 1950 yılında DP'yi iktidara taşımıştır.²⁸⁴

Demokrat Parti dönemi içerisinde, 1950 yılından itibaren tüm dünyada yayılan kapitalizm ve ona bağlı olarak Amerikanlaşma etkisi, görülmeye başlamıştır.²⁸⁵ Her iki partide sol ve sosyalist fikirlere karşı olma noktasında aynı görüşte birleşmekteydi. II. Dünya savaşı sonrasında geleneksel düşman Rusya algısını yeniden canlandırmış, sosyalist fikirlere karşı tepkiler artmıştır, bu düşünce Demokrat Parti'nin kültürel politikalarını etkilemiştir.²⁸⁶

DP, laikliği din ve vicdan hürriyeti olarak tanımlamıştır. Ayrıca “komünizme” karşı en büyük güç “din ve maneviyat” kavramının güçlendirilmesi olacağına inanmış ve halktan gelen taleplere göre politikalarını şekillendirmiştir.²⁸⁷

Ayşe Günkurt Vurucu Armağanı; 1946-1950 dönemleri arasında CHP iktidarının ikinci evresinde Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından tutucu halk yığınlarına hoş görünmek amacıyla Cumhuriyet Balolarının kaldırıldığını, dile getirmiştir. 1951 Mart ayında yapılan Demokrat Parti Konya İl Kongresinde sırf seçmen kitlesinin çoğunluğunun köylülerden meydana gelmesi ve oy kaygısı sebebiyle

²⁸⁴Sekan Gıyas Çatalbaş, Nurgün Koç, “*Demokrat Parti Dönemi Kültür Politikaları (1950-1960)*”, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2016,s.228.

²⁸⁵ Serkan Gıyas Çatalbaş, “*Demokrat Parti Dönemi Kültür Politikaları(1950-1960)*”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2014,s.50.

²⁸⁶ T. Demirel, 2008, s. 51-52,aktaran, Çatalbaş,a.g.t.,s.51.

²⁸⁷ Çatalbaş,a.g.t.,s.134.

çarşaf giyilmesi hatta şeriat kurallarının geri getirilmesi hususunda dilekçe sunulması şeklinde olaylar cereyan etmiştir.²⁸⁸ şeklinde söz etmektedir.

1950’li dönemler içerisinde Avrupalı gibi giyinen kadınlara yönelik olumsuz söylemler olduğu gibi, başörtülü kadınlara yönelik de aynı tutum söz konusuydu.²⁸⁹

Yine bu dönemine içerisinde kadınların kılık kıyafetlerinde yine aynı şekilde ikilikler yaşanmaya devam etmekteydi. Adnan Menderes döneminde gelenekçilerin saldırısı tüm hızıyla kadınların üzerinde etkisini sürdürmekteydi. Bu dönem içerisinde gazetelerin karikatürlerinde ve reklamlarında yayınlanan kadın figürü; kadınların toplumda nasıl görüldüğünü açıkça gözler önüne sermekteydi. Kadınlar genellikle evin içinde durması gereken, mutfakla ve annelikle özdeşleşen, erkeğin geri planda tuttuğu, eşine sadık ve cazibesini kullanarak eşini eve bağlamak zorunda olan bir kadın olarak gösterilmektedir.²⁹⁰ Yani kadın denilince toplumda böyle bir algı yaratılmıştır.

1960’lı yıllara gelindiğinde çarşaf giymeyi yasak kılmayı amaçlayan yerel yönetimler önlemler almış, kentlerde de bunlara karşı tepkiler verilmek üzere yürüyüşler yapılmıştır. Toplumdaki anlayış, 1965’lere gelindiğinde Adalet Partisi’nin iktidarıyla birlikte de devam etmiştir. Dünyada yaşanan felaketlerin, depremlerin, kötü olayların nedeni olarak kadınların kıyafetlerindeki açıklık, başlarını kapatmamaları gibi nedenlerden meydana geldiğini iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir.²⁹¹ Konya Müftüsü Hacı Tahir Büyükkörükçü’ ye göre o da aynı abartılı yaklaşımla İslam’ın giyime ilişkin kurallarının mini eteğe ancak ve ancak karşı olabileceği savını ileri sürüyor, konumuna daha da güç katabilmek için de giyimdeki bu gevşeme ve çözülmenin komünistlerin, Marksistlerin, Leninistlerin ve masonların ortak komplosunun sonucunda geliştiğini söylemekten geri kalmıyordu. Bu ölçüde büyük saptırmalara gitmemekle birlikte, Adalet Partisinin Kadın Kolu Kongresi de aynı biçimde mini etek konusunda tavrını ortaya koymaktaydı.²⁹²

Toplumda Mustafa Kemal Paşa’nın yapmış olduğu reformların, söylemiş olduğu onca sözün üstünden daha çok bir zaman geçmemesine rağmen bu kadar çabuk

²⁸⁸ Ayça Günkut Vurucu Armağanı, *Tarih Kültür Toplum*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2016, s.495.

²⁸⁹ Caporal, a.g.e., s.650-660.

²⁹⁰ Didem Deniz, “*Politik Karikatürlerde Kadının Temsili: 1950 Seçimleri ve Nesneleştirilen Kadın*”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:VII, S.2, 2017, s.495.

²⁹¹ Armağanı, a.g.e., s.495.

²⁹² Caporal, a.g.e., s.659.

etkisinin kaybolması toplumdaki gerilemenin büyük nedenlerinden olan oy kaygısı sebebiyle olduğu açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra okullarda dahi, yenilikçi yaklaşımlarda bulunması gereken öğretmenlerin bile uzun eteklerle veyahut başörtüleri ile dolaşmaları daha ziyade insanların toplumda kendi görüşüne uymayan birini gördüklerinde ona sözle veya elle müdahale etme hakkını kendilerinde görmekteydiler.

293

Dönem içerisinde ekonomik olarak kadınlara sağlanan imkânlar içinde;

1949 yılında yaşlılık sigortasının kadın ve erkekler için eşit esaslara göre düzenlenmesi 5417 sayılı kanunla sağlanmıştır.²⁹⁴ 1952 yılında enfeksiyona bağlı çocuk ölümlerinin fazla olması ve bu durumun nüfusu etkilemesi sebebiyle, Sağlık Bakanlığında ana ve çocuk sağlığı hizmetleri verilmeye başlanmıştır. Anne ve çocukların hizmet görebilmesi için sağlık tesisleri ve doğum evlerinin sayısı artırılmıştır. Yine 1966 yılında 1951 tarihli 100 sayılı İLO sözleşmesi ile kadın ve erkekler arasında ücret eşitliğini sağlayan düzenleme onaylanmıştır.²⁹⁵

Yaşanan olaylar, kadınların durumlarını farklı toplumlarda ve farklı zihniyetlerde değişik biçimlerde etkilemekteydi. Kentlerde ki tutum ile kırsal alanlardaki tutumda kadının toplumda var olma mücadelesini etkilemekteydi.

3.1.1. Köy Yaşamı ve Kırsal Hayat İçerisinde Kadının Toplumsal ve Ekonomik Durumu

Anadolu’da özellikle kırsal kesimlerde kadının sosyal yaşam içerisindeki yeri kentlerde yaşam süren kadınlardan oldukça farklı bir şekilde sürmektedir. İlk olarak kılık kıyafet konusunda toplumun ne diyeceği, ne düşüneceği Anadolu kadını için oldukça önemli bir konudur. Çarşaf giymeyen kadınların başında muhakkak bir başörtüsü bulunmaktadır.²⁹⁶ Tercih ettiği kıyafetlerde vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde bol şalvarlardır. Kadın toplumun dayatmış olduğu ya da ailesinden gördüğü, kültür olarak bildiği ne varsa onu kendi bedenine ve zihnine yapmakla yükümlü olduğu bir yük gibi bindirmektedir. Bunun yalnızca erkek baskısından kaynaklandığı

---

²⁹³ a.g.e.,s.660.

²⁹⁴ T.C Resmi Gazete, S.9534, 13 Şubat 1957,s.16403.

²⁹⁵ Nurettin Albayrak, “*Türkiye Tarafından Onaylanan İLO Sözleşmeleri*”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (editör. Fazıl Aydın) Yayın No:08., Ankara,2014,s.19.

²⁹⁶ Caporal,a.g.e.,s.661.

gibi bir düşünce de tamamen doğru sayılmaz çünkü kadın da kendini kültüre, geleneklere, inanışlara o derece kaptırmıştır ki bunu yapmak onun için bir alışkanlık durumuna gelmiştir.

Toplumda kadın ve erkek birbirlerinden bağımsız bir şekilde hayat sürmektedir. Kadının hayatının büyük bir bölümünü evin içerisinde geçirmektedir. Anadolu kadınının toplum içerisinde bulunması, sokağa, çarşıya pazara gitmesinin dışında pek mümkün olmamaktadır. Sokağa çıktığı takdirde erkeklerle beraber yürümesi, dolaşması hatta iletişim kurması dahi onun için yanlıştır. Sokağa eşleriyle beraber çıkan kadınlar dahi eşlerinin arkasından yürümektedir. Kadın erkeğin hep arkasında yürüyen, onu geçmeyen, saygı da kusur etmeyen bir şekle bürünmüştür. Kadınlar zamanlarını genellikle köyün içerisinde geçirmektedir. Bayramlarda, özel günlerde köyünden çıkan kadınlar elbette ki bulunmaktadır. Anadolu kadınları tarlalarda çalışmakla yaşamlarını sürdürürken, bayramlarda, düğünlerde, şenliklerde, özel günlerde akraba ve komşularıyla beraber vakit geçirmektedirler.²⁹⁷

Genel olarak Anadolu kadınları, kentlerde yaşam süren kadınların kültürlerinden de farklı bir kültür ve yaşam tarzı sürdürdüğünden, onlar için dinin kuralları, dinin kendilerine emrettikleri şeyleri yapmakta da son derece kararlıdır. Özellikle bahsedilen giyim kuşam konusunda ve dini ibadetler konusunda durum bu şekildedir;

Kırsal kesimlerde aile içerisinde ki tutumda erkekler kardeşlerin kız kardeşleri üzerindeki tutumda etkilidir. Yaşadığı toplumunun etkisinde kalan erkek kardeşler, büyüklerinden gördükleri davranışları kız kardeşlerine aynen uygulamaktadır. Toplumun dışına çıkabilen, okuyarak kendini geliştiren ve dünyaya farklı bir çerçeveden bakmayı başarabilen erkek kardeşler, toplumun baskısının dışında daha rahat ve anlayışlı bir tavır sergilemekte ancak konu kız kardeşlerine gelince daha çekingen davranmaktadırlar. Bu da toplum içerisinde kuşak çatışmalarını ve görüş ayrılıklarını doğurmaktadır. Bu durum yalnızca köylerde veya kırsal kesimlerde olan bir durum olmayıp, aynı zamanda kentlerde yaşayan gençler içinde geçerlidir. Bunun

---

²⁹⁷ a.g.e.,s.662-664.

yaşanılan toplumun geleneklerin inanışların, aile yapısına, aile içindeki kurallara son derece etkili olduğunun bir göstergesidir.²⁹⁸

Köylerde kadının konumu ve statüsü geleneksel toplumsal cinsiyete göre şekillenmiştir. Doğurganlık önemli bir statü aracı olmaktadır ve erkek çocuğa sahip olmak da özellikle aileler arasında konumunu yükseltmesine neden olucu önemli bir etkidir. Doğurganlığı ve erkek çocuk sahipliği yanında kadının statüsünü arttıran bir faktör de kadının yaşıdır.²⁹⁹

Toplumsal yapıyı bir bütün olarak görmek aile sistemini de yapısı, işlevi, aile içi ve aileler arası ilişkileri de içeren bir bütünle uyumlu düşünmek gereklidir. Bir toplumda var olan toplumsal- ekonomik yapı ve onunla her yönüyle ters düşen bir aile sistemi olduğu düşünmek olanaksızdır. Aynı şekilde aile sisteminin içerisinde değişik yönleriyle ortaya çıkan değişimleri de içinde bulunduğu toplumsal yapıda ayrı düşünmek olanaksızdır.³⁰⁰

Toplum içerisinde başlayan kentleşme ve sanayileşme süreciyle beraber, kırsal kesimlerde aile içindeki değişimler meydana gelmektedir. Toplumsal görüntüyü, coğrafik koşullar, gelenekler ve ekonomik durum etkilemektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra kırsal yaşamda yaşayan kadınlarında hayatlarında elbette ki değişimler meydana gelmiştir. Köy yaşamında aile bireyleri tarımsal alanda geçimini kazanmakta ve aile fertleri de bu işte çalışarak evin geçimini sağlamakta, bu sebeple de köyde yaşayan ailelerin çok sayıda çocuğu olmaktadır Kırsal kesimlerde hiç evlenmemiş kadınların sayısı oldukça azdır. 1950'lerden sonra ise boşanmaların artması, evliliklerin azalması gibi durumlar görülmeye başlamıştır. Sağlık açısından bakıldığında köylü erkeklerin, kadınlardan daha sağlıklı olduğu görülmekte, bunun nedeninin ise kadınların fazla çalıştırılması, hamilelik, doğum, lohusalık gibi dönemlerde kadının kendine fazla önem gösterememesinden kaynaklanmaktadır. Toplumda erkek egemenliği olduğundan kadının çalışmak istememesi bir şey ifade etmemekteydi. Kırsal yaşamda hayatını süren kadınların en önemli sorunlarından biri de Medeni kanunun kabul edilmesine rağmen hala resmi nikâhlarının bulunmamasıydı.

---

²⁹⁸ ,a.g.e.,s.668.

²⁹⁹Hasan Hüseyin Taylan, “*Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler*”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S:22,2009,s.130.

³⁰⁰Kasım Karataş, “*Toplumsal Değişme ve Aile*”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C:XII, S.2,2001,s.96.

1950 yılında Demokrat Parti 1960 ve 1970li yıllarda ise Adalet Partisi ve Milli Selamet Partisi tarafından bu konu teşvik konusu olsa da nüfusa geçmemiş yüksek sayıdaki fiili birleşmeler bu eğilimi doğrulamaktadır.³⁰¹

Ekonomik olarak, kadın tarımla uğraşmakta, halı dokumakta ve ailesinin geçimine destek olmaktadır. Sonraki dönemlerde sanayide başlayan canlanma hareketleriyle kadının tarım dışında yer alması, evde gıda ve giyim ürünlerinin üretimine katılmaları gibi gelişmeler neticesinde de kasabalı kadınlara özenme ve onlar gibi davranmaya başlamaları söz konusudur. Kırsal hayat içerisinde yer alan bir diğer grup olan göçebelerde aile geçimine katkı sağlamak için uğraşan kadın, hayvancılıkla ilgilenmektedir. Fakat bu toplumda da kadına sağlanan ekstra bir hak veya ayrıcalık bulunmamaktadır.³⁰²

Cumhuriyet'in getirmiş olduğu kadın hakları, Medeni kanun, kılık kıyafetteki değişikliklere rağmen kırsal kesimde hala fark eden bir şey söz konusu değildir. Kadınlar dışarıdan bir haber ve etrafındaki gelişmelere oldukça kapalıdır. Ellerinden her iş gelen köy kadınları kendi haklarını aramaları ve seslerini duyurmaları konusunda bir çaba sarf etmemiş ve bu durumu olduğu gibi kabul etmişlerdir.

3.1.2 Kırsal Kesimde Kadının Sosyal ve Ekonomik Durumu

Kırsal kesim ya da taşra da yaşayan kadının durumunu ele alırken ilk olarak değinilmesi gereken konu tutucu olarak tabir edilen bu yerlerde yaşayan insanların ekonomik durumlarıdır. Özellikle kasabalarda, orta büyüklükteki yaşam merkezlerinde, köyden göç ile gelmiş ailelerdeki meslek grupları; kapıcılık, esnafılık, hamallık vb. geçimini sağlayan işlerdir. Bu çevrede yaşam süren kadınlar genellikle köylü kadınları gibi kapalı olarak tabir edilen başörtü ve şalvar gibi kıyafetlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi yerlerde kadın yine ev içerisindeki konumuyla bilinmektedir.³⁰³ Yaşam alanı aile içerisinde anne vasfıyla sınırlı kalmaktadır. Kadının sokağa çıkması yine genellikle eşiyle beraber olmaktadır. Buralarda yaşam süren ailelerde konu komşu ve akraba ziyaretleri köylerdekinden daha az gerçekleştiği, bunun nedeninin de göç nedeniyle az sayıda tanıdıklarının olduğu yerlerde yaşamaya

---

³⁰¹ Kırkıpınar,a.g.e.,s.275-277,278.

³⁰² a.g.e.,s.281-282.

³⁰³ Caporal,a.g.e.,s.673.

başlamaları olabilmektedir. Geleneksel aile tipinde özellikle tutucu ailelerde zaten aile dışı kapalı olarak gözlemlenebilmektedir.³⁰⁴ Aile dışındaki ilişkilerde, özellikle toplumla bütünleşmek gibi bir gayeleri bulunmamakta ve bunu tercih etmemektedirler. Özellikle bu tarz çevrelerde yaşayan kişilerde geçmişteki kültürlere bağlı kalmak ya da çağdaş düşüncelerin uyguladıkları yenilik hareketlerini benimsemek gibi bir durum söz konusu değildir. Bu sebeple de kadın toplumda köylerde yaşayan kadınların hayatından bile daha kısıtlı olmaktadır. Erkek, kadının üzerinde oldukça hâkim olmakla birlikte, görüşeceği kişilere, alacağı kararlara da kendisi karar vermektedir. Kadının evden çıkmasının özellikle bir nedeni olması beklenir. Örneğin, düğün, sünnet, türbe ziyaretleri, cenazeler gibi konulardan ötürü kadın, eşinin izni doğrultusunda dışarı çıkabilmektedir ya da kadın ancak annesiyle beraber çarşıya, pazara çıkabilmektedir. Bu gibi yerlerde önemli olan dinin getirilerine uymaktır. Bu yerlerde kadınlar oruçlarını tutmakla, namazlarını beş vakit olmasa bile kılmakla kendilerini zorunlu tutmaktadırlar. Fakat aile içerisinde yaşayan genç kızlar bu kurallara uymak zorunluluğunda kendilerini hissetmediğinden, gelişmiş kentlerdeki kızlara özendiğinden ve aile arasında farklı düşünce yapıları bulunduğundan da fikir çatışması yaşanmaktadır. İş yaşamında, özellikle masa başı işlerde çalışan kızlarda özellikle kıyafet konusunda artık ailelerinin düşüncelerinden tamamen farklı bir düşünce yapısına bürünmüşlerdir. Özellikle okumuş ve eğitim almış kızların, geleneklere bağlı kalarak, ailelerinin baskıcı tutumlarına boyun eğmediği, hatta toplumdaki gelişmeleri yakından takip ettiği ve modaya ayak uydurmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu gibi durumlarda aile kızlarının iş hayatında yer almasından ve girdiği ortamlardaki insanların da aynı şekillerde giyinmesinden kaynaklı olarak artık baskılarından vazgeçerek bir nevi durumu kabullenişe kadar gitmektedir. Bu kızlar özellikle annelerinden gördükleri şeyleri yapmamak ve onlardan farklı bir yaşam sürmek için geriye bakmayı pek kabul etmemektedirler çünkü çalışmaya başlayan kızlar ve kadınlar kendilerini idame ettirebilecekleri ekonomik özgürlüğe kavuştuğundan bu özgürlüklerini kaybetmek istememektedirler. Çalışan kızlar, kendi kıyafetlerini kendileri belirleyebildiği gibi, çalışmayan kızlarda ise durum oldukça zıttır. Bu kızlar aynı annelerinin yaşamını sürmek zorundadır. Dışarı çıkmasına izin verilmeyen, farklı cinsten biriyle görüşmesi kesinlikle yasak olan geleneksel inanışların içine hapsolmuş bir durumdadır. Geleneksel çevrelerde kadının durumu daha çok

---

³⁰⁴a.g.e.,s.674.

bölgenin gelişmişliğinin ve kadının kendini ne kadar geliştirdiğinin sonucunda şekillenmektedir. Eğer ekonomik hayatın içinde yer alan bir kadın varsa, ailesi tarafından pek sıkılmamakla birlikte, evde oturan, çalışmayan, gelir kaynağı olmayan bir kadın aile tarafından oldukça sıkı tutulmakta bunun nedeninin de kızlarının kötü bir şey yapmaması için olduğundan bahsetmektedirler.³⁰⁵

Gelişmekte olan çevrelerde olarak kastedilen bu bölümde genellikle, maddi durumun daha iyi olduğu, memurların, işçilerin ve her çevreden insanın bulunduğu orta büyüklükteki merkezlerde ve daha büyük kent merkezlerine yakın yerlerde yaşamını sürdüren kadınlardan bahsedilmektedir. Böyle bir yaşam alanında kadın, hem Batı tarzında yaşam süren kadınlara hem de kırsal alanda yaşam süren kadınlara eşit uzaklıkta bulunmaktadır. Kıyafet konusunda ne batının özel modasını ne de kırsal alandaki başörtü zorunluluğunu benimsemez, kendini eve hapsetmemekle birlikte, sürekli sinemalarda, alışveriş merkezlerinde de bulunmaz. Dengeyi sağlamış durumdadır.³⁰⁶ Eşiyle beraber dışarıda gezmesi veya eşiyle beraber akraba ve eş dost ziyaretleri yapması olduğunca doğal karşılanmaktadır. Bu kadınlar, tek başlarına dışarı çıkabilirler de fakat eşine haber vermeyi de ihmal etmezler. Kadın bu toplumda eşinin gölgesinden sıyrılmayı başarmakla beraber kendi arkadaşlarını seçme hakkına da sahiptir. Kadın kimliğini bu toplumlarda kullanabilir. Kendi doğrusunu, yanlısını kimsenin yol göstermesine ihtiyaç duymadan bulabilir. Kadın, çocuklarına karşı tutumu da belirli oranda tutmaktadır. Kız çocuklarının karşı cinsle arkadaşlık yapmasına yine de sıcak bakmamakla birlikte, geleneksel çevrelerde ki gibi bir tutumda sergilemezler. Dışarı çıkmaları veya çarşıya gitmelerinde herhangi bir sakınca görmezler. Herhangi bir eğlence ve düğünde de bulunabilen kızlar ve kadınlar, dans edebilirler. Toplumdaki gelişmişlikle, geçmişten gelen kültürleri eşit düzeyde tutmayı başardıklarından kadının konumu ne geleneksel toplumlardaki gibi silik ne de kentlerdeki gibi batıya dönüktür.³⁰⁷

3.1.3 Kent Yaşamında Kadının Sosyal ve Ekonomik Durumu

Kent yaşamının temel öğeleri, aile yaşantısının biçimsel olarak küçülmesi, akrabalık ilişkilerinin zayıflaması, kadının aile içindeki rolünün tamamen değişmesi ve

---

³⁰⁵ a.g.e.s.,676.

³⁰⁶ a.g.e.,s.678

³⁰⁷ a.g.e.,s.678,679,680.

belli oranda da olsa ekonomik bağımsızlığını elde etmesidir. Ailenin kimi temel fonksiyonlarının toplumsal kurumlara devredilmesi, tüketim harcamalarının artması, geleneksel iş ve boş zaman değerlendirme alışkanlıkları ile komşuluk ilişkileri, dinlenme, eğlence ve benzer alanlardaki tutum ve davranışlar şeklinde de özetlenebilir.³⁰⁸

Türkiye’de gelişmiş çevreler olarak nitelendirilen yerler arasında ilk olarak İstanbul, İzmir ve Ankara gelmektedir. Bu gibi şehir merkezlerinde genellikle, öğretmenler, memurlar, sanayiyle uğraşan kişiler ve gelişmiş kadrolarda yer alan kişiler bulunmaktadır. Burada kadının toplumsal yaşamdaki konumu diğer toplumlardan oldukça farklıdır. Daha modern bir görünümde olan kadının kıyafetleri, düşünceleri Batılı kadınlara oldukça benzemektedir. Hatta denilebilir ki yapılan yeniliklerin en çok kabul gördüğü ve geçmişten gelen düzenin terk edildiği en etkili yer bu merkezlerdir. Bu yerlerde gelir düzeyi yüksek kalan kesimdeki kişileri, sokaklarda, şehir merkezlerinde, davetlerde, parklarda, plajlarda görmek mümkündür. Aileler arasında davetler, toplantılar, ziyaretler gerçekleştirilirken kadın toplumdan soyutlanmaz, kadınlar eşleriyle beraber gezmeye çıkar, sinemaya, tiyatroya, her türlü sanatsal aktiviteye katılır ve bunu toplumdaki düşünce yapısından veya zorunluluktan değil, aralarındaki duygusal bağlardan ötürü isteyerek yapar. Eşiyle dışarda dolaşan kadın, eşinin arkasından yürümek zorunda değildir. Kadınlar kendi aralarında da davetlere katılabilir veya gezmeye gidebilirler. Toplumdaki zihinsel özgürleşmede Batının etkisi oldukça büyüktür. Genç kızların dışarı çıkmalarında herhangi bir sorun gözetmezler. Genç kızların arkadaş edinmeleri, farklı cinsten bireylerle ilişki kurmalarında da bir sakınca görmemekle beraber dikkatli davranmaları onlardan beklenen tek şeydir. Bu ailelerde genellikle kendilerinin görmedikleri müsamahayı, çocuklarına göstererek, onların gençliklerini manevi ve maddi olarak güzel geçirmelerini istemektedirler.³⁰⁹ Böyle bir toplum yapısı çağdaşlaşma yolunda, Atatürk’ün öğütlerini örnek alan ve benimseyen en güzel örnektir. Bu çevrede yaşam süren kızların eğitimleri, iş bulma imkânları, meslek sahibi olma ve geçimini tek başına idame ettirme oranları diğer toplumlardakilerden oldukça fazladır.

---

³⁰⁸Mehmet Y. Yahyagil, “*Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri*”, Dergi Park Sosyoloji Konferansları, C.0,S:25,s.109.

³⁰⁹ Caporal a.g.m.,s.668-669.

Tarımın makineleşmesi ve teknolojik gelişmelerle hızlanan kırdan kente iç göç meydana gelmektedir. Kentlerde en başta eğitim, iş, konut, sağlık, sosyal güvenlik ve ulaşım ihtiyaçlarının karşılanmasında güçlüklerle karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Aile fertlerinin çoğu eğitim seviyelerinin düşük olması sonucu, kalifiye işgücü gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar Kadın da genellikle köydeki tarım faaliyetinden farklı bir biçimde, anne ve eş statüsüne ek olarak ücretli bir işe girmek durumundadır.³¹⁰

Kırsal alanlardan, bu gibi kentlerdeki yaşama en fazla göç 1950'lerden itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Bu göçlerle beraber, yeni evlenen çiftler ailelerinden ayrı bir yaşam sürdürdüğünden esnek ve daha geleneksel yapıdan uzak şekilde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Böyle bir durumda kadın hem sanayileşmenin etkisiyle, hem de kentlerde yaşamda ekonomik hayata daha fazla dâhil olması gerektiğinden çalışma hayatına girmeye de başlamıştır.³¹¹

Kırdan kente göç, genellikle iş bulmak için yapılan bir göç olduğundan, bu göçte beraber kadınlar, yeni bir sürü problemler ile karşı karşıya gelmektedirler. Çocuklarının diğer kişiler ile kuracağı ilişkiler, yaşayacakları psikolojik problemler gibi yeni durumlarla karşılaşır. Kültürlerarası çalışmalar, göçle birlikte ailenin gelirinin arttığını, yaşam standardının yükseldiğini ancak kadınlara da bir o kadar yeni sorunlar ve sorumluluklar yüklendiğini göstermektedir.³¹²

İç göçlerin yanı sıra dış göçlerde kadınların ekonomik ve sosyal hayat dâhil olmasında oldukça etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.4. Dış Göç Hareketlerinin Kadının Toplumsal ve Ekonomik Konumuna Etkisi

Türkiye’de kadınların toplum içerisinde yaşamış olduğu önemli süreçlerden biride dış göçlerdir. Bunlar kırdan kente şeklinde olmayarak, Türkiye’nin dışına herhangi bir nedenden dolayı farklı ülkelere yapılan göçlerdir. Bu göçlerin birçok

³¹⁰Tülin İşli, Aslıhan Ögün, “*Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadının Suçluluğu*”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:V,S:2,1988,s.19.

³¹¹ Kırkpınar, a.g.e., s.261.

³¹²Yogesh Atal “City Lights; The Impact Of RuralUrban Migration” UNESCO Courier, Sept 1985 p10(2),(1985). <http://web3.infotrac.galegroup.com/itw/infomark/>, aktaran, Sema Buz, “*Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü"*”, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, C:V,S:17,2009,s.43.

nedeni olmakla birlikte, ekonomik olarak yapılan göçler, kadının toplumsal konumunu belirleme de oldukça önemlidir. Göç eden kişiler için yeni bir kültüre adapta olmak, diline, dinine uzak olduğun insanlarla iletişim kurmaya çalışmak, oranın imkânlarına alışmak oldukça zordur. Özellikle de kendi kültürünü, aileni, çevreni bırakarak başka bir yere gitmek alışılması zor bir durumdur fakat bu göç hareketleriyle beraber, ekonomik olarak daha iyi bir seviyeye yükselmek kadının toplumsal yaşam içerisindeki konumuyla doğrudan etkili olmaktadır.

Göç olgusu farklı ölçütlere göre değerlendirilerek sınıflandırılmaktadır. Kişinin arzusu dikkate alındığında göç, gönüllü veya zorunlu şeklinde ele alınarak incelenebilir. Göç edilen yerde kalınan süreye göre ise geçici veya daimi; göçün yasalara uygunluğuna göre düzenli veya düzensiz olarak sınıflandırılabilir.³¹³

II. Dünya savaşının ardından Avrupa ülkeleri, ekonomilerini yeniden toparlamak adına büyük oranda yabancı işçiye ihtiyaç duymuşlardır. Türkiye her ne kadar savaşa katılmasa dahi sanayi açısından bir atılım gerçekleştirememiş ve dünyadaki ekonomik durgunluktan nasibini almıştır. Türkiye’de siyasi yaşam içerisinde 1945-1960 yılları arasında gerçekleştirilen tek partili dönemden, çok partili döneme geçiş ve sonrasında yaşanan darbe, ekonomik hayatı da olumsuz etkilemiştir. Böyle bir süreç içerisinde Almanya kendi ekonomisini düzlüğe çıkarmak, Türkiye ise, yaşanan işsizliğin önüne geçmek, artan döviz ihtiyacını karşılamak amacıyla 31 Ekim 1961 yılında Türk İş Gücü anlaşmasını Almanya ile imzalamıştır.³¹⁴

1950’li yıllarda tarımda gerçekleşen bazı dönüşümler, eğitim alınındaki gelişmeler, artan nüfus, bunun yanı sıra büyük kentlerin daha gelişmiş olmasından kaynaklanan çekiciliği ve bunun gibi konular Batı Avrupa ülkelerine göç etme fikir ve eylemlerini beraberinde getirmekteydi bu sebeple 1950’lerden itibaren ekonomik ve toplumsal alanda büyük bir değişim süreci başlamıştı. Kadınların iş hayatında dâhil olmasının etkili bir şekilde çalışma yaşamını sürdürmelerinin neticesinde 1966 ve 1967

---

³¹³Dilara Şeker, Gülten Uçan, “Göç Sürecinde Kadın”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C:XIV, S:1,2016,s.200.

³¹⁴Mehmet Gökhan Genel, “Almanya’ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü “Sirkeci Garı’ndan Munchen Hauptbahnhof’a,” Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, C:VIII, S:3,2014,s.335.

yılları arasında özellikle Almanya'dan endüstri alanlarında çalışmak üzere kadın işçiler talep edilmekteydi.³¹⁵

Dış göç sebebi ile Almanya'ya giden kadınlar, tek başlarına gittikleri gibi aynı zamanda eşleri ile birlikte de gitmektedir. Bazen dönemin gereği olarak kadınlar, hem çocuklarını hem de eşlerini bırakmak zorunda da kalmışlardır. Diğer bir yandan Almanya'ya giden kadın işçiler, ekonomik olarak kendilerini geliştirdikten sonra Türkiye'ye dönerek hayallerini gerçekleştireceklerini, bazılarının göre ise de Almanya'nın onlar için umuda yolculuk olduğunu söyleyenler bulunmaktadır.³¹⁶

Dış göçlerle yapılan Türk işçi göçleri, ilk olarak 1961 yılında Almanya ile başlayarak, Batı Avrupa ülkelerine doğru devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda diğer Batı Avrupa ve İskandinav ülkeleri ile imzalanan misafir işçi anlaşmaları ile göçler devam etmiştir. 1970li yıllara kadar süren bu durum, Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik durgunluktan dolayı son bulmuş, misafir işçi anlaşmaları feshedilmeye başlamıştır.³¹⁷

İlk göçlerin geçici bir süreliğine olması beklenirken daha sonra bu göçler mevcut şartların değişmesi sebebi ile kalıcı hale gelmeye başlamıştır. Bu göç neticesinde ilk başta bir sürü hayaller ile giden kadın ve erkek göçmenler, oldukça büyük sıkıntılarla da karşı karşıya kalmışlardır. Dilini, dinini, kültürünü, yaşam standartlarını bilmedikleri ve bir sürü yönden yabancı oldukları bir toplumda, hem görmezden gelinmeleri, hem bazı kişiler ve topluluklar tarafından istenmemeleri kadınlara büyük sorunlar doğurmuştur. Düşük ücretlerle saatlerce çalışmaları, sağlıksız beslenmek zorunda kalmaları, en önemlisi ise eğitim görmedikleri için işverenleri tarafından vasıfsız olarak tabir edilip şiddet görmeleri sebebi ile sıkıntılar çekmişlerdir.³¹⁸

Yurt dışına çalışmaya giden kadınlar, birçok sıkıntıya geçim derdi yüzünden, eşlerini ve ailelerini de yanlarına getirmek istemeleri yüzünden katlanmaktadır. Bu

---

³¹⁵ Kırkıpınar, *a.g.e.*,s,284.

³¹⁶ Genel, *a.g.m.*,s.316

³¹⁷ Zeynep Arabacı, Ergün Hasgöl, Ayşe Sezen Serpen, “*Türkiye’de Kadın Göçmenlik Ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi*”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (06-09 Aralık 2012 1. Kıbrıs Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde Sözel Bildirisi),S:6,2016,s.131.

³¹⁸ Merve Teoman, “*Türk Basınına Göre Türkiye’den Avrupa’ya İşçi Göçü(1961-1974)*”,Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014,s.66-67.

kadınların çoğu, eğitimsiz olmakla beraber, aralarında eğitimli olan hatta dil öğrenen bile bulunmaktadır.³¹⁹

Yurtdışından dönen kadın işçilerin, döndükten sonra yaklaşık yarısının çalışma yaşamından uzak durmak istemesidir. Fakat yine de kadınlar göçten önce, çalışma hayatında daha az etkili iken göçten sonra çalışma hayatına daha fazla katılmışlardır. İşçilerin döndükten sonra da aynı işte çalışmak istedikleri ve meslek değiştirmek istemedikleri önemli bir husustur.³²⁰

Yurt dışına giden, yabancı dil öğrenen, meslek edinen, eğitim alabilen kadınlar geçimlerini sağlayabilecek kadar para biriktirmeye, bir kısmı da yatırım yapmaya çalışmışlardır. Türkiye’de baş gösteren sıkıntılardan dolayı iş sahibi olamayan kadınlar, her ne kadar başka ülkelerde sıkıntılar çekseler bile çeşitli fabrikalarda, işçi, işçi yardımcısı, terzi gibi meslekler öğrenmiştir.³²¹

3.2.Eğitim Alanında Kadınlara İlişkin Haklar

Eğitim, bir insanın kendini geliştirmek, toplum nazarında kendini kanıtlamak ve saygın bir konuma gelmek için her dönemde ihtiyaç duyduğu bir unsurdur. İnsanın davranışları, düşünceleri, hayata bakış açısı, aldığı eğitimle oldukça etkilidir. Her birey kendi bilgi ve becerilerini arttırmak için eğitime ihtiyaç duymaktadır. En önemlisi hayatta bir yere kadar gelebilmek, insanlarla iletişim kurabilmek ve gereksinimlerini karşılamak için okuma yazma öğrenmeye ihtiyaç duymaktadır. Eğitimli bireyler, kendilerine sağladıkları katkılar kadar bir o kadar da yaşadığı toplumun gelişmesine ve büyümesine de katkı sağlamaktadır. İşte bu hususta önemli olan toplumun her kesiminden insanın cinsiyet ayırt etmeksizin bu imkânlardan faydalanmasıdır. Devlet, bireylerin okuma yazma öğrenebilmesi ve meslek sahibi olabilmesi için gerek enstitüler, gerek akşam sanat okulları gerekse örgün eğitimler ve bunun gibi birçok politikalara başvurmuş, eğitim sisteminde önemli adımlar atılmaya çalışılmıştır.

Eğitim alanında yine önemli adımlar atıldığından daha önceki bölümde de bahsedilmişti. Ne yazık ki yapılan çalışmalar, açılan okullar kız çocuklarının okuma

---

³¹⁹ a.g.t.,s.64.

³²⁰Birsen Şahin Kütük, “Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları”, Sosyoloji Konferansları, No: 52 (2015-2),s.621.

³²¹ Teoman,a.g.t.,s.60-61.

yazma öğrenme, eğitim alabilme, bu imkânlardan istedikleri şekilde yararlanabilme gibi olanaklara toplum nazarında hazır görülmediğinden ve bu şartlar altında da kız çocuklarının eğitimine belirli şekillerde müdahalelerde bulunulduğundan, yapılan çalışmalarda amaçlanan başarıya istenildiği şekilde ulaşamamıştı. Açılan enstitüler ve okullar bazı kız ve kadınlara oldukça katkıda bulunsa dahi toplum nazarında iki farklı görüşün olması, kız çocuklarının eğitimine oldukça zarar vermişti. Kız çocukları büyük ölçüde bu imkânlardan faydalanabilmişti, fakat hala istenilen düzeyde bir artış olmamıştı. Kadınların eğitime katılma, okuma yazma öğrenme, okullara gitme, kurslara katılma gibi çabaları ne kadar uğraşılsa da istenilen miktarda değildir.

Eğitim, birey için her şeyden önce gelmelidir. Eğitimsiz bir yere ait olmak, kendini geliştirmek, bir iş sahibi olmak, toplumda kendine yer bulabilmek bile çok zordur. Oysa Türk kadınından beklenen yine Milli Mücadele döneminde gösterdiği üstün başarılarıdır. Türk kadınları Milli Mücadele döneminde kendilerini topluma ispatlamışlar, Mustafa Kemal Paşa sayesinde de toplumda sayılmışlardır. İşte tam böyle bir zamanda yapılması gereken şey bu başarıların, tüm karşı çıkışlara, tüm engellere rağmen devamlılığının sağlanmasıdır.

İsmet İnönü Döneminde ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve köy okulları kapsamında çalışmalar sürdürülmüştür. Okuma yazma kurslarının sayılarının artırılması, Köy okulları ve köy enstitülerinin açılması, ortaokulların sayılarının artırılması, müfredat programlarının yenilenmesi gibi faaliyetlere girişilmiştir. Fakat bu dönem II. Dünya savaşına denk geldiği ve Türkiye'nin de bu savaştan her yönden etkilendiği göz önüne alındığında öğrenci sayısında düşüşler yaşanmıştır. Yükseköğretimde 1946 yılında Üniversiteler hakkında kanun tasarısı³²² hazırlanmış ve kanun çıkarılmıştır. Üniversiteler kanunu ile üniversiteler; fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş, özerkliği ve tüzelkişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleri³²³ olarak tanımlanmış ve siyasi kontrolden çıkarılmış böylece, özerklik kazanmıştır.³²⁴

---

³²²Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, S:3/4089 Y:1, Belge Tarihi:25.04.1946, Yer:110-29-18.

³²³ Üniversiteler Kanunu;

<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/universiteler.htm>_Erişim Tarihi: 15.03.2020.

³²⁴ Giorgetti,Batır,a.g.e.,s.45.

Bu dönem içerisinde, Türkiye uluslararası anlaşmalarda da yer almaktadır. Türkiye 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni onaylan³²⁵ devletlerin arasındadır.³²⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin içerdiği konulardan biri eğitim konusudur. İnsanın eğitim hakkı, bu bildirgenin 26. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bu madde de; “Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.”³²⁷ ibaresi ile herkesin eğitim hakkının olduğunu ve eğitimin zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

Bu ve bundan sonraki dönemlerde de imzalanan anlaşmalar neticesinde Türkiye, cinsiyet eşitliği çerçevesinde kız çocuklarını eğitime dâhil etmeye ve bu hususta okuryazar oranını arttırmaya yönelik politikalar geliştirmiştir. Fakat aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi yapılan çalışmalara rağmen halkın okuma yazma oranında büyük oranda bir artış görülmemiştir.

Tablo.1. 1945-1960 Yılları Arasında Kadınların Okuma Yazma Durumları³²⁸

Tablo 1.1945-1960 yılları Arasında Kadınların Okuma Yazma Durumları

Yıllar	Toplam Nüfus	Kadın Nüfusu	Okur-Yazar Olan(K) %	Erkek Nüfusu	Okur-Yazar Olan(E) %
1945	15.166.911	7.601.594	16.84	7.565.317	43.67
1950	17.856.865	8.912.793	19.35	8.944.072	45.34
1955	19.366.996	9.547.428	25.52	9.819.568	55.79
1960	22.542.016	11.050.832	24.83	11.491.184	53.59

³²⁵Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,(BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, Karar Sayısı:3, Belge Tarihi:06.04.1949, Yer:119-30-20, Dosya EK:76-1275.

³²⁶Kevser Özeydincik, “*Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim*”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, yıl:14 S:3,2014,s.96-97.

³²⁷ Aykut Polatoğlu, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi C:I, S.1, Nisan/April 2008,s.10.

³²⁸ Ulviye Özer, “*Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını’nın Eğitimi*”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C:X, S.1,1995,s.2

Cumhuriyet'in ilanının ardından bilindiği üzere din konusu, çağdaşlaşmanın önüne geçmemesi ve inkılapların kalıcı olması sebebiyle geri planda tutulmuştu. Özellikle eğitim ve sosyal alanda daha çağdaş tarzda bir yol çizilmişti. Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın vefatının ardından sosyal alanda partilerin, özellikle köylü halkın sempatisini kazanmak için tekrar dini konuların üzerinde durduğunu hatta toplumdaki bu gruplara sıcak davranışlarına temas edilmişti. İşte eğitim alanında da Cumhuriyet'in ilk kurulduğu dönemde dini konuların arka planda tutulmasının ardından, özellikle Çok Partili Hayata geçiş ile birlikte eğitim alanında da tekrar dini konulara dönüşler meydana gelmiştir.³²⁹Bunun yanı sıra; Demokrat Parti Dönemi içerisinde kültür politikalarına büyük önem verilmiştir.1939 yılında Devlet Konservatuarları Kanunu çıkarılmış,1951 yılında Opera kendi orkestrasını kurmuştur. 1950 yılında radyo Ankara, İstanbul ve İzmir'de yayın yapmaya başlamış, batılı tarzda müzikler çalınmaya başlamıştır.³³⁰ Resim, heykel, sinema gibi faaliyetlerde de ABD ile kurulan ilişkilerin sonucunda şekillenmiştir.³³¹

II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu sıkıntılardan kurtulmanın yolunun özellikle ahlaki değerler ışığında, komünizm ve Sovyet tehlikesine karşı en önemli gücün dini değerler olduğunun öne sürülmesidir.³³² Demokrat Partinin ekonomi, din ve din eğitimi politikalarının halk nezdinde ilgi görmeye başlaması hatta DP'nin katılmış olduğu ilk seçimlerde bile 62 milletvekili ile Meclise girmeyi başarması ile beraber, CHP tarafından da dini açıdan bazı yaklaşımlar yapılmasına neden olmuştur.³³³

Özellikle halkın çocuklarına din dersi verilmesi taleplerine karşılık, okullarda dini eğitimin verilmesi önerisi kurultayda görüşüldükten sonra ilkokullarda isteğe bağlı olarak din dersi verilmesi karara bağlanmıştır. Daha sonra ise Kuran kursları ve imam hatip liseleri açılmıştır.

Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte, 29 Mayıs 1950 yılında Mecliste Adnan Menderes'in okuduğu Demokrat Parti programında bahsedilen konuyu özetinde sol cereyanlara karşı; inkılapların korunması hususunda üzerinde durulacak meselenin,

---

³²⁹ Armağanı, a.g.e., s.495.

³³⁰ Çatalbaş, Koç, a.g.m., s.229.

³³¹ a.g.m., s.228.

³³² Yaşar Nuri Öztürk, *Allah İle Aldatmak*, 2008, aktaran, Eyüp Şimşek, *Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960)*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S:49, 2013, s.396.

³³³ Şimşek, a.g.m., s.396.

memleketi içinden yıkacak aşırı sol kesimlerin ortadan kaldırılması konusudur. Bu hususta her türlü önlemlerin alınacağı, bugün aşırı sol kesimlerin, yıkıcı cereyanların aletleri oldukları, sol kesimlerin yayınladıkları eserlerden memleketi korumanın gerekliliğinden bahsetmiş ve laiklik ve din konusunda şu şekilde devam etmiştir;

*“İrticai tahrike asla müsaade etmemekle beraber din ve vicdan hürriyetinin icablarına riayet edeceğiz. Hakiki laikliğin manasını biz böyle anlamaktayız. Programımızda da sarahatten ifade edildiği gibi hakiki lâikliği dinin devlet siyasetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması şeklinde anlıyoruz. Bu itibarla gerek din dersleri meselesinde gerekse din adamlarını yetiştirecek yüksek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icabeden tedbirleri süratle ittihaz etmek kararındayız ”*³³⁴

Beşinci Milli Eğitim Şurasında Tefvik İleri, din dersi verenlerde sorun olduğunu, öğretmenlerin öğrencilik yıllarında din eğitimi alamamış olmalarının bir eksiklik olduğu bu yüzden öğretmen okullarına zorunlu din dersini konulduğunu söylemiştir.³³⁵

İlk olarak; okul öncesi eğitim olarak adlandırılan eğitim; 0-6 yaş grubu arasındaki çocukların kültürel ve ahlaki değerlere sahip olması ve ilköğretime zemin hazırlaması açısından aldığı eğitimdir. İlk olarak ailede başlayan bu eğitimin belirli yıllar arasında okullarda devam edebilmesi için devletin destek sağlaması konusuna dönemin iktidar partisi tarafından pek önem verilmemiş ve bu iş için yapılması gereken takviyenin özel sektörün eliyle gerçekleşmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Ancak 1953 yılına gelindiğinde okul öncesi eğitim üzerinde durulabilmiş ve bir rapor hazırlanarak, bu okulların ihtiyaçlarını, eğitime katkılarını ve öğretmen yetiştirmek için yabancı ülkelere kişiler gönderilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur 1950-1960 yılları arasında DP döneminde okul öncesi eğitim konusunda büyük bir gelişme olmamış, devlet eliyle okul açılmamış, özel okul sayısı 66'yı geçememiş ve öğrenci sayılarında artışlar görülse de bu sayı hiçbir zaman yeterli olmamıştır.³³⁶

Demokrat Parti Döneminde, okulların yaygınlaştırılması, meslek eğitimleri gibi konular üzerinde durulmuş ve bunun için bütçeler ayrılmaya çalışılmıştır. Demokrat parti döneminde özellikle ilköğretim konusunda özel önem verilmiş ve ilköğretimler tüm köylere ulaştırılmaya çalışılmıştır. İlköğretim; Bilindiği gibi çocukların 6 yaşından sonra başladığı, eğitim hayatının ilk basamağıdır. Bütün eğitimlerin başı olduğundan,

³³⁴ Zafer Gazetesi 31 Mayıs 1950,s.2.

³³⁵ Çatalbaş,a.g.t.,s.62.

³³⁶ Taşdöven, a.g.t.,s.56,57.

ilkokul eğitimine verilen önemde oldukça büyüktür. Devlet ilköğretimi zorunlu kılarak her öğrencinin bu eğitimi almasını şart koşturmuştur. İlköğretim eğitimi sırasında öğrenciler okuma yazma öğrendiği için de devleti yöneten sistemin ve diğer partilerin en önem verdiği konulardan biridir. İlköğretimin yaygınlaştırılması, daha çok çocukların eğitimden faydalanması için okullara uzak köylere, okullar açılması tüm hükümetlerin ortak düşüncesinin ürünüdür. İlköğretim aşamasındaki çocuklara laikliğin benimsetilmesi, cumhuriyetin öğretilmesi her zaman için oldukça önem tutmuştur.³³⁷

Demokrat Parti ortaöğretim konusuna da oldukça önem vermiş, yabancı uzman raporları doğrultusunda eğitimi şekillendirmeye çalışmıştır.³³⁸ 1953-1954 yılında çok amaçlı ortaokul uygulamasına başlatılmış, ilk denemesi Bursa, Muş ve Nevşehir de olmuştur.³³⁹ İkinci Dünya savaşıdan sonra, dil bilen insana olan ihtiyaç arttığından tüm dersleri yabancı dille yapan kurumlar kurulmuş ve bu kurumlar, 1975 yılında Anadolu Lisesi ismini almıştır.³⁴⁰

Demokrat Partinin henüz iktidar değilken, CHP döneminde köylerdeki okulların yapımında köylünün çalışması konusunda yer alan uygulamalardan rahatsızlık duyduğunu ve köylü halkın yapmış olduğu okulların usta ellerden çıkmadığı için dayanıksız olduğunu belirtmiştir. Bu binalarının masraflarının köylüye yük olduğu ileri sürmüştü, yoksul halka yükletilen bu sorumluluğun ağırlığından sık sık bahsetmiş ve bu uygulamalara kendi iktidarı sırasında da son vermişti.³⁴¹

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Meclis konuşmasında bunu şu sözlerle ifade etmiştir;

“1944’den 1950’ye kadar yapılan 6.287 okulun tutarı 94 milyon edeceğine ve 1947 - 1950 yılları arasında bu işler için bütçeye ceman 34 milyon lira kopmuş olduğuna göre bu okul binalarının köylüye asgari 60 milyon liraya mal olduğu iddia edilebilir. Köylünün iş mevsimlerinde mecburen okul inşaatında çalışmalarından dolayı istihsal bakımından uğradığı zararlar hesaba katılırsa bu rakam elbette ki, çok artacaktır. İşin asıl feciati.. Türk milletine bu kadar büyük külfetlere mal olan bu

---

³³⁷ Taşdöven,a.g.t.,s.57.

³³⁸ Zafer, 16 Şubat 1954, aktaran, Çatalbaş, a.g.t.,s.64.

³³⁹Fehmi Yavuz, Din Eğitimi, aktaran, Çatalbaş,a.g.t.,s.64.

³⁴⁰ Akyüz, s.354, aktaran, Çatalbaş, a.g.t.,s.64-65.

³⁴¹ Taşdöven,a.g.t.,s.55.

binaların büyük bir kısmı maalesef istifade edilemeyecek durumdadırlar. Manen kaç mal olduğunu ise hepiniz ve bütün Türk milleti çok iyi bilmektedir."³⁴²

1950-1951 yılları arasında Türkiye'de kurulan köy okullarına ve harcanan toplam miktara bakmak gerekirse;

Açılan köy okulları; Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Çoruh, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, İçel, Isparta, İzmir Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin Maraş, Muğla, Muş, Niğde, Ordu Rize, Samsun Sinop, Seyhan, Siirt, Sivas, Tokat, Tekirdağ, Trabzon, Tunceli, Urfa, Van, Yozgat Zonguldak olmak üzere toplam 570 adettir. Toplam yapılan masraf 8.007.356 TL şeklindedir.³⁴³

DP döneminde 5-14 Şubat 1953 Tarihinde Beşinci Milli Eğitim Şurası 10 gün süren bir toplantı düzenlemiş ve bu toplantıya Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri önderlik etmiştir. Bu toplantının ana konusu ilköğretimlerdir.³⁴⁴

İlköğretim okullarının sayısının yeterli olmaması bu konunun üzerinde durulması gerektiğinin önemli bir nedenidir. Bakan Tevfik İleri, 26 Aralık 1952 tarihinde Mecliste yaptığı bir konuşmada ülkedeki 33.094 köyün 18.386'nda hâlâ okul olmadığını belirterek en kısa zamanda bu köylere okul yapmak istediklerini ve bu köyleri öğretmene kavuşturmak istediklerini söylemiştir.³⁴⁵

Köylere okul yapımının yanı sıra köy çocuklarının eğitime ne derece katıldığı asıl önemli konudur. 1950-1951 yılları arasında okula başlayan çocuk sayısı ile okula devam eden çocuk sayısı yarıya yarı ya düşmektedir. Okul çağındaki çocukların çok azı eğitimine devam etmekte, çoğu ilkokuldan sonra tahsiline devam etmemektedir. Özellikle örnek verilmek istenirse, Wofford bunu şu şekilde özetlemiştir;

³⁴² TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, C: XVIII, Top. 3, 22. Birleşim, s. 436-448.

³⁴³ Kate V. Wofford, Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor, (çeviri: Fatma Varış), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1952, S. 19-20.

³⁴⁴ Sait Dinç, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şurası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953), Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, 2008, s. 2-3.

³⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, C: XVIII, Top. 3, 22. Birleşim, s. 440.

*Geçenlerde Türk eğitim ve öğretimi üzerinde tetkikler yapan bir şahıs bu vakıalar üzerinde durarak şöyle söylemiştir: 100 ilkokul öğrencisinden ancak 8'i ortaokula devam etmektedir. 100 ortaokul öğrencisinden sadece 28'i liseye gidebilmekte ve 100 lise öğrencisinden 86'sı yüksek tahsile devam edebilmektedir. Bu Türk maarif sisteminde esas meselenin ilkokulla ortaokul arasında olduğunu göstermektedir. Çocuk ortaokula girdiği takdirde eğitime devam etme imkânı fazlalaşmaktadır. Bir defa liseye girince onun yüksekokula devam etme ihtimali hemen hemen kesinleşmiştir.*³⁴⁶

Yapılan çalışmalara rağmen okullara kayıt olan çocukların mezun olamadığı görülmüştür. İstatiksel veriler ışığında 1950 yılından 1962 yılına kadar ki süre içerisinde mezun olan erkek çocuklarının sayısı kız çocuklarının sayısının neredeyse iki katıdır.³⁴⁷

Bunun nedeni olarak, kız çocuklarının okula gönderilmemesi (ailenin eğitimin önemi konusunda bilinçli olmamasından dolayı çocukları okula gönderme konusunda esnek davranması), toplumda hâkim olan zihniyet, kız çocuklarına ev içerisinde yapılacak işlerin sorumluluklarının yüklenmesi gibi türlü nedenlerden ileri gelmektedir. Özellikle savaş sonrasında ve bunu takip eden dönemlerde ailelerin çocuklarını okula gönderememesinin nedenlerinden biri de ekonomik sıkıntılardır. Çok nüfuslu bir ailede birden fazla çocuk bulunmaktaysa ve okula giden erkek çocuklar olmakta ve kız çocuklarının eğitim hayatı bu şekilde son bulmaktadır. Kız çocukları evlenerek hayatını idame ettirebilir, düşüncesi ile kız çocukları eğitimden mahrum bırakılmıştır.³⁴⁸

1942-1962 yılları arasında kız çocuklarının okullaşması sorunun önündeki engellerin nedenlerini kapsayan bir araştırmada sözlü tarih ile elde edilen verilere bakıldığında; kız çocuklarının evde annesine yardımcı olarak görülmesinin okula gitmesinden daha önemli görülmesi başta gelmektedir. Annesini kaybeden kişilerin evdeki kardeşine bakmak zorunda olduğu için okula gidememesi, köylerde ilkokul bulunmaması, anne ve babaların kız çocuklarını gözleri önünde tutmak istemesi, çocuklarının haklarında çıkabilecek dedikodulardan tedirgin olmaları gibi sonuçlara ulaşılmıştır.³⁴⁹ Bunun yanı sıra kentli, varlıklı ailelerin kızları en iyi okullarda

³⁴⁶ Wofford, a.g.e.,s.24-26.

³⁴⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler,1923-2009,s.62, <http://www.antakyatso.org.tr/dokumanlar/istatistik%20gostergeler.pdf> , Erişim Tarihi: 20.03.2020.

³⁴⁸ Meliha Köse, “Türkiye’de 1942-1962 Yılları Arası Kız Çocukların Okullaşması Sorununun Günümüzle Karşılaştırılması”, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi C:V, S.1, Şubat 2016,s39.

³⁴⁹ a.g.m.,s.44.

yükseköğrenimlerini tamamlamışlar, işçi-köylü ve orta sınıfın kızları, genellikle, ilkokul ile lise arası bir mezuniyetle yetinmek zorunda kalmışlardır.³⁵⁰

Her birey eğitim hakkına sahiptir. Çocukların devletin eğitim alanında sunduğu haklardan yararlanmak, eğitim almak, çocuğun hayatı için en önemli hakkıdır. Bu tüm gelişmiş uluslar ve devletler açısından mühim bir konudur. Bu sebeple uluslararası şartlarda kabul edilen yasalar da hep bu yönde olmaktadır;

20 Kasım 1959 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirisine paralel olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi ilan edilmiş, bu doğrultuda Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmıştır. Bu bildiri, 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu bildiride;

“İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Orta dereceli öğrenime devam etmeyenlerin, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar, ilköğrenimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için teknik, tarımsal bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurslardan çocukların yararlanması için Millî Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar işbirliği yapmakla yükümlüdür.” şeklinde yer alan maddelerle her Türk çocuğuna cinsiyet ayrımı yapmaksızın eğitim konusunda haklar tanımaktadır.³⁵¹

14 Aralık 1960 yılı Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından kabul edilen, “Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi'nin” 4. maddesinde eğitimle ilgili maddeler yer almaktadır. İlköğretimi ücretsiz ve zorunlu olarak uygulamak, ortaöğretimi değişik biçimleriyle genellikle herkesin yararlanabileceği ve erişebileceği şekilde gerçekleştirmek gerekliliğinden bahsetmektedir. Bunların yanı sıra yükseköğrenimi bireysel yetenek temelinde herkesin eşit olarak erişebileceği şekilde gerçekleştirmek gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Kanunla öngörülmüş okula gitme yükümlülüğüne herkesçe uyulmasını temin etmeye çalışmak, aynı düzeydeki tüm kamu eğitim kurumlarında eğitim standartlarının ve yine sağlanan eğitimin niteliğine ilişkin koşulların eş değer olmasını güvence altına almanın öneminden bahsedilmektedir. İlköğretim eğitimi görmemiş ya da ilköğretim eğitiminin tümünü tamamlamamış kimselerin eğitilmesini ve bu kişilerin kişisel yeteneklerine göre eğitimlerini sürdürebilmelerini uygun yöntemlerle teşvik etmeye ve artırmaya, öğretim mesleği için ayrımcılık gözetmeksizin eğitim olanağı

³⁵⁰Altındal,a.g.e.,s.171.

³⁵¹Sevil Lale Kurt, “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler Ve Türkiye Uygulaması”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, S:36, Ocak-Haziran 2016,s.105-106.

sağlamaya yönelik bir ulusal politika belirlemeyi, geliştirmeyi ve uygulamayı taahhüt ederler.”³⁵² maddesiyle eğitim konusu üzerinde durulmuştur.

Dönemin anayasası olan 1961 Anayasası’nda hem din eğitimi konusuna hem de çağdaş eğitim konusunda maddelere yer verilmiştir.

*Din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğini ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Kimse devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa dini kurallara dayandırma ve siyasi veya siyasi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayıların şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.*³⁵³ ibaresiyle insanların dini duygularını kullanarak gerçekleştirilecek her türlü eylem ve girişimleri engellemiştir.

Çağdaş bir eğitim hakkında ise anayasanın şu maddelerinde yer verilmiştir: *Eğitim ve öğretim devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.*³⁵⁴ *Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyacını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yükseköğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.*³⁵⁵

1976 yılında, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 13. maddesinde; “*Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşır.*”³⁵⁶ şeklinde herkese eğitim hakkını zorunlu kılmaktadır.

1970’de eğitim içerisinde 2 milyona yakın kız öğrenci yer almaktadır. Ortaokullarda aynı yıllarda rakamlar 1128’den 200 bine ulaşmıştır. Liselerde 1923’ de

³⁵²Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme’nin (Convention against Discrimination in Education) orijinal metni için bkz. http://www.unesco.org/education/pdf/DISCRIM_E.PDF aktaran, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/675_1.pdf , Erişim Tarihi: 18.03.2020.

³⁵³1961 Anayasası, Düstur No: 4 Tertip 1-2, Kanun No: 334, Madde.19, s.2930 <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> , Erişim Tarihi:22.03.2020.

³⁵⁴ 1961 anayasası, madde.21.

³⁵⁵ 1961 Anayasası, madde.50.

³⁵⁶Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, BM Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe giriş: 3 Ocak 1976: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf , Erişim Tarihi: 22.04.2020

sadece 166 kız öğrenci varken 1970’de 64 bine yükselmiştir. Üniversiteye gelince 1923’de 168 olan kız öğrenci sayısı, 1970’de 16 bine yükselmiştir.³⁵⁷

Türkiye’nin imzalamış olduğu anlaşmalar da kızların eğitim hakkını kullanabilmesi adına görüldüğü üzerine bir sürü madde yer almaktadır. Bu anlaşmalar neticesine kadınların topluma kazandırılması, eğitim hakkını kullanabilmesi, okuma yazma öğrenebilmesi ve bunu neticesinde çalışma alanında yer alabilmesi açısından önemli ilerlemeler meydana gelmiştir

3.3.Hukuki Alanda Kadınlara İlişkin Haklar

Cumhuriyet’in ilanının ardından 1926 yılında Medeni Kanun ile yapılan değişiklikleri neticesinde Türk kadını birçok konuda olmak üzere özellikle aile içi ve evlilik hususunda bazı haklar elde etmiştir. Miras hakkı, boşanma, velayet hakkı gibi haklar bunlardan bazılarıdır. Elbette ki bu hakları Türk kadınları toplum baskısından sıyrılabilirdiği ve Türk anayasalarındaki ve hukuk sistemindeki haklarını bildiği sürece kullanabilmiştir. Bunun yanı sıra hukuki olarak kadınlara tanınan haklar, uluslararası anlaşmaların Türkiye tarafından kabul edilmesi ve kullanılmasın ile sağlanmıştır.

Kadınlara sağlanan hukuki haklar, gerek eğitim gerek siyaset, gerek ekonomik, gerekse toplumsal alanlarda gerçekleşmiştir. İlk olarak 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanuna ilk kısımda değinilmişti. Bu kısımda ise 1946 sonrasındaki dönemdeki gelişmeler, kadınlara sağlanan haklar ve kadınların bu hakları ne derecede kullanabildiği, Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreç içerisinde, özellikle çok partili yaşam ve sonrasında 1980 yılına kadar olan süreç içerisindeki gelişmelere bu kısımda değinilmiştir.

Bilindiği gibi Cumhuriyet’in ilanıyla beraber Atatürk kadın haklarına oldukça önem vermiş ve kadınların her alanda topluma kazandırılması için çalışmalar başlatmıştır. Henüz dünyada kadın hakları konusunda herhangi bir çalışma bile olmadan, Türkiye’de kadınların Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile laik şekilde bir eğitim hakkı, Medeni Kanunla hukuki hakları, seçme ve seçilme hakkıyla siyasi hakları mevcuttu.

---

³⁵⁷ Kayadibi,*a.g.m.*,s.24.

Çok partili yaşama geçiş sürecinde kadın “demokratikleşmenin sembolü” olmaktan çıkarılmış ve kadın sorunu Türkiye’de fark edilmez bir hal almıştı. Bunun acı yanı ise kadınlara karşı yapılan tutucu hareketlerin demokrasinin gereği olarak dile getirilmesi olmuştur. 1960’larda Türkiye’de gelişmeye başlayan endüstri, köyden kente olan göç ve bunun bir getirisi olan kentleşme, sosyal devlet anlayışı, kadınların eğitim almaları sonucunda yaşanan bilinçlenme, toplum içerisinde ve aile yapılarında değişimlere yol açmıştı.³⁵⁸ Böyle bir durum neticesinde de uluslararası çalışmalarla belirlenen kadın-erkek eşitliği, Türkiye şartlarında yetersizdi. Yapılması gereken şey ayrımcılığa son verilmesi ve bunun içinde devlet politikalarının uygulanmasıydı. Diğer uluslarda olan gelişmeler özellikle akademisyenler tarafından yakından takip edilmekteydi ve kadınların bilinçlenmesi, devletin bunun için ne derece çalıştığı sorgulanmaya başlamıştı. Dönemin anayasasında Türkiye demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğuna ve demokrasi de eşitliği beraberinde getirdiğine göre, cinsiyet eşitliğini de savunmaktaydı.³⁵⁹

Kadınlara verilen hakların ne derece kullanıldığına bakıldığında, genel olarak ülkemiz sınırları içerisinde bu hakların çok fazla kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Elbette ki hukuksal olarak kazanılan haklar, anayasa ve kanunlar çerçevesinde korunmaktadır fakat kadınların bu hakları uygulayabilmeleri, toplumun bunu kabul etmesi çok uzun zamanlara mal olmuştur. 1946 ve 1960 yılları arasında bilindiği üzere toplum nazarında geçmişe, geçmişin düşünce ve inanış kalıplarına geri dönüş baş göstermiştir. Bu durum neticesinde kadınların toplumda etkileri azalmıştır.

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler komisyonu, 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini kabul etmiş, Türkiye ise 1949 tarihinde bu beyannameyi onaylamıştır.³⁶⁰ 1950 yılında Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi, Avrupa Konseyine üye devletler tarafından, 1954 yılında ise Türkiye tarafından imzalanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Aralık 1952 tarihinde “Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme” imzalamışlardır. 12 Ocak 1954 yılında ise Türkiye bu

---

³⁵⁸Ülker Gürkan, “*Türk Devleti ve Kadına Yönelik Hukuk Politikası*”, (ed. Oya Çiftçi), *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı Bildirileri*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara,1998,s.15-18.

³⁵⁹Gürkan,a.g.e.,s.15.

³⁶⁰ Rona Aybay, *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 113,2006, Ankara, s.5-8.

sözleşmeye katılmış ve 25 Mayıs 1959 tarihinde ise onaylanmıştır.³⁶¹ Böylelikle Türkiye’de kadınların seçme ve seçilmek için her türlü siyasi oluşumun içerisinde yer alması ve herhangi bir ayırım gözetmeksizin erkeklerle aynı kamu görevlerinde yer almaları kabul edilmiştir.

1957 yılında Evli Kadınların Tabiiyetine İlişkin Sözleşme BM tarafından kabul edildikten sonra 1975 yılında Türkiye’de Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun³⁶² kabul edilip, Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. Böylece evlilik ile ilgili düzenlemelere gidilmiştir.

1945 sonrasında başlayan çok partili süreç içerisinde döneminde hükümetin insan ve hakları ile uyuşmayan uygulamaları ve demokrasiye aykırı davranıldığı gerekçeleri ile 1960 yılında bir askeri darbe meydana gelmiştir. Bu askeri darbe sonucunda 1924 Anayasası yürürlükten kaldırılmıştır. Bu dönem içerisinde demokrasi çerçevesinde azınlıkların hak ve özgürlüklerinin korunması üzerinde durulan bir husus olmuştur.³⁶³

1961 Anayasası hazırlanırken Türkiye İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden yararlanmıştır.

3.3.1. 1961 Anayasası ve Kadın Hakları

Sosyal hak ve ödevlerin, sistematik olarak ilk kez 1961 Anayasası’nda düzenlenmiş olması bu anayasanın önemli bir özelliğidir. 1924 Teşkilât-ı Esasîye Kanunu göre, temel hak ve özgürlüklere daha geniş bir yer verilmiştir, ayrıca 1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmasını oldukça güvenceli bir sisteme bağlamıştır.³⁶⁴

³⁶¹ BM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/133-135.pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2020.

³⁶² Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Resmi Gazete İle Yayımlı; 4.5. 1975 - Sayı: 522.

³⁶³ Gözler, 2000: 57-61; Kapani, 1981: 112-115; Mumcu, 1992, aktaran Ali Kuyaskil, “*Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişim*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:VI, S:11, 2009, s.343.

³⁶⁴ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000, s.86.

1961 Anayasası ile özgürlükler çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve yasama organının özgürlüklerinden ziyade yapamayacağı şeyleri de belirtilerek, kanun koyucunun özgürlüklerin düzenlenmesindeki takdir yetkisi daraltılmış ve onun aşamayacağı bazı kayıtlar getirilmiştir.³⁶⁵

1961 Anayasası'nda "kadın hakları" konusuna direkt yer verilmemekle birlikte insan hakları konusu üzerinde durulmuştur. Bu anayasa direkt kişinin hak ve hürriyetlerini esas almıştır. 1961 Anayasası'nın Birinci Bölümünde, "Temel Hakların Niteliği ve Korunması" başlığı altındaki kısımda, 10.maddede; "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir."³⁶⁶ şeklinde yer alan madde ile siyasi iktidarda olan kişilerin hiçbir şekilde bu haklara kendi arzusu için, müdahale edemeyeceği vurgulanmıştır.

1961 Anayasası'nda devletin temel nitelikleri arasında, "insan haklarına dayanan devlet" ifadesi yer almış, halkın hak ve hürriyetlerini, devletin koruma altına alması zorunluluğu üzerinde durulmuştur.³⁶⁷

12. maddede: "Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir."³⁶⁸ ibaresi ile cinsiyet ayrımı yapılmadan kadın ve erkeğin hukuk önünde eşit olduğu kesin ve açık bir şekilde anayasada yer almıştır.

Toplumda bireylerin sosyal hakları, aile içerisindeki konumları, iktisadi hakları ve çalışma yaşamında yer almalarındaki hakları ve ödevleri anayasada açık bir şekilde dile getirilmiştir.

Anayasanın 35. maddesinde; "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar."³⁶⁹ şeklinde yer alan maddeyle kadının anne olması, annenin ve evladının korunması, ailenin korunması hususunda devletin görevinden bahsedilmiştir.

---

³⁶⁵ Kemal Başlar, *İnsan Hakları Ders Notları*, 2012-2015, s.5.

³⁶⁶ TBMM 1961 Anayasası, Madde.10.

³⁶⁷ Gülçin Erokşal Gülger, "Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Uygulamalarıyla İlgili Bir Değerlendirme", *Yasama Dergisi*, S:31, 2015, s.34.

³⁶⁸ 1961 Anayasası, mad.12.

³⁶⁹ 1961 Anayasası, mad.35.

36. maddede: “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.”³⁷⁰ ibaresiyle kadın erkek ayrımı yapılmadan herkesin bu hakka sahip olduğu vurgulanmıştır.

Çalışma hayatı konusunda da; 40. maddede: Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.”³⁷¹ ibaresi ile çalışma hayatına düzenlemeler getirmiş ve “Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.”³⁷² 42. maddesi ile çalışmanın kadın erkek ayırmadan herkesin hakkı olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca çalışma şartları hususunda da yine anayasanın 43. maddesinde “kimse yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz”³⁷³ maddesi ile insanların zorla, kendisinin başarabileceğinden daha çok ve zorlu işlerde çalıştırılmayacağından bahsetmiştir. Böylece çalışma hayatı da 1961 Anayasası ile koruma altına alınmıştır.

1961 Anayasasının eğitim ve öğretim ile ilgili olan 50. maddesinde, “Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okulları parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yükseköğretim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.”³⁷⁴ maddesinde kız çocuklarının erkek çocukları gibi eğitim almasının zorunluluğundan, devlet gözetimi ile eğitim ve öğretimin yapılacağı hatta devletin eğitim öğretim ihtiyaçlarını karşılayacağını belirtmiş, eğitimin önemine vurgu yapılmıştır.

Eğitim Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin her alanında en önemli meselelerden biri olmuştur. Kızların eğitimi, okuma yazma oranları, köy okulları, mesleki eğitim okulları gibi konular her zaman için devletin üzerinde durduğu önemli bir konudur.

3.3.2. Feminist Hareketler

Feminizm, kökeninde Latince’ de kadın manasına gelen “*femine*” kelimesinden türemiştir. Feminizm, kadınların sadece kadın oldukları için karşı karşıya kaldıkları zorluklar, baskı ve ezilmişlikle ilişkisini inceleyen, sınıf, ırk, ulus, din, dil vs. unsurlarda kadınların yaşadığı sorunları ele alan bir bilim alanı olarak

---

³⁷⁰1961 Anayasası, mad.36.

³⁷¹1961 Anayasası, mad.40.

³⁷²1961 Anayasası, mad.42.

³⁷³1961 Anayasası, mad.43.

³⁷⁴1961 Anayasası, mad.50.

değerlendirilmektedir. Feminizm, kadın-erkek ayrımcılığına karşı durarak, karşı cinler arasında hür türlü ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ve toplumsal eşitliği savunan bir yaklaşımdır. Bununla birlikte feminizm; felsefe, sosyoloji, politika ve etik alanlarından meydana gelmektedir. Genellikle feminizmin temel hedefini; kadının özgürlüğü ve temel hakları oluşturmaktadır, bununla beraber ataerkil yapıların ve olguların ortadan kaldırılması gibi konular da temelinde yer alır. Feminizm tarihsel dalga süreçleri I. II. ve III. feminist dalga olarak adlandırılmaktadır.³⁷⁵

1960'lı yıllardan itibaren dünya kamuoyunda kadın konusu yankılar uyandırmaya başlamıştır. Batı'da ki ikinci büyük feminist dalga 1960'lı yılların sonlarına doğru bir hareketlilik göstermiştir. Kadınların erkeklerle yasalar yoluyla eşit haklara sahip olmasından ziyade toplumdaki ataerkil düzen, toplum içerisinde kadından farklı bir yaşam stili beklemektedir. Kadınlara yasalar ile sağlanan haklarını sosyal hayat içerisinde toplumun gelenekçi yaşam tarzı sebebiyle kullanamamışlardır. Batı'da kadınlar seslerini duyurmak için dernekler kurmuşlardır.³⁷⁶

Bunlardan biri 1966 yılında ABD'de kurulan NOW (National Organisation of Women)-Ulusal Kadın Örgütüdür. Bu örgüt kadının insan haklarına vurgu yaparak, kadının çalışma yaşamına dâhil olmasına, ücret eşitliğine, medyaya yansıyan cinsiyetçi söylemlere, aile hukukuna değinerek bunları kadınlar açısından olumlu hale getirilmesini talep eder.³⁷⁷

Avrupa'da cinsler arası ayrımcılığa karşı mücadele edebilmek için, çeşitli örgütler kurulmuş ve dergiler yayınlanmıştır. Üniversitelerde “Kadın Çalışmaları” bölümleri ve “Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri” açılmıştır. Kadınlar, kadın imajını çeşitli alanlarda değiştirmeye çalışmışlar, üniversitelerde görevli akademisyenler de bu oluşumlara destek vererek, cinsiyetçi grupların düşüncelerini ve şifrelerini ortaya çıkarmışlardır. Bu düşünce sisteminin benimsediği durum: kadınların ev içi ile sınırlı kalması ve ev içerisinde herhangi bir ücret veya geliri olmadan emeğinin kullanılmasının desteklendiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.³⁷⁸

---

³⁷⁵Gün Taş, “*Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri*” Akademik Hassasiyetler,2016,s.165.

³⁷⁶ Andree Michel, *Feminizm*. Çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul,1993,s.108-109.

³⁷⁷ gös.yer.

³⁷⁸ Hale Kolay, “*Kadın Hareketlerinin Talepleri ve Kazanımları*”, EMO Kadın Bülteni Dergisi, S.3, Nisan 2015, s.9.

Bunun sonucunda 1975 yılı Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Kadınlar Yılı olarak kutlanmaya başlanmıştır.³⁷⁹

3.3.2.1.Feminist Hareketlerin Türkiye’ye Yansıması

1961 Anayasası’nın ardından, anayasa içerisinde bulunan “hak ve özgürlükler” kısmı halkta belirli alanlarda çözümlere ve bozulmalara yol açmıştı. 1968 yılında yaşanan bir sürü olay, toplum içerisinde karışıklıklara neden olmaktaydı. Dış güçlerin kapitalist etkileri, Avrupa’da yaşanan olaylar, Türkiye içerisinde taklit ediliyor ve üniversite öğrencilerinin çıkardığı olayların ardı arkası kesilmiyordu. Şehirlerde bombalar patlıyor ve fakülteler baskına uğruyordu.³⁸⁰ Bu olayların sonucunda 12 Mart 1971 askeri darbesi yaşandı.

Böyle bir durum içerisinde kadın hareketi de yükselen politik hareketlilik içerisinde güçlenmeye başlamıştır. Sol hareketin güçlenmesi, ardından sol hareket içerisinde ayrışmaların yaşanması, 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı dolayısıyla Kıbrıs’a asker çıkarılması, koalisyon hükümetinin istifası, sağ partilerin birleşmesi, büyüyen işçi hareketleri gibi birçok durum sonucunda örgütlenmenin arttığı bir dönem içerisinde kadınlar, partilerde, sendikalarda, meslek kuruluşlarında, odalarda ve derneklerde siyasete katılmaya başladılar.³⁸¹

Türkiye’de ikinci dalga feminist hareketleri de Batıdan çevirileri yapılan kadın hakları hakkında yazılan eserlerle yükselişe geçmiştir.

1940-1950 arası dönemde Kadın Hakları Koruma Derneği, Türk Kadınları Kültür Derneği, Türk Anneler Derneği gibi çeşitli dernekler, 1976 yılında Türk Kadın Dernekleri Federasyonu çatısı altında buluşmuş, kuruluş amaçlarını da “Laiklik ve Demokratik Cumhuriyet’e sahip çıkmak” olarak belirlemişlerdir.³⁸²

Türk Kadın Dernekleri Federasyonu, amaçlarını kadınların sosyal, siyasal, kültürel alanda kendilerini geliştirmek, kadın emeğini değerlendirmek, kadınlar

³⁷⁹Kaypak, Kahraman, a.g.m., s.298-315.

³⁸⁰Sinan Demirtürk, “1960–1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikler”, 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, C:IV, S:12,2015,s.156-157.

³⁸¹Birsen Talay Keşoğlu, “1970’lerin En Kitlesele Kadın örgütü: İlerici Kadınlar Derneği”, Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar, S.12,2010,s.62.

³⁸²Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen vd. *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*, Yazar: Feyda Sayan Cengiz, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2014,s.112-113.

arasında siyasal, dostluk, kültür sanat ve sosyal alanda işbirliği sağlamak, annelerin eğitilmesini sağlamak, imkânı olmayan üniversite öğrencilerinin eğitimine destek vermek şeklinde belirtmişleridir.³⁸³

1940-1950’li yıllarda ağırlıklı olarak Kemalizm ve Laiklik üzerine kurulan dernekler, 1960-1970’li yıllara gelindiğinde, dönemin sol düşünce etkisi ve anayasanın tanımış olduğu hak ve hürriyetlerin neticesinde, işçi hareketlerinin ve sol örgütlerin güçlenmesi ile sol örgütlerin çevresinde kurulmuşlardır.³⁸⁴

1973 yılında Cumhuriyet’in kuruluşunun 50 yılı olması sebebi ile 50.yıl kutlamaları düzenlenmiş ve buraya kadın dernekleri de katılmaya başlamıştır. 1975 yılında ilerici Kadınlar Derneği, Emekli Kadınlar Birliği, Devrimci Kadın Dernekleri kurmuşlardır.³⁸⁵

İlerici Kadınlar Derneği Türkiye Komünist Partisi’nin kadın kolu olarak görülmüş, Türkiye’de ki bütün kadınları kapsayan sorunlara değinmiş, 15 bin üyeye sahip ve çoğu ilde şubeleri bulunan bir dernektir.³⁸⁶ Bu dernek aynı zamanda kadın sorunlarını, “Kadınların Sesi” adlı dergide karikatürler şeklinde göstermektedir.³⁸⁷

Kadının aile içerisindeki durumu, kürtaj hakkı gibi konular derneklerin üzerinde durduğu önemli konulardı.

Türkiye’de 1975 yılında 27 kadın derneği tarafından “Ankara Kadın Kongresi” düzenlenmiş, kadınların haklarını dile getiren yasal düzenlemeler, öneriler şeklinde sunulmuştur.³⁸⁸

Kadın derneklerinden İKD 1978 yılından sonra sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatılmış ve 1980 darbesi ile birlikte de faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır. Kadın hareketleri konusu yapılan çalışmalara rağmen 1980lere kadar gerekli

³⁸³Türk Kadın Dernekleri Federasyonu Tüzüğü: <https://tkdf.org.tr/tuzuk> ,Erişim Tarihi:28.04.2020.

³⁸⁴ Durudoğan vd.,a.g.e.,s.113.

³⁸⁵ Tekeli,1998:342,aktaran Nuray Göl, “*Türkiye’de Kadın Hareketine Ka-Der (Kadın Adayları Destekleme Ve Eğitim Derneği) Bağlamında Bir Bakış*”, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.62.

³⁸⁶ Keşoğlu, a.g.m, s.61.

³⁸⁷ Özlem Akkaya, “1970’lerin İkinci Yarısında Türkiye’de Sosyalizm ve Kadın: Kadınların Sesi Dergisi Karikatürleri”, Egemia Dergisi, S:3 ,2018, s.69.

³⁸⁸Arat, “*Feminizmin ABC si*”, İstanbul, 1991, s.75, aktaran, Kolay,a.g.m,s.9.

büyümei tamamlayamamıştır. Şirin Tekeli bu 1980'e kadar dönemi “çorak yıllar” olarak tanımlamaktadır.³⁸⁹

Kadın hakları konusunda Uluslararası hukuki gelişmelerin Türkiye'ye yansması ancak 1975'li yılları bulmuştu. Bu sebeple kadın hakları konusunda hukuk alanında çalışmalar ancak 1980 döneminden sonra somut olarak başlamıştır. 1980 dönemine kadar yapılan çalışmalar ve toplum içerisinde sınırlı kalmıştır. 1980 döneminden sonra uluslararası gelişmeler sayesinde kadın hakları konusunda önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

Kadın haklarının yanı sıra kadına yönelik her türlü şiddetin önüne geçmek için yapılan çalışmalar, 1979 yılında uluslararası bir konu halini almıştır. Yine aynı yıl Birleşmiş Milletler nezdinde (CEDAW) “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” imzalanmış ve 1980 yılında Kopenhag'da kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi konusunda Dünya Kadın Konferansı toplanmıştır. İkinci konferansta ise, bir eylem programı oluşturulmuştur. Türkiye'de ise 1985 yılında imzalanmış ve ertesi yıl yürürlüğe girmiştir. BM düzeyinde “İnsan Hakları” ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği odaklı tek sözleşme olan CEDAW, kadın haklarının bir güvence altına alınması, kadın haklarının geliştirilmesi, gibi konuların üzerinde durmaktadır. Bu sözleşme, taraf devletlerin raporlar sunarak, kadın hakları konusunda ne derece geliştiğini göstermesini de zorunlu kılmaktadır.

1980 yılında ve sonrasındaki dönemde hukuk alanında, özellikle kadınların hukuki olarak erkeklerle eşitliği konusunda önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

3.4.Siyasal Alanda Kadınlara İlişkin Haklar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın hakları konusunda gerçekleştirdiği devrimin ardından Türk kadınları seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. TBMM içerisinde yer alan kadınlar, kendilerini temsil etme hakkı bulmuşlardı. İlk olarak 1930 yılında Belediye seçimleri sonrasında da 1933 yılında Köyde muhtar seçimlerinde son olarak da 1934 yılında yasama seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardı.

---

³⁸⁹ Şirin Tekeli, “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerinin Karşılaştırılmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler İçinde, (ed. A.B Hacımiraçoğlu), , Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.337.

14 Mayıs 1950 yılına gelindiğinde Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarlık dönemi başlamıştır. Bu iktidarlık döneminde; 14 Mayıs 1950, 2 Mayıs 1954 ve erken yapılan 27 Ekim 1957 seçimleri yapılmıştır.³⁹⁰

14 Mayıs 1950 genel seçiminde 8.905.743 seçmenden 7.953.055'i oy kullanmıştır.³⁹¹ Bu seçimlerde parlamentoya giren partilerin milletvekili dağılımı ise; DP 416, CHP 69, MP 1, Bağımsız 9'dur. Demokrat Parti döneminde TBMM'ye 3 kadın milletvekili girmiştir. Bunlar Nazlı Tlabar, Halide Edip Adıvar ve Tezer Taşkiran'dır. 1950 seçimlerinde milletvekili olan tek kadın ise Nazlı Tlabar'dır.³⁹²

Tablo-2'ye bakıldığında; 1935-1960 yılları arasında toplam, 74 kadın milletvekili Mecliste yer almıştır.³⁹³ Bunlara teker teker yıl cinsinden bakıldığında 1935 yılında, yani ilk seçim hakkı verildiği ve kadınların ilk tecrübe edeceği yılda daha fazla kadın milletvekili Mecliste yer almıştır. Sonraki yıllarda artık bilinçlenmenin fazla olduğu ve kadınların daha çok etkili olması beklenen zamanlarda daha az kadın milletvekili Meclise girmiştir.

Kadın Milletvekilleri sayısı ve yüzdesi Atatürk Dönemindeki düzeye hiçbir zaman ulaşamamış, İsmet İnönü döneminin sonlarına doğru düşmeye başlamıştır.³⁹⁴

Tablo.2.TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı Ve Toplam İçerisindeki Oranı(1935-1960)³⁹⁵

Tablo 2 TBMM'deki Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Toplam İçerisindeki Oranı

DÖNEM	YILLAR	TOPLAM MİLLETVEKİLİ SAYISI	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	ORAN%
V.DÖNEM	1935-1939	399	18	4,5
VI. DÖNEM	1939-1943	429	16	3,7
VII. DÖNEM	1943-1946	455	16	3,5

³⁹⁰ Filiz Çolak, *Demokrat Parti Dönemi'nde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri Ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)*, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 10,S.32, Aralık 2017,s.118.

³⁹¹Meral Balcı, “*Demokrat Parti'yi İktidara Taşıyan Seçim Sistemi*”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: XVII, S.2,Ocak 2018, s.698.

³⁹²Çolak,,a.g.m,s.119.

³⁹³gös.yer.

³⁹⁴Caporal,a.g.e.s.,729.

³⁹⁵Çolak,a.g.m.,s.118.

VIII. DÖNEM	1946-1950	465	9	1,9
IX. DÖNEM	1950-1954	487	3	0,6
X.DÖNEM	1954-1957	541	4	0,7
XI. DÖNEM	1957-1960	610	8	1,3

Tablo-2’den anlaşıldığı üzere; 1935-1960 yılları arasında Meclise giren milletvekili sayısında artış olmakla birlikte Meclise giren kadın milletvekilleri sayısında azalış meydana gelmiştir.

1935-1946 yılları arasında tek partili dönemdeyken kadınların milletvekili oranları azalmaya başlamıştır. 1935’te 18, 1939’da 16, 1943’te 16 ve 1946’da 9 kadın milletvekili parlamentoya girmiştir.³⁹⁶

Tek partili dönemde özellikle 1938 yılından sonra milli mücadele kadrolarının farklı meselelerle ilgilenmesi, kadın hakları konusunun siyasi alanda geri planda kalmasına neden olmuştur. Özellikle resmîyette var olan siyasi haklar, hayata geçirilmeye geldiğinde bu pekte üzerinde durulan bir konu olmamıştır.

Çok Partili hayata geçilmesiyle birlikte, kadın parlamenterlerin sayısında pek fazla artış olmamıştır. 1950 seçimlerinde 3, 1954 seçimlerinde 4 ve 1957 seçimlerinde 8 kadın milletvekili bulunmaktadır.³⁹⁷

Yukarıdan anlaşılabacağı üzere Tek Partili dönemden, Çok Partili döneme geçildiği yıllarda hâlihazırda az olan kadın milletvekili sayısının daha da düştüğü görülmektedir. Bunun nedeni olarak; Çok Partili dönemin başlarında ekonomik gelişmeler üzerinde faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Sanayi alanında gelişmeler artmış, pazar ekonomisi ve demokratik rejim konuları üzerinde çokça durulmuştur. Bu sebeple siyasette kadının yerine ve temsili konusunda pek fazla önem verilmemiştir. Ancak 1960’lı yıllarda gelişen feminist hareketler ve partilerin kadın kollarının bu konu üzerinde durması ile kadınlar arasında gündeme gelebilmiş bu ise kadınların faaliyetleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplumun kadın algısı üzerinde

³⁹⁶ a.g.m.,s.117.

³⁹⁷ gös.yer.

faaliyetlerle sınırlı kaldıkları ve ataerkil sistemin üstüne çıkamadıkları görülmektedir.³⁹⁸

Özellikle siyasi partilerin kadın kolları kadınları siyasetle buluşturabilmiş fakat bunu yaparken, aynı zamanda kadınların siyaset yapmasını erkeklerin giremediği yerlere girerek erkekler için çalışmak olarak algılanmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönemdeki kadınlar, siyasal partiler içerisinde erkek emirleri ile çalışmakta ve yalnızca kermes ve gün yapmakla meşgul edilmektedir. Aynı zamanda bu kadınlar kendi evlerindeki işleri bitirdiği sürece bu alanlara yönelebilmekte hatta bu sebeplerden dolayı, erkeklerin bu alanlarda faaliyet göstermeleri gerektiğini uygun bulmaktadır.³⁹⁹

1961 yılında anayasanın getirmiş olduğu özgür düşünce ortamında dahi kadın sayılarında artış olmamıştır. Bunun nedeni ise yeni kurulan Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gibi partilerin daha çok sağ görüşlü olmaları ve köylere yönelik politikalar izleyerek seçmen kitlelerini kırsal kesime dayandırmaları etkili olmuştur. Kırsal kesim içerisinde de hala ataerkil sistemin sürdüğü ve erkeklerin oy kullanma da dahi kadınları yönlendirdikleri düşünüldüğünde kadın adayların sayısının az olması olası bir durumdur.⁴⁰⁰

12 Mart muhtırası döneminde kadının parlamentodaki temsil oranının artış göstermesi bunun önemli bir göstergesidir. Ayrıca 1980 yılından sonra çoğu erkek politikacının yasaklı olması, siyasi örgütlenmenin yasaklanması ile kadın hareketlerinde artış meydana gelmiş ve Meclis içerisinde yer alan kadın milletvekilleri sayıları artmıştır.⁴⁰¹

---

³⁹⁸Funda Şahin, *Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri Ve Üye Profilleri*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Afşaroğlu Matbaası, Ankara,2011,S.20.

³⁹⁹Deniz, *a.g.m.*,s.2-16.

⁴⁰⁰*a.g.m.*,s.6.

⁴⁰¹*a.g.m.*,s.5.

Tablo.3 1960-1983 Yılları Arasında Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Oranı⁴⁰²

Tablo 3.1960-1983 Yılları Arasında Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Oranı

SEÇİM YILI	MİLLETVEKİLİ SAYISI	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	ORANI %
1961	450	3	0,7
1965	450	8	1,8
1969	450	5	1,1
1973	450	6	1,3
1983	400	12	3,0

Gelişmelerden anlaşıldığı kadar; 1935 yılından 1980-1990 yılına kadar, Türkiye’de kimse kimseye Kadın hakları nelerdir? Siyasette neden kadın temsili az, kadınlar neden siyasetin içerisinde yer almıyor? şeklinde bir soru sormamış olacak ki kadın konusu bu kadar göz ardı edilebilmiş. Ama bu konu yalnız Türkiye ile sınırlı da değildir. Avrupa ülkelerinde de durum bu şekildedir. Ancak Avrupa’da kadın hakları konusundaki hareketlilik 1968 yılında ki cinsel devrim sonrasında gerçekleşebilmiş, Feminist hareketleri ile desteklenmiştir. Türkiye’de de durum 1980’lerdeki Feminist grupların tekrar ortaya çıkması ile kendini hatırlatabilmiştir.⁴⁰³

3.4.1. Siyasette Kadın Eksikliği ve Kadınların Siyasete Katılmasındaki Engeller

Yukarıdaki tablolardan anlaşıldığı üzere, kadınların siyasete olan katılımında belirli bir süreye kadar gözle görülür bir düşüş yaşamıştır. Bunun temel nedenini anlayabilmek için, siyasette kadının neden rol alamadığını, Meclise giren kadın

⁴⁰² Sevil Sargın, Selin Yıldız, “Türkiye Siyasetinde Kadın Milletvekillerin Mekânsal Dağılımı Ve Dağılıma Etki Eden Faktörler”, Journal of Social And Humanities Sciences Research, C:V,S:30,2018,s.4063.

⁴⁰³ Serpil Sancar, Ankara Barosu 05.12.2016 Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Tanınmasının 86.Yıldönümü Konferans Konuşması, http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?KADIN_VE_SIYASET_ACIKOTURUMU_YAPI_LDI&=246, erişim Tarihi: 20.04.2020.

sayılarının neden bu kadar az olduğu ve kadınların siyasete katılımı önündeki engellere değinmek gerekir. Özellikle ilk başlarda kadınların hak ve özgürlüklerini yeni elde ettiği dönemlerde kadınların neden siyasetten uzak düştüğünü, Türk kadınlarının siyasi haklarını kullanıp kullanmadığını bilmek açısından önem teşkil etmektedir.

Kadınların Meclis içerisindeki sayılarının azalmasının ve siyasi hayatta etkili olmamalarının nedenleri; siyasi partilerin kadın milletvekillerine oy kaygısı sebebi ile kontenjan tanımamasıdır. Buna ek olarak kadınların okuma yazma bilmemesinden kaynaklanan eğitim sorunu, toplumsal yapı içerisinde siyasetin erkek işi olarak görülmesi, herhangi bir eğitimi olmayan kadınların kendi ekonomik bağımsızlıklarını elde edememeleri de bu hususta büyük bir etken olarak görülmektedir. Bunun sonucunda ev dışında kendilerine iş bulamamaları, siyasi sistem içerisinde partiler çerçevesinde demokrasinin sağlanamaması, partilerin toplantılarının kadınların gitmeyi tercih etmeyeceği yerlerde yapılması ve büyük oranda kadınların siyasete ilgi duymamaları ve bu sebepte siyasetin içerisinde yer almak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu anlatılanlardan yola çıkarak tahmin edilebileceği gibi cinsiyetçilik ve kota uygulamaları da kadınların isteseler bile yeteri kadar bu alana dâhil olamadığını göstermektedir. İlk zamanlar Türk kadınları türlü zorluklarla farklı şehirlerden Meclise girmişlerdir. Bu yıldan sonra bu da önemli bir sorun haline dönüşmüştür. Bu sebeple denilebilir ki kadınların siyasete katılmasının önemli bir engeli hangi kesimden siyasete katıldığıdır. Şehirlerden katılım bu kadar az ise köydeki kadınların siyasete katılımı da önemli bir konudur.⁴⁰⁴

3.4.1.1.Kırsal Alanda ve Köylerde Kadın ve Siyasete Katılım

Kırsal alanlarda yaşayan kadınlara bakıldığında; kadınların siyasete katılımının az olduğunu görülmektedir. Bunda çeşitli faktörlerin etkisi olmaktadır. Örneğin, siyasete işsizlik, seçim sisteminin niteliği, kadınların siyaseti ailelerine boş zaman bırakmayacak kadar yoğun bir çalışma ve uğraş olarak görüyor olmaları, siyasetin erkeklerin işi olduğunu düşünmeleri, ayrıca parlamentoya girebilseler dahi azınlıkta kalıp seslerini duyuramayacakları endişesi olabilmektedir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11956> , Erişim Tarihi:13.03.2020.

⁴⁰⁵Gülay Arıkan, “*Kırsal Kesimde Kadın Olmak*”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:V,S:2,1988,s.9.

Bunun ilk nedeni olarak kadınların siyasete ilgisizliği, kadınların siyaset hakkında bilgisiz olması ve elbette yaşadıkları ortamın imkânları da kadınların siyasete katılımının az olmasına neden olmaktadır.

Bu konudaki çalışmaları konu eden Ö.Ozankaya 1968-1969 yılında kırsal kesimlerde bir anket geliştirmiş ve kadınların siyasete politik konulara olan katılımını, ilgisini ve bilgisini araştırmıştır.⁴⁰⁶ Ö. Ozankaya'nın elde ettiği sonuçlara şöyle bir bakmak gerekirse; kadınların politikaya karşı tutumunun nedenleri arasında; kadınların ilgisizliği, bilgisizliği, politikayı gerekli görmemeleri ve politikayla ilgilenen kadınlara veya politika hakkında konuşan kadınlara erkeklerin takındıkları kötü tavırlar, kadınların siyasetten anlamadıklarını söylemeleri ve kadınları aşağılamaları gelmektedir.⁴⁰⁷

Kırsal toplumlarda, kadınların çoğunluğu okuma yazma bilmemektedir, okuma yazma bilmeyen kadınların, siyaset hakkına bilgi sahibi olmak için herhangi bir gazete okumaları, gündemi takip etmesi mümkün olmamakla birlikte ayrıca radyo da dinlememekte, radyodaki haberler de dikkatlerini ve ilgilerini çekmemektedir. Politika ve siyaset hakkında bilgi sahibi olmayan kadınların da siyasete katılımı pek mümkün olmamaktadır.⁴⁰⁸ Fakat köylülerin arasında bir kadın vardır ki hem okuma yazma bilmez, hem de milletvekili olur. İşte bu azimli ve gayretli Türk Kadını, Mustafa Kemal Paşa'nın da desteğini kazanan Satı Kadın Hatice Çırpandır.⁴⁰⁹

Kadınların siyasi bilgileri o kadar kısıtlıdır ki, siyasi parti isimlerini, siyasi parti liderlerin isimlerini dahi bilmemekte, siyasete katılmanın önemini farkına varamamaktadırlar. Oy kullanan kadınlar elbette ki vardır fakat bu kadınlar da oy verecekleri adaylara kendileri karar verememekte, kendi karar verenlerin sayısı da oldukça azdır.⁴¹⁰

Köy ve kırsal yaşamda görüldüğü üzere, kadınların siyasete olan katılımları ve ilgisi az olduğundan her ne seçme ve seçilme hakları bulunsu dahi, bu haklarını kullanmaları bakımından yetersizlerdir.

---

⁴⁰⁶Ö.Ozankaya, “*Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür*”, Amme İdaresi Dergisi, C:IV, S:1 Mart,1971,s.37-39.

⁴⁰⁷ Caporal,a.g.e.,s.710-711.

⁴⁰⁸ a.g.e.,s.711.

⁴⁰⁹ Ulsan,a.g.e.,s.271-277.

⁴¹⁰ Ozankaya,a.g.e.,s.37-39.

3.4.1.2.Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümünün Kadın Siyasi Hayatına Etkisi

Toplumda yıllardır varlığını sürdüren cinsiyetçilik kavramı, siyasete katılım konusunda da kadınlara engel teşkil etmektedir. Cinsiyetçi yaklaşımlarda kadının iş sahası ev içi olarak görülmekte ve kadınların ev hanımı olmasından kaynaklanan bir bakış açısı, başka işler yapmasına olanak tanımamaktadır. Eve bağımlı olarak yaşayan ücret almadan ev içinde emek harcayan ve ekonomik özgürlüğü bulunmayan kadınlar için siyasi temsil söz konusu olmamaktadır. Kadınların ev içi çalışmaları ve iş hayatından soyutlanmaları, kadınları siyasi hayatın dışında bırakmaktadır.

Toplumsal yapıya göre kadınların işleri ev içi olmanın yanı sıra bakım hizmetidir. Erkeklerin geleneksel olarak muaf tutulduğu, çocukların ve aile içerisinde yaşayan diğer kişilerin bakımından kadının sorumlu olması, kadınları ev içine bağımlı kılmış ve kadınların ev dışında çalışması da ev işlerinin aksamamasıyla ilişkili olduğu için kadınları çalışma yaşamından, dış dünyadan ve siyasetten ayrı tutmuştur.⁴¹¹

Kadınların toplumdaki sosyal ve ekonomik konumları, siyasete katılımlarını doğrudan etkilemektedir. Erkekler için siyasete katılımın belirli şartları yokken, kadınların siyasete katılımı, özellikle de temsilci olması birçok koşula bağlanmıştır. Bir kadının siyaset yapabilmesi için her zaman erkeklerden daha yetenekli, daha iyi eğitim görmüş ve özel becerilere sahip olması gerekmektedir. Çünkü toplum gözünde siyaset erkek işi olarak görülmekte ve belli özelliklere sahip olmayan kadınların bu işten anlamayacakları varsayılmaktadır.⁴¹²

3.4.1.3.Siyasi Partilerin Yapısı ve Kadınların Siyasi Katılımına Etkisi

Siyasal partilerin mevcut bulunan yapısı kadınların siyasal alana girmelerini oldukça zorlaştırmaktadır. Meclis içerisinde bulunan kadın milletvekili, partideki erkek adayların ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda, erkekler tarafından seçilmektedir ve ne yazık ki parti tabanı veya halkın oyu ile değil, genel merkezlerin belirli elemelerinden geçebildikleri takdirde temsil hakkı elde etmektedir. Kadınlardan bu noktada beklenen;

---

⁴¹¹Selma Karatepe, Nazlı Nalcı Arıbaş, “İş Hayatında Kadın Yöneticilere İlişkin Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, (ed. Hatice Altınok vd.) Yasama Dergisi, Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı I,S:31, 2017, Ankara, s.9

⁴¹²Nihal Şirin Pınarcıoğlu, “Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, C: VII, S: 1/1, 2017, s.19.

erkek işlerini üstlenmeleridir Örneğin; erkekler adına ev ziyaretleri gerçekleştirmeleri, parti örgütünün ikna edilmesi, seçim masraflarına katkıda bulunmalarıdır.⁴¹³

Seçim sistemlerindeki çoğulcu seçim, kadınların aday gösterilmelerine uygun olmaması da kadınları siyasetten uzakta tutmaktadır. Kadınların parlamento içerisinde olmasına yarayan sistem Nispi temsil seçim sistemidir.⁴¹⁴

Nispi temsil seçim sistemine göre; milletvekili çıkarılması parti oylarınca olmaktadır ve çoğunlukta olan partilerin dışındaki partilerinde üye çıkarmaları sağlanır böylece de farklı seçmenlerin düşünceleri de bu sistemde temsil edilmektedir. Bu durumda da azınlık olan kadınların parlamento içerisinde temsil edilmesine fırsat tanımaktadır.⁴¹⁵

Siyasal partilerde temsil hakkı elde edecek kişilerin, büyük çoğunluğu, patinin üst düzey yöneticileri tarafından seçildiğinden, seçilecek adayların, bir takım kaynaklarının olması tercih edilmektedir. Mesela; güçlü bir çevre ve siyasal ilişkiler, para, zaman, eğitim, tecrübe gibi. Bu şartlar altında da elbette ki erkek adaylar kadınlardan daha avantajlı bir durumda bulunmaktadır.⁴¹⁶

Kadınlardan beklenenlerden ziyade, kadınların da bu parti ve çevreden bekledikleri şeyler de bulunmaktadır. Örneğin kadın, partilerden manevi destek beklemektedir. Her ne kadar siyaset yıllarca erkek işi olarak görülse de siyasete atılmaya kara veren kadın partiden, isteklendirme ve destek beklemektedir. İşte bu hususta parti desteklerinin yetersizliği kadını bu alandan uzak tutmaktadır.⁴¹⁷

3.4.1.4.Kadınların Siyasi Hayata Katılımını Engelleyen Diğer Nedenler

Kadının siyasetten uzak kalmasının nedenleri arasında pek çok sebep sıralanabilir. Bu sebeplere ilk olarak kadınların ilgisiz olmasından başlayarak,

⁴¹³ Songül Sallan Gül, “22 Temmuz Seçiminin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?”, *Tematik Yazılar*, Toplum ve Demokrasi, S:1 (1), Eylül, Aralık, 2007, s. 1-26

⁴¹⁴ Zekiye Demir, *Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler*, Kadın Araştırmaları Dergisi, C:1, S:2, Aralık 2015,s.38.

⁴¹⁵ Ali Akyıldız, “Demokrasinin Sayılarla Sınırı Seçim Sistemleri”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C.0, S.7,2016,s.127.

⁴¹⁶ Sezgin Sezgin, “Yerel Siyasette Kadın Temsili: 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri: Kırklareli İli Örneğinde Bir Değerlendirme”, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C:VIII S:2, s.31.

⁴¹⁷ Demir,a.g.m.,s.43.

kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması hatta okuma yazma dahi bilmeyen kadınların siyasetten olası bir şekilde uzak kalmaları da eklenebilir. Bunlara ek olarak siyasi nedenlerden, partilerin sisteminden dolayı da uzak kaldıkları belirli nedenler arasındadır.

Toplumsal durum içerisinde yaşanan bazı gelişmeler kadınları özellikle sosyal hayattan, siyasi ve ekonomik hayattan koparmaktadır. Bunların arasında ilk olarak değinilen unsur giyim kuşam ve başörtü konusudur. Bilindiği gibi Cumhuriyet'in ilanından sonra egemen olan kesimin başörtülü kadınları dışlaması gibi bir durum söz konusudur. Açık saçlı kadınların özellikle yenilikçi düşünce olmayan kesimlerde dışlanmasına ek olarak elit kısımlar tarafından da başörtülü kadınlar toplumda dışlanmıştır. Başlayan bir modernleşme süreci içerisinde, kadınların siyasi katılımını da olumsuz etkilenmiş olmaktadır. Başörtülü kadınların siyasi katılımlarına herhangi bir yasal engel olmamasına rağmen, eğitim kurumlarında, kamu kuruluşlarında ve siyasi alanlarda da kadınların önüne engel konulmuştur. Öğretmen, memur, hâkim, savcı veya kamuda yönetici olamayan başörtülü kadının milletvekili de olamayacağı varsayılmış, kadınlara uzun yıllar örtük bir yasak uygulanmıştır.⁴¹⁸

Bir diğer engel ise medya engelidir. Bu iki şekilde ele alınabilir. İlk olarak kadınların ilk zamanları özellikle kırsal ve köy yerlerinde medya unsuru olan televizyon, gazete ve radyo türleri şeyleri takip etmemesi ve onlara ilgi duymaması. İkinci ise bu tür medya organlarında kadınlara çok fazla yer verilmemesi verilse dahi kadını ya ev içerisinde resmetmesi ya kadınların güçlü, çalışkan, mücadeleci yönünü geri plana atarak, magazinsel yanını ortaya çıkarmasıdır.⁴¹⁹ Güçlü ve mücadeleci Türk kadınları televizyonda nedense başarıları, siyasette etkin olmaları, çalışma hayatındaki ve eğitim hayatındaki başarıları ile değil, özel hayatları ile konu olmaktadır.

Kadınların siyaset hayatına hem seçen hem de seçilen olarak katılmalarını engelleyen birçok unsur bulunmaktadır. Bunları ilk başlarda olan hukuksal engeller daha sonraları da etki eden toplumsal, psikolojik, ekonomik, eğitimsizlik sorunları ve siyasal sebepler olarak sırlamak mümkündür. Peki, kadınların hukuksal her türlü hakkı bulunurken bu hakları gerçekten kullanabilmeleri için neler yapılabilir?

---

⁴¹⁸ Demir, *a.g.m.*,s.39.

⁴¹⁹ *gös.yer.*

3.4.2.Kadınların Siyasete Aktif Olarak Katılmasını Sağlayacak Çözüm Önerileri

Demokrasinin kadınlar açısından da gerçek bir şekilde işleyebilmesi, kadınların da erkekler gibi temsil hakkının ve bunu elde edebilecek imkânların sağlanması ile olmaktadır. Bunun için yapılması gereken şey, eksikliklerin en alt seviyeye indirilmesi hatta mümkünse giderilmesidir. Bu sorunlar için ele alınabilecek konular, kota sistemi, yapılacak kanuni düzenlemeler, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, seçim sistemlerinin değiştirilmesi, en önemlisi ise toplumun kadına bakış açısının değiştirilmesidir.

3.4.2.1.Kota Uygulaması

Kota yoluyla kadınların temsilini arttırmaya yönelik olan bu uygulama, demokrasi açısından özellikle, kadınlar açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumda nüfusları ölçüsünde temsil edilemeyen grup olan kadınlar, erkekler tarafından ne derecede temsil veya ifade edilebilirdi? Bu konuda çözüm kadınların temsillerinin arttırılmasıdır. Kota seçimlerde kadınların daha fazla yer almasını sağlayacak bir uygulamadır. Kadının zayıf temsilinin önünü açmakta, en yüksek oranda temsilini sağlamaktadır. Kotalar kadınların eksik temsilini hızlıca çözmek ve demokrasiyi sağlamak için bir unsurdur fakat kadının tüm problemlerini elbette ki çözemez.⁴²⁰

Kota uygulamasının gerekliliğini vurgulayanlar, kadınların siyasi karar organlarında etkili olabileceklerini haklarını savunacak kadar temsil edilmelerini sağlayan bir uygulama olduğunu belirtmektedir. Kota uygulamalarının zorunluluğu ilk olarak Kuzey Avrupa ülkelerinde başlayarak, Dünyada 81 ülkede varlığını sürdürmekte, bu ülkelerin 16'sı kotayı anayasa ile 27'si seçim yasası ile 43'ü ise partilerin tüzüklerine konulan hükümler çerçevesinde uygulamaya geçirmiştir.⁴²¹

Türkiye’de cinsiyet kotası uygulamaları Türk siyasetine ancak 1980’li yıllarda girebilmiş ancak sosyal-demokrat partiler tarafından da sahiplenilmemiş, ancak 2000’li

---

⁴²⁰Necdet Çağlar, “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı Ve Kota Uygulamaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C:III, S:4,2011, s.73.

⁴²¹ Meltem Ünal Erzen, “Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.8, 2019,s.27-28.

yıllara gelindiğinde kadın konusu tartışmaları ile cinsiyet kotası da tekrar gündeme gelmiştir.⁴²²

Kota uygulamalarının ilk adımı, siyasi partilerin herhangi bir yasaya ihtiyaç duymadan kendi kotasını koyabilmesi, cinsiyet kotalarının zorunlu tutulması ve bunu diğer partilere de özendirerek bu uygulamanın yaygınlaştırılmasıdır.⁴²³

Kadın, ya da cinsiyet kotası, için asgari temsil oranı %30'dur. Ancak kota kadınların aday listelerinde en az %30 bulunmasını zorunlu kılmamalı, aday listelerinden itibaren en az %30 kadın aday seçilmesini garanti edebilecek şekilde sıralanmasını sağlamalıdır.⁴²⁴

Kadınların kota uygulamasından yararlanabilmeleri için anayasa ve seçim yasalarında, siyasi partilerin kendi seçim yönetmeliklerinde ve tüzüklerinde de kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra çeşitli kota uygulamaları da bulunmaktadır. Anayasal düzenlemelerde temsilde yetersiz olan cinsin karar organlarında yer alabilmesi için kullanılan sabit kota. (Buna belirli oranda sandalye ayrılması da denilebilir). Eksik temsil edilen cinsin katılım oranına göre (seçmen ya da üye sayısına göre) karar organlarında yer verilmesi oranlı kota, kadınların yeterli sayıda aday gösterilmediği hatta üye olmalarının engellenip kadın temsilde gönüllü olunmadığı durumlarda uygulanan boş koltuk kotası. (Kadınlara ayrılan koltuğun bir sonraki seçime kadar boş kalması karar organlarının sonraki seçime kadar eksik sayı ile görev almasıdır.)⁴²⁵

Cinsiyet Kotası uygulamalarını destekleyenler olduğu gibi bu görüşe karşı çıkanlar da vardır. Bu kişiler seçilecek kişilerin toplumun her kesimini temsil edeceğini, oyların kişilere değil siyasi partilere verildiğini, bu sebeple cinsiyetin önemsiz olduğunu vurgulamaktadırlar. Kota uygulaması ile kadınlara ayrımcılık yapılacağını, seçmenlerin kimin seçileceğine karar vermemesi sebebi ile kotanın demokratik olmadığını, kadınların %30 u geçseler bile başka partiden gelen kadınlar

---

⁴²²Gizem Merve Beşli, “Siyasi Partilerde Cinsiyet Kotası, Uygulanışı ve Kadının Siyasi Katılımı Türkiye’de Eşitlik Politikaları ve Feminizm”, Hacettepe Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Ankara,2005,s.2.

⁴²³ Ece Öztan, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S:59(1), 2004,s.221.

⁴²⁴“Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası”, Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye, Ka-der Yayını 200,s.18.

⁴²⁵ Aysun Yayın, “Geçici Özel Önlem Politikası: Kota”, Kota El Kitabı, KA-DER, Yalçın Matbaacılık, Ankara,2007,s.33-34-35.

ile ortak hareket edemeyeceğini ve bu yüzden bile siyasetin erkek işi olduğunu düşünmektedirler.⁴²⁶

Kota uygulamaları kadınların siyasete etkin bir biçimde katılmalarını sağlamak için yeterli olmamakla birlikte, kadınların aktif bir biçimde siyasette rol almaları için siyasi partilerin kadınlar için maddi destek sağlaması da gereklidir. Kadınların sadece temsil edilmesi değil aynı zamanda yönetici olarak çalışabilmesi adına desteklenmeli ve önündeki engeller kaldırılmalıdır. Kadınların önündeki en büyük engeller ise toplumun cinsiyetçi bir tavır takınmasıdır.

3.4.2.2.Cam Tavan Sendromu ve Cam Tavanın Kırılması

Cam tavan kelimesi ilk kez 1970’li yıllarda ABD’de “kadınların üst kademe yönetim pozisyonlarına ulaşmasını engelleyici davranışsal ve örgütsel önyargılardan kaynaklanan, görünmez, yapay engelleri” ifade etmek için kullanılmıştır.⁴²⁷

Kadınların yönetici olmasının önündeki engellerden biri de cam tavan sendromudur. Cam tavan sendromu ataerkil bir toplum düzeninde erkek egemenliği altında kadınların, ekonomik, toplumsal ve siyaset yönünden bir iktidar anlayışına maruz kalması olarak adlandırılabilir. Kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna gelememe durumudur. Bu durum varlığı somut ve resmi bir şekilde ortaya çıkarılamayan bir engeldir.

Bu durum yalnızca siyaset için olmamakla birlikte, her alanda olan bir sorundur. Örneğin; Kamu kurumlarında yönetici pozisyonunda çalışanlar arasında kadın yönetici sayısının az olmasının nedenlerine yönelik yapılan bir araştırma da çıkan sonuçlara göre; Kadınlar, çalıştıkları örgütte erkekler tarafından önyargı ile karşılaştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Kadınlar mesleki bir ayrıma tabi tutulduklarını, informal iletişim ağlarına giremediklerini, örgüt kültürünün ve uygulanan politikaların kadınların kariyerlerinde yükselmelerinde engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir.⁴²⁸

---

⁴²⁶ a.g.e.,s.38.

⁴²⁷Linda Wirth, “*Breaking Through The Glass Ceiling Women in Management*” ILO, Geneva,2001, aktaran Bünyamin Akdemir, Meral Çalış Duman, “*Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Engeli!*”, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, C:III, S:15,2017,s.518.

⁴²⁸Dursun Bingöl, Enver Aydoğan, Gökçen Şenel, & Pelin Erden, “*Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Hiyerarşik Yükselmelerindeki Engeller*”: *TC. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ankara Merkez Teşkilatı Örneği*, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, S: 12(1), 2011,s.131.

Cam tavan sendromunun nedenleri arasında; erkek yöneticilerin koyduğu engeller, kadın yöneticilerin koyduğu engeller, kişinin kendine koyduğu engeller, bireysel faktörler, örgütsel faktörler, toplumsal faktörler⁴²⁹ bulunmaktadır.

Amerikalı siyaset bilimcisi Robert Dahi, siyasal katılmanın aşamalarını ilgi, önemseme, bilgi, eylem olarak sıralamaktadır. İlgi, siyasal olayları takip etmeyi, önemseme, siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi, olaylar hakkında araştırarak bilgi sahibi olmayı; eylem ise siyasal olaylar içerisine dâhil olmayı, aktif olarak bulunmayı ifade etmektedir.⁴³⁰

Kadınların siyasi katılımları ile ilgili bir sürü görüş bulunmaktadır. Kadınların siyasete katılmasında bir getirinin, faydanın olmayacağına ve olacağına dair farklı görüşler mevcuttur. Bu düşüncelerin odak noktası kadınların oy kullanırken bile erkek egemenliği altında kalmasıdır. Diğer görüş ise kadınların siyasette yer almaları ile kadın sorunlarına değinilebilecek ve daha çok kadın hakları konusunun ön plana çıkacağı düşüncesi gelmektedir. Kadınların siyasete katılımı bireysel olarak oy kullanmak, toplumsal olarak da siyasi bir oluşumun içerisinde yer almak, bir mevki sahibi olmaktır. Her iki durumda da toplumsal, sosyal, ekonomik etkenler ve en önemlisi cinsiyet unsuru önemli bir unsurdur.⁴³¹

Siyasette de durum bundan farksız değildir. Siyasette kadınların aktif olarak katılamamasının veya katılmamasının özellikle 1935 yılından 2000’li yıllara gelen dönemde kadınların temsil sorunlarının altında yatan sebeplerden biri de işte cam tavan sendromudur. Kadınların siyasette cam tavan sendromu yaşamasının nedeni özellikle cinsiyet eşitsizliğidir.

Cinsiyetler arasındaki ayrım, siyasetle bütünleştğinde, kadınların siyasette neden aktif olmadığının bir göstergesidir. Kadının siyasetten anlamayacağının düşüncesi, görmüş olduğu her türlü muamele, buna ek olarak toplumsal baskılar ve tabular neticesinde kadınların bir şeyleri başaramayacağı, daha fazla ilerleyemeyeceği korkusunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Böyle bir durum psikolojik açıdan bir

---

⁴²⁹ Seçil Utma, “*Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu*”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C:XI, S:1,2019,s.50-51.

⁴³⁰Münci Kapani, “*Politika Bilimine Giriş*”, Bilgi Yayınevi,21.Basım,2009,s.144.

⁴³¹Ceray Aldemir, Canan Budak, “*Cam Tavanı Kırma: Parlamentoda Cinsiyet Kotası*”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C:XVI, S:61,2018,s.42.

huzursuzluk ve korku doğurmakta bu sebeple de ya işe son verme ya da işe hiç katılmamayı beraberinde getirmektedir.

Cam tavanı kırmak için yapılması gerekenler, ilk olarak toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasının sağlanması ve bu tür görüşlerin kadın psikolojisini etkilemesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Kadınlara fırsat sağlanmalı ve kadınlara bu fırsat sağlanırken, psikolojik baskılara maruz bırakılmamalıdır. Toplum baskısı kadının üzerinde, iş hayatında, sosyal hayatta, siyasette kadının üstünden çekilmelidir. Bunlar gerçekleştikten sonra kendi iç dünyasında dönerek, bu problemleri aşabilir. Kendi içsel problemlerini aşarken ise; zorlandığı durumlarda kendi kapasitesinin üstünde bir potansiyel sergilemeye çalışmak, iş birliği yapmak ve sabırlı olmak, özellikle saygılı olmak ve diğer kişilerde iyi ilişkiler kurabilmek ve ne olursa olsun başaracağına inanmaktır. Bunlar gerçekleştikten sonra özellikle kadınlar yasal haklarını bilip bunları kullandığı takdirde ve toplumun erkek egemenliğini kendi içerisinde aşabildiği takdirde ister kamu da ister siyasette, başarılı olmayı başarabilecek ve her alanda yükselmeyi başaracaktır.

Dünyada ve Türkiye’de yapılan incelemeler yönetici kadınların sayısının oldukça düşük olduğuna işaret eder. Türkiye gibi geleneksel anlayışın baskın olduğu toplumlarda kadınların yöneticilik pozisyonuna gelmelerinin önünde birçok engelle karşılaştıkları bilinmektedir. Son verilere göre, Avrupa’da 34 ülke içinde sondan ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye’de yöneticilerin yüzde 22’si kadındır.⁴³²

Türkiye, kadın yönetici oranında; TÜSİAD içerisindeki kadın yöneticilerine bakıldığında TÜSİAD’ın 1971 yılından itibaren Yönetim Kurulu başkanları arasında 18 başkandan 3’ü tanesi kadındır. Arzuhan Doğan Yalçındağ (2006-2009), Ümit Boyner (2010-2012), Cansen Başaran Symes (2015-2016). İlk olarak 2006 yılında bir kadın yöneticiyi bünyesine dâhil eden kurumda ise; 2019-2020 yılında Yönetim kurulunda yer alan 13 kişi arasından 3 kadın üye yer almaktadır. TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı’nda 7 kişi arasından 2 kadın(başkan yardımcısı) bulunmaktadır.⁴³³

---

⁴³²<https://tr.euronews.com/2020/03/07/kadin-yonetici-oraninda-turkiye-avrupa-da-sondan-ikinci#> , Erişim tarihi:03.06.2020.

⁴³³<https://tusiad.org/tr/tusiad/yonetim> , Erişim Tarihi: 01.08.2020.

Türkiye’de ki üniversitelerin rektörlerine bakıldığında 203 üniversite içerisinde yer alan kadın rektör sayısı, 8’i Devlet, 10’u Vakıf olmak üzere, sadece 18 üniversite rektörünün kadın olduğu görülmektedir.⁴³⁴

3.4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları, kadınların siyasi hayata etkili bir şekilde katılmaları için önemli bir oluşumdur. 1960-1970 yıllarında kadın hareketlerinin ve feminist düşüncelerin yaygın olduğu, kadınların partiler içerisinde yer almaya başladığı dönemlerdir. Bilindiği gibi kota uygulamaları kadınların siyasi temsilleri açısından oldukça önemlidir. İşte bu kota uygulamalarının da uygulanmasında etkili olan gruplar STK ve Kadınların içerisinde yer aldığı parti gruplarıdır.

STK’lar yapmış olduğu baskılarla, bazı ülkelerde partinin programlarında kadınlar konusunun ele alınmasını sağlamıştır. Özellikle kadın konularını işleyen kamusal kuruluşlar STK sayesinde oluşturulmaya başlanmıştır. Türkiye’de bunun örnekleri KSGM ve TBMM’deki Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu⁴³⁵ bunlardandır.⁴³⁶

Türkiye’de STK ve devletin beraber çalışmaları neticesinde işsizlik afetle mücadele, çevre koruma projeleri, kadına yönelik şiddetin engellenmesi gibi birçok alanlarda düzenlemeler gerçekleşmektedir. Türkiye’de STK’lar ve devlet iş birliğinin geliştirilmesi kalkınmanın bir unsuru olarak da görülmektedir⁴³⁷

STK’ların kuruluş biçimlerine göre; kamu örgütleri ve özel örgütler, fonksiyonlarına göre de maddi bir çıkar savunan ve bir fikir savunan olmak üzere gruplara ayrılabilir. Kadın sorunlarını, kadın haklarını ele alan grup ikinci gruba yani bir fikir savunan grup kısmında yer almaktadır.⁴³⁸

⁴³⁴<https://www.yok.gov.tr/rektorlerimiz/devlet-universitesi-rektorleri>, Erişim Tarihi:03.06.2020.

⁴³⁵ <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5840.pdf> , Erişim Tarihi:23.04.2020.

⁴³⁶Demir, *a.g.m*, 37-42.

⁴³⁷Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları 11.Kalkınma Planı Özel İhtisas KomisyonuRaporu:<http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/01/Kalk%C4%B1nma-S%C3%BCrecinde-Sivil-Toplum-Kurulu%C5%9Flar%C4%B1-%C3%96n-Rapor.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁴³⁸ Birsan Gökçe, “Kadınların Sivil Toplum Örgütlerinde Yer Almasını Etkileyen Dinamikler” (editör: Oya Çiftçi), *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı Bildirileri*, 19-21 Kasım 1997,

Kadınların yer aldığı gönüllü gruplar; hiç bir kar amacı gütmeyen, esnek çalışma sistemi olan gönüllü olarak yapılan katılımlarla gerçekleşir. Özellikle kadının ev içi sorumluluklarını aksattırmadığından da kadınların katılmaktan keyif aldığı bir topluluktur. Bu kurumlar kadınların toplumsal alana, kamusal alana çıkışının bir aracı olmaktadır. Kadın haklarının yetersiz olduğu durumlarda, kadın haklarının savunarak, devletin bunun için bir takım çalışmalar başlatmasına ön ayak olmaktadır. Fakat STK kendi aralarında ideoloji, dini görüş farklılıkları ve farklı eğilimleri barındırdığından, kadınların siyasal katılımına yönelik yeterli şekilde iş birliği yapıldığı söylenemez.⁴³⁹

Kadınların STK'nın siyasal katılımlarına yönelik, Ömer Çaha, Tuncay Ekicioğlu, Kübra Dilek Azman gibi kişilerin yönettiği bir araştırmada Ka- Der, AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı), TÜRKKAD (Türk Kadınları Kültür Derneği) gibi kadın kuruluşlarına sorular sorulmuştur⁴⁴⁰:

Belediyelerin verdiği kararları etkilemede herhangi bir faaliyetlerde bulunuyorlar mı? Belediyeler içerisinde kadın kuruluşlarının üyelerinin var mı? Belediyeler içerisinde varsa bu üyelerin Meclis üyesi ya da belediye başkanı olarak aday olarak gösteriliyorlar mı? Herhangi bir siyasi parti ve ya partilerle bir ilişki içerisinde bulunuyorlar mı? Siyasileri etkilemeye yönelik bir faaliyetler gerçekleştiriyorlar mı? şeklinde değişik birkaç soru yöneltilmiştir.⁴⁴¹

Verilen cevaplarda, kadın kuruluşlarının amaçlarını ve çalışmalarını yerel yönetimlere kabul ettirmek için ve destek bulmak için bir çaba içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Meclis üyesi ya da belediye başkanı olan üyeler konusunda birkaç kuruluş dışında, genel olarak bu kuruluşların içerisinde Meclis üyesi olmadığını da belirtmişler, üyelerin Belediye Meclisi ya da belediye başkanlığına aday olmak için yönlendirilip yönlendirilmedikleri konusunda da kuruluşların genel olarak çekingen bir

---

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara,1998,s.450-451.

⁴³⁹gös.yer.

⁴⁴⁰Ömer Çaha, “*Kadın Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel Demokrasi İstanbul’da ki Kadın Kuruluşlarının Yerel Düzeydeki Siyasal ve Toplumsal Katılıma İlişkin Tutumları*”, Fatih Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Mart 2008, s.82-87.

⁴⁴¹gös.yer.

tavır sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu kuruluşlar herhangi bir partiye yakın durmamak için siyasetin dışında durmayı uygun bulmakta olduklarını dile getirmişlerdir. Kadınların herhangi bir partiyle ilişkili olup olmadıkları, destek verip vermedikleri sorusunda genel olarak iki tip kuruluşların olduğu ortaya çıkmaktadır. İlki herhangi siyasetten uzak durmakla beraber, kadınların siyasete yönlendirilmesi konusunda da çekimser bir tutum sergilerken ikinci grup kuruluşlar, siyasi bir partiyi desteklememekle birlikte kadınların siyasete dâhil edilmesi için teşvik eden, siyasette yer almasını sağlayan bir grubun var olduğu anlaşılmaktadır. Bu grubun içerisinde yer alan bir kuruluş ise Ka-Der'dir. Bu dernek kadınların her alanda olduğu gibi siyasal alanda da etkili olmaları için, site yönetiminden, muhtarlık seçimlerine, yerel yönetimlerden, ulusal düzeyde ki siyasete kadar kadınları destekleyerek, bu konuda onların eğitim almasını sağlayan bir kuruluştur.⁴⁴²

Türkiye'de faaliyet gösteren birçok kadın STK bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, kadınları, her alanda topluma kazandırmak için faaliyetlerini yürütmektedir. Bu kuruluşların aktif bir şekilde faaliyet göstermesi ve kadınların siyasal yaşama dâhil edilebilmesi için, STK'ların bu hususta beraber hareket etmesi, kadınların Meclise girişi aşamasında destek sağlamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra siyasi partiler üzerinde etkin olmaları ve medya unsurlarını da etkin bir şekilde kullanarak, gerek ortak protokollerle gerek kampanyalarla büyük kitlelerin desteklerini sağlayabilmeleri gerekmektedir. Bu şekilde siyasette kadınların önünü açabilirler. Kadınların hangi konularda eksikleri olduğu, bunların giderilmesi için yürütülecek eğitim seferberlikleri, siyasi bilgilerin kadınlara öğretilmesi gibi çalışmalar ile de desteklenebilir. Yapılacak çalışmalarda kadınların siyasette etkisinin artırılması ve kadınların siyasi olarak haklarını bilmesi ve savunması tüm Türk kadınları için büyük önem teşkil ettiğinden bu ancak STK'ların büyük destekleri sonucunda gerçekleştirilebilmektedir.

3.4.2.4.Diğer Unsurlar

Kadınların siyasi hayatta aktif olarak rol alabilmesi, gerek oy kullanması, gerekse siyasetin içine dâhil olup Mecliste yer almasına yönelik yapılması gerekenlere baktığımızda, kota uygulamalarının getirilmesi, seçim sistemlerinin değiştirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak kadınlara destek sağlaması, kadınların üst düzey

---

⁴⁴²gös.yer.

yönetici olmalarını engelleyecek cam tavan sendromunun aşılması gibi etkenlerin yanı sıra, toplumun cinsiyetçi yapısından kurtulması, kadınların da siyasetin üstesinden gelebileceğinin anlaşılması gerekmektedir. Bunu gerek siyasi otoritelerin, gerekse kadınların yaşam alanları içerisindeki her bir bireyin anlaması gereken bir konudur. Kadınların siyasete ilgi duymamasının çözümü eğitim alması, bilgilenmesidir. O halde kadınlara bunun eğitimi verilmelidir. Eğer kadın eşiyile aynı partiye oy vermek zorunda kalıyorsa, kadının her hangi bir siyasi fikri düşüncesinin olması beklenemez, toplumun ön yargılarının yıkılması gerekmektedir. Toplumun kadını maruz bıraktığı düşünce, kadının siyasetten anlamadığı, siyasetin erkek işi olduğudur. Bu düşünceye kadını iten, yine cinsiyet eşitsizliğidir. Erkeğin anladığı her işten kadının anlayabileceği gibi siyasetten de oldukça anlayabilir. Bunun farkına varılması için toplumu bilinçlendirecek STK'ların sayısı, çalışmaları, destekleri arttırılmalıdır. Kadınların siyasetin içinde var olabileceği kendi siyasi fikrinin olabileceğini toplumlara anlatabilecek unsurlar medya unsurlarıdır. O halde medya unsurlarının faaliyetleri bu yönde olmalıdır. Kadını ev içerisinde sınırlayan bir medya algısı, kadının konumunu toplum nazarında kötüye düşürmektedir⁴⁴³. Medyanın Kadın Kuruluşları ile iş birliği yapması, gerek Türkiye’de gerekse uluslararası arenada kadınların faaliyetlerini, girişimlerini ve başarılarını topluma empoze etmelidir.⁴⁴⁴

Toplumda var olan geleneksel düşüncenin, “ataerkil sistem dâhilinde” kadınların siyasi hayatın içinde yer almaması yönünde olduğu, uzun yıllar boyunca kadınlar için bir faaliyete geçilmemesinden anlaşılmaktadır. Toplum bu düşünceyi dini ve kültürel yargılara dayandırmaktadır. O halde bu düşüncenin kaynağına inmekte fayda vardır. Kur’an-ı Kerimin hiçbir ayetinde kadınların yönetici olamayacağından ve siyasete katılamayacağından bahsetmez. Hatta Neml suresinin 23. Ayetinde; “Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm..”⁴⁴⁵ şeklinde bir ayet yer almaktadır. Burada kadın bir hükümdardan söz edilmektedir. O halde Kur’an-ı Kerim’de kadınların hükümdar olamayacağından, siyasi bir oluşumun içinde yer alamayacağından söz edilemez. Toplumun diğer bir yargı noktası kültürdür. Kültür ise kuşaktan kuşağa aktarılan gelenekler, göreneklerdir. O halde Türk tarihine bakılmalıdır. Türk tarihi içerisinde

---

⁴⁴³ Demir, a.g.m,s.46.

⁴⁴⁴ a.g.m,s.46-47.

⁴⁴⁵ Zeki Tan,” *Mekki Ayetlerde Kadın Tasavvurunun İnşasında Ahlaki Zemin*”, Marife Dini Araştırmalar Dergisi, C: XII, S.3, Oca 2012,s.131.

Türk topluluklarında kadının eşleri ile birlikte siyasi yönetime katıldığını ve söz sahibi olduğunu, hatta kadın hükümdar Tomris Hatun'un devlet yönettiği bilinir. Yani toplumda var olan düşünce ister din olgusuna, ister kültüre dayandırılınsa hiçbir sonuçta da kadınların siyasetten uzak durması gerektiği gerçek bir unsura dayandırılmaz. Bu toplumların kendi yargılarından ileri gelmektedir. Bu yüzden toplum bu düşünceden soyutlanmalı, kadınların da bu toplumun, bu düzenin hatta bu dünyanın bir parçası olduğunu idrak etmelidir. Kadınlar 1934 yılında siyasete girmişlerdir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Aslında ilk olarak bu cümlenin kafalardan silinmesi gerekmektedir. Kadınlar, kendilerine bunca zaman verilmeyen, mahrum bırakıldıkları siyasi haklarını, emek, gayret ve büyük uğraşlar ile kazanmışlardır.

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1980'LERDEN GÜNÜMÜZE KADIN HAKLARI

4.1.Ekonomik ve Sosyal Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler

1980 döneminde ve sonrasında kadının toplumdaki konumu ve kadına bakış açısı, kadın haklarındaki gelişmelerin seyrini anlamak için önemli bir konudur. Türkiye’de 1980li yıllarda kadın hakları konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemden söz etmek mümkündür. 80 dönemi sonrası kadın konusu her alanda gündeme gelmiş ve uluslararası belgelerle de desteklenerek faaliyetler yürütülmüştür.

80’li yıllarda kadınların seslerinin toplumda daha gür çıktığı, kendilerini, toplumdaki konumlarını, haklarını sorguladıkları, toplumda artık geleneksel düşüncesin terk edilmeye başlandığı bir dönemdir. Toplumdaki farklı kültürler kadın üzerinde oldukça etkilidir. Geleneksel toplumlarda ve yoğunlukla kırsal alanda yaşayan kadınların ataerkil sistemin gerisinde kaldığı bilinmektedir. Kentsel alanlarda durum bundan daha farklı olmakta ve kadınlar, hem düşünce olarak hem de toplum içerisinde daha özgürce yaşam sürmektedir. Diğer bir grup ise göçler sonucunda kentleşmeye çalışan gruptur. Bu grup ise kuşaklar arası çatışmaların ve görüş ayrılıklarının, hem geleneksel hem de modern düşüncenin çatıştığı gruptur. Görüldüğü gibi Türk toplumunda farklı kültür grupları bir arada yaşam sürmektedir.⁴⁴⁶

Türkiye’de 1950’lerden başlayıp, günümüze kadar devam eden iç ve dış göçler neticesinde kentsel nüfusta artış meydana gelmiştir. Türkiye’de 1950 yılında, kırsal nüfus oranı %75.0, kentsel nüfus oranı %25.0 iken 1980 yılında ise kırsal nüfus oranı %56.1, kentsel nüfus oranı ise %43.9’dur.⁴⁴⁷

Yıllar içerisinde köyden kente göçün artması ile birlikte, kentsel yaşama ayak uydurmaya çalışan kesimde değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Köylere nazaran kentlerde, iş oranlarının fazla olması, daha yüksek gelir, çocukların kaliteli

---

⁴⁴⁶ Tekeli,a.g.e.,s.18-19.

⁴⁴⁷Murat Yılmaz, “Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı”, Easten Geographical Review, C:XX, S:33,2015,s.165.

eğitim alması, kentsel hizmetlerden faydalanılması, daha modern daha özgür bir yaşam tarzına geçilmesinin önünü açmıştır.⁴⁴⁸

Toplumdaki değişikliğin önemli bir yansıması evlilikler içerisinde kendini göstermiştir. Türk toplumunda en önem verilen kurumlardan biri olan aile kurumu, bu dönem içerisindeki değişimlerden etkilenmiştir. Örneğin; kırsal kesimde evlilik yaşı daha erken iken, kentsel kesimlerde eğitim ile geçirilen süre sonunda evlilikler yapıldığından, evlilik yaşı daha ileri bir yaşta gerçekleşmektedir. Evlilikler genellikle kırsal alanlarda ve köylerde ataerkil sistemin uygun gördüğü şekilde görücü usulü ile gerçekleşmekte, fakat çiftler birbirini seviyorsa da genellikle başlık parası sebebi ile kızları kaçırarak evlenme yolunu tercih etmekte. Kentlerde bundan farklı olarak bir de çiftlerin birbirlerini seçerek, anlaşarak evlenebilmeleri söz konusu olan bir durumdur.

Bunca zaman evlenen çiftlerin boşanma nedenleri arasında; şiddetli geçimsizlik, alkol kullanımı, eşini aldatma gibi nedenler yer almaktadır. Boşanma toplumda hoş karşılanmadığı için büyük sorunlar baş göstermeden eşler, boşanma yoluna gitmeyi uygun görmemektedir. Süreç 1990 yıllarına kadar da bu şekilde devam ederken, sonraki dönemlerde boşanma oranlarında artış görülmektedir. 1990 dönemleri sonrasında ve özellikle günümüzde, toplumdaki değişimler ve boşanmaya bakışın değişmesi, kadınların ekonomik özgürlüğünü elde edebilmesi, kadın hareketlerinin güçlenmesi sebebi ile kadınların boşandığı takdirde destek bulabileceğini bilmesi, aile içerisindeki anlaşmazlıklar, eşlerin birbirine olumsuz davranışları, boşanmanın yasal olarak daha kolay gerçekleşmesi gibi nedenler de boşanma sebepleri olabilmektedir.⁴⁴⁹

Genel olarak bakıldığında akıl hastalığı, bilinmeyen nedenler, cürüm ve haysiyetsizlik, geçimsizlik, terk nedenli boşanma, zina, gibi nedenlerden de çiftler arasında boşanmalar yaşanmaktadır.⁴⁵⁰

1990 yılı itibariyle en yüksek boşanma gözlenen yerler genellikle büyük kentlerdir. Bunlar sırasıyla İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Bursa, Manisa, Adana, Antalya, Balıkesir ve Samsun'dur.⁴⁵¹

---

⁴⁴⁸Şirin Tekeli, *1980ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, 1995,s.21.

⁴⁴⁹ Altan Eşsizoglu, Gülcan Güleç, vd. , “*Aile Yapısı ve İlişkileri*”, (ed. Çınar Yenilmez), Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir,2012,s.127.

⁴⁵⁰Murat Binay, “*Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Analizi Ve Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri*”, Ombudsman Akademik, S.9,Temmuz - Aralık 2018,s.237.

Aile içerisinde, belirli zamanlara kadar boşanmaların gerçekleşmemesinin nedeni, kadınların yaşadıkları şeylere boyun eğmesi olmuştur. Kadının söz hakkı olmadığı ev içerisinde dahi bütün ev içi sorumlulukları kadın üstlenmekte ve buna rağmen sesi çıkmamaktadır.

Toplumsal değişim ve son zamanlarda gerçekleşen yenilik faaliyetleri ile birlikte, kadınlar ve gençler arasında, bireyselleşme arayışı başlamıştır. Bunun en önemli noktası kadın-erkek eşitliği alanında olmuştur.

Kadının ev içi sorumluluklarını erkeklerle bölüşülebileceği, erkekler tarafından anlaşılmış, buna ek olarak, kadınlar ev işi ile ilgilenen, ülke işlerini erkeklere bıraksınlar anlayışı da gerilemişti fakat bunlar genellikle kent kültüründe etkili olan tutum değişiklikleridir.⁴⁵²

Bunun yanı sıra; kız ve erkek ilişkilerinde, erkeklere daha fazla hoşgörü gösterildiği, cinsellik eğitimi toplum nazarında ayıp, günah olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı bu konunun ilk kez 1974 yılında gündeme gelebildiği, 1990 yılında tüm dünya gibi Türkiye’de de AIDS yayılımının artması ile birlikte gençlere sağlık ve üreme gibi konularda bilgilendirmeler, projeler ve bölgesel eğitimler verildiği⁴⁵³ de bilinmektedir.

Türkiye’de kadınların kürtaj olması konusunda da bir takım gelişmeler meydana gelmişti. İlk olarak I. Dünya savaşı sonucunda azalan nüfus sebebi ile nüfus arttırılmaya çalışıldığından kürtaj tamamen yasaklanmıştı. Ancak kürtaj yasağı kadınların yaşamlarını tehlikeye atmaktaydı çünkü yasak olmasına rağmen kürtaj yaptıran ve ya ilaçlarla ve diğer yöntemlerle düşük yapan kadınların sayısı çok fazlaydı. 1965 yılında Nüfus Planlamasında nüfus arttırıcı önlemler alınması politikası terk edilerek, gebelik önleyici ilaçların kullanımı yasak olmaktan çıkarılmıştı. Kürtajın yasak olması sonucunda düşük yapan kadınların hayatları tehlikeye girdiğinden birçok kadın hayatını kaybetmekteydi. 1970lerde bu konu tekrar gündeme gelmeye başlamış

---

⁴⁵¹Berrin Eyce, “*Demografik Özelliklere Göre Türkiye’de Boşanma*”, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, S: 14,2002,s.89.

⁴⁵² Tekeli, *a.g.e*, s.28.

⁴⁵³ Ayşe Yücesan, Sultan Ayaz, “*Okullarda Göz Ardı Edilen Bir Konu: Cinsel Sağlık Eğitimi*”, SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi, C: XXV, S:2,Oca 2018,s.200 - 209

ve 1983 yılının Mayıs ayında Nüfus Planlaması Hakkında Kanun⁴⁵⁴ çıkarılarak, kürtaj yasağı kaldırılmıştır. Yasağın kaldırılmasından sonra kürtajın toplum nazarında ayıp olarak görülmesinin önüne geçilmiştir. Bir nevi kürtaj hakkı benimsenmiş fakat bu yalnızca kadının verebileceği bir karar olarak görülmemiştir.⁴⁵⁵

Bu yıllar arasında da gündeme gelen bir konu da kadınların başörtü konusu olmuştur. Belirli dönemlerde gün yüzüne çıkan başörtü konusu bu dönem içerisinde de yine ele alınmıştır.

Bilindiği gibi başörtü, konusu Cumhuriyet'in ilanından sonra ele alınmış, modern topluma modern bir görüntü kazandırılması, eski geleneklerin terk edilmesi amacıyla, da başörtü zorunluluğu kaldırılmış, kadınları ve kızları başlarını açmaya teşvik etmişlerdir. 1950'li yıllarda kadının toplumsal hayatta ve çalışma hayatında görünür olmaya başlaması ile başörtüsü tekrar sorun olmaya başladı. 1968 yılında başörtülü üniversite öğrencilerinin okuldan atılması, gibi bir durum cereyan etmiştir.⁴⁵⁶

1980 darbesinden sonra çıkarılan yasa ve sonrasında bunu takip eden genelgelerde kadının kamu ve eğitim alanlarında da başının açık olması zorunluluğu bildirilmiştir. 80'li yılların ikinci yarısında başörtülü kadınların eğitim ve çalışma hayatlarına getirilen bu kısıtlamalar uzun yıllar süren tartışmalara neden olmuştur.⁴⁵⁷ 28 Şubat süreci ile birlikte başörtü yasağı süreci daha da zirveye çıkarak, kamu kurumlarında ve üniversitelerde başörtülü kadınlara yaptırımlar uygulanmaya başladı. Siyasi alanda da kadınların başörtülü olarak Meclise girmesi yasak olduğundan ilk başörtü ile TBMM'ye girme denemesi de başarısızlıkla sonuçlandı. Sonuç olarak başörtü yasağında yumuşamalar, 2002 yılında AKP hükümeti döneminde başlayarak, YÖK'ün aldığı bir kararla 2007 yılında eğitim alanında, 2013 yılında genel olarak başörtü yasağı kaldırıldı. Günümüzde hala kadınlar ister başı açık, ister kapalı olarak

---

⁴⁵⁴Rahim Tahliyesi Ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi Ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük,Düster:5,C:23,1983 S.1636. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.837395.pdf> , Erişim Tarihi: 29.04.2020.

⁴⁵⁵ Tekeli, *a.g.e.*, s.28.

⁴⁵⁶Bahattin Cizreli, *Türkiye'de Çağdaşlaşma Ekseninde Başörtüsü*, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I, Kütahya, 14-17 Mayıs 2015,s.139.

⁴⁵⁷Ceren İrem Kaya, "*Türkiye'de Kadınların Başörtüsü Mücadelesinden, Başörtüsüyle Mücadelesine Görünür Olma Çabası Ve Pratikleri*", International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), S: 3(2), s.64.

gezebilmekte, dolaşabilmekte kamu kurum ve kuruluşlarında çalışabilmekte, eğitim alabilmektedir.⁴⁵⁸

Başörtüsü, kadınların dini tercihlerinden ötürü seçtiği bir yol olmak üzere, din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde değerlendirildiğinde bu yasaklar, insan haklarının ihlali anlamında gelmektedir. Kadınların, taktıklarından dolayı; eğitim haklarından, çalışma haklarından, siyasi haklardan mahrum bırakılması, insanların inanç özgürlüğünün önünü kesmektedir.⁴⁵⁹

Bu sebeple BM İnsan Hakları Komitesi 20.07.1993 tarihli, kişisel ve Siyasal Haklar sözleşmesinin 18. maddesinde yer alan “Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açışa vurma özgürlüğünü de içerir... Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz”⁴⁶⁰ ifadesinde başörtüsünün din özgürlüğü olduğu vurgulamıştır. Türkiye bu belgeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır.

Özgür, laik düşünce tarzının benimseyen toplumlarda, uyulması gereken en önemli kurallar, insan hakları ve özgürlüklerin devlet tarafından korunmasıdır. Türkiye’de ilk zamanlarda, modernleşme çabaları ve laik bir devlet görüntüsünün modern bir toplumla olacağı ve bunun da kıyafetlere yansımaları oldukça önemlidir. Atatürk toplum için, modern bir giyim kuşamı uygun görmüştü. Toplumda ise bu yöne bir kayma söz konusu, olmuş kadınlar yeni giyim tarzlarına çok çabuk alışmıştı. Elbette ki başını açmak istemeyen toplumun yaşayış tarzının dışına çıkamayan ya da geleneksel inançlara bağlı birçok kadın bulunmaktaydı. Sonraki dönemlerde kurallar sıkılaşılmaya yasaklar gelmeye başlayıp, kadınların sosyal hayat içerisinde etkin olmasının önü kesilince bu insan haklarının konusu olmaya başladı. Çünkü laik toplumlarda, en önemli konular insanların haklarını korumaktır. Bu düşünce, din ve

---

⁴⁵⁸ Cizreli, a.g.e., s.140.

⁴⁵⁹ Fatma Benli, 1964-2011 Türkiye’de ve Dünya’da Başörtüsü Yasağı Kronolojisi, İstanbul, 2011, s.260-261.

⁴⁶⁰ BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 23 Mart 1976., <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf> , Erişim Tarihi: 18.04.2020.

vicdan hürriyeti gibi bir sürü konuyu barındırır. İnsanların dini inanışlarından dolayı, başına takmış olduğu türban yüzünden hayatlarının kısıtlanması, kadının haklarına ne derecede önem verdiğinin bir göstergesidir.

Kadın hakları konusu böyle bir dönem içerisinde farklı seyirler izlerken, kadınlar da bu süre zarfında haklarını korumak ve var olma mücadelesini sürdürmektedirler. 1980 dönemi ve sonrasında İslamcı radikal kesimin ortaya çıkmış, sağ ideolojiyi benimseyen kadınlar da üniversitelerde, çıkardıkları dergilerde kendi haklarını savunmaya çalışmışlardır. Bunların yanı sıra Kemalist düşüncüyü savunan kadınlar da tekrar dernekler kurmaya ve faaliyetlerine başlamışlardır. Yani tüm kesimler, haklarını arama, isteklerini gerçekleştirme yolunda farklı düşünceler beslemiş farklı stratejilere gitmişlerdir.⁴⁶¹

1980 sonrası dönem içerisinde, feminist hareketlerin yoğun olarak faaliyete geçtiği bir dönemdir. Bu dönem içerisinde kadın konuları Türkiye gündeminde önemli bir konu olmuştur. Bu dönem içerisinde farklı görüşleri benimseyen ama hepsi de aynı amaçla oluşturulan kadın hareketleri söz konusudur. Bu kadın hareketlerini 3 gruba ayırmak mümkündür.⁴⁶²

Birinci grup: Geleneksel Müslümanlığı radikalleştirmeye çalışan, çarşaf ve türbanı sembol olarak kabul eden, İslam ideolojisinin emrettiği bir düzen kurmaya çalışan kadınlardan meydana gelmektedir. Bu grup gücünü kırsal ve köy kesimlerinde yaşam süren kadınlardan almaktadır. Bu gruba destek veren siyasi çevreler, kadına aile içerisinde düzeni sağlama, imanlı evlatlar yetiştirme, huzuru sağlama, gibi konularda destek vererek Başbakanlığa bağlı Aile Araştırma Kurumunu kurarak aile bağlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.⁴⁶³

İkinci grup: Laik ve batıcı ideolojiyi savunan, eşitlikçi, çağdaş, Kemalist bir toplum düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu da toplumun en alt tabaklarına kadar yaymaya çalışan bir hareketi savunmaktadırlar.⁴⁶⁴

---

⁴⁶¹H.Bayram Kaçmazoğlu, “Türkiye’de Kadın Sorunu Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:0, S: 22,2013,s.77-79.

⁴⁶²gös.yer.

⁴⁶³gös.yer.

⁴⁶⁴gös.yer.

Üçüncü grup: Radikal Feminist Kadın Hareketi olarak adlandırılan, cinsellik dâhil her konuda özgürlüğü savunup, ailenin varlığı reddeden, bu sebeple toplumda hatta bazı kadın derneklerinin bile tepkisini çeken bir grup bulunmaktadır.⁴⁶⁵

4.1.1.Feminist Grupların 1980 Sonrası Tekrar Gündeme Gelişi ve Kadın Hakları Konusundaki Faaliyetleri

Feminist hareketlerinin Türkiye içerisinde gelişimine bakıldığında bu hareketin 1980 sonrasında neden yoğunlaştığını anlamak mümkün olacaktır. Türkiye içerisinde feminist hareketler üç evreden oluşmaktadır. Bunların ilki; daha önce de bahsedilen, II. Meşrutiyet döneminde kadınların haklarını talep etmeye başladığı bu sebeple de dernekler kurup, dergiler çıkardığı dönemdir. İkinci evre, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Türk kadınlarının Milli Mücadele döneminde yaptıkları fedakârlıkları göz ardı etmeyen, kadınlara siyasi haklarını, hukuki haklarını tanıyan bir devlet feminist hareketinin gerçekleştiği evredir. Bu evre de kadınları aile içerisinde sınırlı bırakmadığı ve ev içerisinde hapsedmediği, yasal olarak kadınların siyasete girişleri gerçekleştiği için, Türk Kadınlar birliğinin kendini fesh etmesi ile birlikte kadın hareketleri de son bulmuştu.⁴⁶⁶ Fakat toplum içerisinde kadınlar nazarında bir değişiklik olmaması, yapılan yeniliklerin de bir yere kadar gerçekleşip sonrasında bir durulma döneminde kalması ve kadınların istek ve haklarının gerçekten de olması gerektiği kadar kullanamaması gibi durumlar söz konusuydu. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan kadınların hiç mi hiç hakları gözetilmiyor, kadın emeğinin karşılığını ne maddi ne manevi yönden alabiliyordu. Yaptığı işlerin kadının yapmak zorunda olduğu işler olarak görülmesi, erkeğin baskın olması ve kadınların topluma dahi karışamaması gibi durumlar hala yaşanmaktaydı.⁴⁶⁷

1970'lerde ortaya çıkan sosyalist eğilimli gençlik, Türkiye gündemini değiştirerek, az gelişmişlik, gelir ve fırsat eşitsizliği, emeğin sömürülmesi gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu durum içerisinde de kadınların, erkeklerle eşit haklara sahip olduğu fakat bu haklarını kullanamadığı sorunu da gündemde yerini almıştı. Bu sebeple temel nokta ekonomik konular üzerinde yoğunlaşmıştı. Gençlik, işçi emekçi

---

⁴⁶⁵ Kaçmazoğlu, a.g.m., s.78.

⁴⁶⁶ Tekeli, a.g.e.s., 31.

⁴⁶⁷ a.g.e., s.31-34.

kadınların yanındaydı. Onların çözümü ise kadın ve erkelerin bir arada mücadele edebilecekleri sınıf mücadelesiydi.⁴⁶⁸

Bu dönem içerisinde Batı’da feminist hareketleri başlayınca, pek çok öğrenci, akademisyen ve bir sürü genç kadın, konularını ele alan sol grupları desteklemeye başladılar. 1980 darbesi özellikle sol kesime ve bütün siyasi kuruluşlara darbe indirmiş, kadınların kendi haklarını arama mücadelelerini tetiklemişti. Feminizm hareketi böylece darbeye karşı oluşturulan ilk hareket olmuştur.⁴⁶⁹

İlk hareketler; akademisyen kadınların BM’nin ilan ettiği “Kadının On Yılı”ndan yola çıkarak kadın sorunlarını tartışmaya açması ile başlamıştı.

Feminist hareketlerinin örgütlenmeye başlamaları ise Mustafa Ağaoğlu ve kardeşi Tektaş Ağaoğlu tarafından 1962 yılında kurulmuş olan bir yayın evi olan YAZKO(Yazarlar Kooperatifi) çerçevesinde gelişmeye başlamıştı. Yazko Somut’un dördüncü sayfasında feminizm köşesi yer almaktaydı.⁴⁷⁰ Yazko tarafından Gazeteciler Cemiyetinde 4 günlük bir “Kadın Sorunları” toplantısı⁴⁷¹düzenlemiş böylece feminizm, ilk kez kamuoyu önünde savunulmuştu. Yine bu hareketler ışığında 1982 yılından 1990 yıllarına kadar, bir sürü eylem gerçekleşmekteydi. Bunlar Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde yapılmaktaydı.⁴⁷²

1984 yılında İstanbul’da Kadın Çevresi Kitap kulübü, oluşturularak feminist tarzda yazılmış olan yabancı kitapların çevirilerini yapması sağlanmış ve yine Kadın Çevresi Kulübü adı ile ev içinde ve dışında ücretli veya ücretsiz çalışan kadınların emeğini değerlendirmek amacıyla bir hizmet ve danışma şirketi kurulmuştur.⁴⁷³

Kadın hareketlerini tetikleyen önemli bir konu da kadına şiddet konusudur. Çankırı ilinde yaşayan bir kadın kocasından şiddet görmesi sebebi ile dava açmıştır. Yargıç ise bu davaya reddetmiş gerekçe olarak ise “Kadının sırtından sopayı,

---

⁴⁶⁸ gös.yer.

⁴⁶⁹ gös.yer.

⁴⁷⁰Deniz Depe, “Türkiye’nin İlk ve Tek Yazarlar Kooperatifi Yazko ve Yazko Edebiyat Dergisi”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S: 36, Oca 2014,s.85.

⁴⁷¹Serap Suğur, Rana Ekşinat vd. , *Toplumsal Yaşamda Kadın*, (editör: Gürsel Yaktıl Oğuz), Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir,2002,s.193.

⁴⁷² Tekeli,a.g.e.,s.33.

⁴⁷³*Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Ankara, s.112

karnından sıpayı, eksik etmeyeceksin” sözünü göstermiştir.⁴⁷⁴ Kadına şiddet konusunda yaşanan bir olay kadınları sokağa dökmüştür.

1979 Yılında kadınlar, BM tarafından kabul edilen CEDAW’ı Türkiye’de imzalanabilmesi ve yürürlüğe konması için 1987 yılında bir kampanya başlatmışlardır. Bu kampanya ile CEDAW’ın iç hukukta da uyarlanması için Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği’ni kurmuşlardır.⁴⁷⁵

Kadınlar haklarını aramak için çeşitli sempozyumlar, yürüyüşler gerçekleştirerek, dernekler kurmaya başlamışlardır. Bu kadınlar yapmış oldukları faaliyetlere tüm kadınları davet ediyor ve onların da bu yol da yürümeleri için faaliyetlere girişiyorlardı. Yapılmak istenen kadınların bu konu hakkında daha çok bilinçlendirmek ve desteklerini sağlamaktı. Bu grupların içinde öğrenci, akademisyen, işçi her oluşumdan kadın yer almaktaydı. Kadınların mücadelesini verdiği önemli konular arasında dayak, taciz ve cinayet yer almaktaydı. Bu konular günümüz olan 2020 yılında hala varlığını sürdüren önemli konulardır.⁴⁷⁶

17 Mayıs 1987 yılında darbeden sonra ilk resmi kitlesel bir kadın yürüyüşü gerçekleştirilmişti. Bu yürüyüş, “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü”, olarak adlandırılmıştı. İstanbul’da Yoğurtçu Parkından, Söğütluçeşme’ye kadar 2.500 kadının katıldığı bir yürüyüşte “Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz”, “Dayak aileden çıkmadır”, “Haklı dayak yoktur” sloganları ile eşlik eden kadınlar, tüm kadınları dayanışmaya davet etmişlerdir.⁴⁷⁷

1987’de yaşanan gelişmelerden sonra kadınların eylemleri sokak şenlikleri, açık hava müzeleri, sergiler şeklinde sürmeye devam etmiştir. 4 Ekim 1987 Kariye Müzesi Şenliği, bunun ardından, da 8 Mart 1988’de Geçici Kadın Müzesi Şenliği gelmektedir.⁴⁷⁸

Bunların yanı sıra bu dönem içerisinde Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi, 1988 yılında yayın hayatına başlamıştır. Kurulma amaçlarını ise; Sosyalist feminist kadınlar olarak, kadınların kurtuluş hareketinin neresinde olduklarını, feminizmi nasıl yaşamak

---

⁴⁷⁴ *Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası*, s.116.

⁴⁷⁵ Özgür Sevgi Göral, “Kadınlar Vardır Ya Da Türkiye’de Feminist Hareketin Eleştirel Bir Analizi”, *Devrimci Marksizm*, S:4, Temmuz 2007, s.48.

⁴⁷⁶ Handan Koç, “*Feminist Dergisi*”, S:3, *Feminist Çevresi Yayınları*, İstanbul, Ekim 1987, s.31-34.

⁴⁷⁷ *a.g.e.*, s.31-34.

⁴⁷⁸ *Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası*, s.124.

istediklerini ve bağımsız bir kadın politikası konusunda ayrıca kadın mücadelesinde, üstlerine düşen görevleri yerine getirmek olduğu şeklinde açıklayarak, kadın mücadelesinde ortak paydada buluŖan kurumların önemini vurgulamışlardır.⁴⁷⁹

1989 yılında, Ankara’da Kadın Dayanışma Derneği kurularak, büyük şehirlerden bir sürü kadın feministin katılımı ile I. Feminist Kadın Kongresi toplanmış, bu kongrede de taciz konusu üzerinde durulmuş ve “Bedenimiz Bizimdir Cinsel Tacize Hayır” kampanyaları⁴⁸⁰ başlamış, Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi⁴⁸¹ yayınlanmıştı.

Feminist Kadınlar, Cinsel Taciz kampanyaları kapsamında; ilk olarak vapurlarda kadınlara “Mor iğne” satışı yapmaya başlamışlar, kadınların evde, işte, yolda, otobüste, sokakta, vapurda, her yerde karşılaşılabileceği bir taciz durumunda kendilerini korumaları için bir adım atmışlardır. TÜYAP fuarı bu kampanyaların daha da tanıtılması konusunda baya etkili olmuş, kadınlar bu fuar içerisinde kadınlar ile daha yakın temas kurup, iğneleri satabilmişlerdir. Elbette ki bu kampanyaya karşı gelen erkeklerde bulunmuş fakat kadınlar kendilerini ifade edebilmişler ve bu kampanyada çerçevesinde bekledikleri destekleri alabilmişlerdir.⁴⁸²

Bu gelişmelerin ardından, feminist kadınlar gerçekleştirdikleri gelişmelerle ve yapmış oldukları başvurular sonucunda 1990 tarihinde “Mor Çatı Kadın Sığınma Evi” açmışlardır. Mor çatı, şiddet gören kadınların, erkek şiddetinden uzakta bir yaşam sürebilmelerini sağlayarak, erkek ve kadın arasındaki eşitsizlikleri önlemeyi hedeflemektedir.⁴⁸³ Bu sığınma tam 20 yıldır ve hala faaliyet göstermektedir. Toplumda kadına yönelik şiddet hala sürmektedir. Bu kadın sığınağının yanı sıra daha bir sürü kadın sığınakları geçmişte ve günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir.⁴⁸⁴

1990 yılına gelindiğinde feminist hareketlerde kurumsallaşmalar meydana gelmiştir. Dergilerin daha çok artması ile kadın hareketi daha çok vakıflaşma olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1980’ler kadınlar politik söylemlerle, eylemlerle, sokaklarda yer alırken 1990 dönemi ve sonrasındaki dönemde ise politik söylemler azalmış, faaliyetler ve sokak eylemleri etkisini yitirmiş ve kadınlar örgütlerin içerisinde yer almamayı tercih etmişlerdir. Bu dönem içerisinde Sosyalist Feministlerin

⁴⁷⁹ Canan Bayraktutan, Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi, K yayınları, S.1,1988,İstanbul, s.5-6.

⁴⁸⁰ Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası, s.132.

⁴⁸¹ Sosyal Feminist Kaktüs Dergisi, K yayınları,(8 Mart Özel Sayısı),S.6,İstanbul, Nisan 1989,s.6

⁴⁸² Sosyal Feminist Kaktüs Dergisi, K. Yayınları, S.9, İstanbul, Aralık 1989,s.14-15.

⁴⁸³ <https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/biz-kimiz/> , Erişim Tarihi: 10.04.2020.

⁴⁸⁴ gös.yer.

yanı sıra Kürt kadınlar ve Müslüman kadınlarda farklı eleştirilerle seslerini duyurmaya çalışmışlardır.⁴⁸⁵

Bunların yanı sıra; bu dönem içerisinde; Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezleri, İ.Ü Kadın Çalışmaları Merkezi, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Derneği, Pazartesi Dergisi, Başkent Kadın Platformu, Uçan Süpürge, KA-DER, KAMER gibi kurumlar da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Kürt Kadınlarının da çıkardığı Rosa, Juin vb. gibi süreli yayınlarda bulunmaktadır.⁴⁸⁶

Kurumsal olarak hareket devam etmiş, dergiler çıkmaya, araştırmalar yapılmaya, eserler verilmeye, akademik çalışmalarla feminizm konusu gündemde tutulmaya devam edilmiştir. Ayrıca üniversitelerde feminizm çalışmaları daha fazla şekilde yer almaya başlamıştır.⁴⁸⁷

Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri, akademisyenlerle faaliyetler sürdürmeye başlamış, sempozyumlar, konferanslar, paneller, projeler, seminer ve söyleşiler gibi çeşitli akademik yollarla faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bunun yanı sıra üniversiteler içerisinde sosyal bilimler enstitüsüne bağlı Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalları yer almaya başlamıştır.⁴⁸⁸

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı 1993 yılında yüksek lisans programı, 1994 yılında ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları programı, 1996 yılında Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı ve 2000 yılında Ege Üniversitesi Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı bunlardan bazılarıdır.⁴⁸⁹ Bunların yanı sıra kadın sorunlarını ele alan üniversitelerdeki kadın araştırma ve uygulama merkezleri de bulunmaktadır.

Günümüzde faaliyet gösteren çok sayıda kadın kuruluşu ve sığınma evleri bulunmaktadır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü çerçevesinde düzenlenen etkinliklerde kadın hakları her yıl sokaklarda dile getirmekte ve kadınların haklarının göz ardı

---

⁴⁸⁵ Nacide Berber, *1990'lar: Bir Farklılıklar ve Kurumsallaşmalar Dönemi*, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Vakfı, 2017, <https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1990lar-bir-farklilikliklar-ve-kurumsallasmalar-donemi>, Erişim Tarihi: 19.04.2020.

⁴⁸⁶ gös.yer.

⁴⁸⁷ gös.yer.

⁴⁸⁸ Duygu Alptekin, “Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:26, 2011, s.39.

⁴⁸⁹ a.g.m., s.39.

edilmemesi için uğraşlar vermektedir. Yapılan akademik çalışmalar kadın hakları savunucuların yayınladığı eserler, kadınların büyük uğraşlar verdiğinin göstergesidir.

4.1.2.Kadına Karşı Uygulanan Şiddet

Toplum nazarında son zamanlarda artan şiddet, taciz ve cinayet olayları Türkiye’de kadınların farklı gruplarda, farklı ailelerde, farklı kesimlerde hala yok sayıldığıнын, değeri görmediğinin en büyük kanıtıdır. Kadınların erkek egemenliğinin altında ezildiğı her türlü şiddete, her türlü cinayete kurban gittiğı bu düzen içerisinde her ne kadar cezai yaptırımlar uygulansa da toplumda yer alan sapkın zihniyetli insanlar buna bir son vermemektedir. Bu zihniyetler genellikle eğitim almamış kesimlerden, psikolojik olarak sağlıksız bireylerden, cinayet işlemekten keyif duyan insanlardan, hatta sıradan vatandaşlardan bile oluşabilmektedir.

Son yıllarda kadın cinayetlerinin faillerine baktığımızda neredeyse tamamının erkek olduğunu görülmektedir. Bunların kimisi erkek arkadaş, kimisi koca, kimisi baba, kimisi akraba, kimisi ise hiçbir akrabalık bağı olmayan⁴⁹⁰ sadece yolda denk geldiğı ve onu öldürmek istediğı için bir kadının canına kıyan sapkın zihniyetlerden meydana gelmektedir.

Cinayeti işleyenlerin bahaneleri ise; genellikle döverek, eziyet ederek, her türlü şiddete maruz bıraktıkları kadınların onlardan ayrılmak istemesi, kıskançlık, töre, namus, iftira, hatta yanlış anlamadan dolayı bile eşinin, annesinin, kardeşinin, kız arkadaşlarının, en yakınının ya da tanımadığı bir kadının hayatına son veren yüzlerce erkek bulunmaktadır. Kadınlar evlerinde, sokak ortasında, arazilerde, iş yerlerinde, ⁴⁹¹arabada, kafede, okulda, otele, hastanede, sahilde, yani her yerde yüzlerce kadın erkekler tarafından katledilmiştir. Erkek bahaneleri son 10 yılda hiçbir şekilde bitmemiştir hatta gittikçe de artmaktadır.

Kadın cinayetleri konusunda istatistik verilere ulaşmak oldukça zor olmaktadır. Bu sebeple istatistik verileri ancak polis akademisi yayınlarından, gazetelerden ve kadın hakları derneklerinin istatistik verilerinden elde edilebilmektedir. Bu verilere göre;

---

⁴⁹⁰ Coşkun Taştan, Aslıhan Küçükler Yıldız, *Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler*, Polis Akademisi Yayınları, Şubat 2019, Ankara, s.14.

⁴⁹¹ a.g.e.,s.4.

Türkiye’de 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 726’sı polis, 206’sı jandarma kayıtlarına geçen toplam 932 kadın cinayeti işlenmiştir. Başta İstanbul, Ankara İzmir gibi şehirler olmakla beraber bunlara Türkiye’nin her şehrinde rastlanmaktadır. Kadın cinayetlerini ateşli silah, kesici ve delici alet, bedensel güç ile ve boğma ile işlemişlerdir. Çoğunlukla yaşları 26-35 arasında olan ve çoğu evli olan kadınlar cinayete kurban gitmiştir.⁴⁹² Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun (KCDP) hazırladığı rapora göre ise 2019 yılında 474 kadın öldürülmüştür.⁴⁹³

Kadınların şiddet gördüğü eşlerinden ayrılamama, boşanamama ya da uzaklaşamama nedenleri arasında ilk olarak çocukları gelmektedir. Çocuklarının babasız büyümemesi, maddi imkânsızlıklardan dolayı çocuğunun ve kendisinin geleceğini temin edememe korkusu boşanmaları durumunda da, öldürölme korkusudur.

T.C Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığının 2007 yılında Töre ve Namus Cinayetleri Raporuna göre; 2003 yılında töre ve namus cinayetlerine kurban gidenlerin sayısı 159, 2006 yılında 233, 2007 yılında 231, son 5 yıl içerisinde ise 1100’ü aşkındır.⁴⁹⁴

Türkiye’de son yıllarda gündemden düşmeyen erkek terörünün en acı isimleri, hayatını kaybeden kadınlar için hazırlanmış olan anıt sayaçta⁴⁹⁵ yer almaktadır.

Kadına karşı işlenen taciz, tecavüz, şiddet, cinayet olaylarının önlenmesi amacıyla; 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” 2012 yılında kabul edilmiştir. Bu kanun uluslararası bir sözleşme olan Kadına Yönelik Şiddet ve Ev içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi’nden ilham alınarak hazırlanmıştır.⁴⁹⁶ İstanbul Sözleşmesi olarak geçmektedir.

Kadına karşı işlenen suçların, kadın cinayetlerinin önlenmesi için, toplumda dini ve kültürel değerlerin üstünde yoğunlaşarak bunların kadına değer verdiğinin

⁴⁹² a.g.e.,s.9-10.

⁴⁹³Sözcü Gazetesi Haberi; <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/aci-bilanco-2019da-474-kadin-olduruldu-5542146/> , Erişim Tarihi: 01.01.2020.

⁴⁹⁴Sesimizi Duyan Var mı? Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2007 Töre ve Namus Cinayetleri Raporu,25 Haziran 2008,s.3.

⁴⁹⁵Kadın Cinayetine Kurban Giden Kadınların İsimleri; <http://anitsayac.com/> , Erişim Tarihi: 25.04.2020.

⁴⁹⁶TBMM Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Dışişleri Komisyonu Raporları(1/510),YD.24,YY.2,SS.81.

gösterilmesi, ve toplumun bu düşünceye yönlendirilmesi, namusun; “insanın bedeni” olmadığı ve bir cinsiyeti olmadığı insanların aydınlatılması, sorunlu ailelerde ayrılma durumunda tekrar barışma buluşmaları sırasında güvenlik önlemlerinin polisler tarafından sağlanması, kadına karşı şiddet gösteren erkeğin rehabilitasyon merkezlerinde tedavi ettirilmesi, öfke kontrol eğitiminin verilmesi ve bu süre zarfında kadından uzak tutulmasının sağlanması, televizyonlarda, dizilerde, yayınlanan programlarda kadına karşı şiddetin veya cinayetin gösterilmesinin önlenmesi, haberlerde yayınlanan kadın cinayetleri konusunda cinayet gerekçesinin verilmesinin toplumda yaşayan diğer erkeklerin faili haklı bulmasının ve bu olayın onları tetiklemesinin önüne geçilmesi, şiddete maruz kalan kadınlar için sığınma evlerinin fazlalaştırılması, bir kadının yaşamına son veren failin, yaşamına devam edememesi için cezai yaptırımların ağırlaştırılması gerekmektedir.⁴⁹⁷

Günümüzde kadına karşı şiddet, aile içi şiddet gibi konuların yanı sıra, yaşlı, hasta, çocuk gibi bireylerin yardım alacağı, Aile Bakanlığına Bağlı Aile Danışma Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, Sosyal Hizmet Merkezi, Baroya Bağlı Kadın Hakları Merkezi bulunmaktadır. Özellikle kadına şiddet, tehdit, gibi kadının yaşam hakkını kısıtlayan herhangi bir durumda aranacak acil numaralar ve telefon uygulamaları bulunmaktadır. Şiddet gören kadınlar, valilik kaymakamlık, polis merkezleri, jandarma karakolu ve adli makamlara da telefon üzerinden ya da merkeze direk giderek şikâyetle bulunabilmektedir.⁴⁹⁸

Kadınlar, haklarını kazanabilmek için yıllardır mücadele vermişler, gelişmekte olan dünya düzenine adapte sürecinde de bazı haklara sahip olabilmişlerdir. Toplum içerisinde kadınların yer alması, toplumun kadınlara alışması uzun yıllar sürmüştür. Günümüzde kadınlar, sokağa çıkabilmekte, eğitim alabilmekte, hukuki yönden haklarını arayabilmekte, siyasete katılabilmekte ve erkeklerin yapabileceği her şeyi yapabilmektedir. Bu özgürlüğe sahip olan kadınları kısıtlayan tek şey, erkek baskısıdır. Toplumdan topluma, farklılık gösteren bu yapı içerisinde kesin bir yargı da bulunmak oldukça zordur. Toplumun her yerinde kadına karşı şiddete, taciz olaylarına, cinayete rastlamak mümkündür. Bugün kadına bakış açısı daha modern olduğu düşünülen en gelişmiş büyük şehirler de bile kadın cinayetlerinden söz etmek mümkündür. Bunun

---

⁴⁹⁷ Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, Ankara, s.165.

⁴⁹⁸<https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/siddete-maruz-kalindiginda/> Erişim Tarihi 22.09.2020

tek nedeni ise yaşanan yerden ziyade, toplumdaki zihniyetlerdir ve zihniyetler değişmeden kadınların yaşamlarının kolaylaşması oldukça zor olmaktadır.

Bugün Türkiye’de birbirinden oldukça farklı bakış açısına sahip kesimler yaşam sürmektedir. Kadın Haklarına önem veren, eşinin, kardeşinin annesinin ve toplumdaki diğer kadınların istedikleri gibi giyinebilmesini, gezebilmesini, okuyabilmesini takdir edip bu konuda kadınları destekleyen erkekler de bulunmaktadır. Erkek ve kadının eşit olduğunu kabul eden bu zihniyetlerin artması ve toplumun bu düzen içerisinde şekillenebilmesi, kadın hakları konusunda mücadele veren tüm kadınların umut ettiği bir toplumdur.

Ekonomik olarak;

Türkiye’de kadınların ekonomik hayattan beklentileri; kendi emeği üzerinde karar verebilmek, kazandığı parayı istediği gibi biriktirebilmek çalıştığı işlerde erkeklerle eşit miktarda ücret alabilmektir. Her kadın gibi Türk kadınları da kaliteli işlerde çalışmayı, gelirin karşılığında güvenli bir iş yerinde çalışmak istemektedir. İşe alımlarda herhangi bir cinsiyet inanç, medeni durum, siyasi görüş cinsel yönelim, yaş gibi engellere takılmamak, çalışırken iş yerinde sosyal güvenceye sahip olmak, işgücü piyasasına dâhil olabilmek ve öncesinde meslek sahibi olabilmek için eğitimden faydalanabilmeyi istemektedir.⁴⁹⁹

1950’li yıllardan beri ekonomik hayat içerisinde kadınların çok fazla etkili olmamasının nedenleri arasında kadınların ev içi sorumluluklarını ön planda tutup dışardaki işlerde çalışmayı tercih etmemesi, bu da ataerkil aile ilişkilerinin bir sonucu olmasından kaynaklanmaktadır.

1960’lı yıllarda sanayi işleri pek fazla kadınlar tarafından tercih edilmemekteydi. Hizmet sektörünün büyümeye başlaması kadınlar için iş olanaklarının fazlalaşması anlamı taşımaktaydı fakat 1970’lerdeki işsizliğin artması ile birlikte göçlerin meydana gelmesi, kentlerde yaşam zorluğu çeken ailedeki kadınların çalışma

---

⁴⁹⁹İpek İlkaraçan Ajas, “*Ekonomik Haklarımız Var*, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği”, İstanbul, 2017,s.4.

hayatına girmeye başlaması ile az olan iş imkânlarına çok fazla talep olmaya başlamıştı. Sanayi ve hizmet faaliyetleri bu talepleri karşılayamaz hale gelmişti.⁵⁰⁰

1980 sonrasında sanayi faaliyetleri ile başlayan sıkıntılar, yeni yatırımların olmaması ve ekonomik daralma sebebiyle fabrikalar işçi çıkarma yasağının ardından fabrikada çalışan vasıfsız işçilerin yerine başkasının alınabileceği, fabrika için önem taşımayan işçilerin işlerine son verilmiştir. Bu gruba giren kesim kadın işçiler olduğundan işlerini kaybetme olasılıkları da fazla olan gruptur. Aynı zamanda kadın işçinin maaşı aile içinde ek gelir olarak görüldüğünden kadın işçilerin işten çıkarılması daha olası bir durumdur ve bundan ziyade fabrikalar üretimde maliyetini düşürerek, kar elde etmek için kadın işçileri hiçbir sigorta ve güvence yapmadan düşük ücret vererek evde çalıştırma yoluna gitmiştir.⁵⁰¹

Kadınların çalışmak zorunda olması ve kendilerine bir iş bulamaması genellikle kadın işçilerin çalışma yaşamında karşısına çıkartılan zorluklardan ileri gelmektedir. Hizmet sektöründe de durum bundan farklı olmamakla birlikte devlete bağlı olan kurumlarda istihdamın daraltılması, kadınların çalışma yaşamında erkeklere oranla tercih edilmemesi, çalışacak kadın profilinin genç ve okumuş olması kadınların iş olanakları kısıtlamıştır. Kadından beklenen işler için herhangi bir özel eğitimin verilmemesi, belli mesleklere kadınların yasalardan dolayı alınmaması ya da kadınların tercih edilmemesi de bu etkenlerdendir. Buna ek olarak ücretlerde kadınlara eşit davranılmaması, işe alımlarda kadının medeni durumuna göre tercih yapılması ve yine bir kriz ya da daralma kadının işten çıkarılması gibi zorluklarla karşılaşmaktadır. Evlenme çocuk doğurma vb. durumlarda işten çıkarılması gibi hususlar kadının çalışma hayatına girmesini, orada kendine yer edinmesini önleyen kurallar, kontroller silsilesidir.⁵⁰²

Kadınların iş hayatına aktif olarak katılımlarının arttırılması, işsizlik oranının düşürülmesi gibi, ekonomik olarak zorluk yaşayan kadınların iş hayatına katılımlarının

---

⁵⁰⁰F.Yıldız Ecevit, “*Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri*”, (ed Şirin Tekeli), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, iletişim Yayınları, İstanbul, s.117.

⁵⁰¹ a.g.e.,s.117.

⁵⁰² a.g.e.,s.125.

arttırılması için eğitim faaliyetleri verilmesi, iş hayatında kadınların karşılaştığı sorunlara çözüm getirilmesi bağlamında çalışmalar başlatılmıştır.⁵⁰³

1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun, evli olan kadınların çalışmalarının eşlerinden izin almak suretiyle mümkün olduğunu, aksi takdirde kadınların mahkeme yoluyla çalışma izni alması gerektiğini içermekteydi. 29 Kasım 1990 yılında kadınların çalışmalarını eşinin iznine bağlayan yasa maddesi, anayasanın 10. maddesi olan; Herkes, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşittir.” Maddesine ters düştüğü için, Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiş ve Resmi Gazete’ de yayınlanmıştır.⁵⁰⁴

Bunlara ek olarak beş yıllık kalkınma planlarında; kadına yönelik maddeler bulunmakta bu maddeler gereğince Türkiye’de kadının ekonomik yaşama aktif olarak katılımını sağlayacak tedbirler, düzenlemeler ve kararlar alınacağını vurgulanmaktadır.

4.1.3.Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kadının Ekonomik Haklarına Yönelik Düzenlemeler ve Çalışma Hayatına Yansımaları

1985 yılında beşinci beş yıllık kalkınma planında ilk kez ayrı bir başlık olarak kadınlar konusunda politikalar belirlenmiş, kadınların emeklilik yaşı, işsizlik oranı, aktif çalışma alanı gibi⁵⁰⁵ konular üzerinde durulmuştur.

Beş yıllık kalkınma planına göre; kadınların emeklilik yaşı 50 olarak belirlenmiş, kadınların çalışma hayatına katılmasından dolayı ihtiyaç duyulan kreşlerin, bakım evlerinin kapasitelerinin arttırılması sağlanmaya çalıştırılacağı belirtilmiştir.⁵⁰⁶

1990-1994 yıllarını kapsayan altıncı beş yıllık kalkınma planında; kadınların tarım dışı sektörlerde yer almasını sağlayacak istihdamın yaygınlaştırılması, çalışan kadınların, çalışma hayatı içerisinde uygulamalardan kaynaklanan güçlüklerin giderilmesi için önlemler alınacağı, kadınların meslek edinebilmeleri ve bir beceri

---

⁵⁰³ Caporal,*a.g.e.*,s.551.

⁵⁰⁴ T.C Resmi Gazete, S:21272, 2 Temmuz 1992,s.5-6.

⁵⁰⁵ T.C. Resmi Gazete, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989), Karar No:8, S.18467,23 Temmuz 1984.

⁵⁰⁶ Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilat Müsteşarlığı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989),<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1llık-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.

kazanmaları konusunda özel programlar ve projelerin geliştirileceğine dair kararlar bulunmaktadır.⁵⁰⁷

1992 yılında emeklilikte yaş sınırı kaldırılarak, kadınlarda 20 erkekler de 25 hizmet yaşını bitirenlerin istedikleri zaman emekli olmaları sağlanmıştır.⁵⁰⁸

1996-2000 yıllarını kapsayan yedinci beş yıllık kalkınma planında; genellikle kadınların eğitiminin önemi üzerinde durulmuş, kadınların iş hayatına katılımı, istihdamı eğitim ve toplumsal konularda hakkında iyileştirme çalışmaları yapılması gerektiğinden bahsedilmiş, mevzuatta yer alan kadın erkek eşitliğini engelleyen hususların tekrar düzenlenmesinin, kadın erkek eşitliği açısından önemli olduğundan bahsedilmiştir. Ceza ve vergi konularında kadın erkek eşitliğini bozan maddelerin tekrar düzenlenmesi, gebelik, doğum izni, kreş gibi kadını çalışma hayatından alıkoyan durumların giderilmesi için çalışan annelerin çocuklarının yeterli bakım imkânına kavuşturulabilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirileceğinden bahsetmektedir.⁵⁰⁹

2001-2005 yılları arasında sekizinci beş yıllık kalkınma planında İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından, istihdam eğitim projesi çerçevesinde kadınların istihdam imkânları araştırılmış ve beceri kazanma kursları düzenlenmiş, kadınların girişimcilik faaliyetleri ve el emeğinin değerlendirilmesi için Kadın Sorunları Genel Müdürlüğü merkezi kurulmuş olduğundan bahsedilmektedir.⁵¹⁰

2007-2013 yılları arasını kapsayan dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde; işgücü piyasasına katılma da ve bu konu da zorluklarla karşılaşan

---

⁵⁰⁷Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Karar No:62, Karar Tarihi, 22.6.1989. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Bey%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁵⁰⁸Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Karar No: 374, Karar Tarihi: 18.7.1995, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Bey%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁵⁰⁹ Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yedinci Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Karar No: 374, Karar Tarihi: 18.7.1995.

⁵¹⁰Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Karar N. 697, Karar Tarihi: 27.6.2000, Ankara, 2000, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Bey%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf>, Erişim Tarihi: 05.03.2020.

kadınların ve diğer kişilerin, istihdama katılabilmesi için, çocuk, yaşlı ve diğer bakım hizmetlerine erişimin kolaylaşacağını içermektedir.⁵¹¹

2014-2019 yıllarını kapsayan onuncu beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde; anayasaya kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık ilkesinin dâhil edildiğinden, kadınların iş gücü piyasasına katılımlarının arttığından, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurulduğundan bahsederek, girişimcilik ve KOBİ desteklerinin sağlanması hususunda kadın girişimcilere öncelik verileceğinden bahsetmektedir.⁵¹²

Devlet Kalkınma planlarının uygulanması sırasında, hayata geçirilen kurallar çerçevesinde;

1993 yılında Halk Bankası tarafından kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılması ve girişimciliğe özendirilmesi amacıyla, kadınlara özel, düşük faizli kredi imkânı sağlanması uygulamaları başlatılmıştır.⁵¹³

1994 yılında Kadın Statüsü ve Genel Müdürlüğü, şiddete gören kadınların hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin karşılanması ve el emeğinin değerlendirilmesi amacıyla Bilgi Başvuru Bankası'nı kurmuştur.⁵¹⁴

1995 yılında; Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, bölgede yaşayan kadınların ve kızların durumunun iyileştirilmesi, kadınların kalkınma sürecinde etkili olması bakımından daha çok yoksul ailelerin bulunduğu mahallelerde ve köylerde Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM'lar) GAP İdaresi tarafından kurulmuştur. Bu kurumlarda genellikle düşük ücret karşılığında mevsimlik işçiler çalıştırılmaktadır. 1995 yılından itibaren Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başlamış olan ÇATOM'lar 9 ilde 29 adet olup 2000'li yıllarda sayıları 22'ye ulaşmıştır.⁵¹⁵

⁵¹¹Resmi Gazete, TBMM Kararı Dokuzuncu Kalkınma Planı,2007-2013,S.6215,1 Temmuz 2006,s.39. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁵¹² 2014-2018 Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Karar Tarihi, 02.07.2013, Karar No:1041,Ankara,2013.<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁵¹³Sabite Güleç, “*Kadın Girişimciliği- Karaman Örneği*,” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman,2011,s.31.

⁵¹⁴ <https://kadem.org.tr/kadnlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/> , Erişim Tarihi:21.02.2020.

⁵¹⁵Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,2000 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara,2001,s.109-112.

ÇATOM'lar kadınların okuma ve yazmasını yükseltilmesi, sağlık konularında iyileştirilmeye gidilmesi, yasal hak ve özgürlüklerinin farkına varılması, kadınlar açısından bir sosyalleşme merkezi olması ve kadınların iş hayatına katılmasını sağlamak açısından önemli olmaktadır. ÇATOM'lar tarafından kadın girişimciliği ve kadın istihdamına katkılar yapılmış ve kadınlara danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Bunların yanı sıra günümüzde kadın girişimcileri desteklemek, iş bulmak, ekonomik haklarını kullanabilmek, meslek edinebilmek gibi amaçları taşıyan bir sürü kurum ve kuruluş bulunmaktadır.

Dar gelirli kadınlara işlerini büyötmeleri için küçük çaplı krediler sağlayan 2002 yılında kurulan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı MAYA, bir iş kurma fikri bulunan ve 5 kişilik gruplar halinde başvuru yapan kadınlara kredi sağlayan Türkiye Grameen Mikro finans Programı (TGMP), yine iş alanları bulmalarını sağlayan İŞKUR, kadın girişimcileri geliştirmek amacı taşıyan KAGİDER, girişimcilik eğitimi veren KOSGEB ve ekonomik haklarla ilgili destek verebilecek, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG), Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP) bunlardandır.⁵¹⁶

Kadını ekonomik yaşam içerisine dâhil etmek ekonomik özgürlüğünü eline almış kadın bireyler yetiştirmek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ekonomik olarak kalkınması, milli gelirin artması ve özellikle gelecek nesillere örnek teşkil etmesi hususunda oldukça önem taşımaktadır.

Nüfusun yarısını oluşturan kadınların, çalışma hayatına katılımının sağlanması, kadınların ekonomik yaşam içerisinde karşılaşılabileceği her türlü zorlukla mücadele edilmesi ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Günümüzde kadınlar her türlü işte çalışmakta ve gelirini elde etmektedir. Öğretmen, aşçı, doktor, mühendis, mimar, pilot ve nice mesleklerde kendine yer bulmayı başarmıştır. Kadınlara sağlanan ekonomik hakları kadınlar sonuna kadar kullanmakta bunu başarabilmek içinde elbette ki ilk olarak eğitimini tamamlamaktadırlar.

---

⁵¹⁶ Ajas, *a.g.m.*,s.38.

4.2.Eğitim Alanında Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler

Bir toplumun gelişmişlik düzeyi, refahı, huzuru, o ülkede yaşayan insanların eğitim seviyeleri ile doğru orantılıdır. Toplum içerisinde yaşayan insanların eğitilmiş olması, nitelikli insanların bulunması, toplumun gelişmişlik düzeyine de aynı oranda etki etmektedir. Eğitim ve öğretim alanında bütün dünyada önemli gelişmeler olmasına rağmen, hala dünyanın pek çok ülkesinde kadınların eğitimi konusunda sorunlar yaşanmaktadır.⁵¹⁷

Kadınların eğitiminin, erkeklere oranla daha düşük bir seviyede kalması, kadınların okuma yazma bilme oranlarının erkeklere göre daha geri planda kalması, kadınların eğitim faaliyetlerinden daha az yararlanması, cinsiyet eşitsizlikleri gibi durumlar hala varlığını sürdürmektedir. Kadınların eğitim faaliyetlerinde istenilen düzeyde yararlanabilmesi ile beraber hem kendileri hem aileleri hem de toplum açısından önemli gelişmeler kaydedileceği bilinen bir gerçektir.

Kadınların eğitimi ile beraber sosyal, toplumsal, siyasal en önemlisi ekonomik alanda ülkenin gelişmesine katkı sağlayacağı kesindir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından bu yana kız çocuklarının eğitiminde önemli gelişmeler kat edilmiştir fakat Türkiye’de halâ belirli bölgelerde kız çocukları, eğitimden yararlanamamaktadır.⁵¹⁸

Çocukların eğitimi için ilk aşama, okul öncesi eğitimidir. Okul öncesi eğitim çocukları ilkokula hazırlaması için bir ilk adımdır. Zorunlu olmamakla birlikte, genellikle, kentlerde yaşayan ailelerin, çalışan annelerin tercih ettiği bir kurumdur. Bu kurum, çocuklara hem sosyal aktivite olması hem de çocuklara sosyal çevre sağlaması bakımından tercih edilmektedir. Ebeveynlerin kurumdaki beklentileri arasında eğitimin bireyselleştirilmesi, kurumun ev ortamına benzer bir ortam olması, içeride ve dışarıda daha çok oyun ve hareket sağlanması vb. gibi durumlardır.⁵¹⁹

Çocukların eğitimi için asıl ve önemli olan kurumlar ise ilköğretim kurumlarıdır. İlköğretim kurumlarında çocuklar okuma yazma öğrenmekte, farklı bilgi ve bilimler ile tanışmakta, öğretmenleri sayesinde farklı kabiliyetlerini ortaya çıkarma

---

⁵¹⁷T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim, 2008, Ankara, s.5

⁵¹⁸gös.yer.

⁵¹⁹Remziye Ceylan, “Ebeveynlerin Okul Öncesi Kurumu Hakkındaki Görüşleri: Tercih Sebepleri, Beklentileri Ve Memnuniyetleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C:XVIII, S:70,2019,s.512.

ve ilerleyen eğitimler neticesinde istedikleri ve yatkın oldukları meslekleri tercih edebilmektedir. Fakat en önemli unsur okuma yazma öğrenebilmektir. Özellikle kız çocuklarının eğitimi için ilk ve en önemli basamak olan ilköğretimler devletin sağlamış olduğu imkânlar çerçevesinde kullanılabildiği takdirde büyük önem taşımaktadır. Ancak bilindiği gibi kız çocuklarının eğitimi konusunda aileler, toplum, cinsiyetçi yaklaşımlar ve maddi imkânsızlıklar neticesinde mümkün olmamaktadır.

1980’li yıllara kadar yapılan düzenlemeler çerçevesinde; 1980 yılında okuryazar durumuna bakıldığında okuma yazma bilen toplam nüfus %67.45, kadın nüfusu %54.65, erkek nüfusu % 79.94 tür. Bu oran 1985 yılında artarak toplam nüfus %77.29, kadın nüfusu % 68.02, erkek nüfusu %86.35 olarak istatistiklere yansımıştır. 1990 yılında 71.95 ve 2000 yıllarında da kadınların okuma yazma bilme oranları %80.64’e kadar çıkmıştır.⁵²⁰ Eğitim alanında yapılan çalışmalar, kanunlar ve seferberlikler kızların eğitime katılması açısından büyük önem taşımaktadır.

4.2.1.1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi

1980 döneminde askeri darbenin gerçekleşmesinin ardından toplumsal, hukuki, siyasi, ekonomik ve eğitim gibi gelişmeler askerin belirlediği yönde şekillenmeye başlamıştır. Bu sebeple her alanda olduğu gibi eğitim alanında da daha şeffaf ve daha sert bir hava sezilmektedir. 1980 sonrasında eğitim sistemindeki düzenlemeler ve değişimler devletin kontrolünde Milli Eğitim ideolojisiyle şekillenmeye başlamıştır.⁵²¹

1980 dönemi dünyada yaşanan gelişmelerin Türkiye’ye entegrasyonu için sağlanacak gerekli koşulların devletin ideolojisine bağlı kalınarak, askeri rejim tarafından sağlandığı bir dönemi kapsamaktadır. Eğitim kurumları toplumun şekillenmesinde etkili işleve sahip olduğundan darbe döneminden en fazla etkilenen kurumlardan biri olmuştur Çünkü eğitim kavramı, toplumsal değişimlerin ve ekonomik büyümenin ve siyasal politikaları temel taşı oluşturmaktadır. 1980 sonrası eğitim şekillenmesinde askeri rejimin, siyasal, ekonomik, toplumsal dönüşümlerin etkisi kadar dünyada yaşanan gelişmelerin de etkisi oldukça büyüktür. Denilebilir ki dünyada

⁵²⁰Okan Yaşar, “*Türkiye’de Kadın Eğitimi*”, Kadınlara Ait Diğer Göstergeler ve Çanakkale İli Örneği”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C:IV, S:1,2007,s.6.

⁵²¹ Özkan Öztürk, “*1980 Sonrası Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009,s.60-70.

yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerin, Türkiye'ye yansımaları Türkiye'deki eğitim sistemini oldukça etkilemektedir. Bu dönem içerisinde ekonomik alanda uygulanan neoliberal uygulamalar eğitimin biçimlenmesinde önemli bir unsur olarak Türkiye'deki bütün eğitim kurumlarında kendini göstermiştir.⁵²²

12 Eylül 1980'de yayınlanan Resmi Gazete bu dönemin eğitim politikasının “Eğitim-öğretimde Atatürk milliyetçiliğini yeniden Yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştırılacak tedbirler alınacağını” belirtilmektedir.⁵²³

4.2.2.1982 Anayasası Kız Çocuklarının ve Kadınların Eğitimi

1982 Anayasası her Türk vatandaşının Bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereğince yararlanarak milli kültür medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine sahip olduğunu belirtmektedir.⁵²⁴

Eğitim hakkındaki maddelerde;

Madde 10: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”⁵²⁵

Madde 27: “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.”⁵²⁶

Madde 42: “Kimse eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamaz. İlköğretim kız ve erkek vatandaşlar için zorunludur. Devlet okullarında parasızdır. Maddi yardımlardan yoksun başarılı öğrencilere devlet eğitim sürdürmeleri için burslar veya başka yollarla gerekli yardımı yapar.”⁵²⁷

Madde 90: “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır... Usulüne göre yürürlüğe konulmuş

---

⁵²² a.g.t., s.60-70.

⁵²³ T.C Resmi Gazete, Genel Kurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı General Kenan Evren’in Türk Milletine Açıklaması, Yürütme ve İdare Bölümü, 12 Eylül 1980, s.5.

⁵²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No: 2709 Kabul Tarihi: 7.11.1982, s.8.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf , Erişim Tarihi: 07.03.2020.

⁵²⁵ gös.yer.

⁵²⁶ gös.yer.

⁵²⁷ gös.yer.

temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”⁵²⁸

Yani denilebilir ki bu anayasa içerisinde;

Eğitim cinsiyet ayrımı yapmadan herkesin hakkı olduğu ve bu hakkı kullanmak üzere ilköğretimlerin zorunlu olduğunu belirtmektedir. Her vatandaş eğitim hakkını kullanmak ve ilköğretim eğitimini tamamlamakta zorunlu tutulmuştur. Sürekli bahsettiğimiz bir aile sadece bir çocuğunu okutacak ekonomik güce sahipse o erkek çocuğu olmaktadır düşüncesi eğitimin devlet okullarında parasız olması, devletin ekonomik gücü olmayan öğrencilere burslar vermesi ve mali yardımlar yapacağını belirtmesiyle, kız çocuklarının eğitime katılmasının önünü “zorunlu” olarak açmıştır. Devlet eğitimi vatandaşlar için zorunlu kılmış, bu her vatandaşın hakkıdır şeklinde belirtmiş vatandaşın eğitim hakkını kullanması ise, vatandaşlık görevleri, başta gelen ödevleri olarak saymıştır. Çünkü eğitim alan, ülkesi için çalışan, her vatandaş, ülke geleceğinin aydınlık yüzüdür. Bu sebeple de devlet, çocuklarını okutmayan aileleri okutmaları için zorlayabilme hakkına sahiptir.

Bu anayasanın eğitim maddelerinin, Danışma Meclisi gerekçelerinde bunlara ek olarak;

Devletin zorunlu ilköğretim yaşının kaç ile kaç yaş arasında olacağını tespit edebileceğinden, ilköğretim çağının dışında kalan ve okuma yazma bilmeyen kişilerin, okullara devam etmeleri, başka kurslara gitmeleri konusunda şüphesiz kanuni bir düzenleme gerektiğinden, kanun koyucuya bu yolda direktif verdiğini belirtmektedir. Devletin, maddi durumu olmayan başarılı öğrencilere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapması, bu bursların öğrencilerin başarı ölçüsünde devam edeceğini de belirtmiştir. Uluslararası; Antlaşmaların uygun bulunması ile ilgili madde uygulamada iyi işlediği ve ihtiyaca cevap verdiği için aynen kabul edilmesi uygun görülmüştür.⁵²⁹

---

⁵²⁸ gös.yer.

⁵²⁹Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde Gerekçeli TBMM, Ankara, 2008, ayrıca bakınız:<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1169/200901027.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 05.04.2020.

4.2.3. Zorunlu İlköğretim Çağı Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur - Yazar Duruma Getirilmesi Hakkında Kanun ve Kadın Eğitimi Açısından Önemi

Bu kanun, zorunlu eğitim çağının dışında kalan, okuma yazma bilmeyen veya çok az bilen vatandaşların, okuma yazma öğrenebilmesi, okuma yazma bilen ya da herhangi bir okuma yazma kursunda öğrenen vatandaşların ise ilkokul düzeyinde eğitim almasına yöneliktir.⁵³⁰

Zorunlu eğitimi kapsayan kişiler 14 yaşını bitirmemiş kişilere kadar olduğundan, bu kurs 14 yaşını bitiren kişileri kapsamaktadır.⁵³¹

Milli Eğitim Bakanlığı bu kanun çerçevesinde; eğitim ve öğretimle ilgili çalışmaları düzenleyerek, kamu kuruluşları ile özel veya gönüllü kurumlar arasındaki iş birliğini sağlamaktadır. Eğitim için gerekli araç gereçleri temin ederek, eğitimi denetler ve bu konu hakkında gerekli gördüğü tedbirleri almaktadır. Kursu bitiren ve okuma yazma öğrenen kişilere diploma vermektedir. Devlet okuma yazma bilmeyen kişileri tespit ederek, kimin hangi kursa ne kadar süreyle katılacağını tespit etmektedir.⁵³²

Eğitim ve öğretimi sağlayacak olan kurumlar işyerinde çalışan ve okuma yazma bilmeyen işçilerin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan kurslara katılmasını sağlayan işverenlerdir. İş yerinde okuma yazma bilmeyen 25 ve üstü işçi mevcut ise devlet bu konuda gerekli öğretmenleri tahsis etmektedir.⁵³³

Kursa devam eden kişilerin öğrencilik haklarından faydalanmaları için öğrenci kimlik kartı vermektedir. Devlet bu kişilerin işe alımlarında, yükseköğretimde eğitim gören çocuklarına kredi imkânı sağlama da aynı zamanda kursa devam eden kişilerin çocuklarına, çalıştıkları kurumların kreşlerine alınmada öncelik tanımaktadır.⁵³⁴

---

⁵³⁰Zorunlu İlköğretim Çağı Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur - Yazar Duruma Getirilmesi Veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim - Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun, Kanun No:2841,Tertip.5 C.XXII s.400, 16/6/1983.

⁵³¹gös.yer.

⁵³²gös.yer.

⁵³³gös.yer.

⁵³⁴gös.yer.

Bu hükümleri yerine getirmeyen kurum ve kuruluş yöneticilerine, kurslara katılmayan vatandaşlara ve bu imkânlardan faydalanmak için gerçek dışı beyanda bulunanlara para cezası verilmektedir.⁵³⁵

Bilindiği gibi Türk toplumunda kadınların eğitim faaliyetlerinden yararlanamaması, okuma yazma bilmemesi, okullara hiç gitmemesi ya da yarıda bırakmak zorunda olması bilinen bir gerçektir. Bu yasa çerçevesinde okuma yazma bilmeyen ve zorunlu eğitimin dışında kalan grupların eğitim öğretimden faydalanması, okuma yazma öğrenmesi amaçlanmaktadır. Genel olarak bakıldığında Türkiye şartlarında okuma yazma bilmeyen kesim genellikle kadınlardan oluşmaktadır. Bu sebeple bu yasa büyük ölçüde kırsal kentsel yerlerde yaşam süren kadınları kapsamaktadır. Okuma yazma kurslarına katılan kişilere özendirici faaliyetlerde bulunulması, teşvik edilmesi, zaten okuma yazma bilmeyen kadınların heveslerini arttırmaktadır. Okuma yazma kurslarına devam zorunluluğunun bulunması da okuma yazma kurslarından tam anlamıyla verim alınmasını sağlamak amacıyla. Kurslara katılan kişilerin çocuklarına bazı alanlarda öncelik sağlanması da bir annenin evladının geleceğini temin etmek, onu bu imkânlardan faydalandırabilmek bir yandan da kendi toplumsal ve ekonomik hayatında bir şeyler başarabilmek için büyük bir adım atmak yönünde bir fırsattır.

Bu kampanyalar süresince televizyonlarda etkili bir biçimde kullanılmış, bu kurslara katılımı sağlamak ve teşvik etmek amacıyla, kursa katılan kişilere ücretsiz sağlık, toplu taşıma, kırtasiye, malzemeleri, başarılı olan kursiyerlere gönüllü kuruluşların desteği ile tatil kampları, bir milyonuncuya dikiş makinesi hediyesi gibi farklı ödüller verilmektedir.⁵³⁶

1980 darbe döneminden sonra Milli Eğitim Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, askeri yönetimin bir parçası olma özelliği göstermektedir. Bu kanun ile ilköğretime yeni düzenlemeler getirilmesi amaçlanmış, kesintisiz ve zorunlu bir eğitim planlanmıştır. Bu kanunun çıkarılmasının ardından kız çocuklarının okuma yazma düzeylerindeki artışlar devamlılığını korumuştur. fakat bu kanunun sunduğu eğitim

---

⁵³⁵gös.yer.

⁵³⁶Ahmet Yıldız, *Türkiye’de Yetişkin Okuryazarlığı Yetişkin Okuma-Yazma Eğitimine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006, s.11.

sistemi ve işleyiş, günümüzde eğitim bilimcileri, akademisyenler, öğretmenler ve eğitim konusu ile ilgilenen bazı kişiler tarafından eleştirilmektedir.

4.2.4. 1973 Milli Eğitim Kanunu (1997-1998)

Milli Eğitim Kanunu; İlköğretimde çağdaş bir düzene geçilmesini amaçlamaktaydı. İkili öğretime son verilmesi, eğitime katılımın artması, sınıf mevcutlarının düşürülmesi, çocukların kaliteli bir eğitime kavuşabilmeleri için, okul sayısının artırılması, taşınalı eğitime geçilmesi gibi önemli hedefler içermektedir.⁵³⁷

Türkiye'de 1973 yılında eğitim düzenlemesi için Milli Eğitim Kanunu çıkarılmış ve bu kanun 1981-1982 eğitim öğretim yılında üç ilde pilot uygulama şeklinde denenmiş, 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Kanunu temel eğitimi zorunlu ve kesintisiz olarak 5 yıl ilk, 3 yıl ortaokul olmak üzere 8 yıl olarak düzenlenmiştir.⁵³⁸

1953-1954 eğitim öğretim yılında %37,3 olan kız öğrenci sayısı 1997-1998 yılları arasında %44,9'a 2005-2006 yılları arasında %47,4 yükselmiştir.⁵³⁹

Milli Eğitim Kanunu ortaöğretim kurumlarında temel eğitime dayalı en az 3 yıllık öğrenim olup, genel meslek, teknik öğretim kurumlarını kapsamaktadır ve Milli Eğitim kanununu 28. maddesi gereğince, tüm öğrencilerin kabiliyetleri ölçüsünde eğitim hakkına sahip olduğu, öğrenciyi iş hayatına ve yükseköğretime yönlendirdiği belirtilmektedir.⁵⁴⁰

1997-1998 eğitim yılına kadar kızların ortaokuldaki sayıları sürekli artış göstermektedir. Bu kanunun ardından da artışlar yaşanmaya devam etmiştir. Bu miktarlar yaklaşık olarak şöyledir; 1983-1984 yılları arasında ; %35.1, 1993-1994 yılları arasında %38.87, 1994-1995 yılları arasında %39.27, 1995-1996 yılları arasında ise %39,3 civarındadır. Liselerde de özellikle 1973 ve 1974 yılları arasında

⁵³⁷Mustafa Gündüz, “Eğitime Bakış”, Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi,(ed. Ali Yalçın),Y: 7,S:21,2011,s.7.

⁵³⁸a.g.m.,s.7.

⁵³⁹Milli Eğitim Temel Kanunu, No:1739, Kabul Tarihi, 14/6/1973,S.14574,Tertip 5,C.12,S.2342.(madde 24)

⁵⁴⁰ Milli Eğitim Temel Kanunu, (madde 28).

96.405 olan kız öğrenci sayısı ve 4825 olan kadın öğretmen sayısı, 1983-1984 yılları arasında büyük bir artış göstererek kız öğrenci sayısı 221.377 ‘ye kadın öğretmen sayısı ise 18.970’e yükselmiştir. Bunu takiben 1997-1998 eğitim yılında kız öğrenci sayısı 512.535 kadın öğretmen sayısı ise 30.148’e yükselmiştir. Liseden sonra direk meslek hayatına atılmayan ve üniversite okuyan kızların sayısı 1996-1997 eğitim öğretim yılında; 529.622, 1997-1998 yılları arasında; 551.775, 1998-1999 yılları arasında 575,928, 2000’li yıllarda 621.260 şeklinde yıllara göre artış göstermektedir.⁵⁴¹

Kız öğrencilerin sayısı yıllara göre artış gösterse dahi elbette istenilen düzeyde olmamaktadır. Kadınlar ilköğretim, orta öğretim ve yükseköğretimde eğitimlerini tamamladıktan sonra çalışma hayatlarına başlamaktadır. Çoğunlukla kızların tercih ettiği meslekler genellikle öğretmenlik hemşirelik el sanatları ile ilgili meslekler olduğu için genellikle Sosyal bilimler, Sağlık Bilimleri, Güzel Sanatlar Fakülteleri tercih etmektedirler. Çalışma olanakları bakımından sağlık okulları, meslek okulları, kız ve erkek teknik okullar, öğretmen okulları, imam hatip okulları gibi okullarda görev alabilmektedir.⁵⁴²

Milli Eğitim Kanunu gereğince düzenlenen sistem bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle eğitimin 8 yıl kesintisiz olması, diğer ülkelerin uyguladığı eğitim politikalarına bakıldığında bu politikanın 298 ülkeden 20 tanesinde uygulanması, bu ülkelerin de az gelişmiş ve baskıcı ülkeler olması eleştirinin temel kaynağını oluşturmakta, bunun yanında eğitim politikalarında vaat edilen şeylerin, hayata geçirilmesi konusunda yaşanan sıkıntılar bu eleştirilerin artmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin kesintisiz eğitim sebebi ile ilkökul seviyesindeki çocukların ortaokul seviyesindeki çocuklarla bir arada tutulması bu uygulamanın pedagojik değil darbe ürünü olduğunun bir kanıtı olduğu düşüncesini ortaya sunmaktadır. Bunun yanı sıra meslek liselerinin, imam hatip okullarının ve en önemlisi yabancı dil öğrenmenin önünü kestiğini vurgulayan Mehmet Şekerci bu eğitim sistemini şu sözlerle ifade etmektedir.⁵⁴³

“Bu eğitim darbe sisteminin bir unsurudur. Bu sürecin çeşitli çirkin senaryolarla üretilerek Mesut Yılmaz hükümetinin 1997-1998 yılında kendine harakiri

---

⁵⁴¹ Yaşar, a.g.m., s.6-14, 11.

⁵⁴² a.g.m., s.12.

⁵⁴³ Mehmet Şekerci, “Kesintili Eğitim Çağdaş Dünyanın Bir Gerçeğidir”, Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, (ed. Ali Yalçın), Y.7, S:21, 2011, s.61-69.

yaparak uygulamaya koyduğu bir eğitim modelidir... Bu eğitim sistemini savunan kişiler, kızlarını okula göndermeyenlere gerici, bağnaz ve tutucu diye damga vuranlar olduklarını unutmayalım. Aynı zihniyet bu kez kızlarımız okumaya başlayınca üniversitelerin önlerine bekçiler koyarak üniversitelere girişine engel olmakta kararlılık göstermiştir. Üniversiteye başörtüleriyle girmeye çalışan kızlarımızın başlarını açtırmak için ikna odalarında çok çirkin senaryolar düzenlemişlerdir”⁵⁴⁴

Görüldüğü gibi bu kanunun düzenlenmeden önceki yıllarda ve düzenlendikten sonraki süreçlerde kızların eğitime katılmaları oranlarında artışlar sürekli olarak meydana gelmiştir. Yani denilebilir ki bu kanun bazı eleştirilere maruz kalmasına rağmen, kız çocuklarının eğitime katılma oranlarına olumsuz yönde etki etmemiştir. Bu sistem 2002 yılında son bulmuş yerine kesintili eğitim getirilmiştir.

4.2.5. 12 Yıllık Zorunlu Eğitim (2012-2013) ve Kız Çocukları

2000’li yıllara gelindiğinde 8 yıllık zorunlu eğitim ile eğitim alanında büyük çalışmalar başlatılmış okullaşma oranı arttırılmış, kız çocuklarının okula kazandırılması hedefleri büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında AKP hükümetinin çalışmalarında eğitime büyük ölçüde katkılar yapmıştır. 2012 yılında okullaşma oranının arttırılması öğrencilerin eğitimi aktif olarak katılması okuryazar oranının yükseltilmesi eğitimli gençlerin yetiştirilmesi amacıyla zorunlu eğitimde bazı değişiklikler yapılmıştır. 15 yıllık bir uygulamanın ardından 6287 sayılı kanun ile zorunlu eğitim kesintili ve ortaöğretimi kapsayacak şekilde 4+4+4=12 yıl zorunlu kılınmıştır Elbette ki kesintisiz eğitimin almış olduğu eleştiriler gibi kesintili ve zorunlu 12 yıllık eğitim programları da eleştirilere maruz kalmıştır.⁵⁴⁵

Eleştirilerin nedenleri arasında ilkokula başlama yaşının bir yıl erkene alınması ile birlikte okuma yazma öğrenecek çocukların yaşının erken olduğu ve çocukların pedagojik açıdan zarar görebileceği konusunda eleştiriler yapılmaktadır.⁵⁴⁶

MEB bu konuda;

Zorunlu eğitim süresinin 12 yıl olması hakkında, dünyada ortalama eğitim süresinin 12- 13 yıl olduğu Türkiye’de ise yetişkin nüfusun ortalama eğitim seviyesinin bunun yarısı kadar olduğunu açıklamaktadır. Gelişmiş ülkelerin eğitim hedefleri

⁵⁴⁴ a.g.m.,s.61-69.

⁵⁴⁵Fethi Turan, “Türkiye’nin Zorunlu Eğitim Politikaları -Tarihsel Perspektif”, Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, S:1,2016,s.6

⁵⁴⁶ a.g.m.,s.6.

arasında halkın en az lise ve üniversite mezunu olması yönünde çalışmalar yaptığını, Türkiye'nin diğer ülkelerin gerisinde kalmaması için bu değişikliğin gerekliliğini, yapılan çalışmalarla okullaşma oranının arttığını fakat yine de bölgelere göre farklılıklar olduğunu, bu düzenleme ile toplam nüfusun ortalama eğitiminin artırılacağını hedeflendiğini belirtmektedir.⁵⁴⁷

Bu eğitim kademeleri 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul, 4 yıl lise olarak 3 kademe şeklinde belirlenmiştir.⁵⁴⁸

Bu program kız çocuklarının erken yaşta evliliği konusunda ise, bu sistemin Medeni Kanunun 124. maddesi gereğince, 17 yaşını doldurmayanların evlenemeyeceğini buna ek olarak, 12 yıllık zorunlu eğitim sürecini bitirmeyen hiçbir öğrencinin eğitim sisteminin dışına çıkıp, evlenmesinin söz konusu olmayacağını vurgulamaktadır.⁵⁴⁹

Görüldüğü gibi 2012 yılında faaliyete geçilen bu sistem, çocukların, diğer gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemleri gibi uzun ve zorunlu bir sistemi hayata geçirmekle birlikte, çocukların en az lise veya üniversite eğitimleri almış olmasını esas kılmaktadır. Bu sistem ile birlikte sürekli eleştirilen 8 yıllık kesintisiz eğitim son bulmuştur. Bu eğitim sistemi çerçevesinde okullara devam eden öğrencilerin sayısının artırılması hem toplumsal hem de evrensel olarak gelişmeyi, büyümeyi, çağdaş düşüncelerle dolu bir geleceği hedeflemektedir. Bu eğitim sistemi okullaşma oralarını arttırmak, eğitim alan öğrencilerin meslek hayatlarında başarıyı elde etmelerini sağlamak için önem teşkil etmektedir. Ayrıca bilindiği gibi kızların eğitimi 8 yılsonunda mecburi ya da toplumsal nedenlerle sona erdiğinde, bir sonraki eğitim aşmasına geçmesi sorunlar yarattığından ve 8 yıllık eğitimin sonunda 13-14 yaşlarındaki kız çocuklarının özellikler doğuda evliliğe zorlanması, eğitimsiz annelerden eğitimsiz kız çocukları sorunlarını meydana getirmektedir. Bu yeni sistemle, eğitim süresinin uzamasıyla denilebilir ki; kız çocukları zorunlu 12 yıl eğitim süresince evlenmeleri mümkün olmadığından, eğitim süresi tamamlandığında

---

⁵⁴⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, “12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular ve Cevaplar”, Ankara, 2012, s.9-10-11.

⁵⁴⁸ Turan, a.g.m.,s.7.

⁵⁴⁹ MEB, “Sorular ve Cevaplar”, s.35.

en az lise mezunu olacak. Bu da eğitimsiz kadın ve kız çocukları silsilesini büyük bir oranda düşürecektir.⁵⁵⁰

4.2.6.Uluslararası Belgelerin Eğitim Konusunda Kadınlara Sağladığı Haklar

Uluslararası belgelerin, eğitimle ilgili maddeleri bu eksiklikleri giderebilmek amacını taşımaktadır. Türkiye bu amaçla imzalanan uluslararası belgelerde yer alan maddelerin, eğitim sistemine yansımaları, bu hususta politikalar geliştirmeyi ve yasal düzenlemeler yapmayı taahhüt etmektedir.

1979 yılında imzalanan 1985 yılında Türkiye’de kabul edilen, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) sözleşmesi, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin bütün dünyada süregelen bir sorun olduğu gerçeğinden ve bunun önlenmesi için alınacak tedbirler ve uygulamalardan oluşmaktadır. Kadınların yıllardır maruz kaldığı cinsiyetçi ayrımlar neticesinde kadınların sosyal, kültürel, ekonomik, hukuki, siyasi, sağlık ve eğitim ve diğer haklarını İnsan hakları çerçevesinde kullanmasını sağlamak, kadının maruz kalmış olduğu ayrımcılığın önlenmesini amaçlamaktadır.⁵⁵¹

Kadın hakları konusunda uluslararası belgelerden biri olan CEDAW, kadınların eğitim haklarını da hükümler altına almaktadır. Bu anlaşma da eğitim alanında kadın ve erkekler arasında yaşanan eşitsizliklerin önüne geçilmesi için bazı tedbirler almayı ve bazı düzenlemeler yapmayı amaçlamaktadır.

Anlaşmanın 10. maddesinde; “ ...Ülkelerinde hayata tam olarak katılımlarının sağlanması amacıyla kadınlara eğitimde eşit haklar tanınması için gerekli bütün önlemlerin alınmasını öngörmektedir. Eğitimde kadın ve erkeğin eşitliğinin sağlanması için meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit şartların sağlanmasını öngörmektedir.”⁵⁵²

---

⁵⁵⁰ gös.yer.

⁵⁵¹ Umut Belek Erşen, *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2006.s.28.

⁵⁵² a.g.t.,s.28.

Erkekler ve kızların aynı düzeyde eğitim alabilmeleri ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi için iki cinsin de aynı şartlarda eğitim alması, aynı programlara katılması, aynı imkânlarla sahip okullarda okuması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Aynı niteliklere sahip öğretmenler tarafından eğitilmeleri gerektiği, toplumdaki kadın algısını değiştirmek için kız ve erkeklerin bir arada okutulduğu karma eğitim ve bu amaçla şekil alan diğer eğitim türlerinin teşvik edilmesinin önemi dile getirilmiştir. Kız ve erkek çocuklarının aynı düzeyde burs ve yardımlardan faydalanmasını, kızların ve erkeklerin arasındaki farkların en kısa sürede kapatılması için, kızların okullara devam etmesi ayrılmak zorunda olan kızlar için okuma yazma seferberlikleri, programları, gibi eğitim faaliyetleriyle desteklenmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır.⁵⁵³

Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989, Türkiye tarafından ise 1990 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi; 18 yaşına gelene kadar, her bireyin çocuk olduğu kanısındadır. Bu anlaşmayı imzalayan diğer devletler ve Türkiye; çocukların cinsiyet, etnik ırk, köken, siyasi düşünce gibi nedenlerden ayrıma, cezaya tabi tutulmasına karşı çocukların korunması için gerekli tedbirlerin alınacağını, belirtmişlerdir. Çocuğun yaşama hakkına, düşünce özgürlüğüne, sağlık hakkına, sahip olmasını, çocuğun bedensel, zihinsel, ahlaksal, toplumsal ve diğer gelişimleri için gerekli tedbirlerin alınacağını taahhüt etmektedir.⁵⁵⁴ Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. ve 29.maddesinde çocukların en önemli haklarından biri olan eğitim hakkı konusu yer almaktadır. Bu anlaşmayı imzalayan diğer taraf devletler gibi Türkiye’de çocuğun eğitim hakkı konusunda yapılacak uygulamaları gerçekleştirmeyi taahhüt etmektedir.⁵⁵⁵ Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. ve 29. maddeleri gereğince;

28. maddesinde; İlköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olmasından bahsedilmektedir. Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar, mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde olmasına teşvik edilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu kurumların bütün çocuklara açık olmasından, gerekli durumlarda mali yardım yapılmasından, öğretimi parasız kılmak gibi önlemler alınmasından

---

⁵⁵³CEDAW,1985,

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf, Erişim Tarihi:13.04.2020.

⁵⁵⁴ÇHS,20 Kasım 1989:

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf , Erişim Tarihi: 20.20.2020.

⁵⁵⁵gös.yer

bahsedilmektedir. Bu sözleşme aynı zamanda okula düzenli olarak devam edilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, tüm çocukların, eğitim ve meslek seçimleri için gerekli yönlendirme ve rehberlik faaliyetlerinden yararlanmasına değinmektedir.⁵⁵⁶ Bu anlaşmayı imzalayan devletlerin bu maddeleri yerine getirerek, okuma yazma bilmeyen hiç kimsenin kalmaması, herkesin bilim ve teknik bilgilere ulaşabilmesi için uluslararası iş birliğini güçlendirdiğinden bahsedilmektedir.⁵⁵⁷

29. maddede ise yukarıda sayılan maddelerin, gerçekleştirilmesindeki amaçlar sıralanmaktadır. Bu maddeye göre; çocukların eğitimi, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi, insan haklarına, kendi ailesine, ulusuna, milletine, çevresine, dinine, diline, kültürüne, aynı zamanda başkalarının inançlarına, bağlılıklarına, cinsiyetine, kültürüne, ırkına, saygılı bireyler yetiştirilmesini amaçlamaktadır.⁵⁵⁸

1995 yılında imzalanan Pekin Deklarasyonu'ndan kadınların statüsü hakkında bazı gelişmelerin olduğunu fakat hala eşitsizliklerin yaşandığını, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği neden olan engellerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenleri içermektedir.

Bu anlaşma kadın ve kızların eğitiminin sağlanmasında, kadınların erkeklerle eşit eğitime kavuşmasında, kız çocuklarının okula kayıt oranlarının artırılmasında; yeniden düzenlemelerin yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesini, eğitim politikalarının kadın ve kızların eğitim hizmetlerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesini de ele almaktadır. Eğitim, öğretim, bilim ve teknolojiye eşit erişimin küresel ekonomik ve teknolojik değişimler çerçevesinde kadınları ve kız çocuklarını güçlendireceğini ve bu sayede kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık ve şiddeti ortadan kaldırma ve yoksulluğu yok etmede ilerleme sağlanacağını⁵⁵⁹ içermektedir.

Kadınların eğitimi ve öğretimi konusunda madde 69'da; Eğitimin temel insan hakkı olduğu, bunun kalkınma eşitlik, barış gibi hedeflere ulaşılması için bir araç olduğu belirtilmektedir. Özellikle ayrımcı olmayan eğitimin, kadın ve erkek arasında eşit ilişkiler kurmasını temin edeceğini, eğitilmiş kadınların her konuda toplumda karar

---

⁵⁵⁶gös.yer.

⁵⁵⁷gös.yer.

⁵⁵⁸gös.yer.

⁵⁵⁹Pekin Deklarasyonu 4-15 Eylül 1995,

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> , Erişim Tarihi: 10.04.2020.

alma süreçlerine katılabileceğini ve bunlar sayesinde toplumda faydalı gelişmelerin yaşanacağını⁵⁶⁰ vurgulamaktadır.

Bu bildirge; Kadınların ve kızların eğitimde neden geri kaldığına şu şekilde değinmiştir;

Geleneksel yaklaşımlar erken evlilikler, toplumun cinsiyet konusunda kızlara önyargılı davranması, bu önyargının eğitime yansımalarına sebep olmaktadır. Okul araç ve gereçlerinin yetersizliği, kız çocuklarının eğitime ulaşamaması, kız çocukların ve kadınların ev içi sorumlulukları sebebiyle okullarda başarısız olmasına neden olmaktadır. Fen bilimleri müfredatının cinsiyete karşı önyargılı olması ve kadın bilimcilerin tanıtılmaması, kız çocuklarının hayatlarını kolaylaştıracak iş bulma imkânı sağlayacak ve ülkesi için teknolojik gelişmeleri düzenleyebilecek teknik ve mesleki eğitimden yoksun bırakılmalarıdır. Bu anlaşma yapılacakları şöyle belirtmektedir: Kitle iletişim araçlarını eğitim amacıyla kullanabilmek, eğitime katkı sağlayacak bir unsur olmaktadır ve bunlar geliştirilmelidir. Cinsiyetçiliği ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir eğitim sistemi oluşturulmalı, kadınların eğitim faaliyetlerine eşit şekilde katılımı sağlanmalı ve bunun için burslar, kampanyalar düzenleyerek, aileye yansıyan yükü en hafife indirerek kızların okula gitmeleri sağlanmalıdır. Kadınların mesleki eğitime, bilim ve teknolojiye ulaştırılması sağlanmalı, kız ve kadınlar için hayat boyu öğretim ve eğitimi sağlanmalı, kırsal alanda yaşayan kadınlar için uygun eğitimler mesleki eğitimler vb. eğitimleri yaygınlaştırmak için radyo gibi teknolojik imkânlardan faydalanılmalıdır.⁵⁶¹

Türkiye ve diğer devletler, uluslararası alanda imzalamış oldukları bu anlaşmalar sonucunda ülke içerisinde anlaşma maddelerinin ne kadar uygulandığını, kat ettikleri yolu raporlar şeklinde sunmak zorundadır. Bu sebeple anlaşmalara bağlı kalınacağını taahhüt etmektedir.

CEDAW' da yer alan önemli bir konu; okuma yazma programları yalnız kız çocukları için değil aynı zamanda yetişkin kadınları da kapsamaktadır. Kadınların

---

⁵⁶⁰gös.yer.

⁵⁶¹gös.yer.

okuma yazma programlarına seferberliklerine katılımları içinde, ülke içerisinde önemli faaliyetler sürdürülmektedir.

4.2.7.Eğitim Seferberlikleri ve Kampanyalarda Kadın Eğitimi

Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemden beri kadınların ve kızların okuma yazma öğrenebilmeleri için okuma seferberlikleri, halk odaları, okuma yazma kampanyaları, gibi girişimlerde bulunulmuştur.

23 Mart 1981 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 16 milyonluk nüfusta altı milyon 12-14 yaş arası kişinin okuma yazma bilmemesi sebebiyle okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Cumhuriyetin ilanından beri Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey ve Mustafa Kemal Paşa tarafından okuma yazma seferberliği sürdürülmüş olduğundan, Mustafa Kemal Paşa'nın doğum gününün 100.yılı olan 1981 yılı tekrar okuma yazma sorununu gündeme getirmiştir.⁵⁶² 100.Yıl Okuma Yazma Seferberliğinin amacı, öncelikli olarak kırsal kesimde yaşayan kadınların ve sonra tüm okuma yazma bilmeyen halkın okuma yazma öğrenmesini sağlamak, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalınarak, ulusal kalkınmaya katkı sağlamak gibi amaçlarla başlatılmıştır.⁵⁶³ Okuma yazma seferberlikleri sürekli olarak devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

1997 yılında Genç Kızlar ve Kadınlar Okuma Yazma Seferberliği başlamıştır⁵⁶⁴

Kadınlar her ne kadar okuma yazma öğrense de erkeklerin gerisinde kalmalarının nedenleri arasında, hala kız çocuklarının eğitim almasına karşı olan toplumsal tutumlar sebebiyle kızların okula gidememesi yer almaktadır. Bir diğer unsurda cumhuriyetin ilk yıllarından beri erkeklerin, askerlik görevini yaparken okuma yazma öğrenmeleridir.⁵⁶⁵

---

⁵⁶²Aysel Aziz, “Yetişkin Eğitimi ve Okuma Yazma Seferberliği”, Eğitim ve Bilim Dergisi, C:VI, S:31,1981,S.11.

⁵⁶³Merve Bilir, “Türkiye’deki Eğitim (Okuma-Yazma) Kampanyalarının Halk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, C:XXXVIII, S:2, 2005,s.115.

⁵⁶⁴a.g.m.,s.115-116.

⁵⁶⁵Niyazi Altunkaya, *Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları (1959-1975)*, Yetişkin Eğitimi Dergisi, C:I, S:1, 2018,s.117-130.

Türkiye kız çocuklarının ve kadınların eğitimine aktif olarak katılabilmesi, erkeklerden geri kalmaması, okuma yazma öğrenebilmesi, yükseköğretimden faydalanabilmesi, diploma alabilmesi ve iş sahibi olabilmesi için eğitimde eşitsizliğin giderilmesini amaçlamaktadır. 2011 yılına gelindiğinde, 2.617.566 olan kadın nüfusunun, %7.8 inin okuma yazma bilmediği görülmektedir.⁵⁶⁶İstatistiklere bakıldığında okuma yazma bilen kadınların sayısında artış olmakla beraber bu artış yeterli kadar olmamaktadır. Günümüzde halâ okuma yazma bilmeyen kadınlar olmakla beraber kadınların eğitim almaları, bölgeden bölgeye ve yaştan yaşa farklılık göstermektedir.

Bu hususta da devlet, büyük projeler başlatmıştır. Kadınların ve kız çocuklarının eğitim alması ve en azından okuma yazma öğrenebilmesi açısından okuma yazma kursları ve belli başlı kampanyalar başlatılmıştır.

Genel olarak bakıldığında Türkiye’de özellikle belirli bölgelerde bir ailede eğer bir çocuk okutabilecek durumda ise genellikle okuyan çocuk erkek olmaktadır. Halâ bazı bölgelerde okula gönderilmeyen kız çocukları bulunmaktadır. Bu sebeple okuma yazma oranı da azdır. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi, “kız çocukları okumaz” düşüncesi hem Türk kadının mücadelecisi ruhuna hem de gelişmiş ülke olma düşüncesine ters düşmektedir. Bu sebeple kızların eğitimini desteklemek ve kızların eğitim haklarından yararlanabilmesini sağlamak amacıyla basın yoluyla başlatılan birçok kampanya bulunmaktadır.

“Haydi, Kızlar Okula”, “Kardelenler”, “Eğitime %100 Destek”, “Baba Beni Okula Gönder “Deniz Yıldızı”, “7 Çok Geç”, “Önce Çocuklar”, “Ana Kız Okuldayız” kampanyaları ve projeleri bunlardan bazılarıdır. Bu projeler, gazetelerin, vakıfların, UNICEF’in, önemli markaların ve bunun gibi kuruluşların ve MEB’in desteği ile başlatılmakta ve yerlerine yenileri eklenerek devam etmektedir.⁵⁶⁷

Bu projelerde eğitim araç gereçlerinin teminini sağlamak, okumak isteyen kız çocuklarına burslar vererek eğitime katkı sağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır.

Bu projelerin amacı özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde kız çocuklarının eğitime katılmasını sağlamak, kızların geleceğini temin edebilmeleri için hepsini birer

---

⁵⁶⁶Gelişli, *a.g.m.*,s.8.

⁵⁶⁷ Özaydınlık, *a.g.m.*,s.107.

meslek sahibi yapacak eğitimi vermek, okullaşma oranını arttırmak, okuma yazma bilen nüfusu, okumuş bireyleri topluma katarak toplumun, ülkenin gelişmişlik seviyesini arttırarak, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmaktır. Bu projeler sayesinde her geçen gün eğitim alabilen kız çocuklarının sayısı artış göstermektedir.⁵⁶⁸

Eğitim sistemi, kalkınma planları, kampanyalar, projeler, öğrenciye tanınan yardımlar ve burslar sonucunda yetişkin eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretimden faydalanıp üniversite mezunu binlerce kız ve kadın bulunmaktadır.

4.3. 1982 Anayasasında Hukuki Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler

1980 sonrası dönemde kadın hakları konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Hâlihazırda bulunan hukuki düzenlemelerin kadınların, kadın hareketlerinin, gayretli sonucunda, hukuki alana yansması ile yeni gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

Hukuki düzenlemeler, kadınların hayatını etkileyen en büyük unsurdur. Kadın haklarının hukuki açıdan kabul edilmesi ve bunu devletin eliyle korunması kadınlara ayrı bir güç vermektedir. Hukuk çerçevesinde kadının elde ettiği kazanımlar ile bunlara uymayanlara sağlanan yaptırımlar, kadınların kendilerini güvende hissetmesi, bunu topluma kabul ettirebilmesi, bu hakları kullanırken de, hiçbir çekincesinin olmaması anlamına gelmektedir.

1982 Anayasası ve sonrası dönemde yaşanan gelişmeler, kadının statüsünü arttırarak, ayrımcılığa maruz kalmamalarını hedeflemektedir. 1982 Anayasası, temel hak ve özgürlükleri ayrıntılı bir biçimde ele alan bir anayasadır.

1982 Anayasası'nın eşitlik maddesi, 1961 Anayasası'ndaki gibi olmaktadır, 2004 ve 2010 yılları arasındaki değişiklikler ile kadınlara yönelik olma özelliği getirmiştir. Özellikler bu dönem içerisinde, kadın hakları konusunda önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.⁵⁶⁹

Devlet okullarının parasız ve zorunlu olması anayasanın 42. maddesinde yer almaktadır. Bu dönemden sonra eğitime katılımı kadınlar açısından artışlar meydana gelmiştir.

---

⁵⁶⁸ a.g.m.,s.100.

⁵⁶⁹ Ürgel, a.g.m.,s.37-38.

1980 Anayasası 1961 Anayasası'na ek olarak, 50.maddesinde eklemeler yaparak küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhani yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar'' şeklinde maddeyle vurgulanmış fakat devlet memurluğuna giriş için gerekli şartlar neyse onun dışına çıkılamayacağını da 70. maddede belirtmiştir.⁵⁷⁰

1980 Anayasası'nın bu maddeleri kadını korumaya ve eşit bir sisteme dâhil etmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda uluslararası gelişmeleri de kabul ederek, toplumdaki kadın figürünü batılı devletlerin standartlarına getirmeyi amaçlamaktadır.

4.3.1. CEDAW(Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

Birinci Dünya Kadın Konferansında “Kadının On Yılı” ilan edilmesi 1975-1985 yılları arasında gerçekleştirildiğinde, kadınlara yönelik bir adım atılması bunun ise bir sözleşme yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde durulduğunda Kadın Statüsü komisyonu tarafından Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi imzalanmıştır.⁵⁷¹

Bu sözleşme Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmıştır. CEDAW, kadına haklar tanıyarak, ona karşı girişilecek bütün ayrımcılık hareketlerini önlemeyi amaçlamaktadır.

CEDAW İnsan Haklarını Evrensel Beyannamesini temel aldığından kadınlara karşı uygulanan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını ve bu hususta da toplumun şekillenmesini amaçlamaktadır. Denilebilir ki; toplumu değiştirerek, insan haklarını uygulanabilir hale getirmek burada önemli bir amaçtır. Kadınların toplumda eşit haklar elde etmesi, insan haklarını ve özgürlüklerini kullanabilmesi, ayrımcılığın ortadan kaldırılması anlamlarını taşımaktadır.⁵⁷²

CEDAW’ da Kadınların Adalete ulaşmalarına İlişkin Tavsiye Kararlarında, bu sözleşmenin altında konulan tüm kararların hayata geçirilmesini, kadınların adalete erişmelerinin, yolsuzluğa ve eşitsizliğe karşı verilen mücadele kapsamında, yargı

---

⁵⁷⁰gös.yer.

⁵⁷¹Nazan Moroğlu, “Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIII, S:1, Ocak 2017,s. 290.

⁵⁷²gös.yer.

sistemine ve diğer yasa uygulama mekanizmalarına, kadınların eşit şekilde katılımının temel şartı olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁷³

Bu hususta, kadınların adalete ulaşmasını desteklemek, kadınların hukuka ulaşabilmesi için engel teşkil eden belge, evrak, mahkeme giderleri için, maddi durumu olmayan kadınlardan ücret alınmaması veya ücretlerin düşürülmesi gibi adımlar atmayı önermektedir.⁵⁷⁴

Kızların kendileriyle ilgili sosyal, sağlık, eğitim, cinsel sağlık vb. önemli konularda karar alabilecek hukuki ehliyetten yoksun olmaktadır. Bu sebeple bunların hukuki hizmetlerden faydalanması için ebeveyn ve eş izni gerektiren kural ve uygulamaların yürürlükten kaldırılması, dini yargıların, geleneksel etkilerin kız ve çocukların adalete erişimini engelleyen her türlü oluşumdan korunması hakkında tedbirler alınmasını sağlamaktadır.⁵⁷⁵

Aile hukuku, ceza kanunu, idari hukuk, siyasal hukuk, çalışma hukuku gibi konularda eşitlik prensibine bağlı kalmayı ve kadına karşı uygulanan ayrımcılığın giderilmesini, bu konuda gerekli önlemlerin alınmasını kapsamaktadır.⁵⁷⁶

Kadın haklarını korumak amacıyla alınacak tedbir veya önlemlerin, kadınlara yönelik uygulanan bir ayrımcılık olmadığını yalnızca bunun bir düzen sağlamaya yönelik bir uygulama olduğunu belirtmektedir.⁵⁷⁷

Türkiye bu sözleşmeyi kabul etmekle birlikte, bu sözleşmeye uyacağını da beyan etmekte olup bu sözleşme çerçevesinde yaşanan gelişmeleri ve ilerlemeleri de rapor etmekle yükümlüdür. Raporlar 4 yılda bir Kadın Statü Genel Müdürlüğü sunmaktadır.⁵⁷⁸

---

⁵⁷³Aile ve Çalışma Bakanlığı, CEDAW 33 sayılı Genel Tavsiye Kararları, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/35253/cedaw-33-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf> , Erişim Tarihi:19.03.2020.

⁵⁷⁴gös.yer.

⁵⁷⁵gös.yer.

⁵⁷⁶gös.yer.

⁵⁷⁷gös.yer.

⁵⁷⁸ Moroğlu, a.g.m, s.293.

Kadın Statüsü genel müdürlüğünün sunmuş olduğu raporların yanı sıra toplumda yaşanan olumsuz gelişmeleri de, komiteye ülkemizde yer alan kadın platformları gölge raporu ismi ile raporlamaktadır.⁵⁷⁹

Yasalar önünde eşitlik ilkesi, eğitim, istihdam, siyasete katılım, sağlık, medya, kadına yönelik şiddet gibi konularını ele aşan gölge raporları, CEDAW’ da hayata geçirilemeyen konuları ve nedenlerini ele almaktadır.⁵⁸⁰

CEDAW Türkiye açısından büyük önem taşıyan bir sözleşme olmakla birlikte kadın hakları konusunu kapsamlı bir şekilde ele alarak bunun hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Bu sözleşmenin imzalanmasının ardından yapılan değişiklikler ve adımlar neticesinde kadın hakları konusunda gelişmeler yaşandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kadın konularının daha çok üstünde durulduğu, kadın derneklerinin bu sözleşmeyi dayanak göstererek faaliyetlerini arttırdığı, kadın hakları çalışmalarının arttığı bilinen bir gerçektir fakat her ne kadar gelişmeler yaşansa da hayatın içerisinde kadın erkek eşitliğinin topluma geçirilmesi oldukça güç bir durum olduğundan bu sözleşme kesin bir çözüm olmamıştır.⁵⁸¹

4.3.2.Türk Ceza Kanununda Kadın

Toplumsal düzenin sağlanabilmesi için, en temel ihtiyaç hukuk kurallarıdır. Hukuk kuralları bulunmayan toplumda bir düzenin olmasının mümkün olmadığı gibi, devletin vatandaşlar arasındaki ilişkileri kontrol altında tutabilmesi de mümkün olmamaktadır. Hukuk kuralları toplumdaki düzenlemeyi sağlarken, aynı zamanda kurallara uyulması zorunluluğu getirerek, kurallara uymayanlara da bir yaptırım uygulamaktadır. Bu da topluma belirli bir düzen ve oluşum içinde yaşama hakkı sunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Türk Ceza Hukuku, İtalyan Ceza Hukuku temel alınarak 1926 yılında TBMM tarafından kanun tasarısının⁵⁸² hazırlanmasının ardından

⁵⁷⁹ Sinem Servet Özdemir, *Kadın Hakları Bağlamında Türkiye’de Pozitif Ayrımcılık İlkesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2019,s.81.

⁵⁸⁰STK Altıncı Periyodik Gölge Raporu, [Http://Kasaum.Ankara.Edu.Tr/Files/2013/02/Ced,Awtr_6-Gozden-Gecirme-Golge-Rapor.Pdf](http://Kasaum.Ankara.Edu.Tr/Files/2013/02/Ced,Awtr_6-Gozden-Gecirme-Golge-Rapor.Pdf) (06.05.2020)

⁵⁸¹ Özdemir,a.g.m.,s.82.

⁵⁸² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Belge No:137, Belge Tarihi:20.12.1925, Yer:17-80-12.

kabul edilmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 2004 yılında Yeni Türk Ceza Kanunu kabul edilene kadar yaklaşık 80 yıl yürürlükte kalmış ve çoğu kez değişikliğe uğramıştır.

Türk Ceza Kanununda kadınlarla ilgili bazı maddelere yer verilmektedir. Fakat bu maddelerin anayasaya, eşitliğe, kadın haklarına aykırı bulunduğundan değişikliğe uğramıştır. Kanunda şiddet, taciz, gebeliği sonlandırmak, zina, kaçırılma gibi özellikle kadını ilgilendiren maddeler bulunmaktadır. Fakat bu maddelerde kadınlar arasında ve kadın ile erkek arasında eşitlik sağlanamamakta, bu ise anayasaya ters düşmektedir. Bu konuda özellikle Türk Ceza Kanununun 438. maddesinde rastlanmaktadır. Kadınların kaçırılması, tacize, tecavüze uğraması, zorla tutulması hakkında cezalar yer alırken, 438. maddede “İrza geçme suçu, fuhuş yapan ve bunu meslek olarak gören bir kadına yönelik gerçekleştiğinde, faile verilecek cezanın üçte ikisi kadar indirileceğini” belirtmektedir.⁵⁸³

Bu hususta bir olay cereyan etmiş, bu yaşanan olaydan sonra 438.madde kanundan çıkarılmıştır.

Bu olay şöyle cereyan etmektedir. N.T. isimli bir kadın, erkekler tarafından tecavüze uğramış ve şikâyetçi olmuştur. Ancak NT'nin seks işçisi olduğu iddiası gereğince suçluların cezaları hafifletilmiştir. Antalya 2.Ağır Ceza Mahkemesi bu kararın anayasaya aykırı olduğunu belirterek, Olayı Anayasa Mahkemesine taşımış,⁵⁸⁴ fakat mahkeme TCK'nın 438. maddesinin “İrza geçmek ve kaçırarak fiilleri fuhuşu kendine meslek edinen bir kadın hakkında irtikâp olunmuş ise, ait olduğu maddelerde yazılı cezaların üçte ikisine kadarı indirilir”⁵⁸⁵ şeklinde karar vermiştir. Bunun Anayasaya aykırı olması üzerine, kadınlar TCK'nın 438.maddesine karşı harekete geçmişlerdir. Bunun sonucunda zürafa sokakta kadınlar, iffetli kadın vesikası dağıtarak, kadınlara karşı kadının rızası dışında gerçekleşen her davranışa karşı harekete geçmişler ve yürüyüşler düzenlemişler, bunun sonucunda da, TCK'nın 438. maddesini Meclis tarafından iptal olmuştur.⁵⁸⁶

⁵⁸³ Türk Ceza Kanunu, Mad.48.

⁵⁸⁴Kadir Can Özel, “Kadın Haklarında Dönüşümün Simgelerinden Biri Olarak N.T. Olayı ve “Madde 438””, İzmir Barosu Dergisi, S:3,Eylül 2018,s.202.

⁵⁸⁵Anayasa Mahkemesi Kararı, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/45464874-be29-4931-bb44-0bf2ae0415ef?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> , Erişim Tarihi: 01.03.2020.

⁵⁸⁶ Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası, s.140.

Diğer bir madde 440. ve 441. maddelerdir. Bu maddelerde zina suçunun zina olarak geçmesi erkek ve kadın için farklı şartlara bağlanmıştır.

440. madde zina eden kadın, 441. madde zina eden erkek olarak ele alınmıştır. Kadını zina etmek olarak ele alan maddede, erkek için ise bunu karısıyla beraber yaşadığı bir evde ya da herhangi bir evde başka bir kadınla karı-koca gibi yaşam sürmek olarak belirlenmiştir.⁵⁸⁷

Bu maddelerde kadın ve erkek arasındaki eşitlik bir kez daha bozulmuştur. Bu madde hakkında gerçekleştirilen itiraz Anayasa Mahkemesi tarafından 1996 yılında iptal edilmiştir. Bu kararın iptal olması sonucunda hukuksal bir boşluk yaratılacağı düşünülmesiyle bir yıl sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Yeni bir düzenleme bir yıl içerisinde yapılamayınca erkeğin zinası suç olmaktan çıkarılmıştır Bu yine kadın erkek eşitliğine aykırı olduğundan yapılan itirazlar neticesinde madde 441'in yanı sıra 440'da kaldırılmış ve kadının zinası da suç olmaktan çıkarılmıştır.⁵⁸⁸

Yine aynı yıl içerisinde, kadın kuruluşlarının gayreti ve çabası sayesinde toplumun namus olarak tabir ettiği, kadınların yaptırılması için zorlatılan bekâret testi konusu ele alınmıştır. Bekâret kontrolünün gerçekleştirilmesi için ancak şikâyetle bağlı bir suç olduğunda bu suçun takip edilebilmesi için mağdur edilen kişinin rızası alınması şartıyla, ancak hâkim kararıyla yapılabileceğini düzenleyen bir genelge yayınlanmıştır. Kadınların özellikle genç kızların beden test edilmesi ve bu durumdan psikolojik olarak da mağdur edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.⁵⁸⁹

2005 yılında yürürlüğe giren yeni Ceza Kanunu'nda amaç, birey özgürlüklerini güçlendirmek ve güvenceye almaktır.⁵⁹⁰ Eşitlik, cinsel taciz, istismar, çocuk düşürme, fuhuş, kaçırma, cinayet, aileye karşı suçlar gibi konuları ele almıştır.

Yeni Ceza Kanunu'nda 102. madde de; cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlal eden kişi hakkında 2-7 yıl arasında, fiilin vücuda herhangi bir organ ya da cisim sokulması halinde 7-12 yıla kadar hapis cezası ile yargılanmaktadır.

---

⁵⁸⁷ Bihterin Varol Dinçkol, “*Kadının Hukuksal Statüsünün Tarihsel Gelişimi*”, (ed. Oya Çiftçi), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998 s.49.

⁵⁸⁸ a.g.e., s.49.

⁵⁸⁹ gös.yer.

⁵⁹⁰ Adem Sözüer, “Önsöz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:LXXI, S:12013, s.18.

Fakat bu suç e e karşı işlendiğinde failin cezası mağdurun  ik yeti ile gerçekleşebilmektedir.⁵⁹¹

103. madde; çocukların cinsel istismarı konusunda cinsel istismar eden kişi 3-8 yıl arasında hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır.⁵⁹²

104. madde de cebir, tehdit, hile olmaksızın 15 ya ını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi  ik yet üzerine 6 ay- 2 yıl arasında hapse mahk m edilmektedir.⁵⁹³

Fail ve mağdur arasında 5 ya tan fazla varsa ceza 2'ye katlanır. Bunların yanı sıra işyerinde cinsel taciz, nüfusun kötüye kullanılması suretiyle cinsel taciz, evlilik içi cinsel taciz gibi konulara yer verilmektedir.⁵⁹⁴

Eski Kanunda; 470.maddede hamile bir kadının rızası olmadan, çocuğunu d   rmeye yönelik hareketler suç sayılmakta ve bunu yapan kişi e  ise daha da  oğaltılmaktaydı.⁵⁹⁵

Yeni kanunla kadının rızası olması halinde on haftalık gebeliklerde kürtaj yapılması suç olarak yer almakta, kadının mağdur olduğu bir durum sonucunda gebe kalması durumunda yirmi haftaya kadar kadının rızası halinde izin tanınmaktadır.

Bu maddeyle birlikte, üzerinde durulması gereken konu şudur; kürtaj yapan kadınlara cezai işlem uygulanması, kasının kendi hayatıyla ilgili karar verme yetkisini kısıtlamaktadır.⁵⁹⁶ Kadının hayatını tehlikeye sokacak bir durumun meydana gelmesi söz konusu olduğunda (yetkili olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilmesi, sağlıksız ortamlarda yapılması) kadının kendi hayatını tehlikeye soktuğunun farkında olmaması durumunda, bunun yasalarla korunması da gerekli olan bir durum olmaktadır.⁵⁹⁷

Kişi haklarına ve hürriyetten yoksun bırakılan kişilerle ilgili olarak;

⁵⁹¹ 5237 Türk Ceza Kanunu,26/09/2004/Tertip.5,C.43,S.25611.

⁵⁹² Ziynet  z elik,  mit Biçer, *Türk Ceza Kanunu Hekimler ve Sağlık Ortamına İlişkin Maddeleri, Yorum  neri ve Eleştiriler*, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, 2005,s.64.

⁵⁹³ gös.yer.

⁵⁹⁴ gös.yer.

⁵⁹⁵ Fatma Benli, *Yeni Türk Ceza Kanununda Kadınlara İlişkin Maddelerin Değerlendirilmesi ve Kadın Kuruluşlarının Yasalla ma Sürecinde Etkileri*, (ed. Muharrem Balcı)Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler 2,Yıldızlar Matbaacılık,2016,s.252-259.

⁵⁹⁶  z elik, Biçer,a.g.e.,s.68-70.

⁵⁹⁷ gös.yer.

Eski kanuna göre 414, 415, 416. maddeleri de dâhil olmak üzere madde 434’de kaçırılan kadın veya kızın, suçu işleyen kişiyle evliliği gerçekleşmekte ve bunun sonucunda ceza düşmektedir, bu kişilerle 5 yıl içinde boşanırsa ceza tekrarlanmaktadır.⁵⁹⁸ Bu maddede yer alan ve 2004 yılına kadar da değişmeyen madde ile türlü trajik olaylar doğurmuş olduğunu akıllara getirmektedir.⁵⁹⁹

Yeni Ceza Kanunu ile kaçırılan kişinin evlenmesi durumunda dahi, cezanın düşürülemeyeceği düşüncesiyle, bu düzenleme kaldırılmış ve kaçırmadan sonra evlenmeye yer verilmemiştir. Bu düzenlemelere ek olarak, aile etrafına karşı kötü muamele, bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmemek, birden fazla evlilikler, töre cinayetleri, fuhuş gibi olaylara teşvik gibi konulara da değinilmiştir.⁶⁰⁰

4.3.3.Türk Medeni Kanunu (2002)

Türk toplumunda kadınların haklarını gözeten, erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlayan ve Kadın hakları savunucularının referans olarak aldığı Türk Medeni Kanunu 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun içerisinde kadınlara evlilik, evlat edinme şartları, evlilik giderleri, boşanma, nafaka, tazminat hükümleri, mal rejimleri ve tasarruf yetkisi, kişisel değerler, soy bağı ilişkileri gibi kadın ve erkek ilişkilerinin düzenlenmesini sağlamıştır.

Kadın erkek ilişkileri çerçevesinde medeni kanunda yer alan bir konu nişanlılıktır. Medeni Kanunun 118.-128. maddeleri nişanlılık konusuna değinmektedir. Bu maddeler gereğince “nişanlılık, evlenmeye zorlanmak için dava hakkı vermez, nişanda kusurlu bir taraf olduğunda nişan bozuluyorsa, maddi ve manevi tazminat istenebilir. Fakat evlilikten kaçmak için nişan atıldıysa cayma tazminatı istenemez, bu konudaki davalar 1 yıl sonra zaman aşımına uğrar.”⁶⁰¹

---

⁵⁹⁸Benli,*a.g.e.*,s.252-259.

⁵⁹⁹*gös.yer.*

⁶⁰⁰*gös.yer.*

⁶⁰¹4721 Türk Medeni Kanun, 22/11/2001, Tertip.5, Cilt.41,S.24607.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Madde 124; “Evlilik yaşı kız ve erkekler için 17 yaşını doldurmakla mümkün olmakta, ancak önemli bir sebeple evlenilmesi gerekliyse, anne babanın izni şartıyla hâkim 16 yaşını doldurmuş olan kişilere de bu hakkı tanımaktadır.”⁶⁰²

Madde 130; “Tekrar evlenmek isteyen kişiler daha önceki evliliğinin bittiğini ispatlamakla yükümlüdür.” Bu madde tek eşliliğin zorunlu olduğunu vurgulamakta, birden fazla evlilikleri kesinlikle yasaklamaktadır. Ancak 131.madde de yer alan eşin kaybolması durumunda evliliğin fes edilmesi için kayıp başvurusu ile dava açıldığında, mahkemece onaylandıktan sonra tekrar evlenebilmektedir.⁶⁰³ Kadınlar için bu durum bir süre teşkil etmektedir.

132.maddede kadınların tekrar evlenebilmeleri için hamile olup olmadığının anlaşılması gerektiğinden 300 gün bekleme zorunluluğu vardır, fakat bu süre doğum ile sona erer.⁶⁰⁴

Evlenme başvurusu hususunda, 134. maddede nikâh töreninin gerçekleştirilebilmesi için kadın ve erkek bireyin ikametgâhı ile evlendirme memurluğuna başvurması gerekmektedir.⁶⁰⁵ Bu madde ile ikisi de eşit görülmüş ve erkeğin başvurusunun yeterli olduğu eski düzen hukuk sistemi maddesi de tarihe karışmıştır.

Madde 143’de resmi olarak verilen evlilik cüzdanı olmadan dini törenin gerçekleşemeyeceği⁶⁰⁶ belirtilmiştir, fakat dini tören olmadan da resmi nikâh geçerlidir. Bu maddeyle resmi nikâhın tek eşte bulunabilmesi ve evlilik cüzdanı olmadan dini törenin yapılamaması, tek bir eşe bağlı kalınması konusunda bir kural getirmektedir. Hem resmi nikâhla bir eşle, hem de dini nikâhla eş ile evliliklerin önü kesilmeye çalışılmıştır.

161. ve 184. maddede; boşanma konusunda kadın ve erkek arasında iki tarafa da eşit haklar verilmiştir. Ancak madde 177’de boşanma durumu halinde, kadın evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur, ancak evlenmeden önceki soyadını tekrar alır, bekârlık soyadını alabildiği gibi, boşandığı eşin soyadını da hâkim eşe hiçbir zararı olmaması şartı ile kullanmasına izin verebilmektedir.

---

⁶⁰²a.g.k.,s.8067

⁶⁰³gös.yer.

⁶⁰⁴a.g.k.,s.8068.

⁶⁰⁵a.g.k.,s.8068.

⁶⁰⁶a.g.k.,s.8069.

186. maddede; “Eşler oturacakları konutu birlikte seçer, evlilik birliğini birlikte yürütür, evin giderlerine birlikte destek olurlar.”⁶⁰⁷

187.maddede; “Kadın eşinin soyadının önüne kendi soyadını da alabilir.”⁶⁰⁸

192.maddede; “Eşler meslek seçimlerinde birbirinden izin almak zorunda değildir.”⁶⁰⁹

194.maddede; “Eşler birbirinin rızası olmadan, aile konutunun sözleşmesini fesh edemez, devredemez ve haklarını sınırlayamaz.”⁶¹⁰

218.maddede; “Edinilmiş mallara katılma rejimi, edinilmiş mallar ile eşlerden her birinin kişisel haklarını kapsar. Edinilmiş mal, her eşin mal rejimi devamı süresince karşılığını vererek elde ettiği mal varlığı değerleridir. Çalışma karşılığı, tazminat, kişisel mal gelirleri vb. edinilmiş mallara katılma rejimi kabul edildiğinde, diğer eş gelirden hak talep edebilir.”⁶¹¹

242.maddede; “Mal ayrılığı rejiminde eşlerden her biri yasal sınırlar içerisinde, kendi mal varlığı üzerinde haklara sahiptir.”⁶¹²

495.maddede; “Çocuklar eşit mirasçılardır. Ölen eşin mirası, sağ kalan eşe, çocukları varsa (1/4), anne babası ile birlikte mirasçı olursa (1/2), büyükanne, büyükbaba ve çocuklar ile mirasçı olursa (3/4), hiçbiri yoksa hepsi eşe kalır.”⁶¹³

4.3.4.Kadına Şiddet İle İlgili Hukuki Alanda Düzenlemeler

6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Şiddete Dair Kanun 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan her kadının, çocukların, aile bireylerinin her birine yönelik tedbirler

---

⁶⁰⁷ a.g.k.s.8075.

⁶⁰⁸ gös.yer.

⁶⁰⁹ a.g.k.,s.8076.

⁶¹⁰ gös.yer..

⁶¹¹Esra Hatipoğlu, *Kadın ve Hukuk El Rehberi*,(ed. Esra Hatipoğlu, Derya Yanık),Kadın ve Demokrasi Derneği, İstanbul,2018,s.26.

⁶¹² a.g.e.,s.34.

⁶¹³ gös.yer.

alınmasını amaçlamaktadır. Bu kanun ile fiziksel, ekonomik, psikolojik şiddetin cezalandırılması sağlanmıştır.⁶¹⁴

Bu kanun ile birlikte şiddete uğrayan kadınlara ve çocuklara, şiddet gördüğü yerden farklı bir yerde barınma imkânı sağlanmaktadır. Şiddete uğrayanlara yönelik psikolojik destek verilerek, şiddetin psikolojisinin vermiş olduğu rahatsızlığın atlatılması gerekli görülen bir durumdur.

Şiddete uğrayan her kadın ve aile bireyin maddi ve manevi yönden mağdur olmaması için devlet imkânlar sağlayarak, vatandaşı koruma altına almaktadır.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, 6264 sayılı yasa ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri kurma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yasa kapsamında koruyucu ve önleyici tedbirleri bu merkezler aracılığıyla yürütmektedir.⁶¹⁵

Şiddete uğrayan kadınlar, mülki amirler tarafından koruyucu ve önleyici tedbirler alabilmektedir. Şiddete uğrayan kadınlar Şiddet Önleme Ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) den destek alabilmektedir.⁶¹⁶

4.3.5.Çalışma Hayatı Hakkında Hukuki Düzenlemeler

Kadınların çalışma hayatını düzene sokan İş Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.⁶¹⁷ İş kanunu eşitlik ilkesi çerçevesinde kadına karşı dil, din ırk cinsiyet, siyasal düşünce, engellilik felsefi inanç sebeplerle ayırım yapılamayacağı belirtilmiştir.

Bu kanun gereğince; İşverenin geçerli bir sebebi olmadığı takdirde farklı zamanlarda ve farklı sürelerde çalışan işçilere farklı bir muamele uygulayamaz. Kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalışamayacağı da bu kanunla belirlenmiştir. Hamile olan kadına doğumdan önce sekiz doğumdan sonra sekiz olmak üzere toplam 16 hafta ücretli izin verilmektedir. Hamile işçi dilerse ve doktoru sağlık durumunu

---

⁶¹⁴ 6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 8/2012, S.28239, Tertip.5,C.52.

⁶¹⁵ Hatipoğlu, *a.g.e.*,s.51.

⁶¹⁶ *a.g.e.*,s.51-52.

⁶¹⁷ 4857 İş Kanunu,/22/5/2003,S.25134,Tertip 5,C.42.

uygun görürse doğuma 3 hafta kalana kadar çalışabilmektedir. Doğumdan önce kalan yasal izin süresi doğum sonrasına eklenir.⁶¹⁸

4.3.6. AB Mutabakatı Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Hakları İle İlgili Düzenlemeler

Demokrasinin en önemli amaçlarından biri kadınların cinsiyetçi yaklaşımlara maruz kalmadan toplumsal yaşama dâhil olabilmesidir. Yaşanan eşitsizlikler, toplumda, siyasal alanda, özel hayatın içerisinde, çalışma hayatında her zaman kadının önüne çıkmaktadır. Türkiye kadın hakları konusunda önemli gelişmeler göstermektedir.

AB üye devletleri ile AB'ye aday statüsünde bulunan Türkiye'nin gündeminde sürekli olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları gibi konular yer almaktadır. Özellikle AB'de kadın haklarında yürütülen çalışmalar ile Türkiye içerisinde gerçekleştirilen hukuki düzenlemeler birbirleri ile paralellik göstermektedir.⁶¹⁹

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu dönemden bu yana kadın konusunda farklı seyirler izlemiştir buna rağmen Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyet'in kurulduğu ilk zamanlardan beri kadın haklarına büyük önem vermiş ve bu yolda düzenlemeler getirmiştir. Eğitim hakkı, siyasi haklar, hukuksal düzenlemeler, çalışma hayatında yenilikler, kadının sosyal ve toplumsal alanda erkeklerle eşit olmasını sağlayan kadın erkek eşitliğine dayanan düzenlemeler, kadın haklarındaki gelişimleri göstermektedir. 1980li yıllarda kadın hareketlerinin artması, yasalardaki düzenlemeler ve 1990 yıllarındaki AB ilişkileri ile uluslararası düzenlemelerde kadın hakları konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır.⁶²⁰

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki müzakerelerin başlaması 17 Aralık 2004 yılında başlamıştır. AB ile Türkiye arasında müzakerelerin başlaması ile beraber Türkiye’de kadın haklarına ve cinsiyet eşitsizliğine dair önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.⁶²¹

---

⁶¹⁸ gös.yer.

⁶¹⁹ Türkiye’nin Kadın Hakları Konusunda AB’ye Uyum Süreci, <http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=809>, Erişim Tarihi: 09.04.2020.

⁶²⁰ gös.yer.

⁶²¹ gös.yer.

Türkiye’de var olan hukuk sistemi içerisinde kadın erkek eşitliği konusunda yıllarca düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Şuan ki durum çerçevesinde kadın ve erkek eşit konumda yer almaktadır. Kadın erkek eşitliği anayasa maddeleri ile belirlenmiştir.

4.3.6.1.Hukuk Sisteminde Yapılan Diğer Düzenlemeler

Türkiye AB’ye uyum süreci kapsamında; istihdam konusunda anayasanın 10. maddesinde eşitlik ilkesi, cinsiyet ayrımı olmadan herkesin eşit olduğu şeklinde yer almaktadır.

Anayasanın 10. maddesine 7 Mayıs 2014 tarihinde yapılan değişiklik çerçevesinde devletin bu eşitliği sağlamada, yaşa geçirmesinde yükümlü olduğunu belirterek, eşitliği güçlendirmiştir.⁶²²

Anayasanın 41. maddesinde; Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır maddesi yer almaktadır.⁶²³ Aile içi eşitlik konusunda düzenleme getirmiştir.

1926 tarihli Türk Kanun Medenisinde madde 159’da yer alan Karının Meslek ve Sanatı başlığı altında, karısının meslek hayatını koca iznine bağlayan maddenin yerine 2000 yılında, eşlerden her biri meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir şeklinde düzenlenmiştir.⁶²⁴

Aile Mahkemelerinin kurulması, 2002 yılında Yeni Türk Medeni Kanununun yürürlüğüyle girmesi ile gündeme gelmiştir. Aile Mahkemelerine Dair Kanun 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.

T.C. Anayasası’nın 48 ve 49. maddesinde çalışma yaşamında eşitlik maddeleri yer almaktadır. 49. madde de; “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları

---

⁶²²5170,Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun,10.Madde Değişikliği,7.5.2004, <http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>, Erişim Tarihi: 30.04.2020.

⁶²³ 1982 Anayasası, mad.41.

⁶²⁴5170,Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun,10.Madde Değişikliği,7.5.2004, <http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>, Erişim Tarihi: 30.04.2020.

korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır. Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır” şeklinde yer alan kanun değiştirilerek; “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır”, şeklinde düzenlenmiştir.⁶²⁵

Çalışma ve iş yaşamında kadın erkek eşitliğine dayanan düzenlemeler neticesinde 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile kadınlara iş hayatında eşit davranılması çerçevesinde, cinsiyet, siyasal görüş, felsefi inanç gibi herhangi bir nedenden dolayı ayrımcılık yapılamayacağı, işten çıkarılmayacağı belirtilerek, kadınların analık halinde, süt izninde ne kadar izin yapacakları, çalışma koşulları belirlenmiştir. İş yerinde kadınlara cinsel taciz, tacize uğrayan kadının korunması gibi konularda İş kanunu maddeleri arasında yer almaktadır. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu iş hukuku açısından önem teşkil etmektedir. Sosyal Sigortalar Kanununda analık hakkı ile ilgili bölümler bulunmaktadır. Kadın çalışanın doğum esnasında geçici olarak çalışmaması durumunda ücretinin ödenmesini sağlayan maddeleri içermektedir.⁶²⁶ Kadına doğum sonrasında yapılacak tedavi yardımı, emzirme parası verilmesi, doğumdan önce ve sonrasında işinden kaldığı günler için ödenek verilmesi gibi maddeleri içermektedir. 2004 yılında yürürlüğe giren; Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik ile birlikte hamile kadınların karşılaşılabileceği risklere karşı işverenin dikkat etmesi gerek hususlar, çalışma şartları ve izinleri düzenlenmiştir.⁶²⁷

2004 yılında Türk Ceza Kanunu, kadın hakları konusunda önemli maddeler barındıran bir kanun olarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında kadının kişi hak

---

⁶²⁵1982 Anayasasındaki Değişiklikler;

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/1982ilkson.pdf>, Erişim Tarihi:18.04.2020.

⁶²⁶Sinem Göçmener, *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Kadın ve Erkek Eşitliği*, Bahçe Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği İlişkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008,s.119,

⁶²⁷İlknur Yuvaç, *Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kadın Hakları*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya,2011,s.104.

ve hürriyetinin korunması, kadına karşı şiddetin, kadına yönelik işlenen suçların cezalandırılması gibi konulara hükümler getirmiştir. Bu kanunun 122. madde başlığı, “Nefret ve Ayrımcılık” iken “”Ayrımcılık” olarak değiştirilmiştir.⁶²⁸

Kadın haklarını hususunda, kadınların hak ettikleri statüyü her alanda elde etmeleri için 1990 yılında Kadın Statü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olan bu kurum, kadın hakları konusunda yapılacak düzenlemeler hakkında faaliyetler sürdürmüştür. 6 Kasım 2004 yılında, yayımlanan 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile yeniden yapılanmış, 2011 itibari ile de hizmet vermeye devam etmektedir.⁶²⁹

2001 yılında Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde dair kararı kabul etmiş ve 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete’ de yer almıştır.⁶³⁰ Bu kanun 2003 yılında 25178 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁶³¹ Bu çerçevede 2001-2003-2008 yılında hazırlanmış programlar bulunmaktadır.⁶³² Bu programlarda; kadınların eğitimi, iş, siyasi ve sosyal hayata katılımları, kadın erkek eşitliği politikalarının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu programlar çerçevesinde kadın istihdamının artırılması, kadın erkek eşitliği, çalışan kadınların iş yerlerinde sağlık ve güvenliğinin artırılması, işe alınmada kadın erkek ayrımcılık muamelesinin önlenmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.⁶³³

2009 yılında yürürlüğe giren, TBMM’de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) kurulmasına ilişkin, 5840 sayılı kanun bunlar arasında en önemli olanlardan biridir.⁶³⁴ Bu kanun kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının geliştirilmesi için hem Türkiye’de hem de uluslararası arenada gelişmeleri

⁶²⁸6529, Temel Hak Ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2/3/2014 tarihinde 28940 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

⁶²⁹Esin Gürbüz Güngör, “*Türk Hukuku Ve Avrupa Birliği Hukukunda Kadın İstihdamının Teşvikine Yönelik Düzenlemeler*”, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, C:III, S:1, 2012, s.16.

⁶³⁰T.C. Resmi Gazete, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı Uygulanması, Koordinasyonu Ve İzlenmesinde Dair Karar, S.23528(Mükerrer), 24.03.2011.

⁶³¹ Güngör, a.g.m., s.16.

⁶³²Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programlar için: https://www.ab.gov.tr/ulusal-program_194.html , Erişim Tarihi: 16.04.2020.

⁶³³https://www.ab.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/IV-13.pdf , Erişim Tarihi: 16.04.2020.

⁶³⁴ 5840 Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Hakkında Kanun, 25/2/2009, Tertip 5, C.48, S.27179.

takip ederek, TBMM'ye bildirmekle sorumludur. Bu hususta ülkemizde yaşanan gelişmelerin uluslararası arenada ne derece ilerlediğini ve bu konuda neler yapılması gerektiğini takip etmektedir.

AB sosyal politika mutabakatı kapsamında kadınlara yönelik; 2010 yılında yapılan referanduma kadınların da dâhil olduğu sosyal bakımdan korunması gereken kişilere yönelik pozitif ayrımcılık konusunda anayasal dayanak sağlaması, ayrımcılığa ilişkin mücadele kapsamında kanun tasarısının hazırlanması, kadın istihdamına yönelik genelgenin yürürlüğe girmesi gibi çalışmalarını sürdürmektedir. Kadınlara yönelik çalışmalar yapılsa da, yaşanan sorunlar neticesinde sonuçlar maalesef ki yeterli düzeyde olmamaktadır. Bu konuda 2012 yılında Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı uygulaması yapılmıştır.⁶³⁵

2010 yılında, 27531 sayılı Resmi Gazete'de yer alan, Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması hakkındaki genelgede, kadınların sosyal ve ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma amaçlarına ulaşılabilmesi ve bunun sürdürülebilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve eşit ücret imkânının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu konuda yaşanan sorunların giderilmesi için Adalet İç işleri, Milli Eğitim, Sağlık, Tarım ve Köy İşleri, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, gibi Kadın Hakkında Faaliyet Gösteren tüm kurul ve kuruluşlardan temsilcilerin yer aldığı Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu" oluşturulması kararı verilmiştir.⁶³⁶

2011 yılında Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.⁶³⁷Bu kanun ile kadınların iş hayatına katılımlarının arttırılması bu sebeple mesleki ve teknik eğitim düzenleme amaçlarını taşımaktadır. Bu kanun ile kadın istihdamının arttırılması ile ilgili prim teşvik uygulamaları getirilmiştir.

⁶³⁵Türkiye'nin Kadın Hakları Konusunda AB'ye Uyum Süreci, <http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=809> , Erişim Tarihi:09.04.2020.

⁶³⁶ 27591 sayılı Resmî Gazete, 25 Mayıs 2010.

⁶³⁷6111 Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,13/2/2011,Tertip.5 C:L,S:27857.

2012’de, yapılan yeni düzenlemelerle, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Kadınlara karşı psikolojik, fiziki, ekonomik gibi hiçbir şiddetin yapılamayacağını, yapanlara hakkında cezalandırmalar yapılacağı üzerinde durulmuştur.⁶³⁸

2016’da yürürlüğe giren 6663 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 10 Şubat 2016 günü Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.”⁶³⁹ Bu kanun ile sosyal politika bağlamında cinsiyet eşitliğine dayalı önemli düzenlemeler getirilmiştir.

4.3.6.2.Uluslararası Anlaşmalar Sonrasındaki Düzenlemeler

Türkiye 1934 yılından bu yana Uluslararası Çalışma Örgütü olan (ILO)’ya üyedir. İLO insan haklarına saygı, çalışma koşullarının düzenlenmesi, istihdam olanaklarının artırılması, ekonomik büyümenin sağlanması, ayrımcılığın önlenmesi gibi konuları ele almaktadır.⁶⁴⁰ Bunu yaparken de kadınların çalıştığı işlerin daha iyi olması, kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, hangi alanlarda kadınların çalışacağını belirlenmesi gibi konularda yapılacak çalışmaları ve anlaşmaları düzenlemektedir. Her ülke kendi üyelerinin de bulunduğu bir konferansa katıldıktan sonra belirlenen sözleşmeye uymakla yükümlüdür.

Türkiye İLO sözleşmelerinin bir çoğunu imzalamakla beraber, kadın istihdamını teşvik eden 100.,111.,122.,142. maddelerini imzalamıştır Bu anlaşmalar; 100 sayılı eşit değerde iş için erkek ve kadın arasında ücret eşitliği hakkında sözleşme, 111 sayılı ayrımcılık hakkında olan sözleşme, 122 sayılı istihdam politikası sözleşmesi, 142 sayılı insan kaynaklarının geliştirilmesi sözleşmesidir.⁶⁴¹

⁶³⁸6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 8/3/2012, Tertip.5 C:LII, S:28239.

⁶³⁹T.C Resmi Gazete,10/02/2016, S.29620,6633 Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,10/02/2016.

⁶⁴⁰<https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm> ,Erişim Tarihi: 17.04.2020.

⁶⁴¹https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf Erişim Tarihi: 17.04.2020.

Türkiye İLO programında yer alan Saygın Ülke İş Programını 10 Şubat 2009 tarihinde imzalanmıştır. Böylece kadın erkek eşitliğinin sağlanması kadının istihdamının artırılması gibi konularda Türkiye'deki sosyal ortakların işbirliği ile uygulanacağı beyan edilmiştir. Bu hususta İLO Ankara Ofisi Türkiye İş Kurumu işbirliği ile 2009 yılında Türkiye'de kadınlar için insana yakışır iş imkânları sağlanması yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesine yönelik aktif işgücü piyasası politikaları projesi başlatılmıştır.⁶⁴²

Bunların yanında Türkiye, konuyla ilgili uluslararası düzenlemelere de taraftır. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Türkiye tarafından 1985 yılında onaylanarak 1986'da yürürlüğe girmiştir. CEDAW kadınlara karşı uygulanan cinsiyet, dil, din, ırk, yaş, her türlü eşitsizliğin önlenerek, kadınların insan haklarını korumayı, kadınları statüsünü yükseltmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye Dördüncü Kadın Konferansında yerini alarak, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunda katılmıştır. Bu anlaşma gereğince kadınların ve kız çocuklarının, temek hak ve özgürlüklerini kullanmasını, her türlü ayrımcılığın, cinsiyetçi yaklaşımların kaldırılmasını kabul etmiştir.

Yapılan uluslararası anlaşmalar neticesine Türkiye bu anlaşmalara uyacağını taahhüt ederek, bu hususta gelişimleri raporlamakla yükümlüdür.

Avrupa Birliği mutabakatı çerçevesinde Türkiye'de kadın hakları konusunda yapılan çalışmalar kadınlara yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. Avrupa Birliği süreci ile kadın erkek eşitliği konusunda büyük bir çaba sarf edilmiştir. Kadının doğum izninden, çalıştığı işe, aile içerisindeki durumuna kadar yapılan her düzenlemeler kanunlar ile desteklenmiştir. Türk Ceza Kanunu Türk Medeni Kanun, İş Kanunu, Uluslararası Anlaşmalar ve Anayasadaki değişiklikler bu amaç etrafında şekillenmiştir.

---

⁶⁴²<https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/equality-discrimination/lang--tr/index.htm> , Erişim Tarihi:17.04.2020.

4.4. Siyasal Alanda Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler

1980 döneminde Türkiye için bir hareketlilik söz konusudur. Bu durum kadınlar açısından da geçerlidir. Kadın sorununun bu dönem içerisinde meydana gelmesinin iç ve dış etkenlerin bir sonucu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1980 sonrasında kadınların siyasi yaşama katılımında önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Güneş Ayata'ya göre; 12 Eylül rejiminin Kemalist bir bakış açısıyla kadının simgesel özelliği düşüncesiyle oluşturulan danışma Meclisine kadın üyelerin atanması, siyasi partilerin kadın kollarının yasaklanması ile kadınları erkekler gibi siyaset yapmaya teşvik edilmesi bunun nedenlerindendir. 1980'lerden sonra ortaya çıkan kadın hareketleriyle, kadın sorunlarının önemli bir hal alması ve değişen kadın imajları, 1993 yılında Tansu Çiller'in Başbakan olması birçok kadının da siyasete dâhil olmasıdır. Bunlara ek olarak ise partilerin kadınların oylarını alabilmeleri için, kadın seçmenlerin parti içerisindeki konumunun önemini anlamış olmaları gelmektedir.⁶⁴³

Kadınların siyasette yer almalarını sağlayacak, inkılaplar, düzenlemeler gerçekleştirildikten sonra kadınların siyasete etkili bir şekilde katılmasının ilk adımı yerel seçimlerde yer almaları olmaktadır.

Kadınların yerel seçimlere katılımı yerel yönetimlerde söz sahibi olmaları ile sağlanabilmektedir fakat ülkemizde yapılan son 4 yerel seçime bakıldığında 1999 yılı kadın belediye başkanı oranı 0.6, 2004 yılı yerel seçimlerinde 0.6, 2009 yerel seçimlerinde 0.9, 2014 yerel seçimlerinde 2.9 şeklindedir ve bu oran oldukça düşüktür.⁶⁴⁴ Siyasetin her alanında temsili ve katılımı erkeklerden daha düşüktür.

1985 yılında imzalanan CEDAW kadınların siyasete katılımlarını açıklarken bazı konulara değinmiştir. İlk olarak bütün seçimlerde ve referandumlarda kadınların

⁶⁴³ Güneş-Ayata, (1998) *Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset*, A. Berktaş (Derl.) *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde* (237-284). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları., aktaran Mustafa Çakır, *Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s.37-38.

⁶⁴⁴ Tülay Oruç, *Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:7VII, S.2, 2018, s.473.

oy kullanabilmesi gelmektedir. Kamusal olarak seçim yapılan alanlarda kadınlarında seçilebilmesi siyasetin içine dâhil olması anlamını taşımaktadır. Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevine atanabilmek, kamu görevlerinde bulunabilmek, kamu görevleri üstlenebilmek, ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.⁶⁴⁵ CEDAW kadınlara bu hakları tanıyarak kadınlar ve erkeklerin siyasi alanlarda eşit düzeyde temsil hakkının bulunmasını sağlamaktadır.

Türkiye'de 1990'lı yıllara kadar kadının siyasette var olup olmaması diğer toplumsal konular kadar sağ veya sol çevrede pek sorun olarak ortaya konulmamaktadır. “Demokrasi” kelimesine bu kadar önem verilen bir ülkede, kadınların “demokrasiye katılım” sorgulamadan geçilmektedir. Demokrasinin kadın hayatını bu kadar etkilemesine rağmen, kadının bu haklar üzerinde söz sahibi olabilmesi için bir çabaya girililmemekte, kadınların hayatlarına, haklarına erkeklerin koymuş olduğu kararlar neticesinde gelişme göstermesi yargılanmamaktadır. Bunun nedeni yalnızca kadının siyasetten hoşlanmaması, bu yüzden siyasetin dışında kalması şeklinde sabitlememek bu kanunun aydınlığa kavuşması için önem taşımaktadır.⁶⁴⁶

Siyasal partilerin içinde bulunan kadın kolları, kendi kararlarını verme, hakkını savunma, kadınların siyasi faaliyetlerinde etkili rol oynama gibi politikaların yerine, bağlı olduğu siyasi partinin propagandalarını yapmakla sınırlı kalmaktadır. Partinin içerisinde yer alan kadın kollarının henüz kendi faaliyet alanları hakkında bile söz sahibi olamadığı bir siyasi partinin içerisinde, etkin bir şekilde demokrasiden faydalandığını söylemek mümkün olmamaktadır.⁶⁴⁷

Partilerin içerisinde yer alan kadınlara yüklenen sorumlulukların, partinin yükünü hafifletmekten başka bir görev yüklenmemektedir. Kadınların siyasi partiler içindeki görevleri, partinin propagandasını yapmak için kadın evleri gezmek,

---

⁶⁴⁵CEDAW, 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf, Erişim Tarihi: 13.04.2020.

⁶⁴⁶Serpil Sancar Üşür, “*Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı*”, (ed. Oya Çiftçi) *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1998, s.531.

⁶⁴⁷ Mustafa Çadır, “*Kadının Sosyal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İl Örneği)*”, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Basılmamış Uzmanlık Tezi, 2011, Ankara, s.54.

derneklerde toplantılar gerçekleştirmek, üyesi olduğu partiye oy toplamaktan ileri gelmemektedir.⁶⁴⁸

Siyasi partinin içerisinde yer alan erkekler, adayları belirleme, seçim, karar alma, siyasi partisi hakkında konuşmalar yapma gibi, gerçekten bir siyaset yürütürken, kadınlar ise toplumda kadın kimliklerini kullanarak ve kadınlar arasındaki ilişkilere dayanarak, partisi için çalışmalarını sürdürmekle sınırlı kalmaktadır.⁶⁴⁹

Genel olarak durum bu şekildeyken, kadınların siyasete etkili bir şekilde dâhil olması, partiden partiye değişiklik göstermektedir. Bu da partinin ideolojisi, özgürlük ve demokrasi gibi kavramları ne derecede kullandığını göstermektedir.⁶⁵⁰

1983 yılında kurulmuş olan Refah Partisinin kadın komisyonları hem ideolojik sembollerine kadın ilişkilerine döndürmeyi başarırken, diğer yandan da partinin diğer karar organlarına geçiş açısından soyutlanmış konumları kabullenip, bu durumu da kamusal tartışmaya açmakta gerekli cesareti gösterememe özelliğini korumaktadır. Parti içinde önlerinin kapalı olduğunu bilmekle beraber, parti içerisinde bir güç kazanma amaçları taşımaktadırlar. Seçimle oluşmuş CHP Kadın Kolları, Refah Partisi içerisinde yer alan kadınlara göre farklı bir politika uygulamaktadır. CHP’li kadınlar 1980’den itibaren kentli, okumuş kadınlarla, dışlanmış kadınları bir araya getirme çalışmalarını kapsayan bir politikayı hayata geçirme istekleri gözlemlenmektedir. ANAP, DYP gibi sağ partiler içerisinde yer alan kadın kolları da üye olduğu siyasi partiye yardımcı ve bağımlı şekilde sürdürmektedir. DYP bir kadın başkana sahip olduğunda, parti içerisinde kadınların önünü açmayı hedefleyen bir adım atmıştır.⁶⁵¹

Siyasi parti başkanları kadınların siyasete katılımı için, gerekli olan koşulların sağlanması gerektiğinden bahsetmiş, bu koşulların sağlanması için 1989 yılında DSP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve SHP Başkanı Erdal İnönü neler yapacaklarını ifade etmişler.⁶⁵²

Ecevit, kadınların siyasete katılmasının önündeki engelin zamansızlık olduğunu, bunların ortadan kaldırılmasının sağlanacağından bahsetmiştir. İnönü,

---

⁶⁴⁸ a.g.t.,s.118.

⁶⁴⁹ Üşür,a.g.e.,s.533.

⁶⁵⁰ Çadır,a.g.t.,s.51.

⁶⁵¹ Sancar,a.g.e.,s.534.

⁶⁵² Mehmet Arı, “*Erkek Egemen Mecliste Kadınlar*”, (ed. Oya Çiftçi) *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü,1998,s.547.

partisi için %25 kadın kotasının koyulabileceğini, Demirel ise, kadınlar istediği takdirde partisinin yarısını verebileceğini dile getirmiştir.⁶⁵³

Fakat yapılan ilk seçimlerde, bu parti başkanları, kadın adaylarını, listenin şanssız yerine koydukları için Meclise, 4ü ANAP, 2si DYP, 2si SHP'den 8 kadın girmiştir.⁶⁵⁴

Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olan Tansu Çiller, 1991 yılında, İstanbul'dan Doğru Yol Partisi'nden seçimlere katılarak milletvekili seçilmiştir. Tansu Çiller'in, parti içerisinde yer alan kadınlarla ilgili söylemleri arasında kadınların toplumsal yaşamın her alanında bulunması gerektiği yer almaktadır. Eşit ve adil bir şekilde bu alanlarda temsilinin sağlanması için kalıcı olacak politikaların hayata geçirilmesi gerektiğine de vurgu yapan Çiller, kendisinin başbakanlık koltuğuna oturmasının, kadınlar için bir fırsat olduğunu ve tüm Türk kadınlarının çağdaş dünyaya kavuşması için onun yolunu takip etmeleri gerektiğinden bahsetmektedir.⁶⁵⁵

Çiller kadınların desteğini alarak, Atatürk'ün kadınlara verdiği hakların korunması ve güçlendirilmesi için faaliyetlere girileceğini söylemekte, bu sebeple de kadınlardan oy talep etmektedir.

Çiller, Meclis içerisinde yer alan erkek rakipleri arasında tek kadın olarak, toplumda yerleşen kadının bağımlı ve güçsüz olduğu imajını yıkmayı amaçlamıştır. Çiller'in kürsüde elini beline koyarak konuşması, kadınsı imajından vazgeçmediği, verdiği kararlar, sert tavrı, cesareti ve kararlılığı da, erkek siyasetinde erkek gibi mücadele edebildiğinin göstergesi olmaktadır.⁶⁵⁶

Çiller; Kadınların siyasete atılabilmeleri yolunda onlara örnek olmakta ve kadınları bu yola girmeye teşvik etmektedir.

Partiler içerisinde her ne kadar kadınların siyasete katılması hakkında söylemler yapılsa da, kadın konusunda siyasi partilerin kadını siyasi bir aktör olarak

---

⁶⁵³a.g.e.,s.548.

⁶⁵⁴gös.yer.

⁶⁵⁵Oya Toksöz, *Doğru Yol Partisi'nin Kadına Yönelik Söylemleri,(1987-1995),20.yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferans Bildirileri, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998, s.563-564.*

⁶⁵⁶İlkay Demirkürek, "1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara,2011, s.149-150-151.

ele almayarak, kadının annelik vazifesini, toplumsal konumunu öne çıkararak ve bu konular üzerinde yoğunlaşarak uygulamalar yapması, bunları yalnızca söylem olarak bırakmaktadır.

1995 yılında imzalanan Pekin Deklarasyonu'nda kadınların tüm ülkelerde düşük temsil edildiğini ve kadınların siyasi mekanizmaları içerisinde yer almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmasına rağmen devlet görevinde yer almaları yeterince mümkün olmamaktadır. Partilerin çalışma biçimleri, ayrımcı uygulamalar, kadının aile içerisinde sorumluluklarının olması, kadınları siyasi görevlerde bulunmaktan alıkoyabilmektedir. Kadınların toplumda özellikle medyada, hukukta ve diğer alanlarda yeterince temsil edilmemeleri kadınların siyasette önemli kuruluşların üzerinde bir yetkiye sahip olmamaları, siyasetin erkek işi olduğu algısını yaratmaktadır. Bu sebeple kadın ve erkeklerin siyasi partilere, atama yoluyla belirlenen kamu görevlerine, erkeklerle aynı oranda katılması ve aynı düzeyde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kadınların siyasi partiler tarafından siyasi katılımını engelleyen, ayrımcılığa maruz bırakan oluşumlara karşı önlemler almak, bu sebeple de partinin yapısını tekrar inceleyebilmek, kadınları siyasi katılıma teşvik etmek, kadınları siyasi parti liderliğine teşvik etmek, bunun içinde siyasi partiler, hükümetler ulusal organlar, hükümet dışı kuruluşlar ve uluslararası örgütler üzerlerine düşen görevi yapmalıdır.⁶⁵⁷

Tablo 4. 1991-2007 Yılları Arasında Mecliste Yer Alan Kadın Parlamenter Sayısı⁶⁵⁸

Tablo 4 1991-2007 Yılları Arasında Mecliste Yer Alan Kadın Parlamenter Sayısı

Seçim Yılı	Mecliste Parlamenter Sayısı	Kadın Parlamenter Sayısı	%'lik Dilimler
1991	450	8	1,8
1999	450	22	4,0
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1

⁶⁵⁷ Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu Konferansında Kabul Edilen Kararlar, Dördüncü Dünya Konferansı,s.75-80. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> , Erişim Tarihi: 10.04.2020.

⁶⁵⁸ Ayata, Gölgeioğlu,a.g.e.,s.136.

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere anayasalarda, uluslararası belgelerde yer alan, kadına siyasal açıdan hakların sağlanması, gerekli imkânların tanınması durumu, kadınların yıllara göre Meclisteki sayılarının artması ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır fakat eşitlik ilkesinin uygulanmadığı da erkeklerin sayısının kadınların sayısında çok daha fazla olmasından anlaşılmaktadır.

2001 yılında Anayasa'nın 41. ve 66. maddelerinde yapılan değişiklikler, kadın erkek eşitliğinin anayasal düzende tanınmasına yönelik olumlu bir adım olmaktadır. Bununla birlikte 2004 yılında Anayasa'nın 10. maddesinde Eşitlik başlığı altında; "kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir" şeklinde yer alan ibare eklenmesi planları yapılmaktaydı. Bu ana muhalefet partisi arasında eleştirilere neden olmuştu. İktidar ve ana muhalefet partisinde yer alan komisyon üyeleri arasında tartışmalar meydana gelmişti.⁶⁵⁹

Anayasada yer alan eşitlik prensibi, kota uygulamalarının engelleyeceği düşüncesi sebebi ile CHP'li kadın milletvekilleri 2004 Anayasası'ndaki bu değişikliği bir fırsat olarak görmüşler ve kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın anayasada yer almasını istemişlerdir. Bunu CEDAW' da yer alan maddelerden referans alarak dile getirmişlerdir.⁶⁶⁰ Kadınlara sağlanacak pozitif ayrımcılık istekleri iktidar partisi tarafından da dikkate alınmamış ve anayasa değişikliğinde madde de yer alan ibarede "devlet bu eşitliği sağlamakla yükümlüdür şeklinde değiştirilmiştir."⁶⁶¹ Bu değişiklikler sonucunda kadınlara pozitif ayrımcılık tanınamamış, kota uygulamalarının düzenlenmesinde adım atılamamış olmuştur.

2007 yılında seçimlerin öncesinde kadının temsil meselesi konusu tekrar tartışmalar meydana getirmiştir. Siyasi Partilerin bir kısmının içerisinde kadın kotası bulunmaktadır. CHP parti tüzüğünde yer alan %25 kadın kotası maddesini

---

⁶⁵⁹ Levent Gönenç, Ersoy Kontacı, *Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri*, TBB Dergisi, S:61, 2005,s.122.

⁶⁶⁰ Ayşe Güneş Ayata, Özlem Gölgeioğlu, *Fırsat Eşitliği mi Sonuçta Eşitlik mi? 2000'li Yıllarda Kadın Kotası Tartışmaları*, (ed. Şeyda Öztürk) *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s.138.

⁶⁶¹ Gönenç, Kontacı, *a.g.m.*, s.122.

uygulamamış, kadın aday gösterme oranı %10 da kalmıştır. DYP de' de bu oran %10 olmaktadır. AKP ise kota uygulamalarına en ne tavrı gösteren parti olmuştur.⁶⁶²

Kota uygulamalarını konusunda AKP kadınlara kota vermenin onlara haksızlık yapmak olduğunu, onları koruma altına almak olduğunu, belirterek, siyasetin kadınlar için kota koymasının kadınları siyaseti devlete istedikleri için hizmet etmek düşüncesinde uzaklaştırdığını dile getirmiştir.⁶⁶³

Kadınlar hakkında bir cinsiyet kotası AKP'nin tüzüğünde yer almamaktadır. Kota uygulamalarına karşı olmakla birlikte kadın siyasetçileri de desteklediğini de belirtmektedir. Bu sebeple de zaten kota kelimesinin varlığı parti içerisinde olmasa dahi, eylemsel olarak gerçekleştirilmektedir.⁶⁶⁴

Tablo.5. 22.-23. Dönem Kadın Milletvekillerinin Partilerdeki Sayıları⁶⁶⁵

Tablo 5 22.23. Dönem Kadın Milletvekillerinin Partilerdeki Sayıları

SİYASİ PARTİ ADI	22. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLİ	23. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLİ
AKP	30	13
CHP	10	11
MHP	2	-
BAĞIMSIZ	8	-
TOPLAM	50	24

AKP'nin tüm kota karşıtı görüşlerine rağmen partiler içerisinde kadın milletvekilleri sayısında en büyük sıçramayı sağlamıştır. Bunu da AKP'nin kadınlara yönelik hazırlattığı siyasal reklamında ise; “Kadınlarımızın TBMM’de daha etkin temsil edilebilmesi için en fazla kadın milletvekili adayını biz gösterdik.”⁶⁶⁶ şeklinde dile getirmiştir.

⁶⁶² Ayata, Gölgeioğlu, a.g.e., s.139.

⁶⁶³ a.g.e., s.140.

⁶⁶⁴ Cansun Şebnem, “Siyasette Cinsiyet Kotası: AKP ve CHP Örnekleri”, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:1(1), Kasım 2012, s 78-96.

⁶⁶⁵ TÜİK, 2007, aktaran; Mustafa çadır, 2011, s.39

⁶⁶⁶ Banu Terkan, “Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem Ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği)”, Selçuk İletişim Dergisi, C:VI, S.2, 2010, s.129

2012 yılında CHP tüzüğünde cinsiyet kotası %25 iken, %33'e çıkarılmış olmasıyla Kılıçdaroğlu, kota uygulamalarının gerekliliğinden bahsederek, kadınları CHP'ye davet etmektedir. CHP'li siyasetçiler; kota kadının siyasal katılımlarının sağlanmasını oldukça gerekli görmektedir.⁶⁶⁷

MHP'de kotadan bahsedilmez ve kadınlara MHP'nin kapılarının açık olduğundan bahsetmektedir. MHP'de aynı AKP gibi, kotayı doğru bulmadıklarından bahsetmektedir. Kadınları desteklediklerini ve siyasete katılımlarının olması gerektiğini vurgulamakta fakat bu kotasında kadın erkek eşitliğine aykırı olduğundan bahsedilmektedir.⁶⁶⁸

HDP eş başkanlık sistemi ile kotayı %50'lere çıkarmış, özgürlükçü bir parti olduklarını, dile getirerek, kota uygulamalarında eşitlik sağladıklarını, kotada sınırın kadın ve erkek ikisinin de %50'den fazla olamayacağını ve kadına çok önem verdiklerini dile getirmişlerdir.⁶⁶⁹

Tablo.6. 2011-2015-2018 Yılları Arasında Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Sayısı⁶⁷⁰

Tablo 6 2011-2018 Yılları Arasında Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Sayısı

GÜN/YIL	12 HAZİRAN	2011	7 HAZİRAN	2015	24 HAZİRAN	2018
CİNSİYET	K	E	K	E	K	E
AKP	46	281	41	217	53	242
CHP	19	116	21	111	18	128
MHP	3	50	4	76	4	45
HDP	-	-	32	48	26	41
IYI	-	-	-	-	3	40
BAĞIMSIZ	11	24	-	-	-	-

Yukarıda ki tablodan da anlaşılacağı gibi, kota uygulamalarını kabul etmeyen AKP'nin Meclis içerisinde kadın milletvekillerini bahsettiği gibi desteklediği görülmektedir. CHP içerisinde yer alan kadın milletvekilleri de yılında artış

⁶⁶⁷ Beşli,a.g.m.,s.3-6

⁶⁶⁸ a.g.m.,s.3-6

⁶⁶⁹ a.g.m.,s.3-6

⁶⁷⁰YSK 24,25,27. Dönem Genel Milletvekili Seçim Sonuçlarından oluşturulmuştur.

gösterirken, 2018 seçimlerinde az 1 kişi daha azalmıştır. MHP içerisinde ise bu oran diğer partilere nazaran daha düşük olmakla birlikte artış göstermektedir.

Toplumda yıllarca kadınların siyasete katılmamaları kadınların siyaset alanında etkili olmamasının nedenleri arasında siyasete ilgi duymaması, bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, politikada yer alan kadınların ise yeterli tecrübeye sahip olmaması gibi sıralanmaktadır. Kota uygulamalarının erkekler tarafından istenmemesi de aynı bu yargıya bağlanmaktadır. Kadınların yapıları gereği, rekabetçi olmayacağı ve bu nedenle siyasal rekabet ortamında başarı gösteremeyecekleri gibi bir sürü sözlerle kadınlara siyasette cinsiyetçi yaklaşımlarda bulunulmadığı, bunun kadının tercihi ve özellikleri ile bağlantılı olduğu algısı sürekli oluşturulmaktadır. Eğitimsiz ve bilgisiz olarak görülen kadınların kırsal kesimde yaşayan, ataerkil sisteme boyun eğen bir görüntüsü var olduğundan, ev işleri, aile ilişkileri, geçim derdi gibi türlü sorunlarla mücadele etmektedir. Bu sebeple de siyasete ayıracak vakti, ilgisi ve bilgisi olmadığı için kendisini ve diğer kadınları temsil edecek gücü bulunmamaktadır, şeklinde kabul edildiğinde, batıda yaşayan, eğitim almış, ekonomik gelirleri iyi olan kadınların siyasete dâhil olmaması da, toplumda hiçbir sorun bulunmadığı ve içinde bulunduğu durum çerçevesinde siyasete dâhil olmasının gereksiz olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.⁶⁷¹ Böyle bir durum göz önüne alındığında ise kadınlar başta kendileri olmak üzere, kadın temsiliyi sağlayamamaktadır. Kadınların temsiliyi erkeklerin sağlayacağı aşikârdır. Burada üzerinde durulması gereken konu tam olarak şudur; eğitimsiz, bilgisiz, ilgisiz olan kesimlerde, hiçbir sorunu olmayan kesim de önceliği kendinde görmeli ve kendi adına konuşabilmelidir. Erkeklerin kadın temsili ve siyasete katılımları hakkında söyleyecekleri şeyler, bunların içinde bulunan ve birebir bunlara maruz kalan kadınların sorunlarını kendi söylemleri kadar doğru, kesin ve keskin bir şekilde ortaya çıkarmamaktadır.

Kadınların eski yıllara nazaran, siyasette etkili olması önemli mevkilere gelebilmesi, kadınların siyasi hakları kullanmaları açısından önemlidir. Yıllarca kadınlara verilen siyasal haklar başlığı altında, kadınların sadece Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkili bir siyasi hak kullanımlarını görülmektedir. Ondan sonra ise kadınlar yalnızca oy kullanmakla sınırlı kalmışlardır. O da eşlerinin, toplumun izin verdiği

---

⁶⁷¹ Üşür, a.g.e., s.540.

sürece olabilmektedir. Tarihi seyir içerisinde kadınların milletvekili olabilmesi tüm engellere rağmen siyasal hayatın içinde yer alabilmesi, parti kurabilmesi, bakanlıklara getirilmesi ve başbakan olabilmesi kadının siyasal temsili açısından oldukça büyük ve önemlidir. Elbette ki bu yolda türlü mücadeleler veren kadınların, Türk kadınlarının desteğini sağlamak ve onlarında bu sürece dâhil olmasını istemektedirler. Erkeklerin dâhil olabildiği kadar kadınların dâhil olamamasının gözle görülür sebepleri bulunmaktadır. Bu katılım azlığının nedenleri kadınlara yüklenmemelidir.

Kadınları siyasete dâhil edebilmek için, ilk olarak kadının ev içi sorumlukları hafifletilmelidir. Partiler siyasi kotaya bakışa açılarını değiştirmelidir. Siyasi partiler, kadın kollarına söz ve temsil hakkı vermeli, cinsiyetçi yaklaşımlara son verilmelidir.⁶⁷² Erkeklerin ilk baştan beri sürekli kadınları siyasetten uzaklaştırma, uzaklaştıramıyorsa da etkinliğini en aza indirme çabaları son bulmalıdır. Bunlar gerçekleştiğinde elbette ki kadınlar siyasete ilgi duyacak ve siyasette en az erkekler kadar iyi bir iş çıkaracaklardır.⁶⁷³

---

⁶⁷² Dilek Aydemir, Elvan Aydemir, *Türk Siyasetinde Çok Oluyoruz*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor No:11-05.Haziran 2011,Uşak, s.38.

⁶⁷³ Ünal Erzen,*a.g.m.*,s.31.

SONUÇ

İnsanlık tarihinin başlamasıyla beraber, her birey için geçerli olan ve din, dil, ırk, cinsiyet fark etmeksizin sahip olduğu insan hakları konusundan kadınlar yıllarca mahrum bırakılmıştır. En başından beri, kadınların eşitlik, adalet, özgürlük gibi kavramlardan mahrum bırakılması kültürcü yaklaşımda var olan düzen şeklidir. Toplumda var olan ayrımın nedeninin biyolojik unsurlar olduğunun öne sürülmesi ile toplumda kadın ve erkek olmak üzere iki farklı tanımlamanın ortaya çıkmasına ve cinsiyetçiliğin doğmasına sebep olmuştur. Güçsüz olanın geri plana itilmesi ve güçlünün ön plana çıkması ile biyolojik olarak güçsüz konumunda olan kadınlar, toplum içerisinde yıllarca ikinci planda kalmıştır. Din olgusunun ortaya çıkmasıyla beraber, kadınların geri planda kalması da ataerkil sistemin düşüncelerine bir dayanak olmuştur.

Türkiye’de kadın hakları konusunda yaşanan gelişmelerin anlaşılır olabilmesi için kadınların tarihi süreç içerisindeki konumlarına değinmek gerekmektedir.

Milli Mücadele dönemi başladığında kadınlar, cephede ve cephe gerisinde üstün başarılar sergilemiştir. Askerlerin giyecek ve yiyecek ihtiyacının karşılanması, cepheye mermi taşınması, türlü mitingler ve protestolarla Milli Mücadeleye destek verilmesi, kadının bu vatan için ne kadar mücadele ettiğinin bir göstergesiydi. Milli mücadelenin ardından, Cumhuriyetin ilan edilmesi ve Atatürk’ün kadına değer vermesi, Türk kadınının hayatında bir dönüm noktasıdır.

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, ulusal sınırlar içinde bağımsız bir devlet kurduktan sonra, yapılması gereken ilk şey, Atatürk devrimlerini gerçekleştirmek ve ülkeyi çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmaktı. Atatürk bunun ancak toplumun iki kesiminde de gerçekleşmesiyle mümkün olacağını dile getirmekteydi. Kadınların da erkekler gibi eğitim, hukuk, sosyal, ekonomik ve siyasi haklara kavuşmasıyla mümkün olacaktı. Bu sebeple ilk olarak eğitim alanında düzenlemeler başlatılmıştı. Ülke daha işgal altındayken bile Türkiye Muallimler Kongresi toplatılmasını ve eğitim alanında çalışmalar başlatılmasını isteyen Atatürk bu yolda ne kadar kararlı olduğunu da göstermekteydi. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tek ve laik bir eğitim

sistemine geçilmesi ve bütün eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmasıyla eğitim sistemi tamamen değiştirilerek kız ve erkek çocukları arasında eşitsizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. Toplum, yavaş yavaş kız ve erkeklerin bir arada bulunabilmesine hazırlanmaktaydı.

1924 Anayasası'na çıkartılması ile birlikte eğitim, siyasi, ekonomik, eşitlik alanlarında kadınlara haklar verilmeye başlanmış, Medeni Kanun'un kabul edilmesi ile birlikte, hukuk sisteminde yeni bir çağ açılmıştı. Kadınların toplumda kabul görmesi için kadının söz sahibi olmasını sağlayamaya çalışan Atatürk, toplumda bunun farklı tepkileri beraberinde getireceğini de bilmekteydi. Yeni kurulan bir devlette böylesine büyük bir adım atılması büyük bir başarıydı. Süreç yenilikleri de beraberinde getirirken, kadınlar siyasal haklarını talep etmekte ve Meclis içerisinde girmek istediklerini her fırsatta duyurmaktaydı. Meclis içerisinde türlü tartışmalarla geçen bir süreç sonunda kadınlar seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştu. Henüz pek çok ülkede kadınlar bu hakları kullanılmıyorken, Türk kadını siyasi hayattaki yerini almış “Belediye Seçimleri” “Muhtarlık Seçimleri” ve “Genel Seçimlere” katılmış Meclise girmişlerdi. Bu Türk kadınları için büyük bir başarıydı. Bundan sonra atılacak adımlarda zemine sağlam basmaya çalışan Türk kadını, Atatürk'ün kadınlara verdiği değeri her defasında dile getirmekte ve onun bu yolda kadınlara verdiği desteği asla unutmamaktadır.

Önemli olan bir konu da şudur; haklar elde edildikten sonra Türk Kadını bu hakları ne dereceye kadar kullanabilmiştir? Haklar elde edildikten sonra her şey düzene girmiş, laik ve çağdaş olma yolunda ilerlemeler tüm hızıyla devam edebilmiş midir?

Atatürk'ün vefatının ardından kadın hakları konusunda gelişmeler olmuş fakat yapılan yenilikler de yavaşlamalar meydana geldiği gibi, kurulmak istenen düzene karşı çıkanlar da oldukça fazladır. Muhafazakâr olarak tabir edilen kesim kadının yerinin ev içerisinde olduğu düşüncesinden vazgeçmemiş, kadınları farklı bölgelerde farklı zamanlarda bu hakları kullanmaktan mahrum bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Çok Partili Süreç çerçevesinde, kılık kıyafet konusunda muhafazakâr kesim, başı açık kadınlara karşı kötü bir tutum

sergiliyorken, başını kapatan kadınlara da, çağdaş düşüncede ki kesimden tepkiler gelmekteydi.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin imzalanması ile kız çocuklarının eğitim hayatına katılımı artmıştı. Yapılan uluslararası anlaşmalar ve anayasa çerçevesinde eğitim zorunlu hale getirilerek, kızlar eğitime dâhil edilmeye çalışılmıştı. Demokrat Parti döneminde okulların yaygınlaşması, mesleki eğitim gibi konular üzerinde durulmuş çoğu köylerde okul olmadığı belirtilerek köy okulları yapılması çalışmaları başlatılmıştı. Süreç bu şekilde devam ederken feminist hareketler 1960'lı yıllarda tekrar ortaya çıkmış, kadınlar bu toplum zihniyetini yıkmaya çalışmıştı.

Kadınların siyasete katılması ilk dönemde olduğu kadar yoğun olmayarak sürekli azalış göstermekteydi. Kadınların siyasi hayata katılmaması nedenleri arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği siyasi partilerin kadın konusuna bakışı, tavan sendromunun aşılması, gibi nedenler yer almaktaydı.

1970'li yıllarda ortaya çıkan Sosyalist gençlik fırsat ve gelir eşitsizliği gibi konuları gündeme getirince kadınlar da erkeklerle eşit haklara sahip olsa dahi bu hakları kullanamadığını dile getirerek harekete geçmişlerdir. Fakat bu dönem içerisinde bu hareketler bir süreliğine sekteye uğramıştı. Kadın hakları konusunda uluslararası anlaşmaların imzalanması ile birlikte kadın haklarında gelişmeler yaşanmaya başlasa da bu gelişmeler 1980'e kadar belli bir çerçevede sınırlı kalmıştı.

1980 sonrası dönemde kadınların kendi hak ve özgürlüklerini aradığı bir dönemle karşı karşıya kalınmaktadır. 1982 Anayasası'nın tanıdığı eşitlik, adalet temelli sisteminde bu eşitliklerden faydalanmak isteyen kadınlar tekrar harekete geçmiştir. Birleşmiş Milletlerin ilan ettiği “Kadının On Yılı”ndan yola çıkarak isteklerini kabul ettirmeye çalışmışlardır, o sırada Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme Türkiye'de imzalanması ile birlikte Ayrımcılığa Karşı Kadın Dernekleri kurulmuştur. Çeşitli derneklerde dergilerle, sempozyum, miting, yürüyüş ve gösterilerle isteklerini dile getiren kadınlar, toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine son vermeye çalışmışlardır. Kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi ayrımcılığın önlenmesi ekonomik alanda erkeklerle eşit haklara gelebilmeleri için çalışmalar başlatmışlardır.

Eğitim alanında da başlatılan seferberliklerle kadınların eğitime katılması için çalışılmıştır. Kadınların erkek baskısını yıkarak okuma yazma öğrenmeye çalışması, köylerde başlatılan seferberliklerle gerçekleşmiştir. Kadına karşı sağlanan eşitsizliklerin, şiddetin cinsiyetçiliğin, kadının isteğinin dışında gerçekleşen her türlü durumun önüne geçilmesi için kanunlar çıkarılmış bu kanunlara uyulmaması takdirde cezalar uygulanmaya başlamıştır. Kadının aile düzenine ve hukuki haklarını korumaya alan Medeni Kanun, iş hayatını düzenleyen İş Kanunu, kadınlara uygulanan her türlü eşitsizliğin önüne geçilmesini sağlayan Ceza Kanunu, aile bireylerinin korunmasını sağlayan Aile Kanunu gibi kanunlar kadınların hayatını düzene sokmaya amaçlamaktadır.

Görüldüğü gibi kadın hakları dönemden döneme toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. İlk başlarda dini değerlere dayandırılarak geri planda kalan kadın hakları Cumhuriyetle beraber gelişim göstermiş, kadınlar her alana dâhil edilmeye çalışılmıştır. Kadınların her alanda etkili olması, siyasete girmesi, kendi parasını kazanabilmek adına eğitimden faydalanması, Türk kanunlarını ve hukuk sistemini dilediği gibi kullanabilmesi, bu dönemin getirdiği birçok yeniliklerden yararlanabildiği görülmektedir. Toplumda kadına bakış açısı olumlu yönde değiştirilebildiği kadar, değiştirilmiştir. Bu süreçte farklı görüşler bulunmaktadır fakat bu kesimin Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimlerine hayatta olduğu sürece de geriletememiş, hep ileri adımlar atılmış, hep kadınlar desteklenmiştir.

Atatürk'ün vefatından sonraki dönemde muhafazakâr kesimin görüşleri toplumda tekrar yer edinmeye başlamış, kadın hakları konusundaki çalışmalar tekrar gerilemeye başlamıştır. Yapılan kanunlar anayasalar kadın ile erkeği ne kadar eşit kabul etse de, toplumda var olan sistem içerisinde kadınlara uygulanan türlü baskılarla hakların kullanılması engellenmiştir. Ancak geçmişten günümüze kadar süregelen bu yapı bugün bile kadınlara karşı bakışını değiştirememiştir.

Kadın hakları konusu toplumda farklı bir seyir izlerken kadınlar, bu hakları aramaktan asla vazgeçmemiştir. Yapılan kanunlar, anlaşmalar her ne kadar kadın erkek eşitliği sağlamaya çalışsa da bunların toplumsal hayata yansımaları yıllar sürmüştür. Toplumda farklı görüşlerin olması ve devrimlerin toplumdan topluma değişiklik göstermesi ile birlikte kadın hakları sürekli farklı şekillerde cereyan etmiştir.

Bugün Türk kadının her hakkı bulunmaktadır. Kadınlar siyasi partilerin içinde yer alabilmekte, parti kurabilmekte, oy kullanabilmekte, istediği işte ve istediği meslekte yer alabilmekte, aile içerisinde veya toplumda yaşanan her türlü olayda hukuk desteğini görebilmekte, eğitim hakkından istediği kadar yararlanabilmekte, mesleğinde yönetici pozisyonlarında bulunabilmekte, istediği şekilde bir yaşam sürebilmektedir. Çünkü buna hukuki olarak hakkı vardır. Bu hakların ne derecede kullanıldığı ise önemli olan konudur. Bugün siyasi partiler içerisinde yer alan kadın milletvekillerinin sayısı erkek milletvekilleri sayısından oldukça düşüktür. 2011 seçimlerinde toplam 550 milletvekilinden 69 kadın milletvekili, 2015 seçimlerinde 550 milletvekilinden toplam 98 kadın milletvekili ve 2018 seçimlerinde toplam 600 milletvekilinden 104 kadın milletvekili Meclise girmiştir.⁶⁷⁴ Kadın sorunlarına değinilmesi, kadın sorunlarının kadın gözü ile görülebilmesi ve çözümlere ulaşılabilmesi için kadın temsiliinin arttırılması, kadın yöneticilerin fazlalaşması önem arz etmektedir.

Bugün dahi kadınların ellerinde her hakkı olmasına ve bunların devlet tarafından korunmasına rağmen ülkenin batısındaki kadın ve doğusundaki kadın arasında farklar bulunmaktadır. Toplumda var olan bu düzen halâ yıkılmadığından kadına şiddetin önüne geçilememektedir. Bu konuda yapılması gereken tek şey ilk olarak zihniyetin değişmesidir.

Toplumda kadının görünmezliği hususunda yıllarca süre gelen adetlerin, gelenek ve tabuların alışılmış bir durum olarak karşılanması, kadın haklarını arama mücadeleleri sırasında toplum düzeninden kaynaklanan problemler neticesinde, mücadelelerin sürekli olarak kesintiye uğraması, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kadınların sahip olduğu hakların kullanımı ile toplumda kadınlara karşı bakış açısı arasında bir ilişkinin bulunduğu, kadınların bireysel haklarını aramaları konusunda ülke sınırları içerisinde bölgeden bölgeye ciddi problemlerin olduğu, kadın hakları konusunun, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren gündeme gelmekle birlikte 1980 yılından sonra dikkate değer şekilde artış gösterdiği ve kadınlara hakların verilmesinden ziyade kadınların vermiş oldukları uğraşlar sonucunda bu hakları elde ettiği, bu çalışmayla ortaya konulmuştur

---

⁶⁷⁴ <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>, Erişim tarihi: .09.06.2020.

KAYNAKÇA

1.Resmi Yayınlar

Arşiv Belgeleri ve Diğer Resmi Yayınlar

- Başbakanlık Cumhuriyet (BCA), Diyanet İşleri Reisliği,20.03.1924,Yer:2-4-8.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Belge No:137, Belge Tarihi:20.12.1925, Yer:17-80-12.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), T.C. Dahiliye Vekaleti Emniyet Umum Müdürlüğü, Şube: Birinci K.2, Hususi: 2046/84, Belge Tarihi: 14.04.930. Yer:80-526-4.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),30-18-1-2 Kararlar Daire Başkanlığı(1928-),18.01.1941,Yer: 94-13-1.Dosya EK.263.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),T.C. Dahiliye Vekaleti Emniyet Umum Müdürlüğü, Şube: Birinci, Hususi: 1632/110, Belge Tarihi:30.05.1929, Yer:229-541-5, Dosya EK.410.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, Belge No:149,Belge Tarihi:20.12.1925, Yer:17-81-4.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, S:3/4089 Y:1, Belge Tarihi:25.04.1946, Yer:110-29-18.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,(BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, Karar Sayısı:3, Belge Tarihi:06.04.1949, Yer:119-30-20, Dosya EK:76-1275.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),HAT 1666-70.(H.29-12-1200)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA),HAT 191/9273. (H.29-12-1203)
- 1924 Anayasası (10/1/1945), T. Düstur, Cilt 26, s.170, Kanun No: 4695.
- 1924 Anayasası, T.Düstur, C:XXVI, 20/4/1340, Kanun No:491
- 1961 Anayasası, (09/07/1961), Düstur No: 4 Tertip 1-2, Kanun No: 334.
- 2014-2018 Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Karar Tarihi,(02/07/2013),Karar No: 1041,Ankara.
- Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, (8/3/2012), Tertip.5 C.52, S.28239, Kanun No:6284.
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilat Müsteşarlığı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), (22/6/1989),Karar No:62.
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), (18/7/1995), Karar No:374.
- Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun

Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,(13/2/2011),Tertip.5 C.50,S.27857, Kanun No:6111.

- Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, (17/04./1975), Kanun No:1884.
- Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,(10/02/2016), Kanun No:633.
- İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun, (3/0471339),(16 sabah 1341), Kanun No:320.
- İş Kanunu,/22/5/2003,S.25134,Tertip 5,C.42.
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Hakkında Kanun, (25/2/2009), Tertip 5,C.48, S.27179, Kanun No:5840.
- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Dışişleri Komisyonu Raporları(1/510),YD.24,YY.2,SS.81
- Memurin Kanuni, Resmî Ceride ile Neşir ve İlâm: 31/ITI/1926 - Sayı: 336
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (14/6/1973), S.14574, Tertip.5, C.12, Sayfa.2342, (madde24), Kanun No:1739.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (14/6/1973),S.14574, Tertip 5, C.12, Sayfa.2342, (madde28), Kanun No:1739.
- Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük, 1983, Düstur:5, C: 23, S:1636.
- Sesimizi Duyan Var mı? , Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2007 Töre ve Namus Cinayetleri Raporu, (25/06/2008),Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2015, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın*, İstanbul.
- TBMM Tutanak Dergisi,9.Dönem, C: XVIII, Top.3,22.Birleşim.
- TBMM Türk Medeni Kanunu Tasarısı ile Türk Kanunu Medenisinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Ankara Milletvekili Yücel Seçkiner'in; Ankara Milletvekili Esvet Özdoğu ve Dört Arkadaşının; Aynı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifleri ve Adalet Komisyonu Raporu,(29/06/2001),21.Dönem, S.S723,No.75.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Tertip: 3,Cilt:5,Kanun No: 430,S:322.
- Türk Ceza Kanunu,(26/09/2004), Tertip.5,C.43,S.2561 Kanun No:5237.
- Türk Kanunu Medenisi, (17/2/1926), S:339, Tertip.3 C:VII, S: 237, Kanun No: 743

- Türk Medeni Kanun, (22/11/2001), Tertip.5, Cilt.41,S.24607, Kanun No: 4721.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (7.11.1982),Kanun No: 2709.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun,10.Madde Değişikliği, (7.5.2004), Kanun No:5170.
- Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,2001,GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,2000 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.
- Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (27.6.2000), Karar No: 697, Ankara.
- Zorunlu Eğitim Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur - Yazar Duruma Getirilmesi Veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim - Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun, (16/06/1983),Tertip: 5 Cilt:22, Kanun No: 2841.

Resmî Gazeteler

- 6529 Temel Hak Ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2014,02,03) Resmi Gazete, S:28940.
- 743 Sayılı "Türk Kanunu Medenisinin "Karının Meslek Veya Sanatı" Başlıklı 159. Maddesinin Anayasa'nın 10., 59. ve 50. Maddelerine Aykırılığı Savıyla İptaline Karar Verilmesi Hakkında Kanun, (1992,02,07), Resmi Gazete,S:21272.
- 76.442 sayılı Köy Kanununun 20 inci ve 30 uncu Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun; (1933, 26,10), Resmi Gazete, Kanun No: 2329.
- 762 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 288 inci Maddesine B Eklenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamesi Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun, (1992,02,07),Resmi Gazete,S:21272.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989), Karar No: 8, (1984,23, Temmuz) Resmi Gazete, S:18467.
- Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, (1975, 04 05), Resmî Gazete, S: 1522.
- Genel Kurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı General Kenan Evren'in Türk Milletine Açıklaması, Yürütme ve İdare Bölümü, (1980, 12,09),Resmi Gazete, S: 17103 (Mükerrer).

- İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortaları (doğum yardımı) Yasası T.C. Resmi Gazete, 7 Temmuz 1945, S:6051
- Kadın İstihdamının Arttırılması ve Fırat Eşitliğinin Sağlanması, (2010,25,05) Resmî Gazete, S: 27591.
- TBMM Kararı Dokuzuncu Kalkınma Planı,2007-2013(2006,07,01,) Resmi Gazete, S:6215.
- Yaşlılık Sigortasının Kadın Ve Erkekler İçin Eşit Esaslara Göre Düzenlenmesi 5417 Sayılı Kanun; T.C Resmi Gazete, S.9534, 13 Şubat 1957,s.16403

2.Kitaplar

- 2009, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- 2012, *12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular ve Cevaplar*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara
- AJAS, İ., İ., 2017,*Ekonomik Haklarımız Var*, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, İstanbul.
- ALBAYRAK, N.,2014, Türkiye Tarafından Onaylanan İLO Sözleşmeleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (editör. Fazıl Aydın) Yayın No:08., Ankara.
- ALTINDAL, A., 1985,*Türkiye’de Kadın*, C: IV, Süreç Yayıncılık, İstanbul.
- ALTUNTAŞ, H., ŞAHİN, M., ,2011, “*Kur’an-ı Kerim Meali*”, Diyanet İşeri Başkanlığı, Ankara
- ARI,M., 1998, “*Erkek Egemen Mecliste Kadınlar*”, (ed. Oya Çiftçi) *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- ARMAĞANI VURUCU A.G., 2016, *Tarih Kültür Toplum*, ,Eğitim Yayınevi, Konya.
- ARSLAN, A., SELÇUK, M., NAM , M., 2012, *Türkiye’nin İlk ve Tek Kız Üniversitesi İnas Darülfünunu(1914-1919)*, İdil Yayıncılık, İstanbul,
- ATAAY, A., 2011, Bir “*İnkılap*” Yapıtı Olarak *Medeni Kanun*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,C:XLV,S.51,İstanbul.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III, 2006, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık
- AYATA A.,G., GÖLGELİOĞLU, Ö., 2014, *Fırsat Eşitliği mi Sonuçta Eşitlik mi? 2000’Li Yıllarda Kadın Kotası Tartışmaları*,(ed. Şeyda

Öztürk)Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- AYBAY,R.,2006, Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 113, Ankara.
- AYDEMİR, Ş.,S., 1975, *Tek Adam (1922-1938)*, Remzi Kitabevi, C: III, İstanbul.
- AYDIN, M.A., 2003, “*Mehir*” TDV İslam Ansiklopedisi, C:XXVIII..
- BAŞLAR, K., 2012-2015,İnsan Hakları Ders Notları.
- BENLİ, F., 2011,(1964-2011) *Türkiye’de ve Dünya’da Başörtüsü Yasağı Kronolojisi*, İstanbul.
- BENLİ, F.,2016, *Yeni Türk Ceza Kanununda Kadınlara İlişkin Maddelerin Değerlendirilmesi ve Kadın Kuruluşlarının Yasallaşma Sürecinde Etkileri*, (ed. Muharrem Balcı) “*Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler 2*,”Yıldızlar Matbaacılık.
- BERKTAY, F.,2004, Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no :7.
- BİLİR, M., 2005, *Türkiye’deki Eğitim (Okuma-Yazma) Kampanyalarının Halk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, C:XXXVIII, S. 2.
- BİNAY, M., 2018, *Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Analizi Ve Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri*, Ombudsman Akademik, S.9, Temmuz – Aralık.
- BÜNYAMİN, A., ÇALIŞ DUMAN, M., 2017, *Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Engeli!*, International Journal of Academic Value Studies (Javstudies), C.III,S.15.
- CAPORAL,B.,1982, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)*,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaacılık, Ankara.
- CENGİZ SAYAN, F., 2014, *Bir Yeni Sosyal Hareket Olarak Türkiye’de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi?* (haz .Hülya Durudoğan Gökşen Fatoş vd). “*Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*”, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CİZRELİ, B., 2015, *Türkiye’de Çağdaşlaşma Ekseninde Başörtüsü*, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I, Kütahya,14-17 Mayıs.
- DİNÇ, S.,2008, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.

- DİNÇKOL V. B., 1998,*Kadının Hukuksal Statüsünün Tarihsel Gelişimi*,(ed. Çiftçi Oya), 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- DOĞRAMACI, E., 1993, *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- ECEVİT F.,Y., *Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri*, (ed. Şirin Tekeli), 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, iletişim Yayınları, İstanbul.
- ELÇİ, D.Ö., 2018 “*Batı Ve Doğu Mitolojilerinde Kadın İmgesi: Tanrıça'lar*”, Atlas International Refereed Journal On Social Sciences, C:IV, S:11.
- ERDOĞAN, H., 2019, Atatürk Dönemi Çağdaşlaşma Hareketleri,(editör: Nurgün Koç),Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kuruluş Kurtuluş ve Modernleşme(1920-1938), İdeal Kültür Yayıncılık, 2019,İstanbul.
- ERGİN, M.,2003,Orhun Abideleri, Hisar Yayınları. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/72194/mod_resource/content/1/ORHUN-%C3%82B%C4%B0DELER%C4%B0.pdf , Erişim Tarihi: 20.09.2019.
- ERTEN, E., 2016, *Antik Yazarlarda Bir İskit Kraliçesi: Tomyris*, Mediterranean Journal of Humanities, VI/2
- *Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası, Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye*, 2005, Ka-der Yayını, İstanbul.
- EŞSİZÖĞLU, A., GÜLEÇ, G., vd. 2012, *Aile Yapısı ve İlişkileri*, (ed. Çınar Yenilmez) Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir,
- GENTİZON, P., 1983, Mustafa Kemal Paşa ve Uyanan Doğu, (çev. Fethi Ülkü), Bilgi Yayınevi,Not54,Ankara.
- GÖKÇE, B., 1998, *Kadınların Sivil Toplum Örgütlerinde Yer Almasını Etkileyen Dinamikler*,(editör: Oya Çiftçi),20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı Bildirileri, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma Ve Derleme Merkezi, Ankara.
- GÖKÇİMEN, S., 2009, “*Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*”, TBMM Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanlığı, Ankara.
- GÖKSEL, B., 1988, “*Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÖMEÇ, S., 2017, *Terhin Yazıtının Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (ed. Mualla Uydu Yücel, Aysel Dıngıl Ilgın) Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Abdülkadir Donuk Armağanı, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- GÖRAL Ö.,S., 2007, *Kadınlar Vardır Ya Da Türkiye’de Feminist Hareketin Eleştirel Bir Analizi*, Devrimci Marksizm, S.4, Temmuz.
- GÖZLER, K.,2000, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- GÜL S., S, 2007, *22 Temmuz Seçiminin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?*, Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, 1 (1), Eylül, Aralık.
- GÜNDÜZ, A., 2012, “*Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi*”, The Journal of Academic Social Science Studies, S.5/5.
- GÜNEŞ, İ., Türk Parlamento Tarihi V.(Dönem 1935-1939),TBMM Vakfı Yayınları, C:II.
- GÜNEŞ, Z., 2012, *Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı Konusunda Halide Edip’le Yapılan Bir Söyleşi*, International Journal of Social Science ,C:V,S.2.
- GÜRKAN, Ü., 1998, “*Türk Devleti ve Kadına Yönelik Hukuk Politikası*” (ed. Oya Çiftçi) *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı Bildirileri*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara.
- HATİPOĞLU, E., 2018, *Kadın ve Hukuk El Rehberi*,(ed. Esra Hatipoğlu, Derya Yanık),Kadın ve Demokrasi Derneği, İstanbul.
- İNAN, A., 1999, *Mustafa Kemal Atatürk’ün Karsıbad Hatıraları*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul.
- *Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Ajandası*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Ankara.
- KAPANİ, M., 2009, *Politika Bilimine Giriş*, 21.Basım,Bilgi Yayınevi.
- KAYA, C., İ., *Türkiye’de Kadınların Başörtüsü Mücadelesinden, Başörtüsüyle Mücadelesine Görünür Olma Çabası Ve Pratikleri*, International Journal of Social and Humanities Sciences, S.3(2).
- KAYABAŞI, R.,G., 2016, *Altay Yaratılış Miti İle M. Necati Sepetçioğlu’nun Yaratılış Destanının Yüzeysel Yapı Unsurları Bakımından Karşılaştırılması*, International Journal Of Eurasia Social Sciences, C: VII.
- KIRKPINAR, L., 2001, *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KÖKSAL, B., 2011, “*Orhon Yazıtlarında Kadın*”, Journal of New World Sciences Academy, C.VI, S.2.
- KURNAZ, Ş., 1991, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Ankara, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi 4.

- KÜTÜK, B., Ş., 2015/2, *Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları*, Sosyoloji Konferansları, No:52.
- LEWIS, B., 1993, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- MİCHEL, A., ,1993, *Feminizm*. (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖZÇELİK, Z., BİÇER, Ü., 2005, *Türk Ceza Kanunu Hekimler ve Sağlık Ortamına İlişkin Maddeleri, Yorum Öneri ve Eleştiriler*, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara.
- SEMEDLİ, E., 2020, *Kitabı Dede Korkut Destanlarında Övgü*, (ed. Üçler Bulduk, Selma Köseoğlu),*Uluslararası Dede Korkut’un İzinde/Sözünde Çalıştayı Bildiriler Kitabı* (22 Temmuz 2019) Bayburt.
- SÖZÜER, A., 2013,*Önsöz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:LXXI,S.1.
- SUĞUR, S., EKŞİNAT R., vd. 2002, *Toplumsal Yaşamda Kadın*, YAKTIL G., O., Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- ŞAHİN, F., 2011, *Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri Ve Üye Profilleri*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Afşaroğlu Matbaası, S.20,Ankara.
- TAŞTAN C. , KÜÇÜKER YILDIZ, A., 2019, *Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, Şubat.
- TEKE GÜRÇAYIR, S., 2017, *Seçkinleştirilen El Sanatları ve Geleneğin Sınırları: Olgunlaşma Enstitüleri Örneği*, *Millî Folklor*, Yıl:29,S.116.,<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=116&Sayfa=58> , Erişim Tarihi: 01.11.2019.
- TEKELİ, Ş., “*Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerinin Karşılaştırılmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme*”,75 Yılda Kadınlar ve Erkekler İçinde, (ed. A.B Hacımiraçoğlu), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, Ş., 1995, *1980ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları.
- TOKSÖZ, O., 1998, *Doğru Yol Partisi’nin Kadına Yönelik Söylemleri,(1987-1995)*, 20.yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferans Bildirileri, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara
- TOMAR, C., “Şecerüddür”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:38,2010, İstanbul.

- ULUSAN, Ş., KAYHAN, S., 2016, *Türk Dünyasında Kadın Algısı*, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, C:I. Manisa
- ÜŞÜR, S.,S., 1998, *Siyasal Alanda Cinsiyetçilik Ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı*,(ed. Oya Çiftçi) *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- WOFFORD K., V., 1952, *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor*,(çev. Fatma Varış),Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- YAYIN,A., 2007, “Geçici Özel Önlem Politikası: Kota”, Kota El Kitabı, KA-DER, Yalçın Matbaacılık, Ankara.
- YILMAZ, M., 2015, *Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı*, Easten Geographical Review,C: XX,S.33.
- ZİHNİOĞLU, Y., 2003, “*Kadinsız İnkılap*” Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, Metis Yayınları, İstanbul.

3.Makaleler

- 1989, Sosyal Feminist Kaktüs Dergisi, K yayınları,(8 Mart Özel Sayısı),S.6, İstanbul, Nisan.
- 1989, Sosyal feminist Kaktüs Dergisi, K. Yayınları, S.9, İstanbul, Aralık
- ABAZAOĞLU, İ., YILDIRIM O., YILDIZHAN, Y., 2016, *Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme*, Uluslar Arası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,S.6.
- ACAR, H., 2019,*Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın*, İnsan & İnsan Dergisi, S.21, Yaz.
- AÇIL, O., “*İlk Türk Devletinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları*”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:3.
- AKKAYA, Ö., 2018, *1970’lerin İkinci Yarısında Türkiye’de Sosyalizm Ve Kadın: Kadınların Sesi Dergisi Karikatürleri*, Egemia Dergisi, S.3.
- AKMAZ, A., 2014, *Cebrâil ile Resûlullah’ın İlk Karşılaşmasına Dair Bir Değerlendirme*, B.Ü İslami İlimler Fakültesi Dergisi, C: I,
- AKSOY, İ, *Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını*, Yasama Dergisi, S:32 Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı,2016.
- AKYILDIZ, A., 2016, *Demokrasinin Sayılarla Sınavı Seçim Sistemleri*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C:0 ,S.7.
- AKYÜZ Y., 2011,*Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanılan Dönüşümler*, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C: I, S.2.

- AKYÜZ, J., 2007,*Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler*, Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi,S.6. Ankara.
- ALDEMİR, C., BUDAK C., 2018, *Cam Tavanı Kırarak: Parlamentoda Cinsiyet Kotası*, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C: 16,S.61.
- ALPTEKİN, D., 2011,*Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.26.
- ALTUNKAYA, N., 2018,*Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları (1959-1975)*, Yetişkin Eğitimi Dergisi, C:I,S.1.
- ARABACI, Z., ERGÜN, H., SEZEN S.A, 2016, *Türkiye’de Kadın Göçmenlik Ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi*, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (06-09 Aralık 2012 1. Kıbrıs Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde sözel bildirisi), S.36.
- ARI, A., 2002,*Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim*, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi C:XXII.
- ARIKAN, G., 1988, *Kırsal Kesimde Kadın Olmak*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:V,S.2.
- AVCI, M., “*Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları Ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar*”, A. Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 55,2016,Erzurum.
- Aydemir, D., Aydemir,E., 2011, *Türk Siyasetinde Çok Oluyoruz*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor No:11-05. ,Haziran,Uşak.
- AZİZ,A., 1981, *Yetişkin Eğitimi ve Okuma Yazma Seferberliği*, Eğitim ve Bilim Dergisi, C:VI,S.31.
- BALCI,M.,2018, “*Demokrat Parti’yi İktidara Taşıyan Seçim Sistemi*”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: XVII, S.2.
- BALTACIOĞLU A.,Y., 2008, *Darülmualimat’tan İnas Darülfünunu’na*, Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi, C:X,S.1
- BATI U., 2008, *Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:X, S.2.
- BAYAT, F., 2010, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:III.
- BAYRAKTUTAN, C., 1988,*Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi*, K Yayınları,S.1, İstanbul.
- BİNGÖL, D., AYDOĞAN, E., ŞENEL, G., & ERDEN, P., (2011), “*Cam Tavan Sendromu Ve Kadınların Hiyerarşik Yükselmelerindeki Engeller*”: TC. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ankara Merkez

Teşkilatı Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, S.12(1).

- BİNGÖL, O., *Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I), 2014
- BUZ, S., 2009, *Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü"*, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, C.V, S.17.
- CEYLAN, R., 2019, “*Ebeveynlerin Okul Öncesi Kurumu Hakkındaki Görüşleri: Tercih Sebepleri, Beklentileri Ve Memnuniyetleri*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C:XVIII, S:70.
- ÇAĞLAR, N., 2011, *Kadının Siyasal Yaşama Katılımı Ve Kota Uygulamaları* Women’s Participation In Political Life And Quota Applications, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C:III, S.4.
- ÇAHA, Ö., 2008, *Kadın Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel Demokrasi İstanbul’da ki Kadın Kuruluşlarının Yerel Düzeydeki Siyasal ve Toplumsal Katılıma İlişkin Tutumları*, Fatih Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Mart
- ÇATALBAŞ, S.G., KOÇ, N., 2016 “*Demokrat Parti Dönemi Kültür Politikaları (1950-1960)*”, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi.
- ÇOLAK, F., 2017, *Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)*, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 10, S.32, Aralık
- ÇUBUKÇU, İ .A., “*İslam’da Kadın Hakları*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:XXI, S:1, 1973.
- DAVER, B., 1968, *Kadınların Siyasal Hakları*, Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:XXIII, S.4.
- DEMİR, Z., 2015, *Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler*, Kadın Araştırmaları Dergisi, C:I, Sayı.2, Aralık.
- DEMİRTÜRK, S., 2015, *1960–1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikler*, 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, C:IV, S.12
- DENİZ, D., 2017, *Politik Karikatürlerde Kadının Temsili: 1950 Seçimleri ve Nesneleştirilen Kadın*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:VII, S.2.
- DENİZ, Ş., 2007, *Kadın Parlamenterlerin Bakış Açısıyla Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili*, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2007, C:V, S.7.
- DEPE, D., 2014, *Türkiye’nin İlk ve Tek Yazarlar Kooperatifi Yazko ve Yazko Edebiyat Dergisi*, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.36, Ocak.

- DOĞRAMACI, İ., “Atatürk ve Eğitim”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:I,S.3.
- EĞRİ, S., 2014, *II. Abdülhamid Döneminde Eğitim Sisteminde Modernleşme Çabaları: Kızların Eğitimi Ve Bursa İnas Rüşdiye Mektebi*, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.26.
- EKER,Ö.G., 2001. “Yazılı Kaynaklarda Türk Ailesi”, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, C.13, S:37.
- EKİCİ, E.B., 2006, “Osmanlı Hukukunda İzinnâme ile Nikâh”, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı:2, Güz.
- EKİCİ, K., K., 2018, *İmam Gazali ve İbn Cema’ın Din eğitimi Anlayışları*, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi, C: II,S.2.
- ERDEM, A. R., 2011, “Atatürk’ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi”, BELGİ, S.2, Yaz.
- ERDEM, A.,R., 2015, “Atatürk’ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem”, BELGİ, S.9.
- ERLER , M.,Y., 1999,*Sicil-i Umûmî Defterlerine Göre Samsun Merkez İnâs Mektebi (1898-1926)*, OnDokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi,C:XII,S.1.
- EROĞLU, E., “Sosyo-Ekonomik Açından Eski Türklerde Kadının Konumu”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:IX S:44, 2016.
- ERZEN ÜNAL, M., 2019, *Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği*, Academic Social Studies Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.8.
- EYCE,B., 2002, *Demografik Özelliklere Göre Türkiye’de Boşanma*, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi,S.14.
- EYYÜBOĞLU,İ.,2017, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Pulur Köy Enstitüsü Öğrencilerinden Muammer Genç’in Anıları”, Atatürk Dergisi, C:VI, S.1.
- GELİŞLİ, Y., 2014, *Türkiye’de ki Kadın Eğitimin Bugünkü Durumu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Akademik Bakış Dergisi, S.40
- GENEL, M., G., 2014, *Almanya’ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü “Sirkeci Garı’ndan Munchen Hauptbahnhof’a*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, C:VIII,S.3.
- GİORGETTİ MEŞECİ, F., 2008, BATIR, B., *İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları*, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,S.13-14.
- GÖKÇİMEN, S., 2008, *Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi*, Yasama Dergisi,S.10.
- GÖKSEL, B., 1984, “Atatürk ve Kadın Hakları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.1 Kasım

- GÖMEÇ, S., 1997,“*Kagan ve Katun*”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C:XVIII, S.29,Ankara
- GÖNENÇ, L., KONTACI , E., 2005,*Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri*, TBB Dergisi, S. 61.
- GÜLCÜ, E., TUNÇ, S., “*Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi*”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.3(2).
- GÜLER, D., ULUTAK, N., 1992, *Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile*, Kurgu Dergisi,S.11.
- GÜLGER, G., E., 2015, *Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Uygulamalarıyla İlgili Bir Değerlendirme*, Yasama Dergisi,S.31.
- GÜNDÜZ, M., 2011, *Eğitime Bakış*, Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, (ed. Ali Yalçın),Y.7,S.21.
- GÜNEŞ, G., *Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması Ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C: IX,S.20-21.
- GÜNGÖR GÜRBÜZ, E., 2012, *Türk Hukuku Ve Avrupa Birliği Hukukunda Kadın İstihdamının Teşvikine Yönelik Düzenlemeler*, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, ,C:III,S.1.
- İLGEN, A.,1999 “*İslamlık Öncesi Türk Toplumlarında İktisadi Ve İhtimai Yapı*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:2.
- İNAN, A., 1985,*Çağdaşlaşmada Kadın Hakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.I, ,S.2.
- İŞLİ, T., ÖĞÜN, A., 1988,*Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadının Suçluluğu*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.V,S.2.
- KAÇMAZOĞLU H., B., 2013, *Türkiye’de Kadın Sorunu Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,C.0,S.22.
- KARATAŞ, K., 2001, *Toplumsal Değişme ve Aile*, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, ,C: XII,S.2.
- KARATEPE, S., ARIBAŞ NALCI, N., 2017, *İş Hayatında Kadın Yöneticilere İlişkin Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, (ed. Hatice Altınok vd.)Yasama Dergisi, Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı I,S.31,Ankara.
- KAYA, M., 1997 “*Ailede Anne- Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü*”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:IX, S.9
- KAYADİBİ, F., 2001, *İslam Dininin Eğitim ve Öğretime Verdiği Önem*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:0,S.4.

- KAYADİBİ, F., 2003, *Kadın Eğitiminin Önemi Ve Kalkınmadaki Rolü*, Dergi Park, ,C:0,S.28.
- KAYMAZ, İ., Ş., 2010, *Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S.46, Güz.
- KAYPAK, Ş., KAHRAMAN, M., 2016, *Türkiye’de Kadının İnsan Hakları Ve Anayasal Yansıması*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,C.XIII,S.33.
- KESKİN,N, 2012, *Kadınların Siyasal Haklarında İlk Aşama: 3 Nisan 1930 - Belediye Seçimlerinde Seçme ve Seçilme Hakkı*, Nisan.
- KEŞOĞLU TALAY, B., 2010, *1970lerin En Kitleli Kadın örgütü: İlerici Kadınlar Derneği*, Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi, S.12,
- KOÇ, H., 1987, *Feminist Dergisi*, Feminist Çevresi Yayınları, S.3, İstanbul, Ekim.
- KOÇ, N., 2010, “*Kadın, İşçi ve Çocuk Sorunlarının Batılılaşma İçindeki Yeri*” Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.9, Kış, Konya.
- KOÇ, N., 2012, “*Everyday Life in Turkey*” Eserinde Mrs. W. M. Ramsay’ın Osmanlı Ülkesindeki Kadınlara Dair İzlenimleri, History Studies: International Journal of History, C:IV, S.2.
- KOLAY, H., 2015, *Kadın Hareketlerinin Talepleri ve Kazanımları*, EMO Kadın Bülteni Dergisi,S.3, Nisan
- KONAN, B., 2010, *Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci, Politikada Kadın Paneli*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:LX,S.1.
- KÖSE, M., 2016, *Türkiye’de 1942-1962 Yılları Arası Kız Çocukların Okullaşması Sorununun Günümüzle Karşılaştırılması*, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C:V, S.1, Şubat
- KURT,S.,L., 2016, *Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması*, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, S.36, Ocak-Haziran.
- KUYAKSİL, A., 2009, “*Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: VI,S.11.
- MAKAL, A., 2010/2, *Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği*, Çalışma ve Toplum Dergisi,S.25.

- MOROĞLU, N., 2017, “ *Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları*”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIII, S.1,Ocak
- MUTLU, A., 2017, “ *Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.9, Ocak-Nisan
- ORUÇ, T., 2018, *Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: VII,S.2.
- OZANKAYA,Ö.,1971, “ *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür*”, Amme İdaresi Dergisi, C:IV, S:1 ,
- ÖNDER, N., 2013, *Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü*, Çalışma Dünyası Dergisi, C.I,S.1, Temmuz-Eylül.
- ÖZAYDINLIK, K., 2014, *Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim*, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Yıl:14 S.33.
- ÖZEL, K.,C., 2018, *Kadın Haklarında Dönüşümün Simgelerinden Biri Olarak N.T. Olayı Ve “Madde 438”*,İzmir Barosu Dergisi,S.3,Eylül.
- ÖZER, S., 2013, *Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,C.XXIX,S.85.
- ÖZER,U.,1995,“ *Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını’nın Eğitimi*”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C:X, S.1.
- ÖZTAN, E.,2004, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S.59(1).
- PARLATIR, İ., 1987, *Osmanlı Sosyal Hayatından Köleliğin Kaldırılışı*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:XXXI,S.1-2, Ankara.
- PINARCIOĞLU, N., Ş.,2017, *Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, C: VII, S. 1/1.
- POLATOĞLU, A., 2008, *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi C.I, S.1, Nisan/April.
- SALLAN, S., 1993, *8 Mart Dünya Kadınlar Günü Ve Kamu Hayatında Türk Kadınının Konumu*, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:XXXVI,S.1.2.
- SARGIN, S., YILDIZ, S., 2018, *Türkiye Siyasetinde Kadın Milletvekillerin Mekânsal Dağılımı Ve Dağılıma Etki Eden Faktörler*, Journal of Social And Humanities Sciences Research,C:V,S.30.
- SARIÇOBAN, G., 2017, “ *Milli Mücadele’de Anadolu Kadını*” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.21(4), Aralık.
- SARIŞAMAN, S, 1998, “ *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kadın Kıyafeti Meselesi*”, Atatürk Yolu Dergisi, C:VI, S: 21, Ocak.

- SAVAŞ, G., ERTAN, S., YOL, F., 2018, *Türkiye’deki Üniversitelerin Kadın Araştırmaları Merkezleri Profili Araştırması*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C:XVII, S.68,Güz.
- SEVEN, M.,ENGİN,A.O., “*Türkiye’de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler*”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:IX, S.1.
- SEZER, A., 1988,“*Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları*”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:XIV, S:42.
- SEZGİN, S., *Yerel Siyasette Kadın Temsili: 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri: Kırklareli İli Örneğinde Bir Değerlendirme*, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, C:VIII, S.2.
- ŞAHİNKAYA, S., 2019/1, *Cumhuriyetimizin İlk Sanayi Sayımı 1927: “Bir Hesaplaşma Hazırlığı*, Çalışma ve Toplum Dergisi,S.60.
- ŞEBNEM, C., 2012, *Siyasette Cinsiyet Kotası: AKP ve CHP Örnekleri*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 1(1), İstanbul, Kasım.
- ŞEKER, D., UÇAN,G., 2016, *Göç Sürecinde Kadın*, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C:XIV,S.1.
- ŞEKERCİ, M., ,2011, *Kesintili Eğitim Çağdaş Dünyanın Bir Gerçeğidir*, Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi,(ed. Ali Yalçın),Y.7,S.21.
- ŞEŞEN, R., 2019, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- ŞİMŞEK, E., 2013, *Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi Ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960)*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.49.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü,2008, *Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim*, Ankara.
- TAN,Z., 2012, “*Mekki Ayetlerde Kadın Tasavvurunun İnşasında Ahlaki Zemin*”, Marife Dini Araştırmalar Dergisi, C: XII, S.3.
- TAŞ, G., 2016, “*Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri*” Akademik Hassasiyetler.
- TAYLAN H., H., 2009, *Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.22.
- TELLİOĞLU,İ., “*İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine*”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S:55, 2016, Erzurum.

- TERKAN, B., 2010, *Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem Ve Politikaları (AKP Ve CHP Örneği)* Selçuk İletişim Dergisi, C: VI, S.2
- TURAN, F., 2016, *Türkiye'nin Zorunlu Eğitim Politikaları -Tarihsel Perspektif*, Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, S.1
- UTMA, S., 2019, *Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C: XI,S.1
- UZUN, İ., 2017, *Kadın Haklarının Kazanılmasında Bir Cumhuriyet Kadını: Afet İnan(1908-1985)*,Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:III, S.1.
- UZUN, İ., 2019, *Afet İnan'ın Sosyo-Kültürel Çalışmaları*, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, C: II,S,4.
- YAHYAGİL, M., *Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri*, Dergi Park Sosyoloji Konferansları, C: 0,S.25.
- YAŞAR, O., 2007, *Türkiye’de Kadın Eğitimi, Kadınlara Ait Diğer Göstergeler ve Çanakkale İli Örneği*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,C.IV,S.1.
- YETİŞGİN, M., ÖZDAMAR, T. “XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devletinde Aile Kurumu: Besni Örneği”, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C:XIII,S:1,2016.
- YILDIZ, N., AKANDERE, O., 2017, *Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C: XVII, S.35,Güz.
- YILMAZ, A., “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C:IX,S:20/21,2010.
- YILMAZ, A., 2004 “*Türk Kültüründe Kadın*”, Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, S:61.
- YILMAZ, A., 2011, *1930-Belediye Seçimleri Sürecinde Kamuoyunda “Kadın” A Yönelik Söylemler*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C:X,S.22.
- YÜCESAN, A., AYAZ, S., 2018, *Okullarda Göz Ardı Edilen Bir Konu: Cinsel Sağlık Eğitimi*, SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi, C: XXV,S.2, Ocak.
- YÜKSEL, S.,R., 2014, *Türk Medenî Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ,C:XVIII, S.2.
- ZAFER, A.B., “*Cumhuriyet İle Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı Ve Kadının Durumu*”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 24, 2013/1.

4. Tezler

- BEŞLİ, G.,M., 2005, *Siyasi Partilerde Cinsiyet Kotası, Uygulanışı ve Kadının Siyasi Katılımı Türkiye’de Eşitlik Politikaları ve Feminizm*, Hacettepe Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- ÇADIR, M., 2011, “*Kadının Sosyal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İl Örneği*”, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ÇAKIR, M., 2011, “*Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*”, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ÇATALBAŞ, S.G., 2014, “*Demokrat Parti Dönemi Kültür Politikaları (1950-1960)*”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- ÇOLAK, H., 2007,1930 “*Belediye Seçimleri*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DEMİRKÜREK, İ., 2011,1980 *Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- DUMANOĞLU, S.C., 2019, “*Osmanlı Devleti’nde Kız öğretmen Okulu Darülmuallimat (1870-1924)*”, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş.
- DUROĞLU, S., 2007, “*Türkiye’de ilk Kadın Milletvekilleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ERDEM, Y.T., 2007, “*II. Meşrutiyetten Cumhuriyet’e Kızların Eğitimi*”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul.
- ERŞEN, U., B., 2006, *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ve Denetim Mekanizması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- GÖÇMENER, S., 2008, *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Kadın ve Erkek Eşitliği*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği İlişkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÖL, N., 2018, *Türkiye’de Kadın Hareketine Ka-Der (Kadın Adayları Destekleme Ve Eğitim Derneği) Bağlamında Bir Bakış*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜLEÇ, S., 2011, *Kadın Girişimciliği- Karaman Örneği*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman
- HOŞ, H., 2001, *Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları*, Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KOÇ, N., 2007, ” *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.
- MEMİŞOĞLU, Ş., G., 1988, *Cumhuriyet Döneminde Kadın Hakları*, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, S., S., 2019, *Kadın Hakları Bağlamında Türkiye’de Pozitif Ayrımcılık İlkesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN, V., 2018, “*Türk Kültüründe Bozkurtun Yeri ve Önemi*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN, V., 2018, “*Türk Kültüründe Bozkurtun Yeri ve Önemi*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Ö., 2009, *1980 Sonrası Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- TAŞDÖVEN, Z., 2013, *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- TEOMAN, M., 2014, *Türk Basınına Göre Türkiye’den Avrupa’ya İşçi Göçü(1961-1974)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- YILDIZ, A., 2006, *Türkiye’ de Yetişkin Okuryazarlığı Yetişkin Okuma-Yazma Eğitimine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara
- YUVANÇ,İ.,2011, *Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kadın Hakları*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

5.Gazete Haberleri

- Cumhuriyet 1 Teşrinievvel 1930.
- Cumhuriyet Gazetesi, 5 Teşrinievvel 1930.
- Cumhuriyet Gazetesi,7 Şubat 1935.
- Son Posta 26 Ağustos 1930.
- Son Posta 29 Eylül 1930.
- Son Posta 6 Teşrinievvel 1930.
- Sözcü Gazetesi 1 Ocak 2020:
<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/aci-bilanco-2019da-474-kadin-olduruldu-5542146/>
- Zafer Gazetesi 31 Mayıs 1950

6. İnternet Yayınları

- 1961 Anayasası <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> , Erişim Tarihi:22.03.2020.
- 1982 Anayasasındaki Değişiklikler ilk ve Son Hali:
<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/1982ilkson.pdf> , Erişim Tarihi:18.04.2020.
- 1982Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, Erişim_Tarihi: 07.03.2020.
- 2014-2018 Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı,
<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

- AB Ulusal Programı:
https://www.ab.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/IV-13.pdf , Erişim Tarihi: 16.04.2020.
- Aile ve Çalışma Bakanlığı, CEDAW 33 sayılı Genel Tavsiye Kararları,
<https://ailevecalisma.gov.tr/media/35253/cedaw-33-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf>, Erişim Tarihi: 19.03.2020.
- Anayasa Mahkemesi Kararı,
<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/45464874-be29-4931-bb44-0bf2ae0415ef?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>,
Erişim Tarihi: 01.03.2020.
- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programlar: https://www.ab.gov.tr/ulusal-program_194.html, Erişim Tarihi: 16.04.2020.
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilat Müsteşarlığı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Be%C5%9FY%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilat Müsteşarlığı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9FY%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf>, Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9FY%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf> , Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- BM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme,

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/133-135.pdf> ,
Erişim Tarihi: 11.03.2020.

- BM Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 23 Mart 1976.,
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>,
Erişim Tarihi: 18.04.2020.
- CEDAW, 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun,
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf ,
Erişim Tarihi: 13.04.2020.
- ÇHS 20 Kasım 1989: Sözleşmesi:
https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklari_naDairSozlesme.pdf , Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı,1 Temmuz 2006 ,
<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf>, Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme:
http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/675_1.pdf , Erişim Tarihi: 18.03.2020.
- Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi: 3 Ocak 1976
http://Www.Unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin134.Pdf , Erişim Tarihi 22.04.2020.
- Hale Biricikoğlu, Türk Modernleşmesinde Kadın,
https://www.academia.edu/40618001/T%C3%9CRK_MODERNLE%C5%9EMES%C4%B0NDE_A.DIN, Erişim Tarihi:25.03.2020.
- <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/siddete-maruz-kalindiginda/> Erişim Tarihi 22.09.2020
- <https://tr.euronews.com/2020/03/07/kadin-yonetici-oraninda-turkiye-avrupa-da-sondan-ikinci#> , Erişim Tarihi:03.06.2020.
- <https://tusiad.org/tr/tusiad/yonetim> , Erişim Tarihi: 01.08.2020.

- <https://www.yok.gov.tr/rektorlerimiz/devlet-universitesi-rektorleri>,Erişim Tarihi:03.06.2020.
- <https://www.yok.gov.tr/rektorlerimiz/devlet-universitesi-rektorleri> , Erişim Tarihi: 01.08.2020
- <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>,Erişim Tarihi: .09.06.2020.
- İLO Eşitlik ve Ayrımcılık: <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/equality-discrimination/lang--tr/index.htm>, Erişim Tarihi: 17.04.2020.
- İLO: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf , Erişim Tarihi:17.04.2020.
- İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun:https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100320.pdf, (6.12.2017).
- İş Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>, 14.03.2020.
- KADEM: <https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/> , Erişim Tarihi: 21.02.2020.
- Kadın Cinayetine Kurban Giden Kadınların İsimleri; <http://anitsayac.com/> , Erişim Tarihi: 25.04.2020.
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyon Raporu: <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5840.pdf> , Erişim Tarihi: 23.04.2020.
- Kadının Siyasetteki Durumu: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11956>, Erişim Tarihi: 13.03.2020.
- Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları 11.Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <http://onbirinciplan.gov.tr/wp->

content/uploads/2018/01/Kalk%C4%B1nma-S%C3%BCrecinde-Sivil-Toplum-Kurulu%C5%9Flar%C4%B1-%C3%96n-Rapor.pdf, Erişim Tarihi: 05.03.2020.

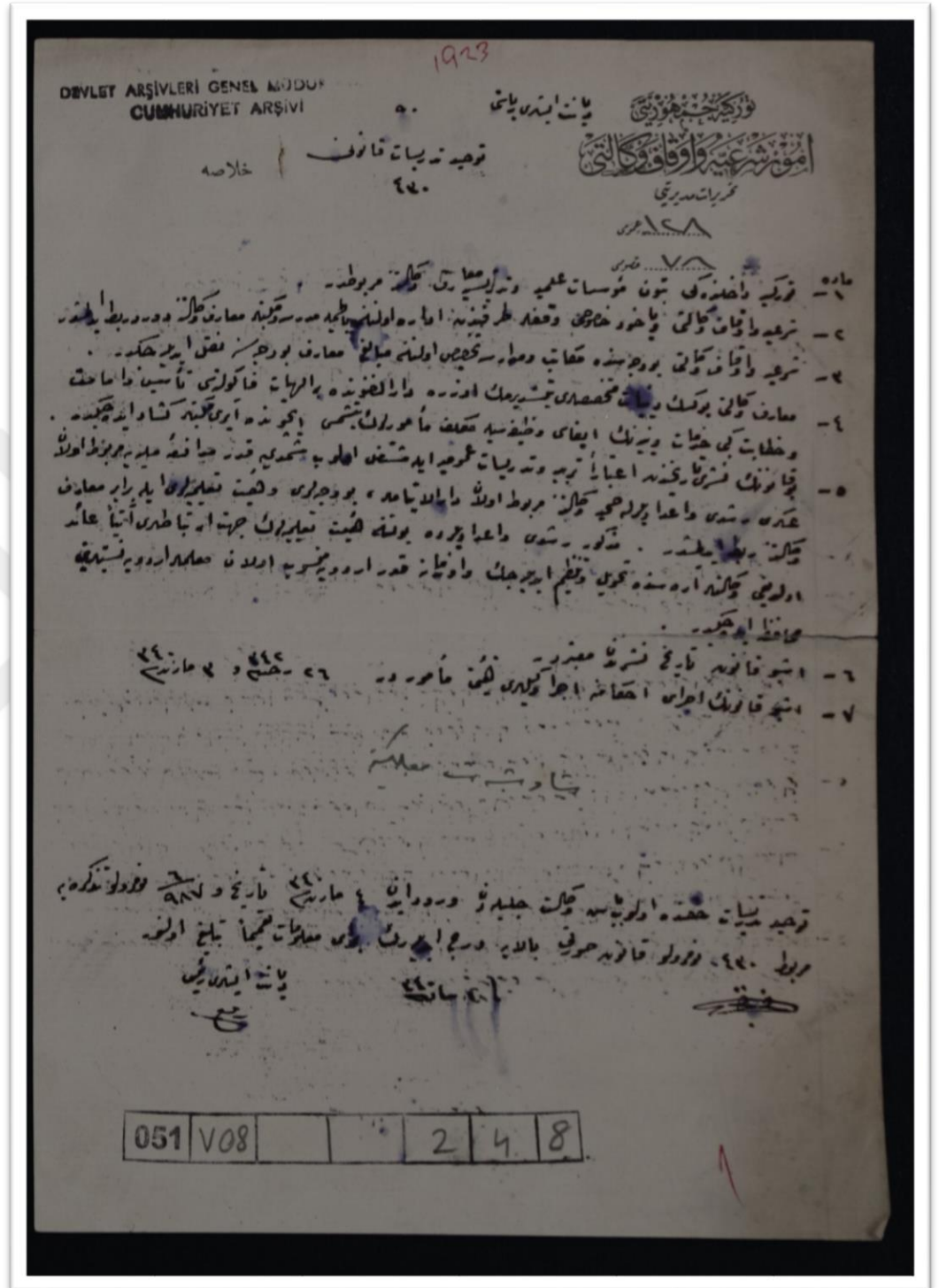
- Mor Çatı :<https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/biz-kimiz/> Erişim Tarihi: 10.04.2020.
- Nacide Berber, 1990’lar Bir Farklılıklar ve Kurumsallaşmalar Dönemi: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Vakfı,2017; <https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1990lar-bir-farkliliklar-ve-kurumsallasmalar-donemi>, Erişim Tarihi: 19.04.2020.
- Pekin Deklarasyonu 4-15 Eylül 1995: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2020.
- Rahim Tahliyesi Ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütölmesi Ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.837395.pdf> , Erişim Tarihi: 29.04.2020.
- Serpil Sancar, Ankara Barosu 05.12.2016 Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Tanınmasının 86. Yıldönümü Konferans Konuşması, http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?KADIN_VE_SIYASET_ACIKOTURUMU_YAPILDI&=246, erişim Tarihi: 20.04.2020.
- STK Altıncı Periyodik Gölge Raporu, Http://Kasaum.Ankara.Edu.Tr/Files/2013/02/Ced,Awtr_6-Gozden-Gecirme-Golge-Rapor.Pdf , Erişim Tarihi:06.05.2020.
- TBMM, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde Gerekçeli 2008, Ankara.<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1169/200901027.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , Erişim Tarihi: 05.04.2020.
- Türk Kadın Dernekleri Federasyonu Tüzüğü: <https://tkdf.org.tr/tuzuk> , Erişim Tarihi: 28.04.2020.

- Türk Medeni Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> , Erişim Tarihi:
01.02.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi
Hakkında Kanun,10.Madde Değişikliği,7.5.2004,
<http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>, Erişim Tarihi: 30.04.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2009,
<http://www.antakyatso.org.tr/dokumanlar/istatistik%20gostergeler.pdf> ,
Erişim Tarihi: 20.03.2020.
- Türkiye'nin Kadın Hakları Konusunda AB'ye Uyum Süreci:
<http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=809> , Erişim Tarihi:
09.04.2020.
- Türkiye'nin Onayladığı İLO
Sözleşmeleri:<https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm>, Erişim Tarihi: 17.04.2020.
- Umumi Hıfzısıhha
Kanunu:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf> ,
13.03.2020.
- Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Karar
Tarihi: 27.6.2000, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf> ,Erişim Tarihi:05.03.2020.
- Üniversiteler Kanunu;
<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/universiteler.htm>
Erişim Tarihi: 15.03.2020.

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 1945-1960 yılları Arasında Kadınların Okuma Yazma Durumları	118
Tablo 2 TBMM'deki Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Toplam İçerisindeki Oranı	135
Tablo 3. 1960-1983 Yılları Arasında Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Oranı.....	137
Tablo 4. 1991-2007 Yılları Arasında Mecliste Yer Alan Kadın Parlamenter Sayısı.....	212
Tablo 5. 22.23. Dönem Kadın Milletvekillerinin Partilerdeki Sayıları.....	214
Tablo 6. 2011-2018 Yılları Arasında Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Sayısı.....	215

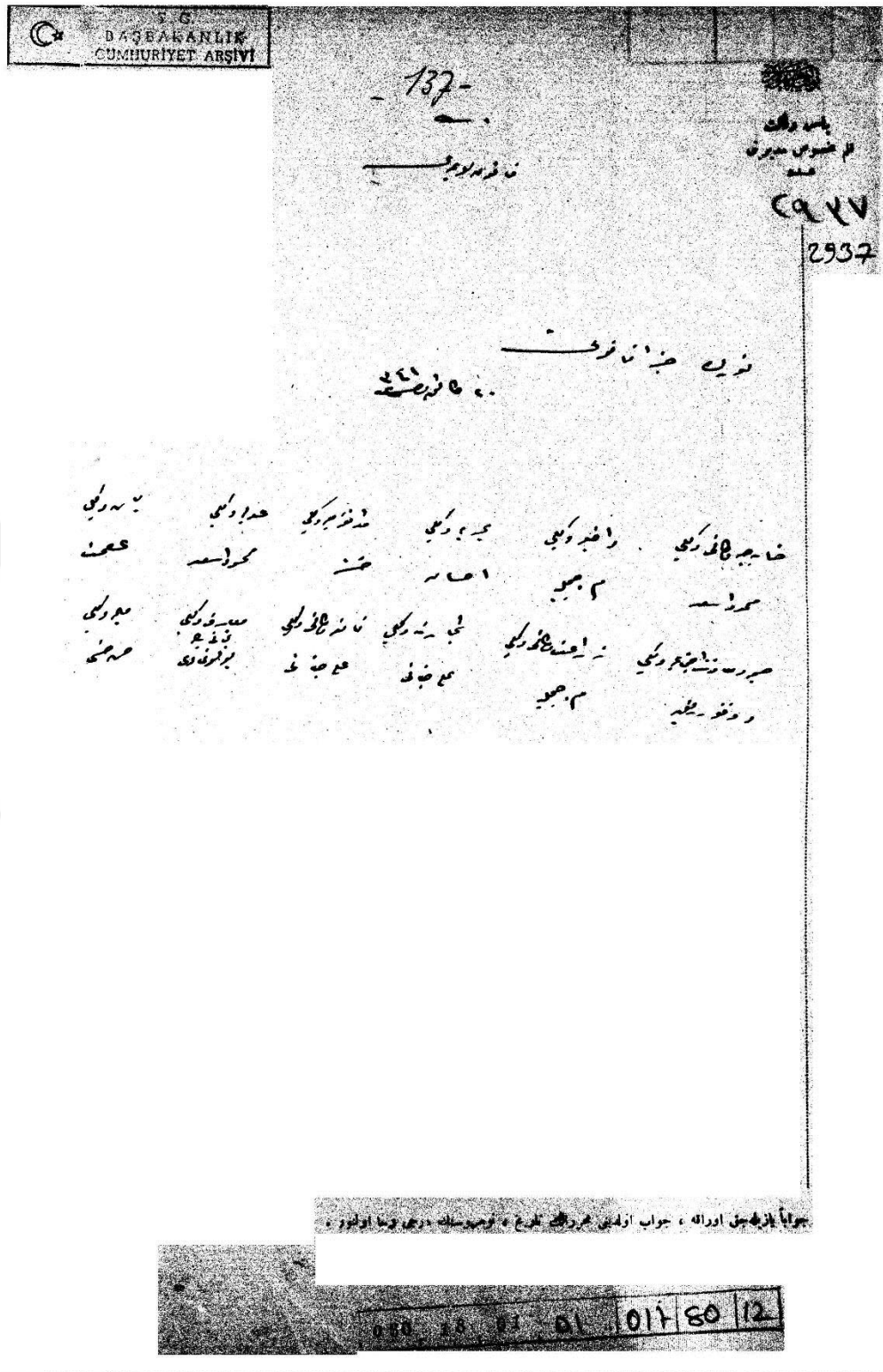
EKLER
EK-1

Tevhid-i Tedrisat Kanun Sureti

Başbakanlık Cumhuriyet (BCA), Diyanet İşleri Reisliği, 20.03.1924, Yer: 2-4-8.

Türk Ceza Kanun Tasarısı

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Belge No:137, Belge Tarihi:20.12.1925, Yer:17-80-12.

EK-4

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü
Şube Birinci
Hususi 1632/110
Umumi

410
4
Başvekkâleti celileye

Ankara
27/5/929
30

Emniyet 56/ C
T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Berlinde toplanacak Beynelmilel kadınlar kongre-
sı hakkında Hariciye vekâleti celilesinden takdim olunup havale
ve tevdi buyurulan 4/5/929 tarihli ve 64354/213 sayılı tezkere
üzerine Saim Faik hanımla görüştüm . Bu kongraya Türk kadınlar
birliğinden Efzayiş Suat hanımın gideceğini söyledi . Yol parası
olarak İstanbul valisine bin lira gönderdim . Ve bu kongrada gö-
rüşülecek mes'eleler hakkında mumaileyhaya tefhim edilmek üzere
valiye bazı direktifler verdim . Arzı malumat ederim efendim .

Dahiliye vekili

S. Vato

18.2.9. 7675

Cevaben yazılacak muharrerata alt olduğu şube tarih ve numarasının derci rica olunur efendim.

030 10 229 541 5

**Berlin'de Toplanacak Uluslar Arası Kadın Kongresinde Türk Kadınlar Birliğinden
Efzayiş Suat Hanımın Katılacağına Dair Belge**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),T.C. Dâhiliye Vekâleti Emniyet Umum Müdürlüğü,
Şube: Birinci, Hususi: 1632/110, Belge Tarihi:30.05.1929, Yer:229-541-5, Dosya EK.410

EK-5

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü
Şube Birinci K.2
Hususi 2046/84
Umumi 3/0

14/4/930
— Hulâsa :—
İstanbulda Türk Kadın Birliği tarafından yapılan tezahurat hakkında.

Başvekkâleti Celileye .

T.C.
BÂŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kadınlarımızın intihap hakları dolayısıyla teşekkür mütezamın olmak üzere , İstanbulda müteşekkil Türk Kadın Birliği tarafından 10/4/930 günü saat dokuzda tezahurat yapıldığı ve program mucbince Şehremaneti ve C. H. Fırkası binası önünde durarak , erkânı hükûmete teşekkür ve müteakiben Beyoğlu cihetine geçilüp Cumhuriyet Abidesine çelenk vaz edildiği ve tezahuratın muayyen program dahilinde ceryan edüp saat 13 de bilâ vukuat hitam bulmuş olduğu İstanbul Vilâyetinin işlerinden anlaşılmıştır , arzederim efendim .

Rifat

Dahiliye Vekili.

Hüfuz
28-4-1930

S. Kaya

-1-

18-4-930 2490

030	10			80	526	4

Cevaben yazılacak muharrerata alt olduğu şube tarih ve numarasının derci rica olunur efendim.

Kadınların İntihap Hakkı Dolayısıyla Teşekkür İçin İstanbul'da Türk Kadın Birliği Tarafından Yapılan Tezahurat

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), T.C. Dâhiliye Vekâleti Emniyet Umum Müdürlüğü, Şube: Birinci K.2, Hususi: 2046/84, Belge Tarihi: 14.04.930. Yer:80-526-4.

EK-6

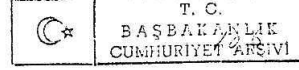
T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı

2

15226

Millî Korunma kanununun 3954 sayılı kanunla muaddel 19 uncu maddesine istinaden 16 yaşından yukarı erkek çocukların maden işlerinde ve kadınlarla 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocukların mensucat sanayiinin gece ve gündüz postalarında çalıştırılmalarına müsaade edilmesi hakkında olup Koordinasyon Heyeti Reisliğinin 8/2/1941 tarin ve 1/785 sayılı tezkeresile teklif edilen ilişik 106 sayılı kararın meriye te konulması; İcra Vekilleri Heyetince 11.2.41 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
F. P. Kayaşoğlu Fethi Özyar S. Akın Faik Öfkak S. Samiye
Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
A. Özgür Günel A. F. Cebesoy İ. Akın S. A. Akın
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
R. Karadağ N. H. Ökmen C. K. Güneşay 277 - Ökmen

30 18 01 02 1941 13 11

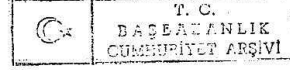
16 Yaşından Büyük Erkeklerin Maden İşlerinde, Kadınlarla 12 Yaşından Büyük Kız ve Erkeklerin Mensucat Sanayiinin Gece ve Gündüz Postalarında Çalıştırılmasına Dair Kanun

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),30-18-1-2 Kararlar Daire Başkanlığı(1928-),18.01.1941,Yer: 94-13-1.Dosya EK.263.

EK-7

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUMİ MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3

KARAR

9119

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/12/1948 tarihli ve 217 (III) sayılı kararı ile kabul edilen ilişik " İnsan Hakları Evrensel Beyanname " ninin Resmî Gazete ile yayınlanması ve yayından sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması , Dışişleri Bakanlığının 28/3/1949 tarihli ve 36084/122 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 6 /4/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

İsmail

Başbakan İ. İnönü	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı M. F. Köse	Devlet Bakanı M. F. Köse	Adalet Bakanı M. F. Köse
Millî Savunma Bakanı M. F. Köse	İçişleri Bakanı M. F. Köse	Dışişleri Bakanı M. F. Köse	Maliye Bakanı M. F. Köse
Millî Eğitim Bakanı T. Bayraktar	Bayındırlık Bakanı S. Lee	Ek. ve Ticaret Bakanı C. S. Köse	Sa. ve So. Y. Bakanı M. F. Köse
C. ve Tekel Bakanı M. F. Köse	Tarım Bakanı C. S. Köse	Ulaştırma Bakanı M. F. Köse	Çalışma Bakanı M. F. Köse

030 10 02 119 30 20

7-10-1949

905.779.51

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Kabulü

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,(BCA),Kararlar Daire Başkanlığı, Karar Sayısı:3, Belge Tarihi:06.04.1949, Yer:119-30-20, Dosya EK:76-1275.

4 Sayfa

İZMİRDE:

S. FIRKA

İzmir Namzetlerini İlan Etti

İzmir, 25 [Husul]—Serbest Cumhuriyet fırkası, İzmir vilâyet ocağı, belediye aza namzetlerini ilân etmiştir. Namzetlerin listesi aşağıya kaydedilmiştir. Bundan başka İzmirli-lere hitaben şu beyanname de neyredilmiştir:

Muhterem İzmir ve Karşıyakalıları

Yakında intihabatlar başlanacak olan belediye azalıkları için fırkamızca isimleri yukarıya yazılı olan zatlar tefrik ve ilân edilmiştir.

fırkamızca namzetlerin ayrılmamasında mümkün mertebe temsili mesleki esasına riayet edilmiş ve her şiften bir çok nevrat seçilmiştir. Sırf şahsi sermaye ve teğebbüleriyle vatanımızda çalışan maddi ve manevi rahatlara toprağımıza merbut bulunan bu vatandaşların belediyesinin ve beldenin ihtiyaçlarına vâkıf olarak kanun kendilerine verdiği salahiyet dairesinde çalışacaklarına ve memleketle faydalı hizmetlerde bulunacaklarına kaniz.

Bu kanaatinize bütün İzmir ve Karşıyakalıları da iştirak ve reylerini, gösterdikimiz namzetlerimize vermelerini ke-mâlî lûmet ve salimiyet ile rica ederiz.

İzmir Namzetleri

1 - Akaslı Cevriye İsmail H., 2 - Hasene Nalan H.

TÜTÜN İDARESİ MİRAS YEDİLİK YAPIYOR

Suriyedeki Fabrika Rekabet Yapabilecek Mi?

Bizim gibi herkesin de anlayabildiği bir hakikat var: Bugünkü tütün inhisar idaresinden tacirler, çiftçi, tüttün için halk, istinsaz, gıkayetiçiler.

Inhisar idaresinde bugünkü perişan hale nihayet vermek lâzım gelirken, müdür B. bütün hataları bir âlâşık perdesile örtmeye çalışıyor ve Suriyede, Almanyada, Amerikada fabrikalar tesisi gibi işler peşinde koştuğunu göstermek istiyor.

Inhisar idaresinin Almanya'da ve Amerika'da fabrikalar açmak üzere bir gruba mutabık kalmış olduğunu bir akşam gazetesinde okumuştuk. Bu için iş yürütmenin neden ibaret olduğunu tahkik ettik ve öğrendik:

Eski meb'uslardan İsmail Ziya B. ve görkân Ameri-ka'da bir fabrika açmak üzere tütün inhisarile mutabık kalmıştı, mukavele de bugünkü- de imza edilmek üzereydi. Bu mukavele ile İsmail Ziya bey ve görkân Amerika'da açacakları fabrikada inhisar namına hareket edecek ve sene- vi 300 bin kilo tütün işliyeceklerdi. Inhisar idaresi bu gruba Almanyalı bir fabri- kadan devredecek ve kredi ile mal verecekti. Yapılan hesa- ba nazaran inhisar idaresinin bu işteki kârı senevi (15) bin liradan ibaretti.

İsmail Ziya bey Amerika'daki fabri- kasını ayrı bir tarihçe- si vardı.

İdare bu fabrika yüzünden şimdiye kadar yüz bin lirayı mütevaciz bir zarar görmüştü. Vakitle Hâlib Bey namında bir zata ait olan bu fabrikayı satın almış ve Hâlib Beyle müştereken işletmiş, yüz bin lirayı mütevaciz bir zararı kaplamıştı.

Inhisar idaresinin Ziya Beye devredeceği fabrika budur. Lâkin idare yüz bin lira zararını kime devredecektir? Bu işi bidden ziyade inhisar işleriyle alakadar olanlar sormaktadır. Diğer cihetten inhisar idaresi esasen evvelce İsmail Ziya Beyle Amerikaya dair bir

İNTİHABAT

ESKİŞEHİRDE

İntihabat İşleri İğri Gidiyor

Eskişehir, 24 — Burada vur- kua gelen intihabat entrikaları son dereceyi bulmuştur. Ser- best fırkaya rey vermek istiyenlere son derece müşkülât çıkarılmaktadır. Bundan dolayı ahalî, eline Halk fırka- sına ait rey kâğıtlarını alarak kayımda yaptırmakta, sonra Serbest fırkaya reyini vermek- tedir. Hatta sandık başında- leri gelen bir adam, Serbest Cumhuriyet fırkasına ait bir rey varakasını birinin elinden alıp yurttan gördü ve zabıt tutuldu. Bu zat Eskişehir be- lideyi reisi Kâmil beydir.

Amerika'da Açılacak Fabrika Meselesi Nedir?

Inhisar idaresi şimdiye kadar haricî yaptığı ticarî işlerde nadiren (%10) temettü almış ve buna mukabil asgari (%20) masraf yapmıştır.

Neticede de ekseriya büyük zararlar görmüştür.

Inhisar müdürü beyin Suriyedeki tethikatın inhisar idaresi mütehasısları pek geç ve pek fuzulî bulmaktadırlar. Baş- ka müesseselerle bağlanmış olan Suriyede esasen bandrol usulü mer'î olduğundan Behçet Beyin açmak istediği fabrikanın pek şüpheli ve tehlikeli bir iş olacağını söylemekte- dirler.

Maliye Vekâleti bu senenin bütçesine inhisar idaresi ver- danı geçen seneye nisbette bir milyon lira fazla koymuş- tur. Halbuki inhisarın en iyi hasılat temin eden haziran, temmuz, ağustos ayları neticesi geçen seneye nisbete (50) bin lira noksanıdır. Bu gerâit dahilinde geçen seneye nis- bette iki milyon lira bir fark vereceği görülmüştür.

İdarenin vaziyeti budur. Mü- dür bey gözünü Avrûpadan Türkiye'ye çevirmelidir. Türk tütünlerini, tütünçülerini kur- tarmalı. Yapılacak başka şey yoktur. Aksi takdirde, çok geçmiyecek, Türk tütünü ve tütünçülüğü duman halinde uçacaktır!

Yaptığımız tahkikata göre

tütün işi yapmıştır. İsmail Ziya Bey inhisardan bir parti tütün alarak Amerikaya götürmüş ve bilâhara bu tütünlerin yar- dan ziyadesi kurtulmuş olduğun- dan dolayı iade edilmiş ve inhisar idaresi de bunları kabul etmiştir.

Inhisar idaresinin herseyden evvel memleket dahilinde ki fabrikalarını, depolarını ve di- ğer teşkilâtı silah etmesi ve salim esaslara vazetmesi lâ- zım gelirken bütün bu işleri burakıp sırf menfî işlerle meş- gul olmamaktayız. Yoksa Suriye dönüşünden sonra bir de Amerikaya (300) bin kilo tütünün nasıl inhisarını görmek için bir seyahat esas mı hazı- rlanmaktadır.

Yaptığımız tahkikata göre

ÇOCUKLARIN SÜTÜNÜ

Naci Nasıl Elma Aldı?

Bir gün annesi Naci'yi elma almaya gönderdi:

—“Ama dikkat et, iyi olsun, arasına fena elmalar karışma- sın,” dedi. Naci koşa koşa ma- nava gitti. Elmaları aldı, eve doğru yürümeye başladı. Bir- denbire annesinin sözü aklına geldi. İçinde fena elma varsa nasıl anlansın diye düşünmeye başladı:

— Ha.. dedi ve hemen ka- ğıdı açtı, birer birer elmayı bir defa mırdı. Eve gidince annesi ne dedi, bilmiyoruz.

Hanginiz Mühendis Olabilirsiniz?

Bahkanelerde veyahut de- niz hayvanlarını gösterildiği akvaryumlarda her balığın kendine mahsus bir havuz vardır. Çünkü hepsini bir ara- ya koyarlarsa birbirlerini yer- ler. Bu resimde on altı balık ta ayrı ayrı on altı hücrededir. Bu on altı hücreyi bez dış çingi ile çizebilir misiniz?

Hastahik

Yatağa bir hasta var
Bu hasta istiyor ki
Bir bisiklete binip bu ya-
taktan uzaklaşmak.
Eğer bir bisiklete binip bu
yataktan uzaklaşsın
Arkandan bağrımlar çok
Yedi kişi.
Kaçma, hastam
Uzaklaşma hastam!
Aldıran kim?
Ben kaçıyorum,
Yıldırımlar gibi
Yıldırım... Yıldız

İzmir Namzetlerinden

Rebia Arif H.

3 - Rebîa Arif H., 4 - Tüccardan Hoca zade Ahmet bey, 5 - Tüccardan Emîrler zade İbrahim bey, 6 - Tüccardan Hacı Süleyman za- de Rahmî bey, 7 - Tüccardan Kavalah Salt bey, 8 - Tüccardan Sahri Süleymanovic bey, 9 - Tüccardan Zehralı Salt bey, 10 - Avukat Nuri Sıtkı bey, 11 - Sim- sar Z. Fehmi bey, 12 - Tüccardan Şehbazi zade Celil bey, 13 - Ma- da mağazası sahibi Kahraman B., 14 - Tüccardan İzak Kurl Ef., 15 - Vapur acentesi Celal bey, 16 - Mahremel İsmail bey, Tüccar Kavalah Hasan Nuri bey, 17 - Doçer Oryent Bank ikinci müd- rü Selahattin bey, 18 - İkbal ma- şinist mağazası sahibi Akaslı Hüseyin Hüsnü bey, 19 - Doktor Operatör Bahtiyar bey, 20 - Da- hiliye mütehasısı Dr. Esat bey, 21 - Dr. Manastır İ. Hakkı bey.

[Devamı 6 üncü sayfada]

AZİZ İŞ BAŞINDA ...

1 - Necmi, gel se- niale dükkânı gide- rin de yeni uşak- ın.

2 - Uşak çok ki- yük amandır. Onun için onu gülmeye ne yaparsanız bak sana şifreyim.

3 - Sakın kılıfı- nı almadığını belli etme, laubaliliği gibi konuş- mayı çal.

4 - Ağırla ap- tal durma sa- kim.

5 - Usta bu benim suçumun ağıdır.

6 - Anma da dala be.

— Ya mağallah, mağallah.

Fatih-Harbiye

Peyami Safa'nın En Son Eseri

Yakında "İmdat Geliyor," lar- mızdaki tefrikamız bitmek üzeredir. Ondan sonra edebî bir roman tefrika edeceğiz. Bu roman Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye isimindeki romanıdır. Eski ve yeni devrin tezdârlığında, kahra- manların geçirdiği ruhi de- ğişmeler tabii eden bu romanın kadın ve erkek bütün karakterleri kendilerini alkâkadar eden unsu- lar bulacaklardır.

Fatih-Harbiye, genç bir kâ- sim kendi kendisiyle, hem merr- atlığı edemeli, hem de sanâatle- ri mücadelesinin harareti ve be- yazı canlı bir hikâyesidir. Bu roman mücadelesinin dekoru içinde, ev ve gery bütün manzaraları ve âdetlerle görürsünüz. Bu kitabın Fatih-Harbiye romanında, hem kuvvetli bir aşk ihtirası, hem de bugünkü Türk cemiyetinin har- vîri vardır.

SON POSTA

Eylül 29

Son Posta-29 Eylül 1930 "İzmir Namzetlerini İlan Etti"

Serbest Fırka İzmir Namzetlerinden Cevriye İsmail H., Hasene Nalan H., Rebîa Arif H.

ÖZGEÇMİŞ

19 Nisan 1995 yılında İstanbul’da doğdu. Nesrin Uçmaklıoğlu Lisesi’nden 2013 yılında mezun oldu. 2017 yılında Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi’nde Tarih bölümünü tamamladı ve bu süre içinde Trakya Üniversitesi’nden Pedagojik Formasyonunu alarak eğitimini tamamladı. Ve ardından Karabük Üniversitesinde Tarih bölümünde Yüksek Lisansına başladı.

